

УМР ЗАРВАРАҚЛАРИ

(Кўрғонтепа тумани фидойилари ҳаётидан)

ТОШКЕНТ
«ЎЗБЕКИСТОН» НАШРИЁТ-МАТБАА ИЖОДИЙ УЙИ
2005

Таҳрир ҳайъати:

*М. Қосимов, И. Буваназаров, К. Илёсов, А. Қорабоев,
Т. Хўжамбердиев, Ҳ. Жалилова, У. Мамашоипов,
Т. Исмонов, Т. Мадумаров.*

Суратчи *Равшанбек Фозиловнинг* расмларидан фойдаланилди.

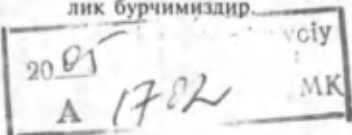
1031078
391

Ҳурматли китобхон!

Ушбу китоб бу соҳадаги ишлар мажмуасининг дастлабкисидир. Бу ишда ўзларининг саъй-ҳаракатлари билан ҳолисона ёрдам кўрсатган ташкилотлар раҳбарларига, шаҳар, қишлоқ ҳамда маҳалла фуқаролар йиғинлари раислари ва фаолларига, мурувватли инсонларга узимизнинг самимий миннатдорчилигимизни билдирамыз.

Шу билан бирга она-юрти тарихи ва бунёдкор ота-оналаримизнинг туманимиз равнақи йулидаги олижаноб ишлари билан қизиқувчи ўқувчиларни китоб ҳақида фикр билдиришларини ҳамда келгуси жилдларни тайёрлашга ўз ҳиссаларини қўшишларини истар эдик.

Шуни унутмайликки, туғилиб ўсган юртимиз билан фахрланиш, унинг мўътабар инсонларини эъзозлаш ватанпарварлик ва фарзандлик бурчимиздир.

У 0503020904-106 2005
М 351 (04) 2004

ISBN 5-640-03204-9

© «Ўзбекистон» НМИУ. 2005 й.

СУЗ БОШИ ЎРНИДА

Биз мисли кўрилмаган тарихий даврни бошдан кечириб, ўзлимизни янгидан кашф этмоқдамиз. Тарихимизнинг теран илдиэларидан мадад олиб, азалий қадриятларимиздан, бой маънавий меросимиздан баҳраманд бўлмоқдамиз.

Юртбошимиз Ислон Каримов айтганларидек: «Бугун янги ўзбек давлатини барпо этарканмиз, биз тарихдан, аждодларимиз меросидан, санъатидан баҳраманд бўлишимиз табиийдир».

Чиндан ҳам мустақиллик йиллари мамлакатимиз тарихига асрий орзулар ушалган давр бўлиб кирди. Ўтган ўн тўрт йиллик сарҳисоб қилинса, асрга татигулик миллий, маънавий-мафкуравий ва маданий янгиликлар рўй бергани, улкан ютуқлар қўлга киритилгани яққол кўринади. Анъанавий қадриятларимиз қайта тикланмоқда.

Ўзбекистон халқининг кучли демократик ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамиятини барпо этиш сари олиб бораётган бунёдкорлик курашида Кўрғонтепа туман аҳолиси ҳам фаол иштирок этмоқда. Халқимизнинг маданий-маиший турмуш тарзи, дунёқараши, мулкка ва меҳнатга бўлган муносабатлари тубдан ўзгарди. Энг муҳими, инсон ўзлигини, ўз қадрини англаб етмоқда.

Жамиятимизнинг ҳар бир фуқароси, у ким бўлмасин, касби-коридан, мавқсидан қатъи назар, эл-юртига қилган фидоийлиги эвазига қадрланишга, эъозланишга ҳақли. Дарвоқе, аждодларимизнинг, фаолларимизнинг босиб ўтган ҳаёт йўли авлодлар учун ибрат мактабидан иборатдир.

Ана шуларни ҳисобга олиб, туманимизда фахрийлар китобини яратишга азму қарор қилдик. Бу ёдгорлик китобида туманимиз равнақи борасида фидокорона хизматлари билан эл ҳурматиға сазовор бўлган, юртда ижобий из қолдирган отахонларимизнинг, онахонларимизнинг, шунингдек, ҳозирда элим деб, юртим деб ёниб яшаётган фидойиларимизнинг ҳаёт йўли ёритилади. Бунинг учун ижодий таҳририят тузилган. Китобга ёзилажак номзодларни саралаш ва тавсия этиш масъулияти шаҳар ҳокимликлари ва қишлоқ фуқаролар йиғинлари зиммасига юк-

латилади. Бу хайрли ишни амалга оширишда «Нуроний» жамғармаси туман бўлими, «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати туман бўлими, жамоа ва ширкат хўжаликлари, хусусий мулкдорларнинг ҳомийлик ташаббуслари қўллаб-қувватланади.

«Умр зарварақлари» деб номланган ушбу мажмуанинг 1-жилди нашри мустақиллигимизнинг 14 йиллигига тўғри келганлиги алоҳида аҳамият касб этади. Шубҳа йўқки, у маънавий қийматга эгалиги билан туманимиз аҳолиси, хусусан, ёшларимизнинг тарихий қадриятларга, ота-боболар меросига қизиқишини орттиради, ватанпарварлик туйғуларини кучайтиради.

*Маликжон ҚОСИМОВ,
Қўрғонтепа туман ҳокими.*

ҚЎРҒОНТЕПАМСАН

(Қўшиқ)

Кошоналар султони Қўрғонтепамсан,
Корхоналар жаҳони Қўрғонтепамсан,
Жоналар макони Қўрғонтепамсан,
Парвоналар мезбони Қўрғонтепамсан.

Она юртим, диёрим, ифтихоримсан,
Ҳам садоқат рамзию номус-оримсан,
Отамсану оғамсан, севган ёримсан,
Ҳур оналар ошёни Қўрғонтепамсан.

Буюк ипак тасмаси Султонободинг,
Қорасувинг чашмасин ичган авлодинг,
Дардоқ, Чимён барчасин қурган аждодинг,
Дурдоналар қўрғони Қўрғонтепамсан.

Мустақиллик қуёши очди юзингни,
Меҳнат завқи безатди ўғил-қизингни,
Эл пешига тузатди нону тузингни,
Мардоналар майдони Қўрғонтепамсан.

Беш панжадек дарёлар оқадир азал,
Нурга чўмган қишлоғу боғларинг гўзал,
Илҳом олиб шоирлар ёзадир ғазал,
Афсоналар имкони Қўрғонтепамсан.

Ўзбекистон шарқи сен, тонготари сен,
Тонг юлдузи балқиса уйғотари сен,
Ватан чорлаб қалқиса олд қатори сен,
Остоналар қалқони Қўрғонтепамсан.

Каримжон ИЛЁСОВ

ҚЎРҒОНТЕПА ТАРИХИГА БИР НАЗАР

Қўрғонтепа тумани ўзининг географик ўрни жиҳатидан Ўзбекистоннинг шимоли-шарқий қисмида жойлашган бўлиб, Қирғизистоннинг Ўш ва Жалолобод вилоятлари ҳамда Андижон вилоятининг Жалақудуқ тумани билан чегарадошдир. Тяньшань тоғининг Фарғона тизмаси билан Помир тоғининг Олой тизмаси оралиғидан оқиб ўтувчи Қорадарё ўзанида жойлашган бу ҳудуд Фарғона водийсининг энг гўзал, энг сўлим масканларидан бири саналади.

Тоғолди ҳудуди бўлганлиги, серсувлиги, иқлими, туپроғининг унумдорлиги, умуман чорвачиликка ва деҳқончиликка қулай табиий шароити қадим-қадимдан ота-боболаримизнинг бу жойларни макон қилишига имкон яратган. Ўрта Осиёдаги энг ноёб топилмалар (Далварзинтепадан топилган) шундан далолат берадики, бу ҳудудда бундан 4 минг йил аввал ҳам юксак маданиятга эга бўлган аждодаларимиз яшаган эканлар. Қўрғонтепа, Қорасув, Султонобод, Хонобод, Дардоқ, Чимён каби ўз даврига мос қишлоқлар ва шаҳарчалар барпо этганлар, халқ ҳунармандчилигини, савдони, санъатни ривожлантирганлар, сиёсий-ҳудудий бошқарув тизимини юритганлар.

Бу қишлоқ ва шаҳарларда, уларнинг атрофларида аҳоли анча зич яшаганлиги тарихий манбаларда тилга олинган, бундан ҳозир ҳам кенгаяётган қишлоқ ва маҳаллаларнинг кўплигидан билса бўлади. Масалан: Маржонтепа (эски Қўрғон), Шамолбоғ, Суткон, Шайиттепа (Шаҳидмозор), Найман, Кампиробод, Бешкалтак, Ёвкесак, Қуломончек, Дўлон, Қақир, Тошлоқ, Хўжамшукр, Тўрачек, Чегитир, Бўрилик, Қанди, Қизил тўқай, Улуғқозон, Дардоқтепа, Қўштепа, Муқур, Боштўп, Қўтқар, Эшонқишлоқ, Бўстон, Хидирша, Маъмуробод, Жонтўра, Норбўтачек, Қорабағиш...

Қўрғонтепа шаҳрида қад кўтарган янги қурилиш коллежи биноси ва унинг очилиш маросими.

Меҳнаткаш ота-боболаримиз асрлар давомида, қандай ижтимоий-сиёсий тузум бўлмасин, қандай иқтисодий ва тарихий жараён бўлмасин, ҳамиша бунёдкорлик билан шуғулланганлар. Уларнинг фидокорона меҳнатлари ўлароқ Кампиробод сингари карвонсаройлар, тарихий ёдгорликлар, мадрасаю масжидлар, қишлоқ ва шаҳарларни ўзаро боғловчи тош йўл, асфальт ва темир йўллар бунёд этилди. Шунингдек. Дардоқсой, Савойариқ ва Қорағунон каби каналлар, Андижон сув омборидек улкан сув иншооти, пахта, гишт,

кабель, ун заводлари, тўқимачилик ва паррандачилик фабрикалари, санъат саройлари, илм даргоҳлари, соғломлаштириш муассасалари қурилди. Атрофда Андижон, Наманган, Ўш, Ўзган каби катта-катта шаҳарлар борлиги ва бу ерлардан Буюк ипак йўлининг ўтганлиги туманнинг ҳар томонлама ривожланишида ижобий роль ўйнаган. Энг муҳими, боболаримиз ўз миллий қадриятларини, тили ва эътиқодини, юксак маънавий фазилатларини пок сақлаб, биз авлодларга мерос қолдирганлар.

Ўн тўрт йилдирки, ана шу меросхўр авлод асрлар давомида орзу қилиб келинган мустақиллик байроғини қўлга олиб, келажаги буюк бўлган обод ва озод Ўзбекистоннинг равнақи йўлида дадил одимламоқда. Президентимиз И.А.Каримов айтганларидек, биз янги, буюк ўзгаришлар, жамиятимизнинг янгилиниши ва қудратли тараққиёти бўсағасида турибмиз.

Қўрғонтепа тумани 448,6 квадрат километр ер майдонига эга бўлиб, шундан 20564 гектари суғориладиган экин майдонларини ташкил этади. Аҳолиси 180 мингдан ортиқ (асосан ўзбеклар, қирғизлар, шунингдек, уйғур, татар, тожик, рус, қozoқ, корейс ва бошқа бир қанча миллат вакиллари). Туманда 69 мактаб, лицей, гимназия ва коллежлар бўлиб, буларда 3000 дан зиёд педагог фаолият кўрсатмоқда. 535 ўринли шифохона, 120 ўринли туғуруқхона мажмуаси, 600 ўринли поликлиника, 12 та қишлоқ врачлик пункти, 2 та қишлоқ врачлик амбулаторияси, 5 та хусусий шифохоналар мавжуд. Буларда 1800 нафардан зиёд шифокорлар халқ саломатлигини сақлаш йўлида хизмат қиладилар. Туманда 13 минг киши нафақа билан таъминланган. Аҳолининг 90 фоизи ичимлик суви ва газ билан, 100 фоизи электр билан таъминланган. Туманда ўндан ортиқ йирик завод ва фабрикалар, тўртта қўшма ва мингдан зиёд хусусий кичик корхоналар мавжуд. Қўрғонтепа ва Қорасув шаҳарларида замонавий йирик бозорлар, қолган барча қишлоқ марказларида савдо-сотиқ ва маиший хизмат кўрсатиш гузарлари ташкил этилган. 19 та жамоа ва ширкат хўжаликлари, 253 та деҳқон ва фермер хўжаликлари қишлоқ хўжалик ҳамда чорвачилик билан шуғулланадилар.

Қўрғонтепани бугунгидек етук агросаноат туманига, гуллаб-яшнаётган гўзал маконга айлантиришда унинг ажойиб, фидокор одамларининг хизматлари бебаҳодир. Иноғомжон Хидиралиев, Амирхон Мусаев, Саид Чилмуҳаммедов, Абдурахмон Жумабоев, Қосимбек Нишонбеков, Убайдулла Азизий, Иззатой Тошматова, Бўрибой Аҳмедов, Исмоилжон Қурбонов, Оқйўл Маркаев, Қўчқор Авазматов, Нуриддин Омонбоев, Мўминжон Содиқов, Жўра Қодиров, Ойзода Тўланова, Иброҳимжон Тошхўжаев, Узоқбой Саримсоқов... Бу каби элга садоқат ила хизмат қилган отахон-онахонларимиз жуда кўп. Уларнинг ҳар бири ҳақида алоҳида дostonлар яратилса арзийди, зеро ҳар бири туманимизнинг номини улуғлаганлар, шарафлаганлар, оламга ёйганлар. Бу инсонлар қадр-қиммати ўз халқининг қалбига меҳр билан йўғрилгандир.

Биз бу китобда Қўрғонтепа туманининг ташкил топиши, босиб ўтган йўли ва бугунги даражага етишига ўзларининг салмоқли ҳиссаларини қўшган мўътабар инсонлар ҳаёти ва фаолияти ҳақида маълумот беришга жазм қилдик.

ОРИФОНА ҲАЁТ

Орифжон Абдуллаев 1914 йили Қўрғонтепанинг Андижонсой бўйида жойлашган сўлим масканларидан бири Эшонқишлоқда дунёга келган.

Лекин у «туғилиб кўз очган дунё бузгун эди, хароб, бенаво, вайронада изилларди ел...» Юрт нотинч, замон алғов-далғовликлар билан тўла эди. Қишлоқдаги эски мактабда араб имлосида савод чиқарган 15 ёшли йигитча 1929 йили янги ташкил

этилган «Савой» давлат хўжалигидаги Ўқун комбинатида лотин имлосида таҳсил олди, ҳунар ўрганди. Шу ернинг ўзида дастлабки келган трактор рулига ўтириб, меҳнат фаолиятини бошлади. Орифжон янгиликка интилувчан, сергак ёшлар қаторидан жой олди. Собиқ «Қизил Ўзбекистон» колхозида ёшлар уюшмасининг етакчиси, саводсизликни тугатиш курсининг ўқитувчиси бўлиб ишлади. 1934 йили уни Қўрғонтепа қишлоқ кенгашининг котиби, сўнг раиси этиб сайладилар. У энди одамлар билан, одамлар ташвиши билан шуғулланади. Қишлоқда янги мактаблар, касалхоналар очиш, оч-юпун халқни, қаровсиз қолган оилаларни боқиш, эндигина ташкил этилган артелколхозларни оёққа турғозиш, айниқса, 2-жаҳон уруши бошлангач, фронт учун, фронт орқаси учун туну куниним билмай ишлаш талаб этиларди. Бошга тушса кўз кўради. Оғир-босиқлик, фаросат билан иш юритиш фазилати ёш раҳбарга қўл келди. У эл дардини бирга тортди, уруш келтирган мислсиз офатларга, йўқотишларга чидади, енгди, чиниқди.

1945 йилдан бошлаб колхозларда раис, МТСда бўлим бошлиғи вазифаларида меҳнат қилиб, хўжаликларни қайта тиклаш, уруш асоратларини тугатиш, қишлоқларда турмуш маданиятини қарор топтириш, дон, пахта ва чорвачилик маҳсулотларини кўпайтиришга бош бўлди. Шунингдек,

тўқайлик ерларни ўзлаштириш, техника сотиб олиш, қишлоқ хўжалик мутахассисларини тайёрлашда иштирок этди. Яна қишлоқ, сўнг шаҳар типигаги Қўрғонтепа кенгашига раҳбарлик қилди, туман коммунал хўжалигини бошқарди. Бу даврда Орифжон ака туман марказини ободонлаштириш, ҳозирги авлодлар яйраб-яшнаб маданий ҳордиқ чиқараётган Истироҳат боғини, гулзорлар, фавворалар, газ ва ичимлик суви билан таъминланган шинам уйлар барпо этишдек олижаноб юмушларни бажаришда қатнашди.

Орифжон ака Қўчқор Авазматов, Узоқбой Саримсоқов, Исмоилжон Қурбонов, Мўминжон Исмоилов, Боқижон Ҳамроқуловларнинг сафдоши, сирдоши, маслаҳатгўйи эди. Хотираси ўткирлигига, эртани кўра билишига, мулойимлигига, ўзбек мумтоз адабиёти ва куйларини ёқтиришига ҳамма қойил қоларди. У одамлар ташвишини ўзиники деб биларди. Ушбу сатрлар муаллифи гувоҳ: Маъмурободда Мулла ака (Абдувоҳид ака)нинг кампири бандачилик қилди. Таъзияга келган Орифжон ака дўстининг ҳолини кузатар экан, ўзини тўхтатолмай йиғлади. Сабаб? Қирқ йилдан зиёд бир ёстиққа бош қўйиб, фарзандлар улғайтириб, турмушнинг аччиқ-чучугини бирга баҳам кўрган, кексайганда бир-бирига суянишиб қолган меҳрибон азизасидан жудо бўлиш нелигини Орифжон ака аввалроқ тотиган эди-да! Энди дўстининг эртанги кунларини кўз олдига келтириб, у ана шундай эзилганди. О. Абдуллаев 1974 йилда кексалик нафақасига чиққан бўлса-да, меҳнат фахрийси сифатида туманимиз аҳолиси ўртасида катта обрў-эътиборга эга бўлиб юрди. У ўзининг доно маслаҳатларини ёшлардан аямас, кексайганда инсон ўзини қандай тутиши лозимлигини тенгқурларига ибрат ила намоёйиш этарди. Унинг ўзи бир мактаб эди. Ана ўша одамийлик мактабида биринчи бор сабоқ олган, албатта, «муаллим»нинг ўз фарзандларидир. 9 нафар ўғил-қизларни вояга етказиб, ўқитиб, уйли-жойли қилишдек оталик шарафли бурчини аъло даражада ўтади. Комилахон, Муқаддамхонлар нафақада, Одилжон — мустақил Ўзбекистоннинг қалдирғоч тadbиркорларидан, Ўктамхону Турсунойлар — бичувчи-тикувчи. Ботиржон — мактаб директори, Қодиржон — фермер хўжалиги раиси, Қизлархон — шифокор, Қобилжон — тadbиркор. Фарзандларининг ҳаммаси ува-

ли-жували: 42 неvara, 90 дан ортиқ чевара. Қўйингки, ўзлари бир қавм, ўзлари бир халқ! Булар падари бузрукворлари 1995 йилда боқий дунёга рихлат этгандан буён тез-тез ота ўчоғини кул бостирмай, ёққан чироғини ўчирмай ўтирган Ботиржонларникига жамланадилар, табаррук боболарининг номини ёд этиб, руҳларини шод этадилар. Қодиржон отасининг вафотидан олдин айтган сўзларини ҳамиша ёдида сақлайди: «Болаларим, аҳил бўлиб яшанглар, ҳалол меҳнат билан кун кўринг...Менинг жисмим кетса ҳам, руҳим ҳамиша сизлар билан бирга бўлади, сизларни тарк этмайман...» Ҳа, ўтганларнинг руҳи абадий биз билан!

ХАЙРЛИ ИШ СОҲИБИ

Чақалоқ туғилди. Унинг ингасидан гўё борлиқ ларзага келди, одамлар «қаҳқаҳа» урдилар. Дунёга инсон келибдур...! Беморнинг кенг пешонасидан сизиб чиққан совуқ тер юмалаб нурсиз кўз касасига тушди. Оқаришган лаблар сўнгги бор нимадир демоқчидай қалтиради. Мийиғида кулгу қалқиди, одамлар додлаб юбордилар. Дунёдан инсон кетибдур!...

*Ажаб! Ҳаммани ҳайрон қилиб кетди-ёв.
Йиғлаб келган дунёдан кулиб кетди-ёв.
Беш кунлик дунёнинг меҳмони бўлиб,
Бевафо эканин билиб кетди-ёв!*

Ҳа, дунё ҳеч кимга вафо қилмаган. Баъзан ўта қисқа муддатда, гўё кўкда чақмоқ бир чарақлаб сўнганидек, инсон умри тугаб қолади. Абдумуталиб Абдукаримов ҳам ҳаёт дарёсида узоқ сузмади, бор йўғи 54 йил умр кўрди, холос. У элим, миллатим, юртим деб астойдил ишлаётган бир пайтда юрак хуружига дош беролмади. Лекин шу қисқа ҳаёти давомида ўзгалар юз йилда уддасидан чиқолмайдиган юмушларни бажардики, бу унинг шижоатидан, ғайратидан, ўзини аяшни билмай меҳнат қилишидан далолатдир. Унинг умр дафтарини варақлаймиз.

1937 йилнинг 10 май куни Тошкент вилоятининг Бекобод туманидаги Далварзин қишлоғида туғилди. Ўрта мактабни тамомлагач, Қўқон автомобил йўллари техникумида ўқиди. Иш фаолиятини Бекободдаги 16-автобазада механикликдан бошлади. 1959 йилдан умрининг сўнгги дақиқаларигача, 1991 йилнинг 13 февралигача, узлуксиз бир корхонада — Қўрғонтепадаги 36-автокорхонада ишлади. Слесар, механик, автосарой мудири, механиклар сардори, муҳандис, бош муҳандис ва ниҳоят, директор... Эътибор беринг: оддий слесарликдан корхона бошлиғигача бўлган

мураккаб йўлни босиб ўтди. Шундан 20 йилдан зиёди директорлик лавозимида.

Бу давр туманимизнинг гуркираб ўсиш даври эди. Жумладан, автокорхонада 600 одамнинг ишлаши, яшаши учун зарурий, қулай шароит яратилди. Республикада энг кўзга кўринган автокорхона бинолари қуриб ишга туширилди. Кейинчалик шу корхонанинг оталигида Хонободдаги 6-автокорхонага асос солинди. Қўргонтепа ва Қорасув шаҳарларида муҳташам автокасса-автостанциялар биноти қад кўтарди. Туманимизнинг ҳамма қишлоқларига боровчи катта-кичик кўчаларда автобус қатнови йўлга қўйилди. Бу корхонанинг ишчи-ходимлари, ҳайдовчилари улкан Андижон сув омбори қурилишида, дарёлар реконструкциясида, тўғон ва бошқа сув иншоотлари қурилишида фаол қатнашдилар. А. Абдукаримов раҳбарлигида автобаза ходимлари туман марказидаги Маданият ва истироҳат боғида амфитеатр қуришдики, бунақанги кураш майдони ёки театр-томоша қурилмаси Фарғона водийсида ягона эди. Бу ажойиб ўйингоҳда кўпгина томошалар билан бирга, ҳар йили А. Абдукаримов хотирасига бағишланган тадбирларнинг ўтказилиб турилиши бежиз эмас.

— Деярли ҳар квартал якунига кўра, — деб эслайди у билан узоқ йиллар бирга ишлаган ҳайдовчи, ҳозирда нафақадаги Мирзасоли ҳожи Жўрабоев, — Республика вазирлиги ёки вилоят автотрестининг мукофотини олар эдик. Жамоамиз кўп миллатли бўлиб, жуда аҳил яшар ва ишлар эдик, бунда, албатта, раҳбаримизнинг таъсири катта бўлган. У талабчан ҳамда ғамхўр, меҳрибон раҳбар, камтарин инсон эди.

А. Абдукаримов фидокорона меҳнатлари эвазига ҳукумат медаллари ва фахрий ёрлиқларни олишга муяссар бўлган. Энг қадрлиси — эл ардоғи, ўлмас хотиралар! Қисқа, лекин жуда сермазмун ҳаёт кечирган бу олижаноб инсоннинг дўстлари, ҳамкасблари, шунингдек ота меҳрига қониб улгурмаган фарзандлари унинг дийдорини ҳамиша соғиниб яшайдилар. Муштипар она — Марҳабатхоннинг кўнглига таскин бермоқчи бўладилар. Катта ўғиллари Илҳомжон Бекобод машина-сервис-холдинг жамиятининг раиси. Баҳодиржон туман сув тармоқлари корхонаси бошлиғи, қизлари Маҳфузахон, Шоирахон, Манзурахон ва Моҳирахонларнинг ҳаммаси ўқимишли, серфарзанд, ота-оналарининг номини улуғловчи инсон бўлиб етишдилар. Қилинган хайрли ишлар ва зурриёт бор экан, инсон умри боқийдир!

МАРД МАЙДОНДА БИЛИНАР

Дардоқ қишлоғига дафъатан йўли тушган киши бири-биридан гўзал, кўркем биноларни кўриб беихтиёр ҳайратга тушиши ва бу биноларни ким ва қачон қурдирган экан, деган ҳақли саволни ўртага ташлаши мумкин. Дарҳақиқат қишлоқнинг табиий ҳуснига хол каби ярашган бу мажмуа қачон ва кимнинг ташаббуси билан қад кўтарган?

Булар иккинчи жаҳон уруши жанггоҳларида қарийб беш йил давомида душманга қарши мардларча курашган собиқ жангчи, туманимизнинг мард ўғлонларидан бири Абдурашид Абдурахмонов Ҳамза номли давлат хўжалигига директорлик қилган 1972—1976 йиллар давомида қад кўтарганлигини ҳозирги Дардоқ қишлоғининг кўпчилик ёшлари билмасалар ҳам керак.

Мард майдонда билинар, деганларидек, Султонобод қишлоғида 1924 йили туғилган Абдурашид ўз тенгқурлари қатори 1942 йилнинг ўрталарида армия сафига чақирилди. Шу йилнинг август ойидан ноябрь ойигача Москва областига қарашли Роменское шаҳрида ҳарбий таълим олди, сўнг снайперлик курсини ҳам тамомлаб, 1943 йили апрель ойининг охирларидан бошлаб марказий фронтда 50-армиянинг 16-ўқчи дивизиясининг 740-ўқчи полкида урушнинг охиригача хизмат қилди. Орёл, Курск ва Брянск ўрмонларида бўлган қонли жангларда иштирок этди. Умуман, армия сафида 8 йилу 6 ой хизмат қилиб, 1950 йили хизматдан бўшаб 1990 йилнинг бошигача Ватан учун, халқ учун фидокорона меҳнат қилди. Ойим, Дардоқ, Деҳқончек, Чимён каби туманимизнинг йирик қишлоқларини обод қилишда юксак дид ва масъулият билан тинмай ташкилотчилик қилди. Хусусан, биргина Дардоқ қишлоғида 1072 ўқувчига мўлжалланган мактаб, 140 ўринли иккита болалар боғчаси, 360 ўринли

шифохона, 100 ўринли ошхона ва чойхона каби бинолар, ҳаммом, 80 хўжалик учун янги тураржойларнинг бунёд этилиши бевосита Абдурашид Абдурахмонов номи билан боғлиқ. Ўша йиллар Дардоқ қишлоғи тўла электрлаштирилди, газ қувурлари тортилди, асфальт заводи бунёд этилди.

Агар таъбир жоиз бўлса, Абдурашид Абдурахмонов қаерга раҳбар бўлиб ўтган бўлса, ўша ерда бирор бир бино қад кўтарган ёки йўллар тартибга келтирилиб, ободонлаштирилган деса муболаға бўлмайди. «Ойим» совхозида 1951—1963 йилларда партия ташкилоти етакчиси, 1963—1967 йиллари «Қаҳрамон» колхозига раис, 1967—1972 йиллари «Ойим» совхозида директор, 1977—1978 йиллари Андижон гидроузели бошқармасига қарашли 2-СМУ бошлиғи, 1978—1982 йиллар колхоз раиси, 1982—1984 йиллари совхоз директори ўринбосари бўлиб ишлаган пайтда ҳам бевосита қурилиш ишлари билан банд бўлди.

1984—1985 йиллари Жиззах вилоятига қарашли Зарбдор туманининг 5-совхозига директор, 1986—1987 йиллари Хонобод кабель заводи директорининг Қирғизистондаги тайёрлов идораси директори вазифасида ишлаган пайтда ҳам қурилиш ишлари билан банд бўлди ва ўзидан кичкина бўлса ҳам бирор нишона қолдирди.

Бу тиниб-тинчимас инсон 1993—2001 йиллар давомида «Нуроний» жамғармаси Қорасув шаҳар бўлимига раислик қилди. Шу давр ичида шаҳар жамоатчилиги ва бевосита «Қорасув» ширкат хўжалиги ёрдамида «Фахрийлар уйи»ни ишга туширилишига эришди. Фахрийлар учун дам олиш зонаси яратишда бош-қош бўлди.

Абдурашид Абдурахмонов жанговар ва меҳнатдаги фидокорона хизматлари учун йигирмага яқин орден ва медаллар билан тақдирланди.

Абдурашид ҳожи Абдурахмонов турмуш ўртоғи Шаҳрихон ҳожи она билан уч ўғил ва икки қизни вояга етказиб, уйли-жойли қилдилар. Катта ўғли Авазбек 1-тоифали хирург-травматолог эди, қизи Шаҳзодахон — Тошкент шаҳар Собир Раҳимов туманидаги 42-оилавий поликлиника бош шифокори, 1-тоифали врач-терапевт, иккинчи ўғли Азизбек — олий маълумотли иқтисодчи, Авазматов номли хўжалик раҳбари, учинчи ўғли Азимжон — инженер-қурувчи,

Хонобод нефть базасида масъул ходим, кенжа қизи Раъно-хон — Тошкент Давлат университети тарих факультетини битирган, Андижон вилояти талбиркорлар палатасида кадрлар бўлими бошлиғи бўлиб ишламоқда. Келин-куёвлари, уч набираси ҳам олий маълумотли мутахассислар сифатида халқ хўжалигининг турли соҳаларида сидқидилдан эл-юрт хизматини қилмоқдалар. Бугунги кунда, Шаҳрихон ҳожи она 20 дан ортиқ неvara-чеваралар даврасида фаровон ҳаёт кечириш билан бирга Абдурашид отанинг (2001 йил 4 июлда вафот этди) хотирасини ёдга олиб кексалик гаштини сурмоқда.

МЕҲНАТДА ТОБЛАНГАН ИРОДА

Донишмандлар инсоннинг ахлоқий фазилатлари ҳақида сўз юритганларида қуйидаги икки хислатни алоҳида таъкидлайдилар: МАТОНАТ — ишингда чидамли, матонатли бўл. Ҳийланайранг ишлатишдан ҳазар қил, тушунчанг пок, соф ва ҳаққоний бўлсин; ТАВОЗЕ — ўзингни камтар тут, тавозе шараф ва иззат босқичи эканлигини унутма.

Юқорида келтирилган ҳикматларни ўқиб, маъносини тушунган одам «Бу олижаноб хислатлар ўзимда бормикин», деб ўйлайди. Ёки шундай фазилат эгасини кўз олдига келтиради, ўзини унга қиёсламоқчи бўлади. Бундай хусусиятга эга инсонлар ўтмиш тарихимизда жуда кўп бўлган, бугун ҳам оз эмас. Фақат улар «мана мен» демайди, биз эса турмуш ташвишлари ила ўзимиз-ўзимиз билан бўлиб, уларни ҳамиша фаҳмламаймиз. Ана шундай улуғ инсонларнинг ёрқин тимсоли Бозорбой Абдурахмоновдир.

Мана унинг қисқача таржимаи ҳоли: 1930 йили Қўрғонтепа туманида туғилди. 8-синфни битиргач, Андижон қишлоқ хўжалик техникумида ўқиди. Йўлланма билан Сурхондарёнинг Узун туман МТСда агрономлик қилди. 1949 йилдан Қўрғонтепа туман МТСда агроном-энтомолог, «Савой» совхозида уруғчилик агрономи, 8 йил бош агроном, қарийб 18 йил директор, сўнг туман агросаноат уюшмаси ва дон маҳсулотлари тайёрлаш корхонаси бошқарувчиси вазифаларида хизмат қилди. 1990 йилдан нафақада. Маълумоти олий, олим агроном. Меҳнат Қаҳрамони, бир неча орденлар соҳиби, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган агроном, икки бор Олий Кенгаш депутатлигига сайланган. Оилали, 8 фарзанднинг отаси, 25 неваранинг опоқ دادаси, 2 чеваранинг бобоси.

Б. Абдурахмонов, юқорида эслаб ўтганимиздек, матонатли бўлиши билан бирга, мақтанишдан ор қилувчи ва

камсукум бўлгани учун у ҳақда бирга ишлаган, шогирдлар сўзига, айрим ҳужжатларга эътибор беришни афзал кўрдик, зеро бу унинг сиймосини тўлароқ тасаввур этишга хизмат қилса:

«... Мана, директорларинг ҳам сизларга ўхшаб қишлоқ хўжалик техникумини битириб МТСда агроном бўлиб иш-лади, ишнинг оғир-енгилига қарамас, сидқидилдан елиб-югуриб хизмат қиларди... кам бўлмади... (М. Исмоилов, совхоз-техникум талабаларининг битирув кечасидаги сўзи), «... Бош агроном Г.И. Камерцель пенсияга чиқадиган бўлиб қолди, сўрадим: ўрнингизга кимни лойиқ деб топасиз. У айтди: «Совхоз катта, иш оғир, Бозорбойдан бошқаси э-плай олмайди...». (Ўша пайтда райкомнинг биринчи котиби бўлиб турган Қ. Авазматов эсдалигидан.)

«... Б. Абдурахмонов директор бўлиб ишлаган йиллари «Савой» хўжалиги иқтисодий жиҳатдан юксалди, бу эса ободонлаштириш, маданий-маиший ва маориф соҳасига кўплаб маблағ ажратишга имкон туғдирди. Масалан, мар-каздаги 1-ўрта мактаб, 4—5—7-бўлимдаги мактаб бинолари 2—4—5-бўлимлардаги болалар боғчалари, маъмурий идора, ўндан ортиқ шинам дала шийпонлари, қанча-қанча турар-жой бинолари шу даврда қурилди...» (Н. Эшбоев, собиқ туман ижроя комитетининг раис муовини.)

«... Б. Абдурахмонов вилоятда биринчи бўлиб совхоз-тех-никум очишга, уни жиҳозлаш, моддий техника базасини вужудга келтириш, кейинчалик махсус 720 ўринли ўқув биноси ва ўқитувчилар учун уйлар қуриш, техникумни мутахассис ўқитувчи кадрлар билан таъминлашга бевосита оталик қилган, ҳатто, вақт топиб дарс берган, тажрибала-рини ёшларга ўргатган...» (К. Илёсов, совхоз-техникум ди-ректорининг ўқув ишлари бўйича собиқ ўринбосари).

«... Шом пайти кўчада бақир-чақир. Чиқсам, директор ўғлини уришаяпти: «Ҳа, сени, текинхўр! Одамлар нима дей-ди?! Айтмовдимми, нима керак бўлса ордер ёздириб, пули-ни тўлаб қўйиб олгин, деб? Бедани аравага қайта юкла, обориб қўй олган жойингга!...» (қўшниси Каримберди ака эслайди).

«...Бозорбой ака меҳнат деб жонини ҳам аямасдан иш-лаган. Самолёт сепаетган доридан заҳарланганда касалхонага

Бозорбой Абдурахмонов машхур маккажўхоричилик бригадаси стажчиси, Меҳнат Қаҳрамони Найни Маматқодиров билан ҳосилни чоғлаб кўришмоқда.

ётишдан бош тортиб, ишига чиқиб кетганини эслайман... » (Ш. Азимов, врач).

Эсдаликларни давом этказиш мумкин. 7654 гектар ҳайдаладиган майдонда деҳқончилик қилиш, ғўза қатор ораларига техника билан кўндаланг ишлов беришни жорий этиш, қўл меҳнатини енгиллаштириш, ишчиларга ғамхўрлик қилиш... Б. Абдурахмонов раҳбарлик қилган даврда пахта ҳосилдорлиги қуйидагича бўлди:

Йиллар: 1960 1970 1971 1975 1981

Пахта

ҳосил-

дорлиги: 28,0 29,3 30,5 34,0 35,4

Меҳнат учун туғилган, ҳалол-пок бу инсон қарилик гаитини Мўътабархон опа билан баҳам кўрар экан, эл ардоғида, фарзандлар сийловида эканлигидан бахтиёр.

КАМОЛОТ ОТИНИНГ СУВОРИЙСИ

*«Меҳнат тагидадир,
эй оқил, ҳар ганж,
Ганж топмас ҳеч кимса
тортмас эрса ранж»*

А. ФИРДАВСИЙ

9 ёшга кирмаёқ Кўчқорбой Олтиариқ бойларининг қўйларини боқиб, дашту чўлларда чўпонлик қисматини тотиб улгайди. Сўнг Фарғонадаги болалар уйига оч-юпун, ялангоёқ кириб келиб, савод ўрганди, ҳаётнинг ачиқ-чучугини тотди.

Йигитлик ғурури уни оғирликни енгишга, олға интилишга, ўзлигини кўрсатишга чорлади. 1934 йили у Андижон Қишлоқ хўжалик техникумини битириб, Жалақудуқ туманидаги МТСда агроном, сўнг директорлик вазифаларини бажарди. Бу даврда унинг нималарга қодир эканлиги намоён бўла бошлади. Торфли тўқайзорларнинг сувини қочириб, зовурлар ковлаб ер ўзлаштиришлар... Оила қуриш бахти... фарзанд кўриш қувончи... Инсонлар ичра тенг инсон бўлиб, ўзлигини танита олишга мушаррафлик... Тақдир инсон бошида неларни синаб кўрмайди... Йигит бошига иш тушса, этик ечмай сув кечар...

Камолот отига миниб, жўшқин қалб ҳароратини, меҳнатга чанқоқлик билан барқ урган жисмоний куч-қудратини ва билим, тажрибага тўла заковатини элига, юртига сарфлаётган бир пайтда... Уруш! Қ.Авазматов иккинчи жаҳон урушининг дастлабки кунларидан охиригача ҳарбий хизматда бўлди. Ашхабоддаги 93-захирадаги ўқчи дивизия сиёсий бўлимида. 2-Белоруссия фронти 319-ўқчи дивизияси (43-армия)нинг сиёсий бўлимида батальон командирининг ўринбосари сифатида фаолият кўрсатди. Унинг оғирбосиқлиги, ўйланиб иш тутиши, рус тилини мукамал билиши, жангчиларнинг қалбига йўл топа билиш қобилияти душманга қарши жангларда қўл келди. Уни оддий сол-

Ушбу фидойи инсонлар қиёфаси Қурғонтепа
халқининг хотирасида абадий қолади.

датдан тортиб штаб бошлиғи — генералгача ҳаммаси ҳурмат қилар эдилар. Уруш узоққа чўзилган, оғир бўлса ҳам зафар билан якунланди.

Қирқни қоралаб қолган, забардаст, тик қоматли, қад-мидан ўт чақнаган Қ. Авазматов урушдан омон-эсон қайт-гач, яна ўз иштини давом эттирди. Бу гал Балиқчи тумани-даги МТСга директорлик қилди. Беш йил давомида юзлаб гектар ботқоқликларни унумли ерларга айлантиришга ҳисса қўшди. Истеъдоди сайқалланди. Энди уни «Савой» дек мам-лакатда ўзига хос ўрни бор совхозга директорлик қилиб оёққа турғазилар (1950—1958), йирик районлардан бири Қўрғонтепанинг шон-шуҳратини улуглашдек (1958—1971) шарафли ва масъулиятли юмуш кутарди.

Урушдан сўнгги йиллар. Қишлоқ. Деҳқончилик ва чор-вачиликнинг оғир юки, асосан, аёллар зиммасида. Бор эр-какнинг ҳам кўпи уруш ногирони. Техника етишмайди. Қум босган Савой ариғини қўлда тозалаш керак. Мутахассислар оз, ўқитиш, тарбиялаш зарур. Уруш туфайли эвакуация қилинган бошқа миллат вакиллари ва ерли халқнинг дўстона яшаш ва ишлашини ташкил этиш даркор. Эскирган барак-лар ёнига тураржой бинолари, мактаб, болалар боғчалари,

даволаш муассасалари, дала шийпонлари, молхоналар қуриш. Булар елиб-югуришни, узоқни кўзлаб, режавий ишлашни, одамларни меҳнат кўтаринкилигига сафарбар этишни тақозо қиларди. Қ. Авазматов ўзининг раҳбарлик қобилияти, тадбиркорлиги, бурчига садоқати билан бу талабни шараф билан бажара олди. (Республикада биринчи бўлиб алмашлаб экиш, сутни аппаратда соғиб олиш жорий этилди, пахта ҳосилдорлиги 20—22 ц. дан 29—30 ц. га кўтарилди.)

«Савой» хўжалигининг юксалиш тадбирлари, шон-шўхрати, Қ. Авазматов Қўрғонтепа райкомининг биринчи котиби бўлиб ўтиши билан туман хўжаликларига, вилоятга ёйилди. Шундан кейинги «Савой» ва Қўрғонтепа довуғи мамлакат бўйлаб кенг тарқалгани, матбуот, радио, телевидение кўрсатувларида кенг ёритилгани, кино яратилиб, китоб битилгани фикримиз далилидир. Бу улуғ ишлар замирида халқнинг фидокорона меҳнати, раҳбарларнинг доно етакчиликлари санъати намоён.

Қ. Авазматов кадр танлашга, уни тарбиялаш ва асрашга алоҳида эътибор берарди. Каттиқ гапирмас, ҳар бир гапиди чуқур маъно бўларди. Ушбу сатрлар муаллифи ёдида: давлат арбоблари билан Ҳиндистон сафаридан қайтгач, деган эди: «Бошқа юртни кўрсангиз, ўз юртингиз гўзаллигини, қудратини чуқурроқ англайсиз экан».

Қ. Авазматов ишда пухталиклари, вақт ўлчовини ёқтирар эди, хушбичим кийинар, кексайганда ҳам қаддини тик тутиб юрар эди. Бугунги кунда бу олижаноб инсоннинг фарзандлари Флюрахон, Лерахон, Светахон, Гулнорахон, Баҳодиржон, Гулбаҳорлар ота-оналаридан ўтган гўзал фазилятлар ила тотли ҳаёт кечирмоқдалар. Юксак маданиятли, камтар, пок, инсон, Меҳнат Қаҳрамони Қ. Авазматовнинг хотираси абадийдир.

АДОЛАТДАН ТОПИЛГАН ҲУРМАТ

1930 йили Иброҳимжон талаба эди. Унинг талабалик йиллари ҳам қизиқ кечди. Андижон ҳисобчилик билим юртида тупа-тузук ўқиб юрган бу йигит Хонободга қайтиб келди. Орқасидан излаб келган ўқитувчиси унга «Ҳой, Иброҳим нега ўқишни ташлаб, келдинг?» — деб сўради.

— Яхши ўқисам ҳам, домлалар менга нол қўйишаяпти, нолга ўқигандан ўқимаганим яхшироқ, — жавоб қайтарди Иброҳимжон.

— Ия, қизиқ экансан, нол дегани "аъло" (отлично) дегани-ку " келажакда сен яхши ҳисобчи бўласан, мен орқангдан бекорга келмадим ".

1931 йили Иброҳимжон ҳисобчилик бўйича ўқишни тутатди.

Иброҳимжон Азизов 1906 йили Хонобод қишлоғида деҳқон оиласида дунёга келди. Саводини эски мактабда чиқарди. У ёш чоғиданоқ деҳқончилик билан шуғулланди. 1929 йили у ўзининг иш фаолиятини колхозда бошлади.

У 1931—1935 йилларида ҳисобчи бўлиб ишлади. 1935—1938 йилларда Иброҳимжон районнинг МТСида бош ҳисобчи ёрдамчиси вазифасида ишлади. Ҳисобчилик соҳасини мукамал эгаллаб олган Иброҳимжон 1938—1940 йиллари Султонобод қишлоғидаги колхозда бош ҳисобчи бўлиб ишлаб, хўжаликнинг иқтисодий-молиявий қувватини яхшилашга салмоқли ҳисса қўшди. Қишлоқда ҳурматга эга бўлди. 1943 йили Иброҳимжонни район пахта тайёрлаш пунктининг бошлиғи вазифасига таклиф қилишади. 1945 йили султонободликлар илтимосига кўра Иброҳимжон Азизов колхозга раис бўлиб ишга келади. Қишлоқ халқининг дарди билан яшади. 1947 йилда эса у район ижроқўми раслигига сайланади.

1949 йили халқнинг талаби билан Султонободга қайтиб, колхозда раислигини давом этдиради. 1962 йилгача шу лавозимда ишлади.

Узоқ йиллик раислик фаолиятида у ҳалоллиги, адолатпарварлиги, ахлоқан поклиги, вазминлиги, қатъиятлилиги ва меҳрибонлиги билан кенг меҳнаткашлар оммасининг қалбига кириб борди. У ўз жонининг ҳузурини ўйлашдан, маишатпарастликдан, кибру ҳаводан тамоман узоқ бўлган раис эди. Унинг раҳбарлик даврида колхоз иқтисодиёти юксак даражада кўтарилиб, ҳазинаси миллионлар билан тўлиб, колхозчиларнинг иқтисодий аҳволи яхшиланди. Эл тўқ, мамнун яшар эди. Ўша йилларда колхоз давлат режасини бажариши учун у кўпроқ пахта қуриштириш жойида бўлиб, қатор тунлар уйқусиз ўтар эди.

Иброҳимжон Азизов бойлик орттиришга, ўзи учун қасру равоқ қуришга интилмади, у Султонободдаги 12 йил раислик даврини қўшни ўтириш билан ўтказди. Ҳозирги кунда 3—4 йил қўшни ўтириб раислик қилишнинг ўзи бўлмаса керак. Ҳатто ўзининг туғилган жойидаги ҳовлисига ҳам тузукроқ бино, янги уй қурган эмас, у колхоз мулкини талон-тарож қилдирмас эди. Раис шундай яшадики, унинг яшаш тарзи, колхозчиларнинг яшаш тарзидан фарқ қилмас эди, эли қаттиқ нон еса қаттиқ нон, юмшоқ нон еса юмшоқ нон еяр эди.

Иброҳимжон Азизов Султонободда ҳам халқ фойдаланаётган қурилишларни колхоз даромади ҳисобидан амалга оширди. Халқ саломатлигини муҳофаза қилиш учун ҳамомни ишга туширди. Ҳозирда шифохона биноси бўлиб турган бино-идорани қурдирди.

Азизов меҳнат фаолияти даврида колхоз ерларининг ме-лиоратив ҳолатини яхшилади. Мингдов адирини ўзлаштириб пахта экдирди. Янги боғ-роғлар бунёд этдирди. Колхоз чорвачилигини ривожлантириб, қорамол, қўй, йилқилар сонини кўпайтирди. Дурадгорлик, темирчилик устахоналарини ташкил этди. Иброҳимжоннинг меҳнатларини ҳукуматимиз муносиб тақдирлади. У 1950 йили медал, 1957 йили орден ва бир неча бор «Фахрий ёрлик» билан мукофотланди. 1958 йили Москвада бўлган Бутуниттифоқ пахтакорларининг қурултойида қатнашди.

Фаразгўй кимсаларнинг иғвоси билан уюштирилган пахта масаласи билан раис ноҳаддан қамалди. Ҳаётининг сўнгги йилларини Ҳонобод шаҳрининг сўлим гўшаларида фарзанди — медицина фанлари номзоди, доцент Ғанижон Иброҳимовнинг ардоғида ўтказди. 1995 йилда Иброҳимжон ота Азизов ҳаёт билан видолашди.

Султонобод халқи бу улуғ инсонни доимо қалбида абадий сақлайди. Ҳозирда ҳам унинг номини ҳурмат билан тилга оладилар.

ФИДОЙИ ЎҚИТУВЧИ

Озодлик, маърифат ва адолат учун қон тўкканларни халқ, тарих ҳеч қачон унутмайди. Убайдулла Азизий ана шундай инсонлардан бири эди.

У асли жалақудуқлик бўлиб, йўлланма билан Хонободга келди. Қорасув, Султонобод қишлоқларида бўлгани каби бу ерда ҳам ўқитувчилик касбини қизғин тарғибот ва ташвиқот ишлари билан қўшиб олиб борди.

У йиғинларда, гап-гаштакларда халқни маърифатли, саводхон ва озод бўлишига чақиради. Серғайрат йигитнинг бу умидли ҳаракатлари кимларга ёқди, кимларгадир ёқмади. Кунлардан бир куни Чанкатда (у вақтларда Чанкат қишлоғи ҳудуди туманимиз тасарруфида эди) артел тузиш масаласида катта йиғин ўтказилиб, шу йиғинда Азизий нутқ сўзлаши лозим бўлади. Одамлар йиғилиб атроф машъалалар билан ёритилади. Азизийга сўз берилади. У илмнинг ҳосияти ҳақида, янгилик ва ўзгаришлар, тараққиёт ва маърифат ҳақида берилиб сўзлаётганда кимдир орқа томондан минбар ёнига келди-да, Азизийнинг бошидан ушлаб унинг кекирдагига пичоқ тортиб юборди. Лекин, пичоқ кекирдакнинг ярмини кесди холос, қон отилиб чиқиб, одамлар саросимага тушди. Шу пайт бир отлиқ келиб пичоқ тортганга: «Ҳезалак, шуни ҳам эплай олмадинг», — деб Азизийнинг бўғзига яна пичоқ тортиб юборди. Одамлар чор-атрофга тум-тарақай қоча бошлайди. Кўнгиллилар, милиция ва НКВД ходимлари етиб келганда, қотиллар ғойиб бўлишганди.

Андижондан махсус комиссия келиб текшириш ўтказди, қотиллар эса топилмайди. Қотилларни топиш учун ҳамма кучлар сафарбар этилади, аммо ҳеч ким уларнинг кимлигини ҳам, қаердан эканлигини ҳам айтмайди. Шунда бир ҳийла ишлатилади. Одамларни ўша жойга тўплаб яна йиғилиш ўтказилади. Катта саҳна қилиниб, парда орқасига гарнизон солдатларини икки қатор қилиб милятиқ ўқталган ҳолда, тизиб қўйилади. Атрофга ҳам қуролланган отлиқ ва пиёда аскарлар шай қилиб қўйилади. НКВД ходимларидан бири саҳнага кўтарилиб, турган халойиққа Азизийнинг қотили кимлигини айтиб беришларини сўрайди, ҳеч ким чурқ этмайди. Шунда нотик: «Агар айтмас экансизлар, ҳамман-

гизни шу ернинг ўзида отиб ташлаймиз», — деб сахна пардасини очиб юборади. Ўзларига қарата милтиқ ўқталиб турган аскарларни кўриб одамларнинг нафаси ичига тушиб кетади. Кимдир йиғлайди, кимдир қотилларнинг номларини баралла айта бошлайди. Ўша куни қотиллар қўлга олиниб, одамлар қўйиб юборилади...

Убайдулла Азизий халқпарвар, маърифатпарвар инсон эди-ки, у доимо одамларни маърифатга, илм олишга чақирарди. У узоқ яшамади, бироқ илм-маърифатли инсон сифатида халққа тўғри йўл-йўриқ кўрсатиши, миллатининг, халқининг қадр-қиммати ҳақида қайғуриши билан кишилар қалбида мангу яшайди.

ДОВРУҒИ ДОСТОН БЎЛГАН АЁЛ

Ушбу лавҳани бошқача номлашнинг иложи бўлмади. Ҳар нарсга ўз номи билан аталгани маъқул экан. Биз ҳикоя қилмоқчи бўлган аёлнинг умри мазмунига кўра лавҳани ана шундай номлаб қўя қолдик.

Қорасув-Дардоқ йўлида ястаниб ётган энг кўркем Аҳмад Яссавий маҳалласида доврӯғи элга достон бўлган муниса аёл яшайди. Бу аянинг исми-шарифлари Турсуной опа Ашуровадир. Опа билан бўлиб ўтган суҳбат давомида унинг мазмунли ҳаёт йўли ҳақидаги барча таассуротлар билан чуқур танишиб олдик.

Турсуной 1921 йили Қорасувда, Бадалбой темирчи Абдурасул ўғли оиласида дунёга келган. Қишлоқдаги мактабда хат-саводини чиқаргач, тенгқурлари каби 1937 йилдан жамоа хўжалигида аввал оддий аъзо сифатида иш бошлаган ва сўнгра хўжаликда бригада бошлиғи бўлиб ишлаган. Унинг бутун умри далада: ер чўқариш, ғўзаларга ишлов бериш, пахта териш каби машаққатли меҳнатлар билан ўтган.

1950 йилнинг сентябрь ойида Турсуной опа ва у билан ёнма-ён пахта терган Ҳайдар ота Раҳимқуловларнинг номи бутун Ўзбекистон бўйлаб овоза бўлиб кетди.

Бу тарихий воқеа шундай бўлганди: Ўшанда айни пахта терими қизиган палла. Эрта соат ўнлар чамасида ушбу сатрлар муаллифи — мени шоһилинч равишда райкомга чақаришди. Ичкарида Шароф Рашидов борлигини айтишганда, беихтиёр ҳаяжонда қолдим. Ичкарида саломлашгандан сўнггина ўзимни бир оз ўнглаб олдим. Давлат раҳбарининг қўлида бизнинг «Пахта учун кураш» газетасининг ўша кунги сонини кўриб сал тетикландим. Шунда Шароф ака газета «қулоғи» (биринчи бетнинг юқори қисми)да йирик ҳарфлар билан берилган хабар-даъватга ишора қилиб «Бу — бебаҳо янгилик, ажойиб ташаббусни газетада ёритиб, яхши

иш қилибсизлар. Уни вилоятга етказдиларингми?» деб сўради ва «Ҳа» деган жавобни олгач, дарҳол вилоятга қўнғироқ қилди. Обком орқали бу хабар вилоят газетасида ҳам босилганини билгач, менга қараб «Раҳмат, ўртоқ редактор, газетачи шундай бўлиши керак!» деб самимият билдирдилар.

Сўнг шу куни Марказий Комитетнинг Турсуной Ашурова билан Ҳайдар Раҳимқуловларнинг кўпмингкилограммчилик ҳаракатини маъқуллаш тўғрисида қарори чиқарилди. Марказий Комитет қарори ўша куниёқ республика радиоси орқали ўқиб эшиттирилди. Эртаси куни эса қарор матни республиканинг барча газеталари саҳифаларида босилиб чиқди.

Яхшининг шарофати билан деганларидек, уч йил давомида сурункасига пахта тайёрлаш режасини бажаролмай келаётган туманимиз эса ўша қутлуғ йили пахта тайёрлаш бўйича белгиланган режани муддатидан анча илгари бажаришга эришди. Туманимизнинг улкан хирмониغا Турсуной опа ўша йили ўзининг ўн беш минг килограммлик хирмони билан ҳисса қўшиб, элга дoston бўлган эдилар. Турсуной опа Ашурова меҳнатдаги ютуқлари эвазига шахсан Шароф Рашидов имзолаган «Фахрий Ёрлиқ» билан тақдирланди. У кейинчалик яна икки марта ана шундай мукофотга, 1957 йили эса орденга сазовор бўлди. Иккинчи ва учинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Совети депутатлигига, сўнг вилоят кенгаши депутатлигига, бир неча бор туман кенгаши депутатлигига сайланади. Қарилик нафақасига чиққунга қадар жонажон пахта даласидаги қаҳрамонона меҳнат жасоратини давом эттирди.

Турсуной опа она сифатида ҳам бахтли аёллардан бирidir. Умр йўлдоши Холдорбой Ашуров билан биргаликда саккиз фарзандни тарбиялаб вояга етказдилар, уларни ўқитиб маълум касб эгаси қилмагунча ором олмадилар. Натижада ўғил-қизлар жамиятдан муносиб ўрин эгалладилар.

ДИЛЛАРГА ЁҚИЛГАН ЧИРОҚ

— Урушдан кейин Машрабхон Аҳмадалиева Иттифоқ Олий Советига депутат бўлган эди, — дея эслашади ҳамқишлоқлари у ҳақда. — Бир сафар Москвага борганида унга меҳнатда эришган ютуқлари эвазига тилла соат совға қилишган.

Машрабхон пахтани кўп ва хўп терадиган чевар теримчи бўлган. Ўша пайтдаги бригадирлар, «Агар Машрабхондек яна иккита теримчи бўлса, бутун бригаданинг ҳосилини териб берарди», дейишар эди. Табиатан шадлод бу аёлнинг меҳнаткашлиги уни элга танитди. Уни пахтачилик бригадасига етакчи этиб сайладилар. Ўшанда ўттизинчи йилларнинг охирлари эди.

Уруш бошланиб, эркаклар бирин-кетин фронтга кетганларидан сўнг, қишлоқдаги барча юмушлар аёллар зиммасига қолди. Табиийки, бундай пайтда одамларга бош бўлиш Машрабхон сингари чабдаст, абжир, матонатли кишилар зиммасига тушади. Машрабхонни ўзи пахта териб юрган бригадага бошлиқ қилиб қўйдилар.

У пайтда шароит шуни тақозо этармиди ёки унинг асли табиати шундаймиди, қачон қарасангиз, дам чопиқчилар билан ёнма-ён тушиб олиб кетмон чопаетган, дам ер текислаётган, дам пахта тераётган бўлар, хуллас неки юмуш бўлса, одамлар билан елкама-елка туриб бажарарди.

Нафақадаги ўқитувчи Маҳфиратхон Хидиралиева ўша йилларни хотирлаб шундай ҳикоя қилади: «Жуда бағри кенг аёл эди, раҳматлик. Урушга кетган йигирмадан зиёд ҳамқишлоқларининг аёлларини, бола-чақасини ўз уйига олиб келиб уларни ўзи боққан. Бир коса аталани ҳам улар билан баҳам кўрган. Кимга қора хат келса, албатта, у шу хонадонга келар, дардини бўлишар эди. У ўзини ўйламасди. Ҳашар йўли билан одамларни томини ёптириб берар, деворини тикларди».

1952 йилда М. Аҳмадалиева «Файрат» колхозига раис бўлди. Архив ҳужжатларида ёзилишича, ўшанда колхозда 560 гектар ерга пахта, 2 гектарга картошка, 3 гектарга қовун-тарвуз, 45 гектар ерга янги беда (98 гектарда эски беда мавжуд бўлган) экиб деҳқончилик қилинган. 116 бош қорамол, 1820 бош қўй, 70 та асалари уяси, 250 та товук, 190 бош от, 40 бош сигир, 7 бош туя каби чорва ҳайвонлари хўжалик балансида бўлган.

Демак хўжалик каттагина, унинг юки ҳам анчагина салмоқли бўлган. Ана шу хўжаликни бошқариш Машрабхон Аҳмадалиеванинг зиммасида эди. У бу вазифани уддалади, уддалаганда ҳам моҳирлик билан уддалади.

Яна айтишларича энг оғир дамларда ҳам руҳий тушкунликка тушмайдиган, иродали аёл бўлган экан. У фарзандсиз эди. Лекин ҳамқишлоқларининг болаларини худди ўз боласидек кўрар, уларнинг келажаги учун неки зарурат бўлса, барчасини муҳайё этишга интилар, ўқишга борганларни қўллар, уларга ҳомийлик қиларди.

Кейинчалик Машрабхон бир ўғил, бир қизни асраб олди. Уларни оқ ювиб, оқ таради, ўғилни уйлантирди, қизни турмушга узатишга улгурмади. 1973 йили 53 ёшида оғир дард билан оғриб, ҳаётдан кўз юмди.

Машрабхон Аҳмадалиева оғир дамларда элнинг корига яраган, одамларни ўзининг сўзи билан, иши билан, катта қалби билан ортидан эргаштира олди! Ахир бир дилга чироқ ёқмоқликнинг ўзи ҳам катта билим, одамийлик санъати эмасми.

ЭҲТИРОМ

Халқимизнинг «Меҳнат — меҳнатнинг таги роҳат», «Сабр — сабрнинг таги сариқ олтин» деган пурҳикмат мақоллари неча юз йиллардан буён мавжуд эканлигини айтиш қийин, аммо ҳаётда меҳнат туфайли, сабрбардош туфайли, қолаверса, адолат тантана қилган мустақиллик туфайли қанчадан-қанча улут инсонларнинг меҳнати, сабрқаноати йиллар ўтиб буюк эҳтиромга сазовор бўлганлигини гувоҳи бўлиб турибмиз.

Кечаги оддий деҳқон боласи Бўрибой Аҳмедов — академик, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, Беруний номидаги давлат мукофоти совриндори, халқаро Амир Темур жамғармасининг раиси, тарихчи-манбашунос олим, таниқли ёзувчи ва журналист, қатор илмий ва бадиий китоблар муаллифи. Мамлакатимизда нашр этилаётган бир қанча нуфузли журналлар таҳририяти аъзоси, «Буюк хизматлари учун» ордени соҳиби, жаҳон тан олган андижонлик ўн уч алломанинг бири эди.

Ўн уч ёшида отадан тирик етим қолиб, тўнғич фарзанд сифатида оиланинг бутун ташвиши унинг зиммасига тушарди. Онаси билан жажжи синглиси ва икки укасини боқиш учун ишлашга мажбур бўлади. Бўрибой Аҳмедов ўз «Эсдаликлар»ида шундай ёзади: «Ёшлигим, 1991 йилга қадар бўлган ҳаётим оғир кечди. Отамни 1937 йили «Колхоз тузумини ҳақорат қилгани учун» «тройка» деб аталмиш машъум бир сиёсий ташкилотнинг қарори билан ўн йилга қамаб юбордилар. Бунинг таъсирини мактабда ўқиш юрган кезларимда сездим». Б. Аҳмедов мактабда ўқиш билан бирга туман босмахонасида ҳарф терувчилик қила бошлайди. Орадан бир йил ўтиб, 1940 йил 8 синфни битиргач, холаси уни Андижонга олиб кетади. Бу ерда у педагогика билим юртига кириб ўқий бошлади, сўнг Андижон Ўқитувчилар

институти қошида очилган бир йиллик «предмедниклар» курсига ўқишга кириб, 1942 йилнинг ёзида унинг тил адабиёт бўлимини тамомлади. Ўша йилнинг июль ойидан 16 октябргача Деҳқончек қишлоғидаги етти йиллик мактабда илмий бўлим мудир ва ўқитувчи бўлиб ишлаш насиб этди. Тақдирнинг тақозоси билан 1942 йилнинг октябрь ойидан 1945 йилнинг 15 февралгача урушда иштирок этади. Тўртинчи марта ярадор бўлгачгина, армия сафидан бўшатилиб, она юрти Қорасувга қайтиб келади. 1945—1948 йиллар давомида туман газетасида ишлаш билан бирга, 10-синфни ҳам ўқиб битиради. 1948 йили Тошкентга бориб ўқишга киради. 1953 йили Ўрта Осиё Давлат дорилфунунининг шарқшунослик факультетини имтиёзли диплом билан тугатиб, қишлоғига ишга келади. Аввал ўзи ўқиган 1-ўрта мактабда тарих ўқитувчиси, сўнг мактаб директори бўлиб ишлайди. У мактабнинг моддий-ўқув базасини мустаҳкамлаш учун астойдил кураш бошлайди ва мактаб ҳаётида катта ўзгаришлар қилади. Билимга чанқоқлик уни яна Тошкентга етаклади. 1957 йили аспирантурага кириб муваффақиятли тамомлайди ва 1961 йили «Абул Хайрхон даврида кўчманчи ўзбеклар давлати» деган мавзуда номзодлик диссертациясини ёқлаб, ЎзФА Шарқшунослик илмий тадқиқот институтида ишлайди. 1974 йили «XVI ва XVIII асрнинг биринчи ярмида Балх хонликлари» деган мавзуда докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. У Шарқшунослик институтида 45 йилдан кўпроқ хизмат қилди.

Мустақиллик йиллари Ватан эъзозиди, буюк халқимиз ардоғида яшаган аллома Бўрибой Аҳмедов истиқлол берган буюк неъматлардан баҳраманд бўлди. Шу сабабли ҳам у ўз «Эсдаликлари»ида шундай ёзади: Истиқлол шарофати билан эркин яшайдиган бўлдим. Ижодимга катта йўл очилди. Кўп илмий асарлар яратдим. Республика Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси (академиги) даражасига етдим. Мустақилликка раҳмат!».

Бўрибой Аҳмедов ўзининг бетакрор ва беқиёс ўзбекона камсуханлиги, сабр-бардоши ва метиндай букилмас ирода-си туфайли (II гуруҳ ногирони, анчайин дардман бўлишига қарамай), барча камситишлар ва ноҳақликларга чидаб, тарих фанининг нурли чўққиларини эгаллабгина қолмай, ис-

тиқлол шарофатидан бениҳоя илҳомланди. Халқимизнинг Марказий Осиёдаги энг қадимий буюк халқлардан бири эканлигини исботлашдек хайрли жараёнда ўз илмий, тарихий ва бадиий асарлари билан иштирок этди. Олимнинг халқимизнинг улкан ва бой тарихини дунёга ёйишда ҳам хизматлари бениҳоя катта бўлди. Мустақиллигимизнинг дастлабки 3—4 йили ичидаёқ, буюк бобомиз Амир Темури унинг набираларидан бири бўлмиш Мирзо Улуғбек ҳақида қатор йирик илмий-тарихий ва бадиий асарлар ёзиб, чоп эттирди ва улар асосида кўп серияли кинофильмлар яратишда ҳам бевосита иштирок этди. Аллома 30 дан ортиқ монография, дарслик ва рисолалар ҳамда 300 дан ортиқ илмий-тарихий ва публицистик мақолалар чоп эттирди. У ўнлаб фан докторлари ва қирққа яқин фан номзодларининг ишларига илмий раҳбарлик қилиб, тақризлар ёзди ҳамда илмий кўмак берди.

Бўрибой Аҳмедов пири бадавлат отахонлардан эди. Рафиқаси Мунисхон — педагог, эндиликда хизмат пенсиясида. Ўғли Акбархон — муҳандис, қизлари Юлдузхон — санъатшунос, Раънохон — ўқитувчи, ўғли Музаффар — академияда илмий ходим, қизи Мухлиса эса тарих фани ўқитувчиси.

ТАҚДИРЛАШ ВА ТАҲҚИРЛАШ

Сайид Али Болтабоев туманимизнинг Деҳқончек қишлоғида таваллуд топган. Бутун умри омов кетидан юриш билан ўтган деҳқон ота ўғлининг ўқиб улғайишини ҳавас қиларди. Ота орзуси рўёбга чиқди: Сайид Али мактабни битиргач Андижон қишлоқ хўжалик техникумида таҳсил олиб, агрономлик мутахассислигини эгаллади.

Интиланганга толе ёр. Басавлат жуссасидан ёшлик журъати барқ уриб турган, меҳнатсевар, бир сўзли йигит тезда кўзга ташланди. Туман раҳбарлари уни собиқ «Ойим» совхозининг Тешиктошдаги бўлимига агроном қилиб тайинладилар. У ерда уч йиллик меҳнат ва тажриба мактабини ўтади. 1968 йили ўз қишлоғидаги колхозга бош агроном бўлиб келди. Шундан сўнг С. Болтабоев туман агрономлари сардори, 1970—1980 йилларда ҳозирги «Султонобод» жамоа хўжалигида, сўнг 1981—1986 йили «Деҳқончек» жамоа хўжалигида, жами 16 йил раислик лавозимида ишлади. Меҳнат фаолияти ўз вақтида орден, медал ва Фаҳрий ёрлиқлар билан тақдирланди. Агроном сифатида деҳқончилик маданиятини юксалтириш, тупроқ унумдорлигини ошириш, агротехника, фан ютуқларидан кенг фойдаланган ҳолда пахта ва бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотларини кўпайтириш каби долзарб вазифалар унинг зиммасида эди. Пахта ҳосилдорлиги колхозда 22 центнердан 28 центнерлик маррага етказилди...

С. Болтабоевнинг ишлаб чиқаришга раҳбарлик қобиляти, айниқса, хўжаликларга бошчилик қилганида ёрқин намоён бўлди. Деҳқончек халқи пахта етиштириб қўшимча ҳақ олиш, чорва рентабеллигини ошириш, фермада ҳам чорвадорлар учун етарли шароит яратиш мумкин эканлигини шу одам раис бўлганда билдилар. Султонободликлар Сайид Али раиснинг ташаббуси ва ишбилармонлиги орқали қишлоқда 17 километрлик ичимлик суви қувурлари ўтказилганини, 25 километрлик йўлга асфальт ётқизилганини,

қишлоқ марказининг 3 жойида жойлашиб, экология ва аҳоли саломатлигига салбий таъсир кўрсатаётган чорва фермаларини қишлоқдан четроққа — Андижонсой бўйига кўчириб, молхона ва чорвадорлар учун махсус тураржойлар қурилганини, марказдаги ўрта мактаб биносини қуриш учун республика раҳбари Ш. Рашидовга мурожаат этгани (шу боис ўша давр райком котибидан «Ўзбошимчалиги» учун танбеҳ ҳам эшитгани)ни яхши эслайдилар. Бу олижаноб инсоннинг меҳнатлари бежиз кетмади. С. Болтабоев эл-юртнинг меҳр-муҳаббати ва ҳурматиغا сазовор бўлди.

1986 йилдаги Москванинг ўзига хос қатағони гирдоби С. Болтабоевни ҳам ўз қаърига тортди, «Ўзбеклар иши» қора тамғаси унинг пешонасига, пешонаси эмас, юрагига босилди. Тасаввур этинг: собиқ «Комсомол» колхози 1983 йилда ҳар гектар майдондан 28,7 ц. ҳосил олиб вилоятда илғорлар қатори давлатга пахта топшириш режасини ортиғи билан бажарса-ю, ерни шудгорлаш ўрнига юқоридаги буйруқбоз раҳбарларнинг зўрлиги билан яна ҳар куни 1%дан пахта (хўжалик иқтисодига зиён келтирса ҳам) тайёрланса ва энг мудҳиш манзараси шундаки, пахта заводи ва район ҳисобот маркази уни 2—2,5 % пахта топширди, деб маълумот берса... Ажаб савдолар: фидокорона меҳнатлари учун орден билан тақдирланган бир инсон орадан кўп ўтмай ўша меҳнатлари учун таҳқирланиб ўтирса-я!

Мавриди келганда Сайид Али акадан сўрадик:

— Емаган сомсага пул тўланган экан, ўша пайтда «приписка» дан воз кечса бўлмасмиди?

— Бизга қулоқ солишмасди. Ҳей аттанг, дейман ўзимга, Навоий айтганидек, «дунёга бевақт келибмиз!». Ҳеч бўлма-са 40 йил кейин туғилган бўлганимда мустақиллик, эркинлик даврида элим деб, юртим деб ёниб ишлаган, ёниб яшаган бўларканман... Энди кексайиб қолдим... Буни қисмат дейдилар. Пешонага ёзилганини кўрмай иложи йўқ, одамзотнинг. Бир ярим йиллик руҳий азобдан сўнг ҳақиқат қарор топган бўлсада С. Болтабоев тавсия қилинган лавозимлардан воз кечди. Аммо, бир зум ҳам ўзини эъзозлаган, қадрлаган халқидан узоқлашмади, ҳамдард, ҳамнафас бўлди. Бугунги кунда тўйларнинг тўриси уники, ёшларнинг маслаҳатчиси, мураббийси, нуронийлар сафи у билан тўлиқ. Унинг ўксик кўнглини Жамилахон авайлаб ардоқласа, ўғли Адҳамжон келажакка умид нурини сочиб турибди.

ВАЛИЕВ ДОМЛА

Уни ана шундай атардилар ва ҳамон атайдилар. Бундан йигирма, ўттиз, қирқ йиллар муқаддам бу сўзларда бир меҳр бор эди, бир фахр бор эди ва ҳамон шундай. Қишлоқнинг катта-ю кичиги, уни таниган, билганлар ҳам, унинг ўзи билан бевосита таниш бўлмаганлар ҳам фахр билан айтишади бу сўзни: **ВАЛИЕВ ДОМЛА!**

Валиев домланинг хонадонлари, конспектлари, турли ҳужжатлари орасидан бир шеърга кўзимиз тушиб қолди. Сарғайган варақ четига шундай сатрлар битилган эди:

*Йиллар ўтар, ўтар одамлар,
Ва улардан бир мазмун қолсин.
Шу мазмунни мен, сиз ўқисак,
Юракларга муҳаббат солсин.*

Абдуғани Валиев дарҳақиқат, юракларга муҳаббат солдиган мазмунда умр йўлини босиб ўтди. 1922 йилда Дардоқда таваллуд топган Абдуғани шу ерда ўсди-унди, умрини болаларга бахшида этди. Қишлоқдаги етти йиллик мактабни тугатгандан сўнг Андижондаги педагогика билим юртида ўқиди ва уни аъло баҳолар билан тамомлаб, ўзи ўқиган мактабга бошланғич синф ўқитувчиси бўлиб келди. Лекин орадан бирор йил ўтмаёқ унинг қалам тутган қўллари қуролни ушлади — урушга отланди.

Украина фронтига юборилган ёш жангчи қўмондонлигининг кўпгина топшириқларини шараф билан адо этди. Айникса, Ростов, Луганск, Запорожье шаҳарларини озод қилишда ўзининг разведкачилик фаолияти билан яхши хизмат кўрсатди, мураккаб операцияларни бажарди. Хавфли олишувларнинг бирида у бир оёғидан ажралди. Ана шу жанглардаги мардлиги учун орден билан мукофотланди.

1944 йили у қишлоққа қўлтиқтаёқда, ногиронлик юки билан қайтди... Лекин у шу юк билан элнинг юкини кўтарди, ўзи қўлтиқтаёққа суяниб турсада, одамларни суяди, юртнинг келажагини оёққа турғазди. Муттасил равишда йигирма бир йил фақат биринчи синф болаларини ўқитди. Бу айтишгагина осон. Аслида бу игна билан қудуқ қазимоқ, демакдир. Ҳозир ўқитувчилар кетма-кет икки, уч йил фақат биринчи синфни олишга безиллайдилар. Валиев домла нега шундай қилди экан? Ахир у олий маълумотли ўзбек тили ва адабиёти фани ўқитувчиси эди-ку? У нега бу ишдан бўйин товламади? Йигирма бир йил жужуқлар билан тиллашмоқ учун у саботни, матонатни қайдан топди?

«Бошланғич синф — билимлар пойдевори» дер экан Абдуғани ака кўпинча. У эҳтимол ана шу пойдеворнинг пишиқ бўлишини, пухта бўлишини истагандир. Бу истак муттасил равишда уни изланишга даъват этиб келди. Бугун мамлакатимизнинг жуда кўп вилоятларида, айниқса, Тошкентда домланинг юзлаб шогирдлари меҳнат қилмоқдалар. Улар орасида прокурорлар, адвокатлар, олимлар, нуфузли идораларнинг раҳбарлари, проректор, ўқитувчилар бор. Уларнинг ҳаммаси биринчи хатни, биринчи сўзни Валиевдан ўрганганлар.

Бир маҳаллар Абдуғани Валиев ишлаган мактабга бугун унинг шогирди Содиқжон Ваҳобов етакчилик қилмоқда. У устозни шундай хотирлайди:

— Саксонинчи йиллар эди. Мактаб жуда нураган, дарслар уч сменада ўқитиларди. Ўша йили қишлоғимизда Олий Совет депутати, вилоят раҳбарлари билан меҳнаткашлар учрашуви ўтказилганди. Валиев домла вилоятнинг биринчи раҳбари олдиға бориб, қишлоқ марказидаги мактабнинг ночор аҳволда эканлигини дадил айтганди. Раҳбар тез орада янги мактаб биносини қурдиришға ваъда берди. Ҳақиқатан ҳам орадан ҳеч қанча вақт ўтмасдан қурилиш ишлари бошланиб кетди. Ўшанда раҳматли Абдуғани ака жуда хурсанд бўлган, барча ҳужжат ишларига ўзи елиб-югурганди. Жойи келганда қурувчиларға ҳам қараб турмасдан, ҳатто бир сафар оёғи протез бўлишиға қарамасдан лой қорганлигини ўзим кўрганман. Мактаб тўққиз ойда битди. Афсус, янги мактабда узоқ ишлаш домлага насиб этмади, атиги уч ой-

гина ишлади, холос. Тўсатдан оғриб қолиб, дард охири уни орамиздан олиб кетди.

Айтишларича домла дурустгина шеър битган экан. Ўша давр учун «шаккоклик» саналган шеърларини мактаб биносининг бетон пойдеворлари ичига қўшиб урдириб юборган дейишади.

Бугун домладан чиройли дастхатлар қолди. «Ёзув — бу санъат» , деган сўзни кўп такрорлар, болаларнинг ёзувига алоҳида эътибор қаратар эди. Валиевнинг қўлида ким таҳсил олган бўлса, барининг хати чиройли, дейишади ҳамқишлоқлар. Улар орасида ҳатто санъат асари сингари кўз узолмай, томоша қиларли даражада нафис ва чиройли бўлган дастхатлар борки, уларнинг ҳар бирида Валиев домланинг қалб кўри қолган.

ҚУЁШ НУРИ

Дарвозадан киришим биланок димоғимга бир ифор урилди. Бу — йўлакнинг икки четида қулф уриб турган райҳон иси эди.

Нигоҳларим шу нарсани илғади — чоғроққина ҳовлига гўё ранг сочиб юборгандай, ҳар жой, ҳар жойда турфа гуллар барқ уриб турарди: оқ, қизил, сариқ, пушти, нафармон... Мўъжазгина сўричанинг ёнидаги сиренлар остида эса икки қатор қилиб ўн тупдан зиёд алоэ экилган.

Гарчанд улар гулламасада тикансимон барглари яшнаб туришининг ўзи гўзал эди.

Ана шундай сўлим манзаралар қуршовида Шамсинур опанининг ҳикояларини тинглайман. Улар мени олис йилларга олиб кетади.

«Очарчилик туфайли Оренбургдан отам, онам, икки акам, синглим ва мен Тошкентга қараб йўлга чиқдик. Бизни истиқболда нималар кутаётгани номаълум эди. Аммо бу йўл осон эмаслиги тайин эди. Кўзлаган манзилимизга етмай турибоқ тақдир ўз зарбасини берди. Йўлда отам оғриб қолди. Уфада бир уйни ижарага олиб, отамни докторга кўрсатмоқчи бўлдик. Лекин Уфага келган кунимиз тунда отам жон берди... Уни ўша ерга дафн этдик...

Энди ягона суянчиғимиз онам эди. У бизни қанотига олиб яна йўлга тушди. 1933 йилда Андижоннинг Хўжабод туманига етиб келдик. Бу ерда холам яшар эди. Нон ва жон илинжида келганимиз бу серқуёш юрт, унинг офтобданда бағри иссиқ одамлари бизга паноҳ бўлди.

Шу ерда мен мактабга кирдим. Кейин Жалақудуқ туманидаги интернатда 8-синфни тугатдим. 1939—1940 йилларда Андижон ўқитувчилар тайёрлаш курсида ўқидим. Ўша ерда шоир Султон Жўра билан танишдим. Султон Жўра чиройли юзли, озода кийинадиган, маданиятли, кўркем инсон эди.»

1940 йилда Шамсинурни ёш ўқитувчи сифатида Дардоқдаги етти йиллик мактабга ишга юбордилар. Энди оила Дардоққа кўчиб боради. Ўшанда Шамсинур 15 ёшда эди. Танаффус пайтларида қизлар билан қўл ушлашиб ўйнар бўлсалар, онаси ўзининг ўқитувчи қизи қай бири эканлигини ҳатто ажрата олмай қоларди. Ахир ўн беш ёшли муаллиманинг бўйи ҳам, ёши ҳам ўз ўқувчиларидан деярли фарқ қилмас эди-да.

«Уруш бошланди. Икки акамни урушга олиб кетдилар. Тўсатдан онам оғриб қолди. Уни аравага солиб Ойимга — район марказидаги шифохонага олиб бордим. Ҳамширалардан иккитаси онамни қўлтиғидан суяшиб ичкарига олиб кириб кетишди. Ўшанда ойим ортига бир қайрилиб қаради — у мендан дийдор узолмаган экан кейин билсам...

Онам шифохонада вафот этди. Уйга бориб синглим ва холамни айтиб келдим. Онамнинг вафотини йўлда кетаётиб айтганимда синглим Гулзинурнинг тупроқ йўлга думалаб-думалаб йиғлаганлари ҳамон кўз ўнгимда туради...»

Ҳаёт йўллари давом этди. Акаларининг биридан қора хат келганда Шамсинур ғамдан, аламдан яна мук тушди. Лекин ўрнидан турди, яна қаддини тиклади, йўлда давом этди. Ёлғиз акаси урушдан қайтганда Шамсинурнинг ўксик бағри тўлди.

«Акамни колхоздаги мактабга ишга қўйишди. Энди акам иккимиз мактабга қатнардик. Акам тез юрар, шинелининг барлари этикларига урилгани эшитилиб турарди. Мен унга етиб юролмасдим, секинроқ юринг, десам, «Мен секин юролмайман-да», дерди. Шунда мен унинг камаридан ушлаб олардим, деярли югургидек қилиб олиб кетарди...»

Ҳаёт яна изга тушди, янги оилалар яралди. 1950 йилда Амирхон Давидовга турмушга чиққандан сўнг Шамсинур Дехқончек қишлоғидаги мактабда меҳнат фаолиятини давом эттирди. Ўттиз тўрт йил давомида шу қишлоқдаги 17-ўрта мактабда математика ўқитувчиси, илмий бўлим мудир, директор вазифаларида ишлади. Бу йиллар мобайнида у қанчалаб болаларга билим берди. Юзлаб шогирдлар тайёрлади. Ҳозир биринчи ўқувчиларининг ўзи 70 ёшни қоралаб қолган.

Шамсинур опа 45 йил давомида жамоатчилик асосида маҳаллага етакчилик қилди. Қанчалаб оила қўрғонларини

Ижтимоят қишлоғида қурилган янги мактаб биноси.

дарз кетиб, нурашдан асраб қолди. У кирган давралар яйраб кетади, у кирган хонадон файзга тўлади. Яхшиси Шамсинур опанинг бир суҳбатини олинг-а ўзингиз бунга гувоҳ бўласиз.

Шамсинур! Бу қуёш нури демакдир.

Биз қуёшга интилиб яшаймиз. Лекин яна бир қуёш борки, бу инсон қалби, унинг офтобдан-да иссиқ бўлган қалб меҳробидир.

Хонадондан чиқаверишимизда алоэларга ишора қилиб дедим:

— Шу гулларни яхши кўрасиз чоғим?

— Буям тўғрику, — мен алоэдан дори тайёрлайман. Болалар, кўни-қўшнилари, маҳалла-куйдагиларга зарур пайтларда асқотиб қолади. Райҳонларни азалдан яхши кўраман. Ўғлимга айтаман, мен бу дунёдан кетганимда худди ҳозиргидай йўлақларнинг четига райҳон экиб қўйинглар, юрсангиз-турсангиз этакларингизга тегиб турсин, дейман.

Йўлак четидаги қоп-қора райҳондан бир шохини синдириб ён дафтарчамнинг қатига солдим. Ундан қуёш иси келарди...

ТУРГУНБОЙ ДОКТОР

Сихат тиласанг — оз е,

Иzzат тиласанг — оз де.

Тиб илмини мукаммал ўрганиб Султонобод табиби мақомига эга бўлган Турғунбой Навоий ҳазратларнинг юқоридаги байтларини доим айтиб юрар эди.

Яна соғлом бўлиш учун инсон аввал ўз мижозини, унга нима ёқиши-ю нима ёқмаслигини яхшилаб ўрганиши, нима фойдали, нима зарарли эканлигини англаши, шуларга қараб иш тутуши лозим, деб давраларда, йиғинларда кўп таъкидларди. Саломатликнинг қадрига етишга чақирар эди.

Султонободликлар Турғунбой акани қишлоқнинг биринчи доктори деб аташади, чунки 50-йиллардан бошлаб қишлоқда у кирмаган уй йўқ эди.

— Бемор йўқ уй бўлса ҳамки уларнинг саломатлигини сўраб-суриштирар эди, — деб хотиралайди, Эркинбой ота, — Турғунбой фельдшер бўлсада анча-мунча докторларни йўлда қўяр эди, у даволаган бемор албатта оёққа туриб кетарди. Шунинг учун биз унга ишонар ва ихлос қилардик.

Турғунбой Жабборов 1923 йилда Султонободда деҳқон ойиласида дунёга келади. Ўрта мактабни тамомлаб, Қўқондаги тиббиёт техникумига ўқишга боради. 1941 йили фельдшерлик мутахассислигини олади ва кўплар катори фронтга жўнайди. Ўқчи полкда фельдшерлик қилади. Ўқ ёмғирлари остида жуда кўп жангчи ярадорларни даволайди. Ўзи ҳам икки марта ярадор бўлади. 1942 йилнинг кузида елкасидан оғир ярадор бўлиб, 6 ой госпиталда даволанди. 1943 йил февралда 2-гурух ногирони ҳолида уйга қайтди. 1945—1951 йиллари Хонободда фельдшер бўлиб ишлади. Ўз қасамига содиқ Турғунбой Жабборов кечани-кеча, кундузни-кундуз демай эл саломатлиги йўлида беминнат хизмат қилди. 1952 йили қишлоғи Султонободда врач-фельдшер бўлиб ишни давом эттиради.

— 1955 йилнинг айни чилла чоғи эди, — деб ҳикоя қилади Ҳакимжон ака Мамажонов, — кеч соат 9 лар атрофида ўғлим Бахтиёр жиддий оғриб қолди. Турғунбой докторни чақириб чиқдим. Беморни кўриб: «Кўп ташвишланманг, худо хоҳласа яхши бўлиб қолади.» — деб ўғлимнинг томирини ушлаб кўрди, укол қилди, ичиладиган дорилар бериб ўзи кузатиб турди. — «Мана, Ҳакимжон, бола ўзига келди».

Докторнинг юзига табассум югурди. Шу пайт узоқдан ҳўроз қичқириғи эшитила бошлади.

— Ия, тонг ҳам отибди, шекилли, — деб, у асбоб-ускуналарини йиғиштирди. Доктор уйига келганда тонг отган эди.

Ҳа, доктор Турғунбой Жабборов Султонободнинг ана шундай ором билмас биринчи шифокори эди. У ўнлаб шогирдлар тайёрлади. Ўлмасбой Қодиров, Қобилжон Каримов, Мухторжон Зулунов, Нозимжон Нишонбеков каби етук шифокорлар устоз Турғунбой Жабборовнинг ишини давом эттирдилар.

Давлатимиз Турғунбой аканинг меҳнатларини қадрлаб, юбилей медаллари ҳамда Қизил Ярим ой жамияти медаллари билан мукофотлади.

Эл суйган Турғунбой доктор 1981 йил 23 майда вафот этди. Турғунбой докторнинг садоқатли оиласи Азизахон ая 10 фарзандни тарбиялади. 2 фарзанд шифокордир, қолганлари ҳаётнинг турли жабҳаларида меҳнат қилмоқдалар. Эл севган Турғунбой докторнинг ёрқин хотираси ундан шифо топганларнинг, фойдали суҳбатларини тинглаганларнинг, дўстлари ва фарзандларининг қалбида абадий яшайди.

Кампиробод сув омбори қурилиши тарихига назар ташланганда бу улкан иншоот замирида турли миллат вакиллариининг жасоратли, машаққатли меҳнатлари ётганлиги ҳаммага маълум бўлади.

Камолхон Жалолов ана шу заҳматкашлар вакилининг бири бўлиб, унинг 37 йиллик умри Кампиробод сув омбори қурилиши билан боғлиқдир.

— Иш фаолиятимни 1960 йили оддий ғишт терувчиликдан бошлаганман, — дея эслайди у. — Ҳарбий хизматдан сўнг, 1964 йили Кампиробод сув омбори қурилишида ишимни давом эттирдим. Катта иншоот қурилиши эндигина бошланиш арафасида эди. Бу ерга мамлакатимизнинг турли жойларидан қурувчилар кела бошлади. Улар турли миллат вакиллари бўлиб, қурилиш жараёнида иттифоқ, бир-бирлари билан ҳамжиҳат бўлиб ишлар эди.

Андижон сув омбори тўғони мамлакатимиздаги йирик қурилишлардан биридир. Сув омборининг узунлиги 1210 метрни, баландлиги 115,5 метрни, энининг устки қисми 12 метрни, остки қисми 55 метрни, сув сифими 1 миллиард 750 миллион кубметрни ташкил этади.

Камолхон Жалолов ғишт терувчи ишчидан сув омбори қурилишидаги зарбдор ташкилот, «ПМК-5» бошлиғи даражасига кўтарилди. Сув омбори қурилишининг қизғин паллаларида бу ташкилот Камолхон ака раҳбарлигида давлат режаларини ортиғи билан бажариб, неча бор мусобақа ғолиби бўлди. «Камолхон ўзи ёш бўлсада, улкан сув омбори қурилишида ўзининг ишбилармонлиги, ишчилар билан муомаласи, кеча-кундуз демай қурилишнинг оғир қисмларида кўрсатган фидойилиги билан тилларда дoston бўлди», — деб ҳикоя қилади, 1968—1982 йилларда СМУ-1 бошлиғи бўлиб ишлаган Фофанов Виктор Николаевич.

«У бошлиқ бўлган қурилиш участкаларида давлат режаси ортиғи билан бажарилар эди. Чунки Камолхон Жалолов ишчилар билан ёнма-ён туриб, тўғонга қўйилаётган бетон ишларининг сифатли бўлишига эришар эди. У вазмин, камгап, ишчиларга нисбатан талабчан ва меҳрибон, ўз касбининг жонкуяри бўлгани учун бошқаларни мен ундан ибрат олишга чақирар эдим» .

Камолхон Жалоловни биз ишхонасида учратдик. У билан кўришар эканмиз, ёшларга бош-қош бўлиб, раҳбарлик вазифасини сидқидилдан бажараётганлигига ишонч ҳосил қилдик.

Камолхон Жалоловнинг эл олдидаги катта хизматларини ҳукуматимиз қадрлаб 1970 йили Фахрий ёрлиқ ва 1974 йили орден билан мукофотлаган. Унинг эл манфаати йўлидаги меҳнатларига сарф этган умри ёшлар ҳаёт йўли учун ибратлидир.

Ҳозирги кунда унинг фарзандлари ҳам турли йўналишларда мустақил Ватанимиз равнақи йўлида хизмат қилишмоқда.

Андижон сув омбори
инсон қўли билан
яратилган мўъжизадир.

БИЗ СУВ ИЧГАН АРИҚЛАР

Қодиржон Жалолов ҳақида ёзмоқ учун қўлга қалам олар эканман. Антуан де Сент-Экзюперининг шундай сўзларини эсладим: «Инсон бўлиш бу маъсулиятни сезишингдир. Дўстларинг эришган ҳар бир ғалабадан фахрланишингдир, ўз гиштингни қўя туриб, дунёдаги бунёдкорликка кўмаклашаётганингни ҳис этишингдир».

Қодиржон ака бир умр ана шу эътиқод билан яшади. У ҳаёт иморатининг гиштларини моҳирлик билан қўйиб борди. У бу иморатни нурафшон этмоқ учун бутун умр курашди. Зотан ҳаёт курашдан иборат, инсон бўлиш эса курашчи бўлмоқликдир.

Қодиржон Жалолов 1930 йилда Ойим қишлоғида таваллуд топди. 1947 йилда қишлоқдаги 21-ўрта мактабни тугатгандан сўнг, «Ойим» совхозида бригадага етакчилик қилди. 1950 йилда Тошкент Ирригация олийгоҳига ўқишга киргач, армия хизматига чақирилади. Уч йиллик хизматдан сўнг яна ўқишни давом эттирди. 1956 йилда олийгоҳни имтиёзли диплом билан тугатгандан сўнг, катта Фарғона каналида гидротехник вазифасида меҳнат фаолиятини бошлади. Кейинчалик шу жойда бўлим бошлиғи вазифасида ишлади.

1958 йилдан 1960 йилгача «Ойим» сув хўжалигида катта муҳандис-ирригатор, 1960 йилда Ҳамза номли совхозда ирригатор, директор муовини, муҳандис вазифаларида меҳнат қилди. «Меҳнат қилди», деб ёзиш Қодиржон ака сингари серғайрат, абжир кишилар учун жўндай, шунчаки айтилган гапдай бўлиб туюлади. Чунки бундай кишилар шунчаки меҳнат қилмайдилар. Улар бутун вужуди, бор кучи билан ишлайдилар.

Туман қишлоқ ва сув хўжалиги бошқармасининг сувдан фойдаланиш бўлими мутахассиси, Қодиржон Жалоловнинг шогирди Шаробиддин Мирзакулов шундай ҳикоя қилади:

Қодиржон Жалолов Ҳамза номли давлат
хўжалиғи фаоллари даврасида.

«Қодиржон ака жуда ғайратли инсон эди. Ғайратига, ши-
жоатига яраша жаҳли ҳам тез эди. Дангаса одамларни ёмон
кўрарди. Зуваласи пишиқ, бақувват одам бўлган. Шунинг
учун сув йўлларини тўсишда ўзи миробларга бош бўлиб енг
шимариб сувга тушар, бир-иккита одам қиладиган ишни
бир ўзи бажариб қўя қоларди.

Жўравой ариғини қуришда Қодиржон аканинг хизмат-
лари катта бўлган. Бугун бу ариқдан «Дардоқ», «Дўстлик»,
Шароф Рашидов номли ва Токтогул номли ҳамда «Ойим»
хўжаликларининг экин ерларию, аҳоли истиқомат қилади-
ган жойларга сув боради. «Дардоқ» ва «Дўстлик» ширкат
хўжаликларидаги бетон ариқлар ва коллекторларни қуриш-
да ҳам Қодир аканинг хизматлари катта.

Яна бир гап, Қодир ака уста сепоячи бўлган. У моҳир-
лик билан сепоялар ясарди. Илгарилари, аниқроғи Жўра-
вой ариғи қурилишидан олдин, асосан, Қорадарё сувидан
фойдаланиларди. Баҳор пайтлари, дарё қутурган кезлар ми-
робларнинг ташвиши ортарди. Дарёга яқин қишлоқларни
сув босиш хавфи туғиларди. Ана шундай пайтларда Қодир-
жон ака бошлиқ мироблар сепоялар билан сувни жиловлаб
олардилар.

Қодиржон аканинг табиатида қанчалик ғайрат, шижоат бўлса, юраги эса одамларга, оиласига меҳр-муҳаббат билан шунчалик тўлиқ бўлган. У аҳиллик, тотувлик оилага, рўзғорга қут-барака киритади, деган ақида билан яшаган. Фарзандлари оилали бўлиб, турли жойларда, турли шаҳарларда яшаганларида ҳам ҳар шанба куни хонадонга тўпланишларини сўрар экан. Бу билан у киши болаларим ҳар бири ўз оиласи, рўзғори, турмуш ташвишлари билан банд бўлиб бир-бирларидан йироқлашиб кетишмасин, деган ўйда бўлган. Хонадоннинг бу анъанаси ҳамон давом этмоқда. Фарзандлар оталаридан одамийлик, меҳр-оқибатни ўргандилар, мерос қилиб олдилар.

Қодиржон ака умр йўлдоши, Тожихон ҳожи она билан саккиз нафар фарзандни тарбиялаб эл-юрт ишига қўшдилар. Гарчанд Қодиржон ака орамиздан эрта кетган бўлсада, у кишининг муроди, орзулари ўғил-қизлари камолида балқуриб турибди.

Бугун экинларга оби ҳаёт олиб бораётган ариқларда Қодиржон ака ва у сингари кишилар қўлларининг излари бор, деб айтиш мумкин. Ўша ариқлар ҳамон бор. Демак, Қодиржон аканинг меҳнатлари, улар яратиб қолдирган эзгу ишларнинг умри ҳам яшамоқда ва яшайверади.

ҚЎРҒОНТЕПАНИНГ БИРИНЧИ ИЖРОҚЎМИ

Султонобод қишлоғи Тўрткўл қисмининг Симгузар маҳалласи марказидан ўтган икки кўчанинг кесишган бурчагида жойлашган кичкинагина бир ҳовли бор. Бундаги мўъжазгина уйда инқилоб арафаларида ва ундан сўнгги алғов-далғов йиллари адолат ва ҳақиқат учун курашиб, эл ҳурматиға сазовор бўлган Абдурахмон Жумабоев яшаган.

Тўладан келган, ўрта бўйли, истараси иссиқ бу кишини султонободлик катта-ю кичик «Мулла ака» дейишарди.

— Мулла ака ростгўй, ҳақиқатни дангал гапирувчи инсон эди, — деб хотирлаган эди унинг шогирдларидан бири Назарали Йўлдошев. — Мен ҳаётда Мулла акамдан кўп нарса ўргандим. Умрининг охиригача у билан ҳамсуҳбат бўлдим. Унинг билимдонлиги, ҳалол ва тўғри сўзлигига доим қойил қолар эдим ...

Абдурахмон Жумабоев 1898 йили ўртаҳол деҳқон оиласида дунёга келди. Айтишларича, у киши илмда зукко ва ҳозиржавоб бўлган. Абдурахмон бошланғич саводини отасидан, кейинчалик Султонобод мадрасасида олади. Сўнгра Бухоро мадрасасига ўқишга боради. Бир оз ўқигандан кейин инқилоб бошланади.

1918 йили Абдурахмон Жумабоев халқ милициясига ёзилади. Иш фаолияти даврида у ўзининг жасурлиги, зийраклиги, билимдонлиги билан командирлар назарига тушади.

1920 йили фирқа аъзолигига кирди. У ташвиқот-тарғибот ишларида фаол қатнашиб, эл осойишталиги йўлида жонбозлик кўрсатади. Қўрғонтепа, Қорасув волости ижроия қўмиталарига аъзо бўлди. Ўша суронли йилларда Абдурахмон ўз ҳаётини хавф остига қўйиб, ёт унсурларга қарши курашда олдинги сафда бўлди.

Абдурахмон Жумабоев қишлоқдаги меҳнаткашларнинг мол-қўйларини, қиз-жувонларини мажбуран олиб чиқиб кетадиган тўдаларга қарши дўстлари Қосимбек Нишонбеков, Мулла Усмон Маматурдиев, Шодмонхўжа Маҳмудхўжаев ва Ҳожиқори Мамашоиповлар билан биргаликда кураш олиб борди. 1920 йилда «Қизил юлдуз» нишони соҳиби бўлган.

— 20-йиллар, жуда оғир кунлар эди. Болаларимни кўриб кетиш ва олган муҳим топшириқларни бажариш учун Султонободга ярим тунда келиб кетар эдим, — деб хотирлаган эди Мулла Абдурахмон ота. — Мени тутиш ва ўлдириш мақсадида фатво олган душманлар йўлимни бир неча бор пойлашган. Аммо, бунинг уддасидан чиқиша олмаган ...

1926 йилнинг 15 декабрида маҳаллий шўролар кенгашига сайловлар бўлиб ўтади. 1927 йилнинг январь ойида Қўрғонтепа туман ижроия қўмитасининг биринчи ташкилий йиғилиши ўтказилиб, унда туман ижроия қўмитасининг раиси этиб Абдурахмон Жумабоев сайланади. Туман маркази Қўрғонтепа қишлоғидаги Мирзақулбўлиш мадрасаси биносида жойлашади.

Абдурахмон Жумабоев туман ижроия қўмитаси раислиги даврида туман ўрамидаги қишлоқларда ер ислоҳотини ўтказиш, ширкат ва колхозлар тузиш каби ишларни амалга оширади.

Кейинчалик у умрининг охиригача туман сув хўжалигида масъул лавозимда ишлади. Республика миқёсидаги нафақага чиқди.

Хукуматимиз унинг хизматларини орден ҳамда бир қанча медаллар билан мукофотлади.

Мулла аканинг 4 фарзанди бор. Шавкатбек ва Қорияхон нафақада, Ҳаётбек механизатор, Камолбек шофёр.

Абдурахмон Жумабоев хотираси абадийлаштирилиб, Султонобод кўчаларининг бирига унинг номи берилган.

ЭЛИМ ДЕБ, ЮРТИМ ДЕБ ЯШАГАН АЯ

1993 йил 31 августда чиққан «Қорасув тонги» газетаси саҳифаларида «Фахрийлар — фахримиз» деган рукн остида Бобуршоҳ маҳалласининг мўътабар онахони бўлмиш Мунисхон ая Жўрабоева ҳақида қуйидагилар ёзилган эди:

«Ҳозирги қутлуғ кунларда муборак 70 ёшини ҳатлаб, табаррук саксон ёшга илк қадам қўйган бу онахонни шахримизда танимайдиган одам бўлмаса керак».

Мустақиллик йиллари онахоннинг ҳаётида энг унутилмас, бахтли йиллар бўлди десак, муболаға бўлмас. Унга аввал «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси» фахрий унвони ва кўкрак нишони берилган бўлса, кейин «Мустақиллик» эсдалик нишони топширилди.

Бу қўшалоқ мукофот ўша кезларда табиатан серғайрат Мунисхон ая Жўрабоевани қайта яшартириб юборди, ғайратига чексиз ғайрат қўшди. Дарвоқе, Мунисхон Жўрабоева маҳалла қўмитасига қарийб чорак аср давомида раислик қилиш билан бирга, шаҳар кенгаши депутати ва шаҳар хотин-қизлар кенгашининг раиси каби ўта масъулиятли вазифаларнинг уддасидан чиқди.

Бу вазифаларнинг ҳаммаси ўша пайтларда жамоатчилик асосида бажариладиган ишлар эди. Бунинг устига Қорасув бозори аҳолиси энг зич ушбу маҳалланинг ўрамида жойлашганлиги учун ўша кезларда маҳалла осойишталигини сақлаш, хотин-қизлар ўртасида иш олиб бориш каби ўта долзарб ишлар маҳалла қўмитаси раисидан жуда катта куч ва масъулият талаб этарди.

1923 йили Султонобод қишлоғида деҳқон оиласида таваллуд топиб, ўрта маълумот олган Мунисхон ая Жўрабоева эллик йилдан ошиқроқ жамият манфаати йўлида ҳалол меҳнат қилиб келаётган, бонидан қанчадан-қанча иссиқ-

совуқларни ўтказган, сабр-бардошлилиги ва ҳалоллиги ту-
файли эл оғзига тушганига тан бермасдан илож йўқ эди.

У ўз ҳузур-ҳаловатини эмас, эл-юрт, маҳалла тинчлиги
ва оилалар ташвиши билан яшаётганлигига кишининг ҳаваси
келарди. Унинг ёшларга хос ғайрат-шижоати, донишмандо-
на фикр-ўйлари ҳар қандай суҳбатдошини лол қолдирарди.
Ўша пайтларда бўлиб ўтган суҳбатлардан бирида унинг қуйи-
даги сўzlари ён дафтаримизга битилиб қолган экан:

«Бугунги қийинчиликлар биз кўрган 30—40-йилларнинг
қийинчиликлари олдида ҳеч гап эмас. Дарёдан бир томчи-
гина деб айтсак муболаға бўлмас. У кунларни қайта боши-
мизга солмасин. Юртимизда тинчлик, осойишталик бўлса,
ҳозирги етишмовчиликларнинг ҳаммаси ўтиб кетади».

Бевақт ўлим 1995 йили Мунисхон ая Жўрабоевани ора-
миздан олиб кетди. Маҳалланинг мўътабар онахони бўлган
Мунисхон аядан ёдгорлик бўлиб қолган 6 фарзанднинг
тўнғичи Кўпайсинхон, катта ўғли Авазхон, қизлари Ази-
захонлар пенсия гаштини сураётган бўлсалар, ўртанча ўғли
Одилжон қарийб 25 йилдан буён савдо ходими, кенжа ўғли
Аббосхон эса техник-механик сифатида авторемонт заво-
дида, кенжа қизи Юлдузхон қарийб 20 йилдан буён пай-
поқ тўқиш фабрикасида тўқувчи бўлиб ишламоқда. Ҳозир-
ги кунда Мунисхон аянинг олтмишдан ортиқ неvara-чева-
ралари ҳам бувижониси етолмаган орзуларга етиб,
республикамиз мустақиллигини мустаҳкамлашга ўзларининг
муносиб ҳиссаларини қўшиб келмоқдалар.

УСТОЗЛАР УСТОЗИ ЭДИ

Ҳаёт нақадар тотли бўлса, у шу қадар шафқатсиз экан. Ҳаётда кимгадир узоқ, лекин мазмунсиз умр насиб этса, кимгадир қисқа, лекин жуда сермазмун умр насиб этар экан. Ўзининг сермазмун, лекин қисқа умрини туманимиз халқ маорифи равнақига бахшида этган, туман халқ маорифи ходимлари, хусусан қорасувликлар учун бениҳоя азиз устозлардан бири Эшонқул Икашев эди.

Чимён қишлоқ кенгашига қарашли эски Эшонобод (ҳозирги Файратобод) қишлоғи ўрамида 1917 йилда туғилган деҳқон фарзанди ёшлик чоғиданоқ илмга, зиёга интилган. Ўттизинчи йили қишлоқ марказида очилган мактабни битиргач, устозларининг тавсияси билан педагогика техникумига ўқишга киради ва уни 1934 йили тамомлаб, Хонобод қишлоқ шўросига қарашли 6-сон қишлоқ ёшлар мактабида ўқитувчи ва илмий бўлим мудирини бўлиб иш бошлайди. Туманимизда педагогик маълумотга эга бўлган ёшларнинг биринчиси сифатида у бугун ҳаётини ушбу мактабнинг моддий базасини ва ўқитувчилар жамоасини мустаҳкамлашга қаратади. Эшонқул Икашев халқ таълимининг ҳамма сирларини ўрганиш билан бирга, ушбу даргоҳни туман учун зиёкорлар тайёрлайдиган асосий марказга айлантириш учун курашади. Ўша пайтда туманимизнинг барча мактабларига биринчи ўқитувчи кадрларни, ёшлар етакчиларини тарбиялаб берган асосий зиё маскани ушбу илм даргоҳи эди. Иқтидорли муаллим ва ўқув юртининг жонкуяр раҳбарларидан бири сифатида у мактаб жамоаси тавсияси билан 1935 йил Ўзбекистон Ёшлар иттифоқининг иккинчи қурултойига ҳамда республика ўқитувчиларининг биринчи қурултойига делегат бўлиб боради.

Тасодифни қарангки орадан олтамиш беш йил ўтиб доманинг катта қизи Шаҳодатхон Икашева Мустақил Ўзбе-

кистон ўқитувчиларининг биринчи съездига делегат бўлиб борди.

Илмга чанқоқ Эшонқул ака бу қурултойлардан зўр иштиёқ билан қайтиб, ўқишни давом эттириш зарур эканлиги ҳақида ўйлай бошлайди ва катта тайёргарлик билан ўша йили Тошкентдаги Низомий номли Давлат педагогика институтининг тарих факультетига ўқишга киради.

1939 йили уни аъло баҳолар билан тугаллаб, Андижон педагогика техникумига ўқитувчи бўлиб ишга келади. Техникумда зўр иштиёқ билан иш бошлаган Эшонқул акага бу ерда икки ойгина ишлаш nasib этади. Ўша йили ҳарбий хизматга чақирилиб, йигитлик бурчини ўташга жўнайди.

Ҳаётнинг пасту баланди қирғоқларида қайғу ва қувонч оташида тобланган ёш Эшонқул Иккинчи жаҳон урушининг биринчи кунларидан гитлерчилар галасига қарши кураш ғалаба билан якунлангунча фаол қатнашди.

У жангларда кўрсатган мардлиги ва жасоратлари учун бир қанча медаллар, олий бош қўмондонликнинг қатор раҳматномалари, ордени билан мукофотланади. 1946 йили эса ҳарбий хизматдан бўшаб, она қишлоғига соғ-саломат қайтади ва ўзи меҳр қўйиб танлаган соҳаси — халқ маорифи даргоҳига қайта йўл олади. Аввал вилоят халқ таълими бошқармаси, 1947 йилдан эса район халқ маорифи бўлимида инспектор-назоратчи бўлиб, сўнг ўрта мактабда директор ва ўқитувчи бўлиб ишлайди. 1951 йилдан 1954 йилгача туман халқ маорифи шахобчаларини мустаҳкамлашга ўзининг муносиб ҳиссасини қўшади, 1954—1955 ўқув йилида яна 1-ўрта мактабга директорлик қилади ва мактаб ишини маълум даражада тартибга солгандан кейин, 1955 йилдан бошлаб туман халқ маорифи бўлимининг мудир вазифасига тайинланади ва қарийб ўн йил давомида туманда халқ таълимининг ривожини учун кеча-ю кундуз тинмай ишлайди.

1965 йили саломатлигини ҳисобга олиб Қорасув шаҳридаги ҳозирги учинчи ўрта мактабга ўқитувчи вазифасига ишга киради ва бу ерда умрининг сўнгги нафасигача хизмат қилади. 1977 йили 6 май куни пенсияга чиқиш арафасида тўсатдан вафот этиб, ҳаётдан кўз юмади. У тумандаги жуда кўп ўқитувчиларнинг устози эди. Ҳаётда ўзига нисбатан ўта масъулият билан яшаган устоз ҳар қандай адолат-

сизликка тоқат қилолмасди, шогирдларини ҳам, ўз фарзандларини ҳам ана шундай руҳда тарбиялаган эди.

Ҳозир домла билан турмуш ўртоғи Олияхон аядан ёдгорлик бўлиб қолган беш фарзанднинг тўрттаси олий маълумотли мутахассис. Шаҳодатхон ва Комилжонлар ота изидан бориб педагогликни эгаллаган бўлсалар, Раънохон ва Маҳмуджонлар юрист сифатида элга муносиб хизмат қилмоқдалар.

Устозларнинг устози бўлган Эшонқул Икашевнинг эъзозли номи унинг барча шогирдлари, фарзандлари қалбида узоқ йиллар яшайди.

ЎЗЛИГИН НАМОЁН ҚИЛГАН АЁЛ

Жаннат оналар оёғи остидадир, дейишлари бежиз эмас. XX аср кўпгина мамлакатларда бўлгани каби, бизнинг республикада, жумладан, Қўрғонтепа туманида турмушнинг ҳамма жабҳаларида аёлларнинг ўзлигини намоён қилган, «парчалаб кишанларни ҳар томон паришон қил» ган аср бўлди десак муболаға эмасдир.

Қўрғонтепа бугунги жаннат маконга айланмаган бўларди, агар

Иззатой Тошматова хотин-қизлар озодлиги, эрки учун курашмаганида, Турсуной ая Ашурова теримчилик маҳоратини бутун республикага намоёйиш этмаганида, Машрабхон Аҳмадалиева аёллар ҳам колхозда раислик қилиши мумкинлигини исботламаганида, Маҳпиратхон Хидиралиева ёшлар қалбида Ватанга муҳаббат туйғусини ўстирмаганида, Ҳафизахон Қурбонова пахта териш машинаси рулига ўтирмаганида, Рўзихон Искандарова бола тарбиясига жонини фидо қилмаганида, Кимсанхон Хошимова эркаклар билан ёнма-ён электр пайвандчилиги билан шуғулланмаганида... Қайси бирини айтайлик, улар юзта, мингта. Ана шу онахонларнинг қадами етган жой жаннат, қўли теккан жой мурувват кошонаси! Уларнинг эл-юрт олдидаги хизматларини баҳолашда 30- йиллардаги очлик, уруш ва унинг асоратини йўқотиш учун кураш даврининг оғир юки аёллар зиммасига тушган кунларни ўз бошидан кечирган одамгина ҳакамлик қила олади.

— Рўзахон Искандаровани, — дейди 1-мактаб директори Раиса Саркина, — бутун дунё онахони деб тан олинган Мать Терезага ўхшатгим келади.

— Рўзахон опа бола тарбиясининг чуқур билимдони эди, — деб эслайди туман ижтимоий таъминот бўлими муdiri Марҳабо Тожибоева, — ундан ёшларгина эмас, бизлар ҳам инсон қалбини тушунишнинг китобларда ёзилма-

ган ҳаётий сирларини ўргандик. Ўзи ҳам, қалби ҳам чиройли аёл эди.

Рўзахон Искандарова 1922 йилнинг 31 декабрида Хоразмнинг Гурлан туманида таваллуд топди. Туман ички ишлар комиссари бўлиб тайинланган акаси Худоёрга эргашиб Қўрғонтепага келган 14 ёшли қизчанинг тақдири умрбод туманимиз тақдири билан боғланди. Андижон бошланғич синф ўқитувчилари тайёрлаш билим юртини тамомлаб, 1943 йилдан мактабда дарс бера бошлади. 1947 йилда Қўрғонтепадаги мадраса биносида биринчи болалар боғчаси ташкил этилди. Рўзахон ўзи мудир, ўзи тарбиячи. Кейинчалик туман марказида 50 ўринли, 90 ўринли, 1972 йилда эса 190 ўринли болалар боғчаси бинолари қурилди, жиҳозланди, таълим-тарбия ишлари юқори даражага кўтарилди, шароит яхшиланди. Рўза опа раҳбарлигидаги «Қуёшча» болалар боғчаси республика Фахрий ёрлиғини олишга ва Доимий Китобга ёзилишга эришди. Қисқа вақт ичида туманда янги қуриб ишга туширилган 14 та замонавий болалар боғчаларининг қурилишига ҳам, жиҳозланишига ҳам жонкуяр опа бош-қош бўлди.

— Ўз ишидан ошиқча вақт топиб хўжаликлар, дала шийпонларидаги боғчалар ишини яхшилашга ҳам кўмаклашар эди. Бир вақтлар туман хотин-қизлар кенгаши раисаси сифатида кўплаб оилаларнинг мустаҳкамланишига кучи ва билимини сарф қилди, — деб хотирлайди туман «Нуроний» жамғармаси раиси Мамасоли ака Сиддиқов.

Р. Искандарова ҳақидаги бу эътирофлар, санаб ўтилган меҳнат фаолиятининг натижалари, албатта, ўз-ўзидан пайдо бўлмаган. Бунинг замирида тиниб-тинчимас опанинг кўп йиллик пешона тери, қалб қўри, ёшлик ғайрати, кексалик донолиги ўзлигини намоён этди. Меҳнатлар зое кетмади. 1969 йилда меҳнатда эришган муваффақиятлари учун «Республика халқ маорифи аълочиси», 1975 йилда эса халқ таълими аълочиси фахрий унвонларига эга бўлди.

Ўзидан нур, сўзидан дур ёғилиб тургучи бу лобар, бу мўътабар опа бутун умрини туманимиз равнақи, ёшларимизнинг ҳар томонлама етук, миллий ғурур эгаси бўлиб етишувига сарф этди.

Инсоннинг энг гўзал, энг тўғри ва энг жиддий меъёри, яъни ўлчови ҳаё ва одобидир. Ҳаё ҳар бир инсонга зийнат бахш этади. Бу борада энг яхши ҳислатларга эга бўлган Рўза опанинг турмуш тарзи ибратдан холи эмас. Тасаввур этинг. Аёл зотининг кўча-кўйда, жамоат ўртасида, турли дунёқараш ва тушунчаю маданий савияга эга бўлган эркаклар орасида юз-боши очиқ юриши ҳали одат тусига кирмаган бир давр. Ана шундай муҳитда ўзини эҳтиёт қила билиш, аёллик иффатини, бекалик ва оналик ғурурини пок сақлай олиш ҳамманинг ҳам қўлидан келавермайди. Латофатга бой, олий маълумотли тарбиячи, оқила аёл, вафодор бека, меҳрибон она Р. Искандарова бунинг уддасидан чиқди.

Фарзандлари она меҳрига қониб ўсдилар, камолотга етдилар. Улар оналари билан ҳақли равишда фахрланадилар. Тўнғич қизи Баҳрихон шифокор, Дилоромхон агроном, ўғли Баҳодиржон қурувчи бўлиб етишдилар. Булар Рўза опа ёқиб кетган машъаллардир. Бу машъаллар эса 1994 йилдан буён мунис онахоннинг мазорини ёритиб, руҳини шод этиб турибди.

ЖАСУР МИРОББОШИ

Сепоя боғлаш ва уни дарёнинг емирилаётган ерларига ўрнатиш осон иш эмас эди. Сепоя — 3 та 5 метрли ёғочнинг учларини йўғон, қаттиқ сим билан боғлаб, ўртасига хашаклар тортилиб, учбурчак шаклида тикка қилинади. Сепоя дарё соҳилида тайёрлаб олинади. Дарёга туширилгач, унинг устига шохлар босилади ва тошлар қўйилади.

Илгари ўкириб оқаётган дарё сувининг далалар, экинзорлар ва қишлоқларни емириб кетишдан ҳимоя қилиш, сув тошқинининг олдини олиш ва яна канал, ариқларга сув чиқариш ва тақсимлаш учун сепоялар солинган. Сепоя тайёрлаш ва уларни дарёга ўрнатишнинг моҳир билимдонларидан бири Исмон мироббоши бўлиб, у машҳур Йўлдош мироббошининг шогирди эди.

Жазирама иссиқда, тоғлардаги қорлар эрий бошлаган пайтда Қорадарё юракка ваҳима соларди. Дарё ўзи билан тошларни, илдизи билан дарахтларни оқизиб келар, қутуриб гоҳ у, гоҳ бу соҳилга ўзини уриб, улкан лойқа олиб келар эди.

Найнаволик Мадусмон Мироб устози Исмон мироббоши ҳақида шундай ҳикоя қилган эди: — «Исмон ака ҳар қандай катта сувдан чўчимас, сепояларни Қорадарёга тушираётганимизда ишнинг оғир ва хавфли қисмини бажарар эди. Сепоя оёқларини сув тубига маҳкам ўрнатиш учун у сувга шўнғир ва сув остида туриб, сепоя оёқларини судраб ўрнатиб чиқар эди. Бу катта жасорат эди. Ҳеч биримиз бу вазифани бажаролмас эдик. Исмон акам бу ишда миробларга ўрнак бўларди» ...

Исмон мироббоши 1889 йили Султонободнинг Бардон қишлоғида деҳқон оиласида туғилган. Отадан етим қолиб, оила боқилиш мақсадида Кампирободга сепоячиликка ишга боради. Аввалига эски мактабда ўқийди, кейинчалик оила ташвиши билан ўқий олмайди.

19 баҳорни кўрган, навқирон Исмон сепоячи бўлиб Кампирободда иш бошлайди. Чапдаст ва бақувват бу йигитга Йўлдош мироббошининг назари тушади ва ўзига шогирд қилиб олиб, кейинчалик ёрдамчи этиб тайинлайди.

«Исмон мироббоши дарёнинг катта тўлқини зарбидан титраб турадиган сепоянинг тепасига эпчиллик билан чиқиб олар эди, — деб ҳикоя қилиб берган эди Ўсарқул ота, — Шиддат билан оқаётган дарё суви тўлқинининг томчилари сачраб турган сепоя тўсинида тик туриб сувнинг овозини тинглар ва бу овозга қараб мана шу кеча-кундуз дарё сувининг қанча кўпайиши ва озайишини олдиндан айта оларди»...

1934 йилнинг баҳорида юз берган фожиа, таниқли Йўлдош мироббошининг ўлими барчани ларзага солди. Сепояларни тайёрлаш ва дарёга тушириш ҳамда миробларга далда бўлиш ва раҳбарлик қилиш Исмон ота зиммасига тушди.

1940 йилгача у Қорадарё сув тақсимлаш темир-бетон гидроузел қурилмаси ишга тушгунча мироббоши бўлиб ишлайди. 1940 йилдан район сув хўжалиги бошқармасида мироббоши вазифасида ишлаб, Шаҳрихонсой бўйлаб сепоя солиш ишларига бош-қош бўлади.

1954 йили Ўзбекистон Сув хўжалиги вазирлигида катта лавозимда ишлаб турган шу қишлоқлик Қосимжон Ёқубжонов Султонободга келади (у 1964—1969 йиллар Сув хўжалиги вазири бўлиб ишлаган). Мироббоши унинг ташрифидан фойдаланиб, қишлоқнинг Тўрткўл қисмини Шаҳрихонсой емириб кетаётганлигини, дамба қуриш билангина қишлоқни сақлаб қолиш мумкинлигини тушунтириб, шу ишни амалга оширишда ёрдам беришини сўрайди. Шундан сўнг тез орада 800 метрли дамба қурилиши бошланди. Қишлоқнинг сой йиқитаётган қисмида дамба қурилиб ер йиқилиши барҳам топди.

Исмон мироббошини «Исмон бақироқ» деса ҳамма танир эди водийда. Чунки у ўша пайтда қишлоқдошларини, найнаволиклар ва қорасувликларни баланд овоз билан сепоя солиш учун ҳашарга чақирар эди. Ҳатто Султонободдан Қорасув томон бақирса қорасувликлар, Тополинодан бақирса султонободликлар эшитиб ҳашарга отланишар экан.

Исмон отанинг халқ фаровонлиги йўлидаги катта хизматларини ҳукумат ўринли қадрлаб 1934—1938 йили фахрий ёрлиқлар билан тақдирлади.

Исмон мироббошининг уч ўғли ва бир қизи бор: Тошпўлат Исмонов — ўқитувчи, 35 йилдан буён ёш авлодга таълим беради. У айна пайтда ижод билан ҳам шуғулланиб келади. Унинг шеър, ғазал, мақолалари республика, вилоят, туман миқёсида эълон қилиниб келади. «Умид» ижодий уюшмаси аъзоси. Шамсиддин Исмонов — ўқитувчи-химик, у ҳам ижод билан шуғулланади. Ҳикоя ва лавҳалари вилоят ва туман рўзномаларида берилиб борилади. Қизи Қумрихон ая — нафақада, катта ўғли Нажмиддин Исмонов колхоз фалларидан эди.

Исмон мироббоши 1971 йили 82 ёшида вафот этди. Унинг номи абадийлаштирилиб, у яшаган кўчага Исмон мироббоши номи берилган.

БИРИНЧИ АГРОНОМ

*Умрлар бор асрга менгзар,
Умрлар бор тарихни безар.
Умрлар бор ўчмас хотирот,
Барҳаётда руҳ бўлиб кезар.*

Мозийга бир назар ташласак, эҳтиросларга берилмай, ҳиссиёт таъсиридан холи, холисона баҳо-ласак ва шу билан аجدодлар руҳини шод этмоқ билан бирга, ростини сўзламоқ бурчимиздир. XX аср кишилик тарихида қирғинбарот жанглар, биродаркушликлар, диний ва сиёсий-фалсафий қарашлар тўқнашуви асри, фан-техника ривожини асри бўлди.

Ўтган асрнинг эгалари, яратувчилари, аччиғу чучугини тотиган фуқаролари бизнинг аجدодларимиздир. Ўз даврининг фарзанди, бутун онгли ҳаётини эл-юрт фаровонлигига бахшида этган И. Хидиралиев, Р. Раҳимбобоев, А. Жўрабоев, И. Тошматова, А. Эргашев, С. Меҳмонов, Ғ. Обидов, М. Исмоилов, Ў. Рўзиматов, Б. Ҳамрақулов, Қ. Авазматов каби юзлаб отахон-онахонларимизнинг фидойилиги бўлмаганда эди, балки электр нури, газ ўчоғи, асфальт йўл, телевизор, телефон, автомашина, деҳқончиликда техника ишлови каби аср ихтиролари халқимизнинг мулкига айланмаган, турмушимиз тарзи бу қадар юксалмаган бўларди.

Мўминжон Исмоилов (1912—1991) ҳақида сўз юри-тишдан олдин юқоридаги мушоҳадага берилганимизнинг сабаби бор. У инсоннинг ҳаётини фаолиятини туманимизнинг босиб ўтган тарихий йўлидан айри тасаввур этиш мумкин эмас. Қўрғонтепада истиқомат қилувчи Иброҳимжон Исмоиловнинг фарзанди Мўминжон аввал эски мактаб, кейин 1923 йилдан янги очилган шўро мактабида ўқиди. Сўнг Мўминжон Андижон шаҳрида очилган биринчи «Деҳқон ёшлар мактаби» талабаси бўлди. 1929—1933 йилларда Қиш-

лоқ хўжалик техникумида таҳсил кўрди. Бу пайтда ўлкада эски тузум ўрнини янги тузум эгаллаб, қишлоқларда янги ҳаёт тарзи тикланмоқда эди. Бу ҳол эса янгиликка интилувчи, шижоаткор, малакали ёшларни етишиб чиқувини тақозо этарди. Ана шу мақсадда «Савой» совхозида ўқув комбинати ташкил этилган эди. Фарғона водийсигагина эмас, бутун Туркистонга қишлоқ хўжалиги бўйича мутахассис кадрлар тайёрлов маркази бўлган бу ўқув юртига биринчилар қатори Мўминжонни ўқитувчиликка жалб этилар. У агрономия фанидан дарс берди (1933—1936). Шундан кейинги фаолияти ишлаб чиқаришнинг энг зарбдор фронтлари билан боғлиқ бўлди. 20 йил давомида элим деб, юртим деб ёниб ишлади; очларни тўйғазди, уруш етимларининг бошини силади, уруш оқибатларини тугатиш учун курашнинг олдинги сафларида турди, қишлоқларда қайта қуриш, деҳқончиликни техника ва химия асосида янги поғонага кўтариш жабҳаларида тер тўкди. У МТСда агроном, бош агроном, директор. Кўплаб устахоналарнинг қурилиши, янги-янги ускуналарнинг ўрнатилиши, янги-янги технологияларнинг қўлланилиши, алмашлаб экишлару карталарнинг йириклаштирилиши вази-фаларида меҳнат қилди. Ҳамма-ҳаммаси М. Исмоиловнинг бевосита жонбозлиги натижасидир. У яшаш деб ишлашни тушунарди. Шунинг учун ҳам умрининг охиригача меҳнатдан қочмади. Кексайганда омонат касса мудир, қишлоқ совети раиси, маҳалла комитети раиси сифатида ҳамиша халқ билан бирга бўлди.

Фидойи отахоннинг юрт олдидаги хизматлари ўз вақтида орден ва медаллар, фахрий ёрлиқлар билан тақдирланган. 1948 йили Ўзбекистон Республикасида таъсис этилган «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган агроном» фахрий унвонининг биринчи рақамли гувоҳномасини олиш М. Исмоиловга насиб этган эди.

— Мўминжон ака сўзга уста нотиқ, хотираси ўткир, билимдон инсон эди,— дея эслайди шоғирдларидан бири Мамасоли Сиддиқов, — рус тилини мукамал билишдан ташқари, форс ва араб тилларида чоп этилган нашрларни равон ўқийверарди.

От ўрнини той босади деганларидек, моҳир ташкилотчи М. Исмоиловнинг эл-юрт фаровонлиги йўлида камарбасталигини фарзандлари давом этказмоқдалар. Иброҳимжон — шифокор, Пўлатжон — хўжалик раҳбари, Адҳамжон — олим, Ҳафизахон — мактаб директори, Азизахон, Моҳидилхон, Рухфизахон, Саидахонлар — ўқитувчи, Алишер — ҳайдовчи. Невара-чеваралар... М. Исмоилов ёқиб кетган чироқ ўчмайди.

АРМОН БИЛАН ЎТГАН УМР

Инсон умрини оқин сувга ўхшатадилар. Ҳа, сокин кўл суви эмас, тўлқинланиб оққан дарё сувига ўхшайди. Бу сув не қир-гоқларга урилмайди, бағрида не гарду тошларни олиб ўтмайди, оқибат, жонзоту одамзодга, бутун борлиққа обиҳаёт улашиб, ер бағрига сингиб кетади. Ана шундай тўлқинли дарё эди Солижон ака кечирган умр.

У 1924 йилда Шаҳрихоннинг Кўтармачек қишлоғида ўзига тўқ, бадавлат оилада таваллуд топди. Оила «қулоқ» деган балога гирифтор бўлиб, тақдир тақозоси билан «Савой» совхозига келди. Ёш Солижон шу ерда ўқиди. «Бўладиган қўчқорнинг пешонаси дўнг бўлур» деганларидек, у 7 синфни битириб оқ чаласаводларни ўқитишга аҳд қилди. Шу-шу унинг ҳаёти инсон тарбияси билан чамбарчас боғланди. Ота-онанинг кенжа ўғлига ихлоси катта эди. Унинг оғир-босиқлиги, тиришқоқлиги, зеҳни ўткирлиги, ўйчан кўзларининг боқиши келажакда ёрқин бир сиймодан дарак бериб тургандай эди. Лекин, тақдир пешонага не ёзган экан?.. УРУШ!..

Марҳумлар гапирмайдилар, лекин уларнинг хотиралари, китоблар, матбуот саҳифаларидаги ёдномалар, жасорат нишонлари сўзлашдан толмайди ҳеч қачон, ҳеч маҳал. Қўлимизда саҳифалари давр ўтиши билан сарғайиб кетган газеталар. Кўз югуртирамиз:

«...Солижон вагонга чиқаётганда Холнисо хола ўғлига нон тишлатди: — Нондан улуғ нарсая йўқ, насибанг тортиб турсин, сақлаб қўяман...»

«...1942 йил. Пенза, Пугачёв шаҳарлари. 1943 йил Сталинград, 2-Гвардия Армияси, Новочеркасск, Матвеев — Курган қишлоғида жанг, госпитал... яна қўлда пулемёт... 1944 йил. Қрим, Сапунгора, Херсон, Минск, Каунаса оғир ярадор ва контузия. Тўрт йил уйқусиз, ярим оч, қон ке-

чиб, жон олиб, жон беришлар натижаси ўлароқ орденларга сазовор бўлади. Бироқ, қиличдай тана-жисмининг 6 жойидан жароҳатланган III гуруҳ, сўнгроқ, унинг асоратидан II гуруҳ ногиронлигини не билан қопласа бўлади...»

«Қишлоқ ҳақиқати» газетаси, 1983 йил, 135-сонидан: «... Жасур жангчи Ф. Абдурахмоновнинг ака-укалари Солижон, Исоқжон, Олимжон, Аҳмаджонлар жанглarda душман билан юзма-юз олишиб, ўз номларини шон-шуҳратга буркадилар... Аммо биргина Мақсудали қайтмади... Бу орада чол-кампир тўнғич ўғилларини кута-кута оламдан ўтдилар. Аммо, улар ёққан чироқ ҳануз порлаб турибди... Солижон... ота-оналарининг ўғитларига амал қилиб... ишлаб, эл-юрт ҳурматига сазовор бўлди...»

1945 йил сентябридан С. Исмоилов яна мактабда. Сиртдан аввал Андижон ўқитувчилар институти, сўнг Фарғона педагогика институтининг математика факультетини таомлади. Унинг қобилиятини сезган раҳбарлар бир неча йил (1953—1971 йиллар) давомида туман маданияти ва маорифини ривожлантиришга жалб этдилар. Маданият бўлими бошлиғи, халқ маорифи инспектори, мудири, ўрта мактаб директори лавозимларида ишлар экан, бу серғайрат, талабчан ва адолатпарвар инсоннинг халқ олдида обрў-эътибори тобора орта борди. Туман зиёлилари, шогирдлари уни ўзининг ибрати ва талабчанлиги билан маданият тарқатувчи, касбига садоқат руҳини сингдирувчи деб билардилар.

Ҳаёт жумбоқлардан иборат. Сиртдан қараганда гўё раҳбарлик лавозимидагилар амалдорлик «гаштини» суриб, маза қилиб яшаётгандай туюлади. Аслида-чи? «Бюро», «Ревизия», «Халқ контроли», «Прокурор чақируви»..., талаб билан имкониятнинг номутаносиблигини, қўл остида ишловчиларидан бирининг ноўрин хатти-ҳаракати учун жавоб бериш ва айниқса, ғаразғўйликларга бардош бериш... раҳбар учун пўлатдан юрак, метиндан ирода керак бўлади. Собиқ Совет даврининг сўнгги йилларида бу фожиа турмушга кенг сингиб қолган эди. С. Исмоилов ҳам ундан четда қолмади. Мана унинг эсдалик дафтарида ёзгани: «... айрим шахсларнинг ғаразликлари туфайли... менинг устимдан юритилган ноҳўя ҳаракатларнинг нотўғрилиги ўз ифодасини бир кун-

мас-бир кун... топса керак деб ишонаман. Ана шунда мен виждон азобидан қутулиб, ўз ҳаётимни охиригача эркин яшасам керак...

*Гар фалак айласа умримни барбод.
Шу сатрлар ила этарсизлар ёд...»*

Ҳа, ҳақиқат қарор топди. Амал талашиб мактаб директорлиги, маориф бўлими мудирлиги вазифаларидан четлатиш учун қилинган уйдирмалар ўринсиз эканлиги аниқланди. Лекин, кеч! Тухмат тошлари зарбидан (бусиз ҳам урушдан қолган тан жароҳатлари «ўзини тез-тез эслатиб» турарди) экзема, радикулит, плеврит касалликлари пайдо бўлиб, асорати юракка бера бошлади. Ҳаётнинг бу ёвуз икки кушандаси — жисмоний ва руҳий азоблар бўлмаганда Солижон Исмоилов ҳали кўп яшаган, юртига хизмат қилган бўларди.

Мана, 1986 йилдан буён ҳар 2 март куни фарзандлари Башоратхон ва Шоҳидахонлар невараларини етаклаб мўътабар оталари қабрини зиёрат қиладилар.

ТАРИХНИНГ УНУТИЛМАС ОНЛАРИ...

Қўрғонтепа туманининг ярим асрлик тўйи нишонланаётган тантанали кунларнинг бирида Тошбой ота Исмоиловнинг таниқли давлат арбоби Шароф Рашидов билан учрашуви бўлиб ўтган эди. Туманимизда яшаётган мўътабар фахрийлар номидан фахрланиб сўзлаган эди.

Ўшанда Тошбой ота бутун вужуди билан оддий кетмончиликдан тортиб, пахтачилик бригадаси бошлиғи, колхоз тафтиш комиссиясининг раиси, колхоз раиси сифатида ўтказган барча воқеа-ҳодисаларни ёдга келтириб, республикамизнинг биринчи раҳбари олдида эркин, шошилмай, мазмунан бой сўз юрита олгани, учрашув қатнашчиларида бир умрга ўчмас из қолдиргани ҳамон ёдимизда. Катта ҳаёт тажрибасига эга бўлган Тошбой ота Исмоиловнинг сўзга чечанлиги, зийраклиги, халқона нотқлиги унга ҳамма жойда, ҳамиша қўл келарди. Пахтачилик бригадири вазифасини қойилмақом қилиб бажарди. 1936 йили бригадаси бўйича гектаридан 30 центнердан орттириб пахта олди. Ҳосилдорликни оширганлиги учун велосипед билан мукофотланди. Ўша йилнинг қишида тафтишком раиси этиб сайланди ва колхоз мулкини талон-тарож этишга қарши курашди. Колхоз уставини бузган кишиларнинг даромадларини колхоз омборига топширтди, колхоз мулкини талон-тарож этган кишилар вазифаларидан бўшатилади.

1937 йили Тошбой Исмоиловни Акмал Икромов номли жамоа хўжалиги ўрнида ташкил топган колхозга раис этиб сайладилар. Пиёда юриб, ҳар бир колхозчи билан алоҳида гаплашди, уларнинг кўнглига йўл топди. Қўллаган тадбирлари натижасида ўша йили йиллик режани ошириб бажарилишини таъминлади, гектар бошидан 28,5 центнердан пахта олиниб, колхозчилар катта даромад олдилар.

Ўша йиллари колхоз омборчиси Мўминжон Тошбой ота хонадонига ун-гуруч, гўшт-ёғ, сабзи-пиёз юбориб раисни «сийламоқчи» бўлади. Раис кечқурун уйга келганда, бўлган воқеани хотини айтади. Ўша пайтнинг ўзидаёқ Тошбой ота келтирилган нарсаларни омборга жўнатади ва эртасига бу номаъқулчилиги учун омборчини таъзирини бериб, кўпчилик олдида изза қилганлигини кексалар ҳамон эслайдилар.

1939 йилга келиб, жамоа хўжалиги ҳисобидан мактаб қурилиши бошланди. Бунинг устига бошқарув ҳайъати идораси ва оммавий-сиёсий тadbирлар ўтказиш учун клуб биноси қурилди. Ўша йили «Қизил йўл» колхозни раислигига ўтгач ҳам қурилиш ишлари давом эттирилди. Колхозни ташкилий-хўжалик жиҳатдан мустақкамлаш учун кураш олиб борди. Айниқса уруш йиллари жамоа аъзоларини озиқ-овқат билан таъминлаш масаласига жиддий эътибор берилди. Бу йилларда депутат Ҳажалхон опа Мадумарова, биринчи тракторчи аёллар Хосиятхон, Хожинисо аялар билан бирга Қўшоқбой, Бултурбой, Муқимжон каби тракторчиларнинг ҳам хизматлари катта бўлган.

1950 йили Тошбой ота ҳаётида катта ўзгариш содир бўлди. Райком ўша йили уни «Қизил йўл» колхозидан олиб, йирик колхозга раисликка тавсия этди. 4 йил давомида бу колхозни ҳам илғор хўжаликлар даражасига етказди. 1954—1964 йиллар давомида бригадир, собиқ «Деҳқонобод» колхозида раис, Навоий номли колхозда партком котиби, боғдорчилик бригадаси бошлиғи вазифаларида ишлади. Қарилик пенсиясига чиққан Тошбой ота умрининг охиригача Қўрғонтепадаги жамоа хўжаликлари раҳбарларининг доимий маслаҳатчиси бўлиб турди. У 1985 йилда 85 ёшида вафот этди.

Тошбой Исмоиловнинг фарзандлари ҳам худди оталари каби ўта содда, камтар ва бениҳоя самимий кишилар бўлиб етишгани кишини қувонтиради. Катта ўғли Собиржон Исмоилов мана яқин 40 йилдан буён «Қўрғонтепа ҳақиқати» газетасининг масъул ходими, муҳаррир ўринбосари сифатида ишлаб, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими унвонини олган бўлса, кенжа ўғли Содиқжон Исмоилов туман халқ таълими ходимлари касаба уюшмаси қўмитасининг раиси сифатида зиёлилар сардори бўлиб турибди.

ТУРМУШНИНГ БИЛИМДОНИ

Қорасувнинг миришкор деҳқонларидан бири Камолхон ота учун уч ўғил ва уч қиздан кейин еттинчи бўлиб ўғил туғилиши жуда катта қувонч бўлди. У кичик ўғилчасига исми жисмига ярашиб турсин деб, Кенжатой деган исм қўйдилар.

Лекин отахон Кенжатойнинг камолини кўрмасдан, фарзанди

икки ёшга тўлган куни қазо қилдилар.

Орадан йиллар ўтди. Ёш Кенжатой билаги кучга тўлиб, жамоа хўжалиги далаларида ер чўкариб, чигит экиб, пахтачилик сирларини ўргана бошлади. Бироқ 1937 йили тўсатдан поччаси Аҳмадхон «халқ душмани» сифатида қатағон қилинди. Иккинчи суянчи бўлган Роҳилахон опаси тўрт норасида гўдаги билан бир умрга бева қолди. Бу ёш Кенжатойнинг ҳаётига катта зарба бўлди. Ўша йили акаси Дадахон оқсоқолнинг қатағон қилиниши эса «ўлганнинг устига тепгандек» иккинчи оғир зарба бўлиб тушди. 1938 йили иккинчи акаси Усубали ҳам дунёдан ўтиб, хонадон бутунлай ҳувиллаб қолди.

Оилани тебратиш эса ёш Кенжатойнинг зиммасига тушди. Аввал жамоа хўжалигида пахтачилик звеносига бошчилик қилиб, ерларни оби-тобига қараб ишлов беришга ўрганди. Сўнгра пахтачилк бригадасига бошчилик қилди. Орадан 1—2 йил ўтиб ишлари юришгандай бўлди: илғор бригада бошлиғи сифатида эл оғзига тушди. 1938 йилнинг кузагида эса уйланди. Борингки, бу йиллари дунё ташвишларидан бир оз йироқлашиб бахтли ҳаёт кечира бошлагандай бўлди. Бироқ, орадан бир йил ўтар-ўтмас, энди оғизлари онга текканда, яна тинч осуда хонадон ларзага келди. Даҳшатли уруш бошланди.

Тақдир тақозоси билан Ленинград остоналаригача етиб борган Кенжатой 1942 йилнинг 11 августида бўлган шиддатли жангларнинг бирида бир оёғидан ажради ва беҳуш ҳолда госпиталга ётқизилди, етти ой давом этган муолажа-

дан сўнг, 1943 йилнинг март ойида биринчи гуруҳ ногирони сифатида она юртига қайтди.

29 ёшли йигит ногиронликни тан олмади ва катта жасорат билан тинч меҳнат сари отланди. Аввал район марказидаги бозорда паттачилик қилди. 1943 йилнинг августига бориб, ўша мўъжаз бозорнинг оқсоқолига айланди. От бозори, мол бозори ва қўй бозорини бозорнинг муқим тасарруфига олди. Бозорни жамоатчилик асосида кенгайтирди, янгидан каффон, атрофларига атторлик ва озиқ-овқат дўконлари қурдирди. Бозорчилар учун махсус чойхона ташкил этилди, карвонсарой учун жой ажратилишига эришиб, Қорасув бозори деган номга муносиб катта ўзгаришлар қилди. Орадан ярим йил ўтиб, 1948 йилнинг бошида ҳозирги Қорасув деҳқон бозори ўрнида вайрона бўлиб ётган эски ҳовлиларни райиждроком қарори билан бозор ихтиёрига олиб, қўшимча бозорча ташкил эттирди. Бозорнинг маблағи кўпайган сари унинг атрофи кўркамлаша борди. Бозор оқсоқолининг бевосита ташаббуси билан Қорасув, Дардоқ, Султонобод, Кўрғонтепа ва Хонобод сельполарининг бозор қошида сайёр дўконлари иш кўра бошлади. Секин-аста доимий дўконлар ҳам қурила бошлади. 1950 йилга келиб, Қорасув бозорининг донғи, бутун водийга ёйилди. Энди бозор оқсоқоли Кенжатой ака Хонобод, Султонобод, Ойим, Кўрғонтепа, Дардоқ қишлоқларида ҳам Қорасув бозорининг филиалларини очишга ҳаракат қилиб, уларни тегишли паттачилар билан таъминлади ва собиқ, район бозорқўмини ташкил этишга эришди ва ўзи унга 1965 йилгача директорлик қилиб, Қорасув бозорини ҳар томонлама гавжум ва обод бозор бўлиб қолишига катта ҳисса қўшди. Ҳозирги Кўрғонтепа, Хонобод, Дардоқ, Ойим, Султонобод бозорларига ҳам ана шу даврларда асос солинган. Шу нарса кўпчиликка аёнки, уруш ва урушдан кейинги дастлабки йиллар ҳам осон кечмади, Кенжатой ака бозор оқсоқоли сифатида ўша йиллари саховатпешаликка катта эътибор берди, кўп хонадонларга ёрдам қўлини чўзди, ўз хўжалигини ҳам мустаҳкамлай бошлади. Ўғил-қизлари бирин-кетин мактаб томон йўл ола бошладилар. Кенжатой ака беш ўғил ва беш қизни ақлли, ўқимишли, халққа содиқ кишилар қилиб тарбиялашга алоҳида аҳамият берди. Парқинисо аянинг вафотидан кейин кўчага ҳам чиқолмай

қолган Кенжатой ака ўтган тотли кунларини хаёлан бошдан охиригача хотирадан ўтказиб, 100 га яқин неварачевараларнинг бобожониси эканлигидан қувониб яшайди.

— Яратганга минг шукур, Озодахоним увалик-жувалик бўлиб, энди нафақа гаштини сураётган бўлса, катта ўғлим Нўъмонжон тоғаси академик Б. Аҳмедов изидан бориб олим бўлди. Филология номзоди, у инглиз тили мутахассиси сифатида Миср ва Яман республикаларида бир неча йил таржимон бўлиб турди. 1990 йил АҚШда бўлиб ўтган симпозиумда иштирок этди. Хизмат сафари билан Англиянинг пойтахти Лондонга 4 марта борди. У Италия ва Ҳиндистон диёрини кўришга муяссар бўлди. Борингки бизнинг тушимизга ҳам кирмаган кўпгина элларни кезиб чиқди. Олийгоҳларда дарс берди.

Ҳа, Кенжатой ака ўз фарзандлари билан ҳар қанча фахрланса арзийди. Иккинчи қизи Санобархон ҳам ўқитувчиликдан пенсияга чиққан, ўртанча ўғиллари Рустамжон ва Раҳматжонлар Қорасув шаҳридаги мактабларда қарийб чорак асрдан буён инглиз тилидан дарс бериб келишяпти. Улар ҳозиргача юзлаб инглиз тили мутахассислари тайёрладилар. Кичик ўғиллари Абдурахмон, Роғибжон ва қизи Кифоятхонлар эса савдо ходимлари сифатида эл хизматида. Кенжа қизларидан бири Ўтиборхон тиббиёт ходими бўлса, иккинчиси Ҳожихон Андижон вилоят ўлкани ўрганиш музейида илмий ходим бўлиб ишламоқда.

Бу ёруғ дунёнинг барча аччиқ ва чучугини тотиб кўрган Кенжатой акани эндиликда табаррук хонадон соҳибигина эмас, балки барча фарзандларини тарбиялаб элга қўшган, неварачевараларидан панду насиҳатларини ҳеч аямаётган табаррук инсон сифатида турмушимизнинг кенг билимдонига деса бўлади.

ИНСОН ДУНЁНИ АНГЛАЙДИ

Ҳар бир инсоннинг мижози, характери ўзига хос. Биров даб-даба, шов-шув билан ўзлигин намоён этса, биров камтарона, лекин сермаъно, сермахсул умр кечиради. Ана шу камтарин инсонлардан бири Абдуғойиб Каримовдир.

Ушбу сатрлар муаллифи ўзи гувоҳ: Ёз кунларининг бирида Абдуғойиб аканинг ҳовлисида меҳмонлар тўпланишди. Шарқона-ўзбекона саҳн сўлим, озода, батартиб. Ҳамманинг диққати бир туп дарахтда. Ҳа, бир туп мева дарахтида тўрт хил мева шохлари ҳосилга кирган, уларнинг на ранги, на ҳиди, на таъми бир-бирига ўхшаса! Орадан йиллар ўтди, туман ҳокимлигига кутилмаганда азиз меҳмонлар ташриф буюрдилар. Гул керак, зарур. Ташқарида тиззадан қор. Шаҳар узоқ. Кимдир эслаб Абдуғойиб аканикига чопди, у парниксиз, иссиқхонасиз, ўзи истиқомат қилиб турган уйдан айрим одамларнинг ҳовлисида тўққиз ойлик ёзда ҳам учратолмайдиган антиқа гуллар дастасини олиб келди. Атир гулларнинг икки тури бир бутуқчада эди!

Гуллару мевали дарахтларнинг ўз оилалари бўлади, дейди бир суҳбатда А. Каримов. Масалан, данаклилар, уруғлилар. Олма (уруғли)ни ўрик (данакли)га улаб бўлмайди. Оиладошларни бир-бирига улаб ўстириш, янги нав олиш мумкин.

Бу изланувчан, тиниб-тинчимас инсоннинг босиб ўтган йўли ибратлидир. Абдуғойиб Каримов 1926 йили Қўрғонтепанинг Эшонқишлоғида (Андижонсойнинг чап қирғоғи бўйлаб чўзилган бу қишлоқда ўтмишда эшонлардан бири яшаган, дейишади) туғилган. Отаси аравасоз уста бўлган. Абдуғойиб 3 ёшида отадан, 13 ёшида онадан ажралди. Қариндошлар, меҳрибон бегоналар соясида кечди унинг етимлик ёши.

Мактабнинг 9 синфини битиргач, 15 ёшли болакайнинг колхозда ишлаб нон топишидан бошқа чораси йўқ эди. 1945-48 йилларда ҳарбий хизматда бўлиб қайтгандан сўнг пахта

тозалаш заводига оддий ишчи бўлиб ишга кирди. Унинг тиришқоқлиги, топширилган ишга масъулият билан қараш, одоби, ўз билимини ошира бориши уни оддий ишчидан цех бошлиғи, директор ўринбосарлигига, ўша даврда Қўрғонтепа пахта тозалаш заводининг директорлигигача бўлган поғоналарга кўтарди. Заводда ўтган 22 йиллик умри изсиз кетмади. Заводга янги ускуналар келтирилди. Янги пахта қабул қилиш шохобчалари очилди. Ободонлаштириш, ишлаш ва яшаш учун ишчиларнинг шароитини яхшилашга, ёш мутахассисларни тайёрлашга жидий эътибор берилди. Қ. Авазматов туман раҳбари бўлган йиллари пахтачиликда механизациядан унумли фойдаланиш натижасида пахта кўпайиб, завод ишчилари-ю дирекцияси қўли-қўлига тегмай хизмат қилардилар.

А. Каримов Андижон пахтачилик институтида сиртдан ўқиб агрономлик ихтисосига эга бўлди. Шундан сўнг 1972—1976 йиллари — ҳозирги Ш. Рашидов номли хўжаликда бош агрономлик қилди. Тошда гул, сойликда эл ризқини яратди. 1976 йилдан 1994 йилгача туман марказидаги қурилиш, аҳолига маиший хизмат кўрсатиш, ип-йигирув фабрикасида, қолаверса маҳалла фуқаролар йиғинида қилган фидокорона хизмати эл оғзидан тушмайди. Қўрғонтепа шаҳар кўчаларини ободонлашуви, боғ-роғларнинг кўпайиши, гулзорларнинг пайдо бўлиши Абдуғойиб аканинг исми билан боғлиқдир.

Эшонқинилоқчилар айтади: А. Каримов тўғри сўз, ҳалол, пок, олижаноб инсондир. Унинг оиласи «Намунали оила» деб тан олинган. Бу оилада дунёга келиб вояга етган 4 қизу 1 ўғилнинг барчаси ўрта мактабларни олтин медаллар билан, олийгоҳларни эса имтиёзли дипломлар билан тамомлаганининг ўзи ҳар қандай мақтовлардан, шарафловдан устун. Ихтиёрхон адабиёт муаллимаси, Баҳридил физика фани муаллимаси, Моҳидил математика фани муаллимаси, Мас тура шифокор. Ўғли Алишер эса 36-автокорхонанинг муҳандиси сифатида хизмат қилмоқда.

Фарзандлар:

*Оила қувончи, бизнинг бахтимиз,
Қоядай бардошли заҳматкаш, доно.
Ота-она, сизлар суянч тахтимиз,
Қуёш меҳрингизга дилдан тасанно.*

дея дил изҳорини айтадилар.

ҚОРАСУВЛИК АСКИЯЧИЛАР САРДОРИ

*Гулшанларни тўлдириб кулинг,
Кулгулардан янграсин олам.
Нега кулмас эртанги куннинг,
Ишқи билан яшаган одам.*

Дарвоқе, у инсон юзидан қиш қаҳрини сидириб ташлайди. Ҳақиқатни ёлғондан фарқлашга ўргатади. Инсон руҳини кўтаради. Андижонликлар азал-азалдан ҳандага, аскияга ўч.

Бирор сайилу томола, бирор тўй-тантана, турли-туман кечалар, байраму маросимлар йўқки латифасиз, аскиясиз, ҳажв қўшиқларсиз ёки ҳазил-мutoйибасиз ўтса.

... Қорасувлик аскиячи Мамажон ота Мадаминов қатнашадиган сайлу томошага буёғи Ўшдан, буёғи Фарғона, Намангандан шинавандалар ёпирилиб келишарди.

Бу сатрлар 1970 йили октябр ойида, бундан ўттиз бир йил олдин "МУШТУМ" журнали саҳифаларида қайд этилган. Биз бугун ана шу журналда номи зикр этилган қорасувлик машҳур аскиячи Мамажон ота Мадаминов ҳақида ҳикоя қилишни лозим топдик.

1994 йилнинг 14 август куни Қорасув шаҳрида, шаҳар ҳокими М.И. Шерматовнинг бевосита ташаббуси билан Қорасув аскиячилик мактабининг сардори Мамажон ота Мадаминов (1889—1983) таваллудининг 95 йиллигига бағишланган хотира-кулгу куни, халқ сайли ўтказилди. Бу халқ сайлига Фарғона водийсининг турли туманларидан ва республикамизнинг турли вилоятларидан, Тошкент шаҳридан ҳам аския шинавандалари қатнашгани катта бир тарихий воқеа бўлган эди. Ана шу куни аския мактаби сардори Мамажон ота Мадаминов ҳақида катта гаплар айтилди. Ул зотнинг табаррук номи кўпчилик томонидан эсланди ва махсус тузилган дастур асосида унинг аскиячилик санъати ҳақида йиғилиш иштирокчиларига маълумотлар берилди. Унинг ҳаёт йўлига бағишлаб махсус плакат нашр этилди. «Қорасув тонги» газетасининг ушбу санага бағишланган махсус сони чиқарилди.

Машхур сўз усталари Абдулхай махсум Қозоқов ва Ҳасанбой Султоновларнинг устози бўлмиш Мамажон ота Мадаминов 1889 йили қадимий Қорасувда таваллуд топган.

Ўқимишли, билимдон оилада ўсган Мамажон ота ёшлигиданоқ ҳазил-мутойиба ва кулгига ўта мойил бўлиб ўсган. У ёшлик давридан бошлаб қишлоқда ўтказилган барча жўралар суҳбатидан, тўй-тўркин, меҳмонхона ва халқ сайилларидан четда қолмаган ҳамда ўзининг ўткир зеҳни, фаҳм-фаросати ва сўзамоллиги билан юртга тез танилган.

Ота-онасидан эрта ажраб қолган Мамажон замоннинг зайли билан чойхонада чой ташувчиликдан тортиб, чойхоначи ва саройбонлик қилган. Собиқ шўролар ҳокимияти даврида тузилган ширкатлар ва артелларга аъзо бўлиб хизмат қилади. Кейинроқ маҳаллий саноат корхонасига қарашли чойхонада мудирлик қилиб, ўзининг одамшавандалиги билан эл орасида Мамажон номи билан машхур бўлди. Катта Фарғона, Шимолий ва Жанубий Фарғона каналлари ҳамда Кампиробод тўғони қурилишларида иштирок этиб, ўзининг ширали ашулалари, ажойиб аскиялари ва ҳазил-мутойибалари билан халқ ҳурматиغا сазовор бўлди. Кези келганда, халқ сайилларида бели ерга тегмаган полвонлар билан курашга ҳам тушади.

Мамажон ота оилавий ҳаётда ҳам бахтли инсон эди. Унинг икки ўғил ва беш қизи бўлиб, 100 га яқин неvara ва чеваралари бор. Ҳозирги кунда унинг катта ўғли Қозоқбой шаҳар савдо тизимида, кичик ўғли Мадаминжон «Қорасув» ширкат хўжалигида, кенжа қизи Кенжахон ва Турсунойлар халқ таълими тизими соҳасида элга хизмат қилишмоқда. Катта қизи Шамсixon ҳамда ўртанча қизлари Ҳукмхон ва Азизахонлар эса уй бекаларидир. Катта неваралари Салоҳиддин Тошбоев «Қорасув» ширкат хўжалигида таъминот бўлимида, кичик набираси Аслиддин эса ушбу хўжаликда таъминотчи лавозимида сидқидилдан меҳнат қилмоқдалар.

Эл назарига тушган бу пиру бадавлат оила аъзолари болалари, машхур аскиячи, Қорасув аския мактабининг дарғаси Мамажон ота номига муносиб ҳаёт кечирмоқдалар ва эл олқиши билан яшамоқдалар. Қорасувнинг шинам кўчаларидан бири «Аскиячи Мамажон ота кўчаси» деб юритилиш ҳам ана шундан далолат беради.

У ШУНДАЙ АЁЛ ЭДИ

Ҳажалхон Мадумарова (1892—1964) болаликни эрта тарк этган. Рӯзфордаги моддий қийинчиликлар ёш қизни онаси Холбуви ва отаси Мадумар қаторига кириб, меҳнат қилишга мажбур этди. Ҳажалхондаги меҳнатга интилиш, интилганда ҳам тенгқурлари, маҳалладагиларнинг олдида бўлиш унинг бахтини эрта очди.

Эндигина балоғатга етган (15 ёш), меҳнатда ҳам, ҳуснда ҳам эл назарига тушган Ҳажалой келинлик либосини кийди. Ёш келин турмушдоши Мамадали билан артелга кириб ишлай бошлади. Артел кейинчалик колхозга айлантирилди. Колхозда Ҳажалхон ўзини меҳнаткашлиги, ғайрат-шижоат, одамлар дилига йўл топа олиши билан ҳурмат топди ва шу туфайли уни бригада бошлиғи этиб тайинлашди.

Ёш қиздаги ниятга интилиш, одамларни ортидан эргаштира билиш қобилияти уни элга танитди. Ҳажалхон Мадумарованинг самарали меҳнатлари, туман ва вилоят пахтачилигини ривожлантиришга қўшган ҳиссаси уни депутат қилиб сайланишига сабаб бўлди.

Депутатлар анжуманида у республика раҳбарлари Й. Охунбобоев ва У. Юсупов билан учрашиб суҳбатлашиши, оддий деҳқон қизининг фикр-ўйларини янги интилиш ва эзгуликларга ундади.

— Онамдаги ишга бўлган қизиқиш, ҳар бир одам билан шошилмай гаплашиш, айтган сўзининг уддасидан чиқиши раҳбарлар назарига тушишига сабаб бўлган, — дейди онанинг катта фарзанди, педагог Турсунали ака. — Мана шу уйимизда 1939 йили Йўлдош Охунбобоевнинг ташаббуси билан катта ҳашар қилинган. Томорқамизда катта тепалик бўлиб, ана шу тепалик тозаланди, уйимиз таъмирланди. Шундан сўнг хонадонимизга Ҳалима Носирова ташриф буюриб, катта концерт берди. Бу воқеа бутун қишлоқнинг меҳнат байрамига айланиб кетган эди.

Бу ҳузурбахш меҳнат, тинч ҳаёт тарзи узоққа бормади. Уруш бошланди. Онам мени урушга жўнатар экан, қўлидаги кулчани аччиқ кўз ёшлари ювиб турар, бағридан далачанги ва онамнинг тўйиб бўлмайдиган ислари димоғимга уриларди. Шунда мен онамнинг қанчалик сабр-бардошли эканлигини яна бир марта чуқур ҳис этиб, аламли хайрлашганимни кечагидек эслайман.

1930—1940 йилларда қишлоқ хўжалиги, хусусан пахтачиликда ҳосилдорликни оширишда шахсий намуналар кўрсатган ўзбек аёлининг кетмончиликдан тортиб раҳбарлик лавозимларида ишлаши деҳқон қизидаги етук қобилиятнинг ижроси деса бўлади. Ҳукумат ана шундай аёлларни муносиб тақдирлади. Буни опанинг орденлар билан тақдирланганлигида изоҳлаш мумкин. Ҳажалхон Мадумарова қаерда ишламасин, ишида талабчанлик, одамлар кўнглига йўл топа олиш, хуллас дарддошга дармон бўлишлик бошқаларга ўрнак хислатлари бор эди. Турсунали ака хотира таассуротларини давом эттириб шундай дейди:

— Уйга кириб онамнинг чехрасини кўрганимда биринчи айтган гапи «худога шукур, иккимиз саломат кўришдик. Бугун менинг бахтли куним» дегани кечагидек эсимда. Мана йиллар ўтди. Онам икки ўғил — мен ва Эргашали ҳамда бир қиз Ҳуриликларни жойлаб, ҳур кунларни кўрмай 1964 йили оламдан ўтдилар.

Табаррук хонадондан чиқарканмиз, Турсунали отанинг кўнгили дафтарида ёзилган қуйидаги мисраларни ўқидик.

*Ҳаёт — бу тириклик, мангуликка йўл,
Инсон ва Хотира сирли бир хилқат.
Ҳисобли дунёнинг шуурида шул:—
Қолар ўрнинг йўғингда билинса фақат.*

АСРНИ ҚУВИБ ЎТГАН МУЙСАФИД

Бу табаррук инсоннинг ҳаёт йўли юзлаб замондошлари каби оддий, кам фарқ қилади. 1900-йилда дунёга келган. Иккинчи жаҳон урушида оғир яраланиб, чап қўлидан деярли ажраб келди. 45 йил бригадирлик қилди. Фарзандлар ўстирди.

Фалакнинг гардиши билан қадимий Қашқардан чиққан авлод Фарғона водийсининг Хўжа-обод тарафидаги Кўрпа қишлоғида деҳқончилик қилиб, ўзига ва элу юртига риск яратиш билан машғул эди.

30 ёшли навқирон йигит Юсуфжон «бараклар» куришда, ариқлар қазишди, ҳозиргача айрим гузарларда соясида авлодлар баҳра олаётган азим теракларнинг ниҳолларини ўтказишда қатнашди. Экинзорларга айлантирилган далалар сув ичди Юсуфжоннинг пешонасидан оққан мунчоқ-мунчоқ терлар қўша. У — сувчи. У — бригадир. У — мироб. У — жангчи. Айниқса урушдан қайтгандан сўнгги йиллар янада оғир, машаққатли, енгил бўлмади. Ақл-фаросат билан иш тутиб, тўрт мучали соғлар билан тенг, кези келганда улардан дурустроқ ишлаб, ибратли ҳаёт кечириш тақозо этиларди Юсуфжон акадан. Пахта устаси сифатида, меҳнаткашлар ҳақ-ҳуқуқининг ҳимоячиси сифатида элга машҳур бўлди у. Умрида чигит нелигини билмаган қримлик ва кавказлик қувғиндиларга пахтачилик илмидан амалий дарс берди у. Кўп йиллик фидокорона меҳнати учун ўз вақтида муносиб эъозланиб тилга олинди, тақдирланди. Медаллар ва кўпгина Фахрий ёрлиқларнинг соҳиби бўлди.

Бир сўзли, ҳақиқатгўй бу нуроний инсон умр дафтарини сарҳисоб этар экан, «Худойим пешонамга битганини кўрдим, умримдан нолимайман» дея мийиғида кулиб қўяди ва бир воқеани тез-тез такрорлайди:

— Бизнинг аجدодларимиз улуг бегоналар билан сизлашади, бундан бошқа ҳаммаси билан сенлашар эканлар. Мен

ҳам болалигимдан шунга ўрганиб қолган эканман. «Тарки одат—амримахол». Бир куни ғўза оралаб юрсам катта йўлда «Волга» тўхтаб қолди. Ундан Қўчқор Авазматов ва яна бир ўғлим тенги одам тушди. Ҳорма, бор бўл ўрнига ҳе йўқ- бе йўқ, ҳалиги одам қўлини шоп қилиб мени чақиряпти:

— Ҳой, бу ёққа ке!

Негадир тажанглигим тутиб, дедим:

— Керак бўлсам, ўзинг ке!

Райкомимиз ҳалигинга бир нарса деди шекилли, кулишиб пастга тушишди. Эгат бошидаги тутқаторда учрашдик. Кейин билсам, у вилоят вакили обком Ашур Ҳайдаров экан. Хайрият, ўша йили ҳам планимни илғорлар қатори (114 гектар ердан 23 центнердан ҳосил олиб, 118 %га) бажардим. Ҳалиги вакил тағин келиб, гина сақламаган экан, елкамга уриб: «Раҳмат, ота!» деди. Барибир сенсираб айтди. Хафа бўлмадим — ўзимга ўхшаш экан, дедим.

Юсуф ота ҳаёт мактабидан сабоқ олди, ўзи бир мактаб бўлиб қолди. Мана ўша Юсуф ота мактабидан сабоқлар:

— Кексайганда хор бўлмайин десанглар, белда қувват, кўзда нур борлигида меҳнат қилинглар.

— Соғлом бўлиб юришнинг гарови кўп-у, энг муҳими иккита: биринчиси Ибн Сино айтганидек овқатни меъёридан ортиқ емаслик, сут-қатиқ ва ҳаммомни унутмаслик; иккинчиси пиёда юриш ва ҳамиша жисмоний ҳаракатда бўлиш.

— Мендан узоқ умр кўришнинг сабабларини сўраб қолишади. Аслини олганда, 100 йил бу узоқ умр эмас. Иброҳим алайҳиссалом 175 йил яшаган экан, ҳозир ҳам 150—200 йил яшаётганлар бор, дейишади. Менимча, Ўзбекистонимизнинг ўриги-ю қовунидан ажрамасак, ҳар хил арзимаган нарсалардан ранжимасак, атрофимиздагилар меҳр-шафқатини дариғ тутмаса узоқ ва бахтли умр кечириш мумкин.

Юсуфжон ота 102 ёшга кетяпти, Ўктамхон она 86 ни қоралаяпти, ота ўзи айтганидек, атрофидагилар ундан меҳр-шафқатни дариғ тутмайди, фарзандлари гиргиттон: Ҳакимжону Фанижон, Умарали-ю қизи Тўпахонлар, 25 невар-ю шунча чеваралар ҳар кеч-тонг ота-оналарининг кўнглини, дуоларини олиш билан ўзларини бахтли деб биладилар.

МАЪРИФАТ ЖОНКУЯРИ

Мулла Усмон Маматурдиев 1887 йилда Султонободда деҳқон оиласида туғилган. У эски мактабда саводини чиқарди. Кейинчалик Қўрғонтепада очилган рус-тузем мактабида ўқиб, у араб ва рус тилларини яхши ўзлаштириб олди.

У. Маматурдиев ёшлигиданоқ эл хизматида бўлди. Қишлоқ аҳлининг болаларини маърифатли қилиш, саводини чиқариш учун қишлоқда биринчи бўлиб ўзининг уч хонали уйини мактаб учун ажратади ва мактаб очади. Унинг оиласи Шарофат ая мактабда болаларга сабоқ берарди. У қувноқ ва дилкаш, адабиётни севган билимдон аёл эди. Инқилобнинг дастлабки йилларидаёқ Шарофат ая қишлоқдаги аёлларни ўқитиш ва маърифатли қилиш учун паранжини тапшлайди.

«Мен 15 ёшларда эдим, дадам юмшоқ, очиқ кўнгил ва камбағалпарвар бўлгани учун уйимиз остонасидан одам узилмас эди, — деб ҳикоя қилган эди унинг ўғли Октябржон Маматурдиев. — Одамлар ўзларининг ҳар хил муаммолари, дарду ҳасратларини айтишиб келарди, дадам уларга ёрдам берар, нималарнидир тушунтирар, уларни уйдан хурсанд қилиб чиқарар эди. Кейинчалик билсам отам халқ дарди билан яшар экан».

Мулла Усмон Маматурдиев саводи яхшилиги туфайли жадидлар уюшмасининг аъзоси бўлган. У ўз даврида халқни саводли қилиш, турмуш маданиятини ошириш, эрк ва адолат йўлида ўз меҳнاتини аямади. Халқ орасида обрў-эътибори ошди. У аввал Қорасув волост революцион комитетига аъзо бўлиш билан бирга, Султонободдаги ҳарбий революцион комитетга раислик қилади. У 1921—1923 йилларда Андижон уезд-шаҳар озиқ-овқат комиссиясининг Султонобод ва Қорасув волостларидаги инспектори сифатида аҳолига озиқ-овқат етказиб беришда фаол қатнашади.

Султонобод қишлоғидаги 36-мактаб.

1923 йил бошида гарнизон жангчиси сифатида хизмат қилади. Шу йилнинг ноябрь ойидан бошлаб Андижон уезд-шаҳар кўмитасида бўлим мудир лавозимида ишлади. 1924 йил май ойида эса уезд «Кўшчи союзи» раиси вазифасига сайланади. У ҳокимиятнинг ишончли вакили сифатида ер ислоҳоти ўтказишда фаол иштирок этади. 1928 йили Андижон вилоят матлубот жамиятининг раиси сифатида кўп ибратли ишларни амалга оширади.

Қатағон йиллари (1930—1933 йилларда) Усмон Маматурдиев ҳам «халқ душмани» қабилидаги фаоллар рўйхатида бўлди. Кўп ноўрин уйдирма саволларга жавоб берди. Вилоятда унинг обрўси ошиб бораётганини кўролмаётган душманлари ундан қандай ўч олишини билмай, ўзларича мудҳиш режа тузиб юрдилар ва улар пайт пойлаб, ниятларини амалга оширишди.

1933 йили Усмон Маматурдиев Андижон вилоятида масъул вазифада ишлар экан, ҳеч қандай касал бўлмай, ишлаб турган бир пайтда қишлоққа унинг вафот этганлиги ҳақидаги хабар келди... Бундан бутун султонободликлар ғазабландилар.

Султонободнинг асл фарзанди, эли ҳамда қишлоқнинг жонкуяри Усмон Маматурдиевнинг хотираси қишлоқ аҳлининг қалбида абадий яшайди.

Кўрғонтепадаги 37-ўрта мактаб биноси.

Мулла Усмон Маматурдиевнинг Октябржон ва Турди-хон исмли фарзандлари бўлган. Улардан қолган неvara-чe-варалар бoбoлaри билан ҳақли равишда фахрланадилар.

МАККАЖЎХОРИКОРЛАР ДАРҒАСИ

Найни Маматқодиров Жалақудуқ туманидаги Қўртқи қишлоғида деҳқончилик ва чорвачилик билан шуғулланувчи қирғиз оиласида туғилган. Унинг ёшлиги адирлик орасига жойлашган ўша қинғир-қийшиқ тупроқ кўчали, пасту баланд йўлақлар бир-бирини боғлаган 30 га яқин уйлардан иборат қишлоқда ўтди. Кулоқ деб бадарға қилинган бойнинг уйида

ташкил этилган мактабда ўқиб 7-синфни тамомлади. Отасига кўмаклашиш жараёнида меҳнатда чиниқди. Ишга чанқоқлик 15 ёшли Найнини «Савой» совхозига (бу даврда «Савой» Жалақудуқ туманига қарарди) олиб келди.

Қотмадан келган, бўйдор ўспирин меҳнат фаолиятини совхоз далаларида оддий ишчи-сувчиликдан бошлади. Оқ иштонининг пойчаси тиззасигача шимарилган, оёқ яланг, бир қўлида кетмон, иккинчисида тошфонар тутган йигитча кечалари ҳам сув қўйиб, ариқ бошида тунади. Бу серғайрат йигит тезда кўзга ташланди, атрофидагиларнинг эътиборини қозонди. 20 ёшида гидротехник (мироб)лик вазифасига тайинланди. Энди унинг туни-ю куни Савой ариғи қирғоқларида, узундан-узон карта (дала)ларни кесиб ўтган ариқлар, ташламалар бўйида ўтарди.

Н. Маматқодировнинг қобилиятини синовдан ўтказган хўжалик раҳбарлари 1949 йилда уни пахтачилик бригадасига бошлиқ қилиб тайинлашди. Бригаданинг 160 гектар майдони, биттагина «Универсаль» трактори, битта от-араваси бўлиб, дала шийпони йўқ эди. Ишга яроқли эркакларнинг аксарияти урушдан қайтмаган, қайтганлари ҳам ногирон, асосий куч жабрдийда хотин-қизлар, ўспиринлар, уруш бўрони ҳайдаб келган, пахтани билмайдиган қримликлар эди. Давлат талаби эса ҳар гектар ердан олинадиган ҳосилни 23 центнерга кўтариш. Бундай ҳолатда бригада бошлиғи зиммасидаги масъулиятнинг нақадар муҳим ва оғир экан-

лигини тасаввур этишнинг ўзи қийин. Бунга матонат, садоқат, ўзини аямаслик, тадбиркорлик зарур эди. Бу хислатлар Найни акада бор эди. 20 йил давомида пахтачилик, сўнг яна 15 йил маккажўхоричилик бригадасини бошқаришда унга яна шу хислат-фазилатлар ёрдам берди. Бу давр ичида не-не сувлар оқиб ўтмади Савой ариғидан...

Найни Маматқодировни таниганлар, унга раҳбарлик қилган ёки унинг қўл остида ишлаганлар, шогирдлар бу олижаноб инсон ҳақида сўзлаганда уларнинг фикри бири-бирига уйғин:

— Йўлда от ёки велосипед миниб юрарди, шудгорда этик кийиб далани кўндалангига кечиб юришни яхши кўрарди.

— Ер ҳайдасанг куз ҳайда, куз ҳайдамасанг юз ҳайда, деган мақолни тез-тез айтиб кўяр, ўзи ҳам унга қатъий амал қиларди. Шудгорлаш мавсумида кечалари тракторчининг ёнидан кетмас, ҳатто, омон устига ўтириб оларди, назорат қиларди.

— Экиннинг қони сув, жони ўғит, хоҳиши меҳнат, мақсади — барака,— деб уқтирарди шогирдларига. Бу ўзига яраша деҳқончилик фалсафасини Найни ака катта-катта йиғинларда ҳам айтган.

— I-бўлимдаги биринчи дала шийпонини Найни ака ўз бригадаси даласига қурдириб, уни ишчиларнинг иккинчи уйига айлантирган. Бу ерда дам олиш, ҳатто тунаб қолиш учун ҳам шароит яратилган эди. Ўзи бошлиқ бригада аъзоларининг кўпчилиги эрта баҳордан ҳосилни йиғиштириб олгунча шийпонда яшардилар. Кейинчалик дала шийпонларида электр чироқлари ёнди, радио карнайлари ўрнатилди, телевизор ёғдулари порлади.

— Найни ака тўғри сўз, зарур пайтида раҳбарларнинг кўзига тик қарай оладиган, талабчан инсон эди.

(Юқорида келтирилган хотиралар ўша пайтда Найни ака билан бирга ишлаган бўлим бошлиғи Ҳ. Каримов, агроном Р. Икромов, директор Б. Абдурахмонов, инженер Н. Мамажонов, ўғли Умрзоқлар сўзи асосида битилди).

Н. Маматқодиров 45 йиллик фаолияти давомида «Савой» хўжалигидагина эмас, бутун республикада тан олинган тажриба мактабини яратди. Маккажўхоридан рекорд

ҳосил олинди. Масалан, 1975 йили 83 гектар майдоннинг ҳар гектаридан режадаги 50 ўрнига 72, 1 центнердан маккажўхори ҳосили олди. Бу — республикада янгилик эди! Унинг меҳнатлари муносиб тақдирланди. 1976 йили ўз даврининг юксак мартабаси — Меҳнат Қаҳрамони унвони, орден, медал ва ёрлиқлар соҳиби бўлди, икки марта Олий Кенгаш депутатлигига сайланди. Депутатлиги шарофати билан ҳозирги 41-ўрта мактабнинг, кейинчалик унинг номи қўйилган болалар боғчасининг қурилганлигини, Агроиқтисодиёт коллежининг қурилиши режага киритилганини эслаб ўтиш жоиздир.

Афсуски, Найни ака узоқ яшамади. Шогирдларига, фарзандларига ҳадя этди қолган умрини. Ўғил-қизлари: Умрзоқ — агроном, Эргашбой (марҳум) — бригадир, Шамсиддин — фермер, Санталатхон — уй бекаси, Саломатхон — ўқитувчи, Салимахон — врач, Сабоҳатхон — ўқитувчи. Ҳар бирида бир этакдан фарзанд...

Найни аканинг сулоласи давом этмоқда, асрлар оша давом этажак!

МАЪРИФАТ ФИДОЙИСИ ЭДИ

Муҳаммад ҳожи ота нафақат маҳаллада, балки бутун қишлоқ аҳли орасида катта ҳурмат ва эътиборга эга эди. Шунинг учун ҳам маҳалла аҳли отанинг сўзини икки қилмас эди.

Қишлоқ аҳли ва бошқа юрлардан келган кишилар тез-тез турли масала, муаммоларни ҳал қилиш мақсадида ота хонадонига ташриф буюришар эди. Ҳожи отанинг ўғли Убайдуллоҳон шундай хотирлайди: «Учинчи синфда ўқирдим. Кунлардан бир куни тунда дадам 3—4 нафар меҳмонлар билан уйга киришиб чироқ ёнида, тик турган ҳолда Навоийнинг қайсидир бир ғазалини мушоҳада қилишди. Эртаси куни дадамдан сўрасам, у меҳмонлари Андижон давлат педагогика олийгоҳининг домласи, шоир Улфат ва бошқалар экан».

Ҳожи ота маҳалланинг аҳиллиги, оилаларнинг иттифоқ яшаши, ёшларнинг ахлоқ-одоб масаласида кўп жон куйдирар, йиғинларда ана шу хусусида масала-масоил қилар эди.

Ҳожи отанинг яна бир ажойиб фазилатларидан бири уста боғбон эди. Ҳамқишлоқ дўсти Эргаш боғбон ота билан боғлар яратиш, ёш кўчатларни пайвандлаш йўли билан қишлоқ аҳлини хушнуд қилишар, одамларга турли-туман кўчат беришар эди. Бу ўринда дўсти шоир Махжурийнинг кўчат ҳақидаги Ҳожи қори Рақибийга ёзган шеърӣ мактуби фикримиз далилидир:

*Кўчат вақти келиб кангул қадди сарви ниҳол истар.
Ниҳоли қоматин кўрмоқ учун боғи висол истар.
Кўнгул муштоқ эрур дийдорингизни кўргали доим.
Кўрарга ишқ эли андоқки дилбардин жамол истар.
Қилиб густоҳлик Махжурӣ ёздим тутгайсиз маъзур,
Кўчат вақти келиб, кангул қади сарви ниҳол истар.*

Бунга жавобан Рақибий шеърӣ мактубини ёзиб Мах-
журийга йўллайди:

*Бу кўчатлар сиз оризга биз фақирдан ёдгор.
Гарчи бўлса, арзимас ҳам айлағайлар эътибор.
Ваъдага айлаб вафо келдим олиб таъхир ила.
Келмоғимга етди монъелик ажаб беихтиёр,
Ҳар нечук бўлса кечиргайлар Рақибий хастани.
Бўлмади ойларда ваъдамни вафосида қарор.*

Муҳаммад ҳожи Мамашоипов (Рақибий) 1896 йилда Султонобод қишлоғида таваллуд топган. У дастлаб Султонобод мадрасасида, сўнгра рус-тузем мактабида, Бухоро мадрасасида таҳсил олади. Икки йил Маккаи-Мукаррамада яшайди.

1925—1926 йилларда Султонобод қишлоқ Советига раислик қилган. Қатагон йилларида 19 ой ҳибсда сақланган.

1942—1945 йилларда Оренбург шаҳрига сургун қилинган. У доим эркин ва адолат учун курашган.

Ҳожи қори Рақибий эркинликни қўмсаб яшади ва шу армон билан 1977 йил 17 феврал куни оламдан ўтди.

Рақибийнинг ҳаёт йўли ёшлар учун маънавият ва маърифат чашмасидир. Рақибийнинг 3 фарзанди бўлиб, Мунаввархон, Маҳбубахонлар уй бекалари, Убайдулло эса ўқитувчи. Унинг меҳнатларини ҳукумат тақдирлаб, унга «Ўзбекистон халқ таълими аълочиси», «Халқ таълими фидойиси» нишонлари берилган. 1979 йилдан илмий мудирлик, 1983 йилдан буён 34-ўрта таълим мактабида директорлик вазифасини бажариб келмоқда. У отаси изидан бориб, Пинҳон тахаллуси билан ижод қилади. Унинг асарлари, ғазал ва дostonлари республика матбуотида эълон қилиниб туради ва ўз мухлисларига эга.

УМР ҚҶШИҒИ

Далалар сокин. Сукунат сирли. Буданкўк — кундуз кунлари пиш-қириб елган, туёқларининг ости-дан чақин чаққан от ҳозир атроф-ни-да, эгасини-да авайлаб аста одимлаб борарди.

От устида кетаётган йўловчи аввалига секин-секин, аввалига сокин-сокин куйлади. У қўшиқда ҳў олисдаги юлдузларнинг ортига кетган олис аجدодларини эслади. Бу қўшиқда аجدодлар ёди. Бу қўшиқ Момо Ер қўшиғи эди. Бу қўшиқ ўтаётган умр қўшиғи эди...

Қишлоғимиздаги кекса кишиларнинг хотиралари Оқйўл Маркаев ҳақида ёзмок учун қўлимга қалам олар эканман, негадир кўз ўнгимда мана шу бир хил манзаралар жонланиб туравердилар.

Замондошларнинг айтишларича, Оқйўл Маркаев жусаси кичкина, ихчам киши бўлган экан. Лекин шу кичкинагина жусасига катта бир ғайратни, жўшқинликни сиғдира олган. Уни одамлар кўпинча дала йўлидан от устида қўшиқ айтиб кетаётганлигига кўп бора гувоҳ бўлганлар.

Оқйўл Маркаев 1910 йилда Қизилтўқай қишлоғидаги Боштўп маҳалласида деҳқон оиласида туғилган. Унинг бутун ҳаёти қишлоқ ҳўжалиги билан боғланган. У меҳнат фалиятини 1933 йилда колхозда звено бошлиғи ва бригадирликдан бошлаган. Район партия қўмитаси 1938 йилда Оқйўлни Тошкентдаги раҳбар ходимлар таёрлаш мактабига ўқишга юборди. Курсни муваффақиятли тугатгач, 1939 йилнинг январиди уни Ойим район ижроия комитетига раис этиб сайладилар.

Ёзга бориб, у Андижонда колхоз раислари тайёрлаш курсида ўқиди, курсни битириб, Тошлоқ, сўнгра Тешиктош қишлоқ советларида раис бўлиб ишлади.

Уруш тинч меҳнатга рахна солди. Кетмон ушлаган қўллар энди милтиқ дастасини тутдилар. 1942 йилда Оқйўл ҳам

тенгдошлари қатори жангга отланди. Энди дала йўллари фронт йўлларига уланди — Польша, Чехословакия, Руминия, Венгрия, Австрия... булар у босиб ўтган фронт йўлларидир. 1945 йил 4 апрелда Братиславани озод этишдаги жасорати учун ташаккурнома олган.

Йигитлар урушдан ғалаба билан қайтдилар. Энди уларни яна бир фронт—мислсиз машаққатли меҳнат фронти кутиб турарди. Чунки беш йиллик уруш даврида издан чиққан хўжаликни қайта изга солиш, уруш келтирган вайроналикларни тиклаш зарур эди. Шундай бўлди ҳам. О. Маркаев бир неча йиллар раис, бригадир, чорвачилик бўйича раис муовини сифатида тикланиш ишларига бош-қош бўлди. Одамларнинг қалбида уруш қолдирган жароҳатларини аритишга интилди, кўпнинг ғамини еди, одамларни келажакка ишонтира олди, руҳлантира олди.

Чунки унда чўнг бир ғайрат, ирода бор эди. Мана, биргина мисол. Уруш арафасида ёйилган стахановчилик ҳаракатига биринчилардан бўлиб қўшилган ва ўзи ташаббус билан чиққан ҳам Оқйўл Маркаев эди. Ўшанда у «Ҳар гектаридан 30 центнердан» деган ташаббус билан чиқди. Кўп ўтмай бу ташаббус қўшни бригадаларга, колхозга ва бутун районга ёйилди. Энди стахановчилик ҳаракати маркаевчилар ҳаракати билан алмашинди.

Ташаббускорлар сўзларининг уддасидан чиқиш учун ерларнинг унумдорлигини ошириш, деҳқончилик маданиятини юксалтириш мақсадида ариқ-зовурларни сифатли қилиб қазидилар, ерларга яхши ишлов бердилар. Ўша кезлари ғўза қатор ораларига ишлов бериш ҳам анча мураккаб бўлиб, от тортадиган 14 тишли «Орзиев» культиваторлари ҳамда ҳўкизлар тортадиган омочлардан фойдаланилган. Чунки бир колхозда атиги битта «Универсал» трактори бўлиб, у барчасига улгуролмас эди.

Сўз уддасидан чиқилди — ташаббускор Оқйўл Маркаев 1937 йили 7 гектар пахта майдонининг ҳар гектаридан 30 центнердан, келаси йили эса 20 гектар ернинг ҳар гектаридан 35 центнердан ҳосил кўтарди.

Ана шу меҳнатлар сабаб 1938 йили Оқйўл Маркаев Ўзбекистон Олий Советига депутат бўлиб сайланди.

Қишлоқнинг биринчи ижроқўми, қишлоқнинг биринчи депутаты Оқйўл Маркаевнинг эзгу ишлари, порлоқ хотираси бугун авлодлар умри, уларнинг яхши ишларида давом этмоқда. Демак, умр йўллари ҳам ва бу йўлларда янграувчи умр қўшиқлари ҳам мангудир, боқийдир.

ТОШ БАҒРИДА БЎСТОН ЯРАТГАН ИНСОН

Эл-юрт учун фидойи бўлган инсонлар ўз замондошлари қалбидан мангу жой эгаллайдилар. Ана шундай кишилардан бири Чўнгота Матиевдир.

1910 йилда таваллуд топган Чўнгота ўз фаолиятини дастлаб комсомол ишидан бошлаган. 1939 йилда Финландия уруши бошланганда уни биринчилар қатори урушга олиб кетадилар. Шу кет-

ганича олти йилдан кўпроқ вақт она юртидан олисларда юрди, қонли жангларни, ёнган шаҳар ва қишлоқларни кўрди.

Урушга бир дунё нафрат, она юртига бўлган битмас-туганмас соғинч, меҳр билан 1945 йилда қишлоғига қайтди.

Уруш қалбида қолдирган жароҳатларни у меҳнати билан енгмоққа интилди. У ана шу ниятда қўлига кетмон олди. Далага отланди. Урушдан кейинги тикланиш йилларида кўпларнинг бошини бир жойга қовуштириб, ўз ортидан одамларни эргаштира олди. Бугун Шароф Рашидов номли хўжаликнинг минглаб гектар майдонларида ястаниб ётган боғларга асос солган кишилардан бири ҳам айнан Чўнгота Матиевдир.

... Эллигинчи йилларнинг охири. Тошлоқда боғ яратиш ишлари бошлангач, биринчи дарахтни Чўнгота Матиев эккан эди. Ўшанда уни бригадир этиб тайинлаганлар. Ишлар осон кўчмасди. Ниҳоллар учун чуқурчалар кетмон, белкурраклар билан ковланар, араваларда тупроқ ташиб келинардди. Боғдорчиликда механизация бўлмаганлиги учун барча ишлар қўлда бажариларди.

Лекин, шундай бўлсада тошлар бағрида боғ яратилди. Ниҳоллар кўкка бўй чўзди, мева тугди, ҳосил берди. Нафақага чиққандан кейин ҳам Чўнгота Матиев меҳнатдан, боғлардан ажралмади. Оиласи билан 3 гектар майдондаги узумларни парвариш қила бошладилар. Биринчи йили Матиев-

лар оиласи 42 тонна узум етиштирдилар. Рақамлар йилдан-йилга ўсиб бораверди. Кейинги йили 54 тонна, сўнг 80 тонна узум топширилди. Хуллас, рақамлар йил сайин ўсди. Ана шу меҳнатлари самараси ўлароқ Ч. Матиев енгил автомашина билан тақдирланди.

Бу орада Чўнготани шоликорлик биргадасига ишга таклиф қилиб қолдилар. Лекин боғларга ўрганган бригадир кўп ўтмай ўз бригадасига ўтказишини сўраб ариза ёзди. Пенсияга чиққандан кейин ҳам бу серғайрат инсон тиним билмади. Қачон қарасангиз, белда ток қайчи, ишкомлар оралаб юрган бўларди. У ҳар бир дарахтга жонли мавжудот сингари қарар, меҳрини берарди. Дерсу Узала айтганидай «Дарахт катта одам!» деган тушунча билан яшарди. Гарчанд боғдорчилик илмини бирон бир билим масканида ўқиб ўрганмаган бўлсада, унда катта ҳаёт мактабидан ўрганган чўнг билимлари бор эди.

У новдаларни қандай пайвандлаш керагу, ишкомларга қандай ишлов бермоқ зарур, буларнинг барчасини ўз тажрибаларига таянган ҳолда билар ва амалда қўлларди.

Бугун Чўнготадан азим боғлар, қобил фарзанд қолди. Қарийб чорак аср муққадам суқилган таёқ илдиз отиб, барг ёзиб, мева тугиб турган боғларга, боғлар бўлганда ҳам тош бағридаги бўстонга айланди. Дардоқ қишлоғидаги Ёртибош маҳалласининг Чўнгота Матиев яшаган кўчага эса унинг номи берилди. Демак Чўнгота отанинг порлоқ хотираси авлодлар қалбида мангу яшайди.

БЕКАТЛАРДА ТУНАГАН МЕЛИСА

Тун яримидан оғган. Кундузи меҳнат, турмуш ташвишлари билан толиққан эл оромда. Қайсидир хонадондан чақалоқ ингаси ва онанинг майин алласи эшитилади, ўз овозига маҳлиё хўрознинг қичқириғи тун сокинлигини бузмоқчидай. Фақат бир одам кўча кезади, аҳён-аҳёнда тўхтаб теvarак-атрофга разм солади, қулоқ тутади.

У тинчлик-осойишталик посбони, тунни кунга уловчи, зарур бўлса бекатларда туновчи милиция ходимидир. Бу касб эгаларининг зуваласи пишиқ, қатъиятли бўлади. 30 йил давомида ўз касбини улуғлаб, бурчини шараф билан адо этган «Собир мелиса»ни туманимиз аҳолиси ана шундай инсон деб ёдга олади.

С. Маҳмудов 1928 йилда Шаҳрихонда дунёга келди. 3 ёшида отадан етим қолган Собиржон онаси қўлида улгайди. Тўлиқсиз ўрта мактабни тугатгач, серҳаракат йигитча ўрта махсус милиция мактабига борди. Уни намунали хулқ ва аъло баҳолар билан якунлайди. 20 ёшида милиция формасини кийди. 23 ёшида кичик лейтенант, 34 ёшида капитан унвонига эга бўлди. У ўз иш фаолиятини Ойим район ички ишлар бўлимида оддий милиционерликдан бошлади. Ўз ишига масъулият билан қараган С. Маҳмудовга кейинчалик катта-катта участкалар — ҳудудлар ишониб топширилди. Ёнбошида нагани, елкасида пагони бор, этик ва формада юрувчи бақувват жуссали, қорачадан келган бу одамни каттаю кичик «Собир мелиса» деб атар, ундан ҳамма ҳайиқар эди. Ҳа қўрқарди эмас, ножўя хатти-ҳаракат қилишдан ҳайиқарди, ўзларини тиярди. 50—70 йилларда туманимизда Режапов, Хурбоев, Отахонов, Шарипов каби С. Маҳмудовнинг сафдошлари бор эдики, аҳоли тинч-осойишта ишлар, ўқир, дам оларди, хуллас, беҳавотир яшарди.

С. Маҳмудовнинг фидокорона меҳнатини 1942—1956 йилларда Ойимда яшаганлар, 1956—1978 йилларда Қўрғонтепада яшаганлар ҳурмат билан эслайдилар. У қаерда бўлмасин, қандай вазиятларда бўлмасин ўз вазифасини, давлат манфаатини юқори тутган ҳолда адо этарди, шахсий ҳаёти хавф остида эканлигидан қўрқмай иш тутарди. Оилавий можаронинг оқибатида эрнинг хотинга урмоқчи бўлган пичоғини чаққонлик билан улоқтирган, шу билан бир муштипарни ўлимдан асраб, жиноят содир бўлишининг олдини олган ҳам, бир ҳафта изсиз йўқолган мол ўғриларини бошқа туман бозорларидан тутиб келган ҳам, қиморбозлар инини топиб унинг фаолиятига чек қўйган ҳам «Собир мелиса»дир.

— С. Маҳмудов билан узоқ йиллар бирга ишлаганман — деб хотирлайди Каримжон ака Режапов. — 50-йилларда ша-роит бошқача эди, транспорт йўқ. Эсимда: Суд ҳукми билан қамоқхонага юборилган икки оғир жиноятчини бир ўзи Дардоқдан Ойим-Тешиктош орқали Андижонга пиёда олиб кетиб, икки кундан сўнг қайтиб келган. Андижонга етиб борганларида турма беркилган, қабул қилувчилар кетган экан, киритмабдилар. Собиржон маҳбуслари билан шаҳардаги чойхонада тунаб, уйқусиз пойлаб ўтирибди ва эрталаб уларни қамоқхонага топшириб яна яёв йўлга тушибди. Бунақа воқеалар кўп бўларди.

— С. Маҳмудовнинг сидқидилдан қилган хизматлари ўз вақтида муносиб тақдирланган. Қимматбаҳо совғалар, раҳматномаю мақтов ёрлиқларидан ташқари, «Жамоат тартибини сақлашдаги аъло хизматлари учун» медали, «Бенуқсон хизматлари учун» медалининг 1—2—3-даражалари, орден билан мукофотланиши бу инсоннинг халқ олдидаги фидокорона фаолияти нақадар юксак эканлигидан далолат беради.

С. Маҳмудов ҳаёт бўлганида энди 73 ёшга кирган бўларди. Афсус, умр қисқа экан. Бироқ авлодлар бор, халқ бор — инсон умри давом этади. Шогирдлар, кўрган-билганлар бор — ҳурмат билан ёдга олинади. Собиржон ака турмуш ўртоғи Лолахон опа билан 3 фарзандни тарбиялаб вояга етказдилар. Икки қизи олий маълумотли педагог. Ўғли Қобулжон эса отаси олдида қилган аҳдига вафо айлаб форма кийди, ота касбини давом эттирди. Ҳозир у милиция майори, Жалақудуқ туман ички ишлар бўлимида масъул вазифада ишлайди.

УМРЗОҚ АРТЕЛЬ

Инсон қадри ўз меҳнати, жамияттаги ўрни, юсак ахлоқи, ҳалол ва поклиги, халқига ва оиласига наф келтириши билан белгиланади. Биз ҳикоя қилмоқчи бўлган инсоннинг ҳаёт йўли Султонобод халқига, меҳнаткашларига ибрат намунаси бўлганди.

1900 йили мироб оиласида туғилган Умрзоқ, ёшлигиданоқ отасининг ёнига кирди. У чаққон, меҳнатсевар, ҳар бир ишни ҳавас билан бажарадиган отасининг ҳар

бир сўзини сидқидилдан адо этадиган бола эди.

Унинг отаси асли қўқонлик бўлиб, оиласи билан Султонободга кўчиб келган ва мироб бўлиб ишлаган.

Умрзоқ инқилобга қадар ер эгалари қўлида хизмат қилиб, деҳқончилик билан шуғулланди, унинг нозик сирларини ўрганди. Диний мактабда хат-саводини чиқарди. У ишбилармон ва тадбиркорлиги билан дўстларидан ажралиб турар эди. Оқсоқолларнинг ҳикоя қилишича, Умрзоқ ота маҳалласидаги етим-есирлар, бева-бечораларнинг оғирини енгил қилиб, одамларнинг кўнглини олар экан, ёрдам берар экан.

Инқилобдан сўнгги йилларда бир гуруҳ дўстлари билан тўқайзор ерларни ўзлаштиришга бел боғлайди ва кичкина артель тузади. Ўзи ташкил этган кичик артел аъзолари билан тўқайзорнинг қамишларини ўриб, ерларни очадилар. От-омоч, кетмон кучи билан ўзлаштирадилар. Янги ерларга маҳаллий гўнг олиб чиқадилар ва пахта экадилар. Ҳар йили пахтадан яхши ҳосил оладилар. Унинг меҳнати ва шижоатига қойил қолган одамлар уни «Умрзоқ артел» деб атайдилар.

1927 йилда Умрзоқ Абдуллаев артелни кенгайтиради, ширкат хўжалигига айлантиради. 1936 йилгача Умрзоқ хўжалик аъзоларининг турмушини, яшаш шароитини яхшилаб боради. Шу йили ширкат хўжалиги туманда пахтадан энг юқори ҳосил етиштириб, режасини ортиғи билан бажар-

ганлиги муносабати билан Умрзоқ ота республика пахтакорларининг курултойига делегат қилиб сайланди. Умрзоқ ота курултойда Файзулла Хўжаев билан танишади, у билан суҳбат қилади. Курултой тугагандан сўнг бир гуруҳ пахтакорлар Файзулла Хўжаев билан суратга тушадилар. Биринчи қаторда Файзулла Хўжаев, унинг ёнида Умрзоқ ота ва бошқалар турар эди. Бу эсдалик сурат газеталарда эълон қилинган эди. Умрзоқ Файзулла Хўжаев билан суратга тушганлиги учун 1936 йили халқ душмани деб ҳибсга олинади. Айбсиз айбланиб икки йил ҳибсда бўлди. Сўнгра оқланиб, яна колхозда ҳосилот бўлиб пахтачиликни ривожлантиришда ўз меҳнатини аямади. Уруш йиллари фронт орти ишларини ташкил этишда шижоат кўрсатди.

2-жаҳон урушидан кейинги йилларда бригада бошлиғи бўлиб, пахтадан юқори ҳосил олиш учун курашди. 1950—55 йилларда колхоз пахтакорларининг сардори бўлди. Вилоят, туман пахтакорлари ҳурмат тахтасига унинг номи ёзилди. Умрининг охиригача Умрзоқ ота меҳнати билан ўрнатилган бўлди.

У 1963 йили вафот этди. Унинг 3 ўғли ва бир қизи бор. Катта ўғли Абдуллажон — муҳандис (нафақада), қизи Тоҷихон — уй бекаси, ўртанча ўғли Ҳомиджон — қурувчи, Хонобод касб-ҳунар лицейида бош мастер бўлиб ишлайди.

Умрзоқ ота Абдуллаевнинг элга қилган меҳнатлари қадрланиб, у яшаган кўча ва маҳалласига номи берилган.

УШАЛГАН ОРЗУ

Хонободда барпо этилган Андижон сув омбори қурилишининг яна бир фидойи вакили Турсунбой Мирзараҳимов билан учрашиш орзуси бизни Кампиробод ГЭСИ томон етаклади.

— 1968 йилда ҳарбий хизматдалигимда газетада Андижон сув омбори қурилиши ҳақида ажойиб саҳифани ўқиб қолдим — деб сўз бошлади Турсунбой ака — ўша кундан бошлаб ушбу қурилиш ҳақида ўйлаб, хизматдан сўнг, албатта, ўша ерга бориб ишлайман деб ният қилганман.

1969 йили у Андижон сув омбори қурилишидаги 1-қурилиш-монтаж бошқармаси (1-СМУ) га ишга кириб, меҳнат фаолиятини электромонтёрлик вазифасидан бошлади.

Интилувчи йигит 70-йилларда меҳнатдан ажралмаган ҳолда Фарғона химия-технология техникумининг энергетика бўлимида ўқиб, «техник-электрик мутахассис»лигини олади ва СМУ-1 ташкилотининг раҳбари В.Н. Фофонов тавсиясига асосан 4-участка механиги вазифасига тайин этилди.

Турсунбойнинг ишбилармонлиги, камтарлиги, сабр бардошлилигини билган 1-СМУ раҳбари уни энергетика прораби, кичик механизация бўлими бошлиғи лавозимларида яна бир синовдан ўтказди.

— Турсунбой шундай ишлар эдики, ҳафталаб иссиқ ўрнида ётмас эди, — деб эслайди устози Муқимжон Темиров. — Сув омбори қурилишида иш шу даражада қизғин эдики, электриклар кеча-ю кундуз ҳаводек зарур эди. Турсунбойнинг уйи Қирғизистоннинг «Қизил Шарқ» қишлоғида бўлиб, у кўпроқ ярим тунда уйга борар, ҳали ечиниб улгурмасидан зарурат билан яна иш жойига қайтариб олиб келар эдик. Чунки кран ишламай қолса, албатта, электрик зарур эди.

1978 йилда Андижон сув омбори қурилишининг нуфузли раҳбарларидан Юнусов Мақсуд Собировичнинг такли-

фи билан Турсунбой ОДСП-4 дирекциясига ишга ўтди. ГЭС қурилиши, сув омбори, энергетика қисми, лойиҳа дарвозаларининг монтаж ишлари билан шуғулланувчи корхоналар, гидромонтаж, гидроэнергомонтаж, лойиҳачилар билан шуғулланиш, уларнинг ишларини назорат қилиш, керакли жиҳозларни етказиб бериш, сифат масаласига эътибор бериш ва ҳоказо ишлар Турсунбойнинг зиммасида эди.

У 1983—89 йиллари Тошкент Политехника олийгоҳида ўқиб (меҳнат фаолиятидан ажралмаган ҳолда) «Инженер-энергетик» мутахассислигини эгаллади.

1987 йилдан Турсунбой Андижон ГЭС директори лавозимига тайинланди. Тадбиркор, ишлаб чиқаришда зуваласи пишган бу раҳбар ГЭСнинг иқтисодий-молиявий қудратини ошириш йўлида янгиликлар яратиб, кундан-кунга корхонанинг моддий қувватини оширди. Ишчиларнинг турмуш фаровонлигини яхшилаб, уларнинг ўртача маошини анча юқори даражага етказди.

1989 йили Андижон ГЭСини ижара пудратига ўтказишга эришилди. Бу эса корхонанинг иқтисодий-молиявий мустақиллигини таъминлаб, Ўзбекистон энергетикаси ичида энг юқори кўрсаткичларга эришди. Давлат режалари ортиғи билан бажарилиб, моддий манфаатдорлик ошди.

1993 йил Турсунбойнинг ташаббуси билан ГЭС ҳисобидан, яъни фойдасидан, жамоа аъзолари билан келишган ҳолда Тополино қишлоғида 844 ўринли мактаб қурилиши бошланди. Бу қутлуг даргоҳ 1996 йили 1 сентябр — Мустақиллик куни ўқувчиларга тортиқ қилинди.

Бундан ташқари, ҳар йили Хонобод шаҳрини янада ободонлаштириш ва Тополино аҳолисини газлаштириш ишларига ГЭС нинг ички имкониятларидан фойдаланиб, молиявий ёрдам бериб келинмоқда.

ГЭС нинг келажакдаги режалари ҳақида тўхталиб Турсунбойхожи шундай деди: — «Мустақил Ўзбекистон Республикамининг келажак равнақига ҳисса қўшиш мақсадида ГЭС яна қайта давлат тасарруфига ўтказилиб, янги Андижон ГЭС-2 қурилишини бошлашга замин яратилмоқда».

Ҳукуматимиз Т. Мирзараҳимовнинг самарали меҳнатларини инобатга олиб, 1995 йили «Дўстлик» ордени билан тақдирлади, 1998 йили «Ўзбекистон қишлоқ ва сув хўжалиги аълочиси» унвони берилди.

МУЗАФФАРОВ АКАДЕМИЯСИ

Фуломжон Музаффаров ташкил этган академиянинг доврўғи улкан иншоот — Андижон сув омбори қурилиши даврида бутун республикага ёйилди. «Музаффаров академияси» тайёрлаб берган мутахассислар сув омбори ишчиларининг 60 фоизини ташкил қилади, — деб ёзган эди, ўша пайтда «Учитель Узбекистана» газетасида эълон қилинган бир мақолада.

Фуломжон Музаффаров асли Фарғона вилоятининг сўлим ғўшаси Шоҳимардон қишлоғидан бўлиб, 1922 йили 20 майда таваллуд топган. Унинг отаси шайх Музаффар эшон араб, турк, рус тилини яхши билган етук билимдонлардан бири эди.

— Отам ҳадис илмини чуқур биларди ва Қуръонни ёд олган, камбағалпарвар киши эди — деб хотирлайди Фуломжон ака. — Биз уч ўғил эдик. Ҳар куни бизни отам ўқитар, ҳадис ва Қуръон илмидан сабоқ берарди. Отам тиб илмини яхши билганлиги учун уни доктор — табиб дейишарди... 1930 йиллар қувғин қилиш тўфонига дучор бўлган шайх Музаффар эшон оиласи Жалолобод шаҳридан паноҳ топган.

Фуломжоннинг ёшлик йиллари Жалолободда ўтди. 1936 йили 7 синфни аълога тамомлади. Чаласаводликни тугатишда ўқитувчи бўлиб фаолият кўрсатди.

1939 йили Марғилон педагогика билим юртида ўқиб, 1940—1945 йиллар Жалолобод вилоятининг Сузоқ қишлоғида ўқитувчилик қилди. 1946—1948 йилларда Пахтаобод район мактабларида ишлади. 1949—1951 йиллар Фарғона педагогика олийгоҳининг тил ва адабиёт факультетида сиртдан ўқиди. Олийгоҳни тамомлаб, Хонобод қишлоғида ўқитувчилик фаолиятини давом эттирди.

Кампиробод сув омбори қурилишининг бошланиш арафасида Марҳамат Гидромелиорация техникуми кечки фи-

лиали Хонободда очилиб, унга раҳбар этиб Фуломжон Музаффаров тайинланади.

Филиални очишдан мақсад, қурилажак улкан сув омбори қурилишига турли йўналишдаги мутахассислар: электропайвандчилар, бетон қурилмасини тайёрловчи электриклар, пармаловчилар, дурадгорлар, ошпазлар ва бошқа касб эгаларини тайёрлаш эди.

Ишга ижодий ёндашувчи, тadbиркор ва серғайрат Фуломжон Музаффаров сув омборига яқин бўлган қишлоқлардан ёшларни бу кечки техникумга жалб қила бошлади. Ишнинг кўзини биладиган бу раҳбар сув омбори қурилишида ишлаётган турли йўналишдаги ишчиларни ҳам ўқишга таклиф қилди. Бу шундай ўқиш эдики, бир вақтнинг ўзида ўқувчига иккита ҳужжат берилар эди. Улардан бири ўрта маълумот ҳақида аттестат, иккинчиси мастерлик ва участка бошлиғи вазифасида ишлаш ҳуқуқини берувчи диплом эди.

Сув омбори қурилишида ишлаётган мутахассисларнинг деярли кўпчилиги ана шу дипломга эга бўлган ишчиларининг ўзагини ташкил этарди. Бу кечки ҳунар мактаби одамлар орасида «Музаффаров академияси» деб атала бошланди. Бу академияда турли соҳадаги олий маълумотли муҳандислар ва олий маълумотли ижтимоий фан ўқитувчилари талабаларга дарс бердилар.

1964 йили очилган бу илм даргоҳи қарийб 25 йил фаолият кўрсатди. Унинг номи республикага ёйилди.

«Народное Образование» журналининг бир сонида берилган мақолада ҳам академия ҳақида ҳикоя қилинган. Жумладан, техникум фаолияти, талабалари ҳамда уларнинг қурилишдаги тутган ўрни ҳақида батафсил ёзилган.

Маориф фидойисининг узоқ йиллик самарали меҳнати ни давлатимиз юқори баҳолади. Унга «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи», «Халқ таълими аълочиси» унвонлари берилди. Кампиробод сув омбори қурилишига қўшган ҳиссаси учун 1983 йили унга «Ўзбекистон сув хўжалиги аълочиси» деган юксак унвон берилди.

Кейинги йилларда Фуломжон ака Хонобод шаҳар фahрийлар кенгаши раиси бўлиб, шаҳар бўйича маҳалла хайрия жамғармаси ташкил этиб, уни бошқарди. 200—250 на-

фар кам таъминланган оилаларга жамғармадан ёрдам пули бериб боришни ташкил этди. Заҳматкаш, фидойи бу инсон эли, халқининг хизмати йўлида ибратли йўлни босиб ўтди.

Домланинг 7 қизи бор. Уларнинг барчасини олий маълумотли қилди. Катта қизи Маҳбуба Фуломовна Андижон педагогика коллежи директори. Малика Фуломовна тиббиёт фанлари номзодидир. Қолган қизлари ҳам турли касб эгаларидир: Юлдузхон — иқтисодчи, Манзурахон ва Жамилахонлар ўқитувчидирлар. Фидойи маорифчи Ғ. Музаффаровнинг ёрқин хотираси минглаб шогирдлари, фарзандлари, бутун эли-юрти қалбида абадий яшайди.

ХОТИРАДАН КЎЧГАН САТРАП

Болалик инсоннинг жўшқин, қайсидир маънода беозор даври-дирки, унинг мурғак қалбида борлиқни синчковлик билан билишга интилиши кучли бўлади, тезроқ катта бўлса-ю, ҳамма-ҳаммасини билса... Ана шу эҳтирослар билан улғайиб, орзу қилганидек оламни, ҳаётни англаб «ҳаммасини» тушуниб етгач у яна аксига, болаликка қайтгиси келаверади.

Амирхон ота Мусаевнинг қизи Ёъзозхон ая (1941 йилда туғилган) хонадониди бўлиб, отаси ҳақидаги хотираларни ҳикоя қилаётганида юқоридаги ички кечинмаларнинг жонли гувоҳи бўлди.

... Отамни эсласам ёшаргандек бўламан. У инсоннинг кенг елкали, узун бўйли, қомати келишган, гап-сўзларидаги қатъийлик, мунозара ва суҳбатларидаги дангал, очиқ гапиришларини хуморланиб эслайман.

Оиладаги ночорлик, яшашдаги қийинчилик, айниқса оиламизнинг катта фарзанди Узоқбой ҳожининг ўлими хонадонимизга энг оғир мусибат бўлди. 1919 йилда оиламиз билан Андижонга кўчиб кетдик. Отам Амирхон ҳарбий ишлар билан боғланиб, ҳарбий дружина хизматида ишлади ва ўша йили Андижонни ҳимоя қилишда қатнашди. Бу фаолиятлари унинг ҳарбий маҳоратини оширди, чиниқтирди. Шу соҳага қизиқиш катта бўлганлиги, қобилиятини кўрсата олиши туфайли ўша йилларда округ бўлимининг 13—14 отлиқ аскарлар полкида хизмат қилди.

1924—1926 йилларда сиёсий барқарорликни таъминлаш ички ишлар ҳаётида ўта зийракликни, касбга хос маҳорат ва энг муҳими ходимдан қобилиятни тақозо этарди. Ўша пайтларда соҳа ходимининг ана шу хислатлари 24 ёшли навқирон йигитда мужассам бўлиб, у ўз шижоати билан касб эгасига айланаётган эди. Аввалида у Андижон округ милиция бўлими бошлиғи вазифасида ишлади. Қўрғонтепа туман

ни маркази Мирзакулбўлиш мадрасаси биносида жойлашган (1926—1927) йилларда туман ички ишлар бўлимида ва кейинчалик эса, аниқроғи, 1928—1958 йилларда район милиция бўлимида фаолият кўрсатди.

Ўша йилларда милиция бўлим бошлиғи зиммасига Давлат хавфсизлик хизмати соҳаси бўйича қилинадиган ишлар ҳам юклатилган эди. Ана шу даврда мураккаб ва масъулиятли ҳисобланган мазкур соҳада ишлаш шахсдан катта жасорат, етук қобилиятни талаб этарди. Бу хислатлар Амирхон Мусаевда мавжуд бўлганлигидан вилоят милицияси бошлиғи, кейинчалик пенсия ёшига қадар Қўрғонтепада масъул раҳбарлик лавозимларида ишлади. Бу инсон ҳаёти давомида ўз касбининг шундай етук кишисига айландики, ҳаётининг энг хавфли, нозик дамларида ҳам касбига содиқ қолди.

Юрти ва вилояти кўламида касб ишида арзигулик ном қолдирган Амир ота ҳаётининг охиригача (1980 йил) меҳнатининг роҳатини кўрди.

Бугунда ўзи яшаган кўча унинг номи билан аталади. Тузманимизнинг архивида ва музейида у ҳақида кенг ва етарли маълумотлар сақланади.

Ўтмишимиз, боболаримиз армони бизларни огоҳликка чорлагандек бўлади.

*... Энди ўзликка хос яша эй Турон,
Кўзи очиқ кетган норларинг ҳаққи,
Аларнинг руҳига гар битса забон,
Титратур заминни сара Турк халқи.
Олис боболаринг пок руҳи қўллаб,
Тенглар ичра бугун бўйлашган макон.
Бугун турар Сени олам шарафлаб,
Истиқлол пешкаши ҳур Ўзбекистон!*

УСТА ПИЛЛАКОР

Турсунпошша аяни туман пиллакорлари жуда яхши билишади. Бутун меҳнатини, билимини пиллачилик соҳасига бағишлаган бу аёл агар ҳаёт бўлганида 84 баҳорни кўрган бўларди. Меҳнат фаолияти ёшларга ибратли бўлса, инсон халқи орасида ардоқланади.

1917 йили Турсунпошша Муқимова Султонобод қишлоғида деҳқон оиласида дунёга келади.

Умумий таълим олгач, Андижон шаҳридаги пилла агрономи тайёрлаш техникумига ўқишга боради. У даврларда хотин-қизларни ўқишга жалб қилиш анча қийин эди. Шунга қарамай Турсунпошша техникумни имтиёзли тамомлаб, қишлоқдаги колхозга пилла агрономи бўлиб ишга келади. Урушдан кейинги йилларда район пиллачилик агрономи бўлиб 10 йилдан ортиқ вақт ишлади. Районда пилла ҳосилдорлигини ошириш йўлида катта хизмат қилади. Ҳар йили республика пиллакорларининг йиғилишига делегат бўлиб сайланади. Турсунпошшанинг ташаббуси билан тумандаги барча хўжаликларда махсус тутзорлар ташкил этилди, уларга озуқаси мўл бўлган янги тут навлари келтириб экилди, алоҳида пилла қурти боқиладиган бинолар қурилди. Бу эса бугунги кунда юқори поғонага кўтарилган туманимиздаги пиллачилик маданиятининг пойдевори эди. 1950 йилда яна Султонободга қайтиб келиб, колхозларда пилла агрономи бўлиб ишлайди.

Юнус адирда, Кўкбулоқ атрофидаги адирларда тутзорлар ташкил этди. Айниқса Азизий раислиги даврида Турсунпошша бошчилигидаги колхоз пиллакорлари улкан марраларни эгаллашди. Унинг бошчилигида колхоз ажратиб берган бешта жойда янги тутзорлар пайдо бўлди. Даладаги зовур ва ариклар бўйида ўн минглаб тут кўчатлари экилди. Бу эса колхозда пилла етиштириш салмоғини оширди.

— Пилла қуртини боқиш жуда нозик иш, — деб ҳикоя қилган эди аянинг ҳамкасбларидан бири Абилжон ака, —

Турсунпошша анча-мунча эркакни ҳам йўлга соларди. У эринмай уйма-уй юрарди. Ипак қуртининг ҳолатини текширарди. Уйнинг ҳароратини, ҳавосини, берилаётган озуқасини кўриб, пиллакорларга зарурий кўрсатмаларни уқтириб борар эди. Турсунпошшанинг ғайратига, хушмуомала бўлишига, пиллачилик илмини яхши билишига қойил қолардим...

Турсунпошша аянинг узоқ йиллик самарали меҳнатини ҳукумат юқори баҳолади. Бир неча бор вилоят, туман Фахрий ёрлиқларини олди. 1971 йили унга орден топширилди. Ҳақиқатан унинг меҳнати шунга лойиқ эди. Султонобод ва Қорасув меҳнат аҳли аянинг ҳалол ва сидқидилдан қилган ишларини, юмшоқ ва мулойим сўзларини унутмайдилар.

Турсунпошша аянинг 2 фарзанди бор. Қизи Ўктамхон Холматова, ўқитувчи эди, вафот этган. Ўғли Нўъмонжон — қурувчи, эл хизматида. Нўъмонжон онасининг ёқиб кетган чироғини ўчирмай, ширингина оиласига бош-қош бўлиб ҳаёт кечирмоқда.

ЭЛИГА ҚАЙМОҚ ЯЛАТГАН ҚИЗ

Қоғозга ёзилиб қолган яхши ном тамом бўлмайдиган умрдир, дейилади халқ ҳикматларида. Биз ана ўша ҳикматни дилимизга жо этиб, ажойиб бир онахонимизнинг умрбоқийлигини истадик.

Расима 1938 йилда Татаристоннинг Солих қишлоғида туғилди. У ўз юртида мактабнинг 8-синфини битирди, 18 ёшида комсомол йўлланмаси билан, урушдан кейин ишчи кучи озлигидан ўзини тиклай олмаётган «Савой» совхозига келди. Уни ерли халқ ўз бағрига олди, уй берди, нон берди, иш берди, муҳаббат берди. Ўзи каби татар йигити Жалил Муртазин билан оила қуриб, Живбаза (Чорвачилик бўлими) да ишлади. Меҳнатга берилганлиги, серҳаракат ва жиддийлиги, катта-кичик билан тез тил топа билиши натижасида чорвадорлар ўртасида ҳурматга сазовор бўла бошлади. У донгдор сут соғувчи, Меҳнат Қаҳрамони Ойзода Тўлановадан сут соғишнинг ўзига хос сирларини қунт билан ўрганди, ўзи тажрибалар ўтказди, янги усуллар қўллади. Р. Муҳаммедзянова ҳақида йиғилишларда, радио-телевидениеларда, матбуотда гапирила бошланди, доврўғи мамлакат бўйлаб таралди. Меҳнат инсонни улуғлади.

Маълумки, «Савой» совхози қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқаришни ривожлантиришдаги эришган ютуқлари учун 1967 йилда орден билан тақдирланган эди. Бунда, чорвадорларнинг, жумладан, Р. Муҳаммедзянованинг ҳам ҳиссаси бор эди. Биргина мисол: хўжалик 1965 йилда бир сигирдан ўртача 2224 килограммдан сут соғиб олган бўлса, Расима ўзига бириктирилган 51 бош сигирнинг ҳар биридан режадаги 2200 ўрнига 2290 килограммдан сифатли сут соғиб олган, ҳар бош сигирнинг соғлом бузоқ беришига эришган. Бу кўрсаткич йил сайин кўтарила бориб, 1987 йилда ҳар бош соғин сигирдан соғиб олинган

сут 5000 килограммдан ошиб кетди. Бунда, албатта, сигирларнинг наслдорлиги ҳам, боқув ва соғишнинг янги технологияси (машина ёрдамида соғиш) ҳам ўзини кўрсатди. Илғор тажриба бутун мамлакатга тарқалди, оммалаштирилди. Қилинган кўп йиллик фидокорона меҳнат эгасини шон-шўхрат супасига кўтарди. Р. Муҳаммедзянованинг номи хўжаликда ташкил этилган «Шавкатли меҳнат китоби» га киритилди, «Истиқбол йўлида» китобчасидан ўрин олди, Республика халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмаларида муносиб жой эгаллади. Унинг кўкси орден ва медалларга тўлди. Буларнинг ҳаммаси кечани-кеча, кундузни-кундуз демай астойдил қилинган меҳнат-шижоатларнинг маҳсулидир. Сут соғувчи опа билан бирга ишлаган ҳамкасблари, шогирдлари, маҳалла-кўй унинг одамий хислатларини, мулойимлигини, меҳмондўстлигини, ёшларга беғараз мураббийлигини ҳурмат билан эслайдилар, шаҳло кўзларини, мийиғида қулиб турувчи қиёфасини кўз олдиларига келтирадилар.

Расима Муҳаммедзянова покиза ва вафодор уй бекаси, меҳрибон она ҳам эди. У турмуш ўртоғи билан Қадрия, Илмира, Гулия каби гўзал қизларини, Рафаэл ва Дамир каби меҳнатсевар ўғилларини тарбиялаб вояга етказди, элга қўшди.

Фалакнинг гардиши билан узоқ Идил (Волга) бўйлари-дан келган бу татар қизи ўзбекларга қоришиб, ўзбекча ҳаёт кечириб шу ўлкада қолди абадиётга. Оғир касаллик яна кўп хайрли ишларни қилишга қодир бўлган инсонни орамиздан олиб кетди. У ҳаёт бўлганида энди 63 ёшга тўлган бўлур эди.

*«Тинса қўшиқ янглиғ бир кун ҳаётим,
Дўст-ёрдан айрилсам, тилим бўлса лол,
Ўлди деманг, дўстлар, ўлмагай отим,
Миллионлар қалбида яшарман ҳамкор».*

МУСО ЖАЛИЛ, татар шоири

ЯЛОВБАРДОРЛАРДАН БИРИ

Туманимиз маорифининг яловбардорларидан бири — Абдуллажон Нуралиев 1912 йилда туғилган. У 7-синфни битиргач, тракторчи, сўнг ўқитувчи, мактаб мудири, директор, туман халқ маорифи бўлими мудири бўлиб ишлаган. Иккинчи жаҳон урушида қатнашиб, фидокорона хизматлари эвазига бир неча медаль ва Фахрий ёрлиқлар олган. Халқ маорифи аълочиси унвонига эга, 5 фарзанднинг отаси, 1968 йилда вафот этган.

Аксарият ҳолларда юқоридагидек бир жумла, ёднома билан ота-оналаримизни, ўтган аجدодларимизни хотирлагандай, қадрлагандай бўламиз гўё, яхши одам эди, деб қўшиб қўямиз гоҳо. Бир-бирига ўхшамас қиёфалар... уларнинг ичидан биз эсламоқчи, номини тилга олмоқчи, хатти-ҳаракати ёки ўзига хос сиймосини кўз олдимизга келтирмоқчи бўлган инсоннинг тўла сийратини ажратмоқ, англамоқ мушкул. Ҳар бир инсон ўзи такрорланмас бир олам, ўзи бир мўъжиза...

Абдуллажон Нуралиев ўз даврининг яловбардорларидан, туманимиз осмонида яраклаб чиққан юлдузлардан бири эди. Фикран мозийга қайтиб, у билан бирга яшаб, уни кузатиб кўрайликчи. Абдуллажон жуда эрта ота мурувватидан, она меҳридан ажраб, қариндошлар қўлида дунёни таниган етим эди. Топса кавуш, топмаса чориқ кийиб ёки ялангоёқ қишлоқда очилган мактабда араб алифбосини ўрганди. Ўқишдан келгач ер ҳайдаган амакиси Абдукаримнинг ҳўкизини етаклар, экиннинг сувини пойларди. Меҳнатда чиниқди, ўсди. Кўргонтепада биринчи очилган тўлиқсиз ўрта мактабда билим олди. Абдуллажон қишлоқда биринчи бўлиб шапка кийди, соч қўйди, пўрим шим, ботинка, кашшоф (пионер) ғалстугини тақди.

Пастроқ бўйли, миқти жуссали, серҳаракат, зукко қишлоқ йигити тезкор замон билан ҳамқадам. Биринчилар қатори тракторчилар курсини битириб «Фардзон»нинг рулини бошқарди. Шу ўринда «Қўрғонтепа ҳақиқати» газетасида у ҳақда битилган лавҳадан парча келтиришни лозим топдик:

«... Ёшлигиданоқ билимга ташналик сезган... ёш механизатор... ҳориб-чарчаб уйига қайтгач, албатта, китоб ўқишни канда қилмасди. Шу боисданми у 1931 йили туман халқ маорифи бўлими томонидан ташкил этилган бошланғич синф ўқитувчилари тайёрлаш 6 ойлик курсига ўқишга кириб, уни яхши баҳоларга тугаллади. Сўнгра ҳозирги 12-ўрта мактабда аввал ўқитувчи, сўнг мактаб мудирлигини бошқарди. У мактабда ишлаб юрар экан болалар ўқуви, тарбиясига юксак масъулият билан қаради. Шу билан бирга ўз билимини ошириш учун 1939—41 йилларда Андижон педагогика билим юртида таҳсил олди...» (Вақти келиб, Андижон ўқитувчилар институтини ҳам битирган эди).

А. Нуралиевнинг ёшлик ва ўспиринлик йиллари замоннинг алғов-далғов даврига тўғри келди. Тарихчиларнинг эътирофича, инсоният янгича ижтимоий формацияга ўтаётган эмиш, бир тузумдан иккинчи тузумга ўтиш даври ҳамиша осон кечмас эмиш. Чархнинг ғилдираги ғижирлаб айланиб қисмат тегирмонига сув қуярди. Ана шу қисмат тоши остидан бутун чиққан Абдуллажон Нуралиевни тақдир янада даҳшатлироқ синов майдонига улоқтирди. УРУШ! Энди унинг қўлида харита кўрсатишда фойдаланиладиган таёқча эмас, милтиқ, кўнглида инсон боласини ўқитиб-ўстириш эмас, босқинчи ёвни янчиш. Сталинград остонасидаги ҳаёт-мамот жанги, ўзбек йигити ажал ёмғири остида олға интилади, у Ўзбекистонни, уйда йиғлаб кузатиб қолган ёстикдоши-ю, болаларини ўйлайди... Жанг бехатар бўлмас экан, белидан оғир яраланган Абдуллажон қишлоғига қайтиб келди.

Урушнинг офатини, тинчликнинг шарофатини ўз кўзи билан кўрган А. Нуралиев солдатлик шинели билан яна мактаб сари йўл олди. Жафокаш халқ очлик, юпунлик гирдобида инграр, хаста кўнглига таскин истар, юпатувчи диловар истарди. Ана ўша диловарлардан бири бўлди у. Ҳувиллаб қолган мактабларни яна жонлантириш, етим-есирларга ўқиш

Қўрғонтепалик бир гуруҳ уруш ва меҳнат фахрийлари хотира майдонида.

Қорасув маркази.

Султонободдаги қариялар чойхонаси.

Рашидов номли ширкат хўжалигининг бир гуруҳ миришкорлари.

Султонободлик қариялар аскияни севадилар.

Қўргонтепадаги меҳрибонлик уйида

Фидокор шифокорлар.

97 ГОНТЕПА МАРКАЗИДАГИ СТАДИОН СПОРТ МУХЛИСЛАРИНИНГ СЕВИМЛИ МАСКАНИ.

Қўрғонтепа туманида турли миллат вакиллари
ҳамжихатликда яшайдилар.

Құрғонтепада ҳар йили гуллар байрамини ўтказиш
анъанага айланган.

Қўрғонтепа туманидаги 37-мактаб.

Деҳқонобод қишлоқ фуқаролар йиғини гузари.

ва яшаш учун шароит яратиш, ўқув қўлланмалари топиш, янги бинолар қуриш, ўқитувчи кадрлар тайёрлаш... бу ишлар мактаб директори, қолаверса 10 йиллар давомида халқ маорифи бўлими мудиридан озмунча фидойилик, истеъдод талаб қиладими. «Ишхона унинг иккинчи уйи эди», «Лоқайд раҳбарларни, ўз устида ишламаган ўқитувчиларни ёқтирмас эди», «Билимдон, сўзга чечан, уста нотиқ эди», «Ҳаммани ўзига жалб эта оларди», «Унинг ўтқир, ақлли, синовчан кўзларига тик қарай олмасдик», «Бўладиган ишни пайсалга солмасди», «Ҳозирги шароит мутлақо бошқа», «У пайтда маориф бўлими мудир узоқ-узоқ мактабларга велосипедда бориб келарди», дея эслашади у билан бирга ишлаганлар, шогирдлари.

... Куйида Андижонсой шилдираб қўшиқ айтади туну кун, юқорида азим тераклар ҳар баҳорда яшилланиб соясига олади, атрофида фарзандлар Мўминжону Нўмонжон, Эркинжону Иброҳимжон ва Гавҳаройлар ҳар бири бир этак неваралар билан келиб ёдга оладилар.

РЎЁБГА ЧИҚҚАН ЎГИТЛАР

— Агар кимки ўзининг жамият учун фойдали инсон бўлишини истаса, у илм-ҳунар эгаллаши ва дўст орттириши лозим. Чунки илмсиз одам жоҳил бўлади. Ҳунарсиз одам эса ял-қов, дўсти йўқ одам эса бахил бўлади.

Ғозибой Нурматов (1913—1991) бутун онгли ҳаёти давомида ёшларга ана шундай деб уқтириб ўтди, ўзи ҳам ана шунга амал қилиб яшади.

Ғозибой Нурматов ҳаётини туманнинг қишлоқ хўжалигини, хусусан пахтачилигини ривожлантириш ишига бахшида этган миришкор қишлоқ хўжалиги мутахассиси эди. Эски Қўрғонтепа туманига қарашли Қаламбек қишлоғида таваллуд топган Ғозибой 1934 йили қишлоқ хўжалик техникумини битиргач, йўлланма билан Қорасувдаги 1-МТСга ишга келган. У ушбу МТСда олти йил давомида агроном-механизатор бўлиб ишлади. Қишлоқ хўжалиги, хусусан пахтачилик соҳасида етарли тажриба орттиргач, 1940 йилдан бошлаб аввал 1-МТСда бош агроном бўлиб ишлади. Сўнгра район қишлоқ хўжалиги бўлими бошлиғи лавозимида қўтарилди. Бу вазифада 1955 йилнинг май ойигача сидқидилдан меҳнат қилди. У йилларда Қўрғонтепа тумани вилоятда пахтачилик бўйича етакчи туманлардан бирига айланди. Жуда кўплаб ёшлар қишлоқ хўжалиги мутахассислиги бўйича ўқишга юборилиб, туман етук мутахассис кадрлар билан таъминланди. Бу йилларда Ғозибой ака ўзини қишлоқ хўжалигининг етук раҳбари эканини амалда исботлади.

Катта тажрибага эга бўлган Ғозибой ака 1955 йилнинг май ойида ҳукумат чақириғига жавобан ўттизмингчилар ҳаракатига қўшилиб, ҳозирги Токтогул номи жамоа хўжалигига бошқарув раиси бўлиб борди. Ўша пайтда иқтисодий жиҳатдан жуда заиф ҳолатга тушиб қолган ушбу жамоа

хўжалиги аъзолари Ғозибой акага катта ишонч билдирдилар ва унинг орқасидан эргашиллар. 3—4 йил ичида хўжалик оёққа турди, секин-аста қишлоқнинг қиёфаси ўзгара бошлади. Дастлаб хўжалик бошқаруви учун янги бино қурилган бўлса, сўнг қишлоқ клуби, мактаб, амбулатория бинолари қад кўтара бошлади. Қисқаси Ғозибой ака раислик қилган ушбу 9 йил давомида қишлоқнинг қиёфасидан тортиб, аҳолининг ҳаёт тарзи бутунлай ўзгариб кетди. Муҳими қишлоқ ўз мутахассислари, ўқимишли кишиларига эга бўлди. Ташқаридан кадрлар олиб келишга эҳтиёж қолмади.

Ана шундан кейин район раҳбарлари Ғозибой ака Нурматовни ҳар томонлама етук раҳбар эканлигига ишониб, ҳозирги «Қорасув» жамоа хўжалиги раислигига тавсия этдилар ва у 1963 йилнинг феврал ойида ушбу хўжаликка раис этиб сайланди. Ғозибой ака раислик қилган 5 йил давомида бу хўжаликни ҳам ташкилий-иқтисодий жиҳатдан мустаҳкамлаш йўлида тинмай меҳнат қилди ва қишлоқни ободонлаштириш бўйича жиддий шуғулланди. 1968 йилга келиб саломатлиги сусайгач, бу вазифани ўз ихтиёри билан топшириб, қишлоқ ижроия қўмитасининг раиси ўринбосари вазифасида ишлай бошлади. Бу вазифада ишлаган йиллари ҳам Ғозибой ака тиниб-тинчимасди. Қишлоқни ободонлаштириш йўлини ахтарди, мактабларнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлашга алоҳида эътибор қаратди, хусусан 2-ўрта мактаб биноларини таъмирлаш ва кенгайтириш ишларида фаол иштирок этди.

Раис бува ҳар доим ҳамма нарсани кадрлар ҳал қилишига ишонди. Шунинг учун ҳам бу масалага доимо алоҳида эътибор билан қараб, кўплаб қишлоқ хўжалиги ва бошқа соҳа мутахассисларини тайёрлашга бош-қош бўлди. Бугунги кунда қанчадан-қанча шогирдлари тумандаги жамоа хўжаликлари ва қишлоқ хўжалиги органларида моҳирона раҳбарлик қилмоқдалар.

Раис буванинг меҳнатдаги хизматлари ўз даврида орден ва медаллар билан муносиб тақдирланган. У оилада ҳам меҳрибон ота сифатида фарзандларини етук мутахассислар қилиб тарбиялашга жиддий эътибор билан қаради. Турмуш ўртоғи Бегойим опа билан тарбиялаган тўққиз фарзанди

турли соҳа мутахассислари бўлиб етишди. Тўнғич ўғли раҳматли Фарҳоджон журналист бўлиб ишлаган бўлса, ўртанча ўғли Шавкатжон қурувчи-инженер, қизлари Дилбархон — шифокор, Юлдузхон — ўқитувчи, Қундузхон — иқтисодчи, кенжа ўғиллари Эркинжон — қурувчи, Тельман — тарбиячи-муסיқачи мутахассислигига эга бўлиб, халқимизга муносиб хизмат қилмоқдалар.

МУҲАНДИС МУЛЛА МАМАЖОН

Ўткир зеҳн ва иқтидор эгаларидан бири Мулла Мамажон ота Носиров эди. 1900 йили Султонободда таваллуд топди. Мамажон араб имлосида мукаммал ёзишни ва равон ўқишни пухта эгаллади. У Қуръон ва Ҳадис илмининг билимдони эди. Унинг шахсий кутубхонаси бўлиб, «Минг бир кеча»нинг (Алифлайл) араб имлосидаги тўла нусхаси бор эди.

Ўғли Солижон китоб ҳақида шундай хотирлайди: Бир куни уйимизга қишлоқнинг нуфузли кишиларидан, адабиёт муаллими Аҳад Болта келиб, — Мулла ака «Алифлайл» китобингизни менга сотинг, — деб илтимос қилди. Отам кулиб қўйди унга, — йўқ ука хафа бўлманг, ўқиб фойдалансангиз майли, аммо бу китоб сотилмайди, — деди. Кейин билсам китоблар отам учун ҳамма нарсадан қимматроқ экан. Айниқса «Алифлайл» китоби бебаҳо китоб экан.

Мулла Мамажон чек маҳалласини сув билан таъминловчи ва шу билан бирга тегирмон ва абжувозларни халққа бетўхтов хизмат қилдириш мақсадида сув йўли «Кўра» ариқни фарзандлари билан бирга беминнат таъмирлаб келган.

У кўприкларни, йўлларни ўнглар эди. Ташландиқ ётган ерларга, ариқ бўйларига дарахтлар экиб, ўзига хос ўрмонлар ҳосил қилган. Ана шу ёғоч захираларидан фойдаланиб, колхозининг «кўтак» арава ва «шада» араваларини бутлаб, янгиларини ясаган.

Колхоз раиси Азизийнинг илтимосига биноан Мингдов адирга сув чиқариш учун диаметри 20 метрли, жуда енгил айланувчи чархпалак ясади. Чархпалакнинг сув йўли ердан 4—5 метр юқори бўлиб, узунлиги 150 метрдан ортиқ ёғоч новдан иборат бўлган.

Бу улкан чархпалакнинг битта тахтачасига уста Мулла Мамажон араб имлосида: «Бу дунё чархпалак кабидур» — деган дастхат қолдирган. Бу улкан чархпалак орқали Минг-

дов адирга сув чиқди. Янги боғ ва пахтазорлар кўкарди. Афсуски, чархпалак тахтачасига ёзилган араб имлосидаги дастхатни ўқиган ўша давр раҳбарларининг буйруғига асосан бу антиқа катта иншоот бузиб ташланди. Бу ҳолдан изтироб чеккан Мулла Мамажон ота ўғли Шодилжонга: «Шундай қурилманинг қадрига етмаган бу ҳукумат узоқ яшамайди», — деган экан.

Ҳали қишлоқда электр чироғи етиб келмаган йиллар эди. Мулла Мамажон ота билан суҳбат қуриб ўтирган раис Азизий: «Мулла ака, ўз ихтиёримга қўйса поезд юргизаман дер эдингиз, колхоз идорасига, йўлларига электр чироқ ёқишни иложи йўқмикин?», — деб ҳазил-мутуйиба қилди. Орадан анча вақт ўтгандан кейин Мулла Мамажон ота колхоз идорасини ва идорагача бўлган йўлларни электр чироғи билан ёритди. Бу воқеа 1950—1955 йилларга тўғри келади.

Бутун умрини, меҳнатини, илмини халқ хизмати йўлида сарфлаган муҳандис Мулла Мамажон ота 1972 йилда оламдан ўтди. Унинг фарзандлари Шодилжон (марҳум), Солижон ва Алижонлар ҳам отасидан ибрат олиб элга хизмат қилдилар ва қилмоқдалар.

Айниқса унинг ўғли Солижон Тошоҳур адирликларини ўзлаштириш мақсадида насос станцияси қурилишига бошқош бўлиб, юқорига сув кўтарувчи ноёб ускуналарга эга бўлган тўрт босқичли станциялар қурилишини амалга оширди. Ҳозирги кунда Солижон Султонобод халқини тоза ичимлик суви билан таъминлаш йўлида хизмат қилмоқда.

САХОВАТПЕША ИНСОН

Инсон қадри ўзининг халқига, юртига, атрофидаги дўсту биродарларига, қариндош-уруғларига ҳамқишлоқ-ҳамшаҳарларига қилган савобли ишлари, меҳроқибати ва саховати билан ўлчанади.

Халқнинг юксак ҳурматига эга бўлган оқсоқоли, тижорат илмининг билимдони, тadbиркор, ишбилармон, эл манфаати йўлида бетиним меҳнат қилган Ғофурали ота Обидов туман миқёсида тижоратни ривожлантириш учун Хонобод, Султонобод, Қорасув, Дардоқ, Деҳқончек, Чимён ва Қўрғонтепада савдо марказларини ташкил этди.

Ғофурали саводини эски мактабда чиқариб, сўнгра билим олишга интилиши туфайли савдо соҳаси бўйича совет мактабида ўқишни давом эттирди. Меҳнат фаолиятини оддий савдо ходимлигидан бошлайди.

Савдо хизматини яхшилаш, халқининг турмушини, иқтисодини яхшилаш йўлида ҳалол меҳнат қилади. Оддий савдо ходимлигидан Қўрғонтепа туман матлубот жамияти раислигигача бўлган йўлни босиб ўтди. У бир қанча йил туманлараро савдо базаси директори вазифасида ишлаб эл ҳурматига сазовор бўлди. Ўша даврда, Москванинг рухсатисиз бир донатиш қўйиб бўлмайдиган пайтларда кўплаб савдо шохобчаларни, қатор-қатор магазинлар қурилишини амалга оширди. Айниқса Хонобод шаҳрини обод қилишда, кўкаламзорлар барпо этишда эътиборли ишларни амалга оширди.

Ота саховатли ва ҳожатманд бўлиб, шароити ночор бўлган оилаларга беминнат ёрдам бериб, етим-есирларга меҳрибон, илм аҳлига хайрихоҳ эди. Ўзи илмга интилганлиги туфайли, илм аҳли ва маърифатпарвар кишиларни эъзозлаб ҳурмат қилар эди...

Кунлардан бир куни бир чўпон Кампиробод тоғининг энг чекка бир ғоридан одамни ўзига тортадиган оҳангда Қуръ-

Гофурали ота Обидов ҳамкасблари билан.

он тиловат қилаётган йигитнинг овозини эшитиб қолади. Ёшгина бу йигит ўзи қурган ғорда истиқомат қилар эди. Аввалига чўпон йигитга яқин боргани чўчийди. Кейин 3—4 нафар одамни унинг олдига олиб келади. Улар бу ҳақда Гофурали отага хабар беришади. Ота бу йигитни Хонободга олиб келади ва унга ўз ёнидан уй сотиб олиб жойлаштиради. Гофурали ота бу йигитнинг маърифатли катта қори, илмли эканлигини қадрлаб уни уйлантиради, оилали қилади.

Маълум бўлишича бу йигит Наманганнинг Тўда қишлоғидан бўлиб, қатағон йилларининг қувди-қувдисидан қочиб, Кампирровот тоғидан паноҳ топган. У кейинчалик Хонободнинг пешқадам илм соҳибларидан бўлиб, одамлар орасида Тўдали домла номи билан машҳур бўлди.

Гофурали отада ҳеч вақт кибр-ҳаво, манманлик бўлмай, катта-кичикка баробар муомалада бўлар эди. Ота қалбида атрофини обод этиш, тарихий обидалар, оламдан ўтган улуг аждодларимизнинг қабрлари ва қадамжоларини эъзозлаш каби орзулар мужассам эди, шу боисдан бўлса керак, ота ўз фарзандларига Султонобод қишлоғидаги «Бибишанба она» мазорини қайта таъмирлашни васият қилдилар.

Отанинг миллий маънавиятимизга чамбарчас боғланган бу васиятини комил фарзандлари адо этдилар. Натижада Султонобод қишлоғига кираверишда киши эътиборини тортадиган Бухоро ёдгорликлари гумбазларидек мақбара қад кўтарди. Водийнинг жаннатмаконидек бўлган Хонобод шаҳрининг бугунги таровати ҳам Гофурали отанинг саъй-ҳаракатларини эслатиб туради.

ЯХШИЛИК УРУҒИ

— Аскар келаяпти! Аскар келаяпти!

Қўлларини ҳавода силкитганча югуриб бораётган бола тойиб кетиб, кечаги ёмғирдан қолган қўлмакка йиқилди. Титилиб кетган, пахтаси кўриниб турган чопони, юз-кўзлари буткул лой бўлди. Дўпписи учиб тушди. Бола бунга парво қилмади, ўрнидан туриб дўпписини олиб кийди, у билан юз-кўзларидаги лойни шоша-пиша артганча яна югуриб кетди.

— Аскар келаяпти! Аскар келаяпти!

Уйларида бир-бир одамлар чиқиб кўчага тўпланишди. Булар, асосан, қари-қартанглар, қиз- жувонлар, бола-бақралар эди. Эл бир-бир қўшилиб бола ишора қилган томонга юрди. Узоқдан шинель кийган, халта осган бир йигитнинг қораси кўринди. Бирдан юриб бораётган эл таққа тўхтади, эл тинди. Нигоҳларида ҳайрат бор эди: Қани улар?! Ахир бундан тўрт йил муқаддам шу кўчани тўлдириб кетишмаганмиди?!

Урушдан қайтган аскар Қирғизбой экан. Бир сониялик саросимадан сўнг ўзига келгандай чоллар, кампирлар «Айланайин, Қирғизбой! Қайтдингми, бўтам. Ў, яратган эгам, ўзингга шукр, омон қўйганингга шукр!» дейишиб, аскарнинг юз-кўзларидан ўпиб, қучоқлаб, йиғлаб-сиқташарди. Кимдир отасини, кимдир акасини, яна кимдир ўғлини сўраганча, аскарнинг ярадор қўлини силаганча, уни ўраб кета бошладилар.

Аскар тўрт йил қирғинни кўриб, жаҳаннамни кўриб ҳам қалби бунчалик зирқирамаган эди. У атрофида жовдираб турган кўзларга қараб юраги эзилиб кетди. Бу кўзлардаги илтижо, соғинч адоғсиз сўровларга нима деб жавоб айтсин?! Аммо ноилож, уруш-урушлигини қилган эди. Фақат биргина юпанч бор —ҳаёт давом этади!

Ҳа, ҳаёт давом этди. Йўқотишлар билан, қайғу-аламлар билан, умр билан давом этаверди. «Ўзгариш» деб ном қўйилган бу колхозда ҳаёт сўниб бораётгандай эди. Одамлар зўрға қимирлар, очлик-уруш кулфатлари ҳамманинг силласини қуритган эди.

Табиатан чўрткесар бўлган Қирғизбой ҳолдан тойган элини оёққа турғазмоқни ният қилди. У ўзига топширилган вазифа — раисликни элни очарчиликдан олиб чиқиш имконларини топишдан бошлади. 1944 йил эди. Ўшанда қўлидаги жароҳатлар азоб берсада, кесиб ташланган панжаларининг ўрни ҳали тўла битиб кетмаган бўлсада, у яна жангга отланди — меҳнат жангига киришди. Сўраб-суриштириб озгина буғдой, маккажўхори, шоли уруғи топиб келди. 3 гектарга жўхори, 10 гектарга буғдой, 10 гектар ерга шоли эктирди. Ҳайтовур бир ҳовучдан бўлсада элнинг ризқи эди булар. Ҳосил йиғиштирилиб, шу ризқ-насиба одамларни очарчиликдан сақлаб қолди.

Уруш тугади. Омон қолган аскарлар қайтиб кела бошладилар. Эл оёққа тура бошлади. Қирғизбой раис уларнинг қўлидан тутди. Қурилиш ишларини бошлаб юборди. Қишлоқнинг кекса кишиларидан бири Нуриддин ота ўша йилларни эслаб шундай ҳикоя қилади:

— Қирғизбой ака тажанг, чўрткесар, бир бошлаган ишини ниҳоясига етказмай қўймайдиган одам эди. Жуда серғайрат киши бўлган. Урушдан кейинги йилларда қишлоқда ободончиликка катта эътибор қаратди. Бир йилнинг ўзида колхоз учун идора, омборхона қурдирди. Келаси йили мактаб қурдириб берган. Орадан бир йил ўтиб, клуб қурилиши ишларига бош-қош бўлиб, шинамгина клуб бунёд этган.

У қурдирган «сушилка»лар яқин вақтларгача ҳам сақланиб келди. Новвойхона, қассобхона, чойхоналарни-ку қўйберинг. «Чойхонаси йўқ қишлоқ, қишлоқ эмас», дерди у.

Деярли ҳар йили битта қурилиш қилар, янги бир бино яратарди у. Буларнинг ҳаммаси ҳашар йўли билан амалга оширилар эди.

Ҳа, ўз замонининг оташин инсонларидан бири бўлган Қ. Омонбоев ана шундай бунёдкор инсон бўлган. У урушдан қайтган йили, яъни 1944 йилдан умрининг охиригача

(1958 йил) «Ўзгариш» колхозига етакчилик қилди ва ҳақиқий ўзгариш ясади. У орден билан тақдирланди.

Кексаларнинг айтишларича, умрининг охирларида Шоҳимардонга зиёратга борган Қирғизбой ака ўзидан эсдалик учун бир сўри яратиб қолдирган экан. Яқинда Шоҳимардонга дам олгани борган ҳамқишлоқлари ўша сўрида ўтириб ҳордиқ чиқарибдилар ва Қирғизбой отанинг руҳи покларига дуо ўқибдилар.

От ўрнини той босар, деганларидек, Қ. Омонбоевнинг ўғли Манноб Қирғизбоев ҳам отаси сингари колхоз раиси вазифасида узоқ йил ишлади. Бугун қишлоқнинг кексалари ўтмишни эслашар экан Қирғизбой раиснинг ерга ризқ уруғини, келажакка умид уруғини, эзгулик уруғини сочганлигини хотирлайдилар.

КАМТАРИНЛИК ТИМСОЛИ

Аҳолисининг асосий қатлами-ни замоннинг зайли билан бир вақтлар Шарқий Туркистондан келиб қолган дўлонлилар (қабилла) ташкил этувчи Чимён қишлоғида Отабоев номи билан машҳур бир мўътабар инсон истиқомат қилади. Уни кексаю ёш бирдай эъзозлайди. 60 йиллик меҳнати ва инсоний фазилатлари билан қишлоқ аҳолиси меҳрини қозонган бу камтарин одам билан суҳбатлашишнинг ўзи файз-

лидир. Илтимосимизга кўра ҳаётининг фаолиятини ўзига хос қисқача баён этди:

«Мен 1920 йилда Андижон шаҳрида туғилганман. Ўн ёшимда бирин-кетин ота-онам ўтдилар. Етимхонага тушдим. Ўша пайтда Уйғур-қирғиз педагогика билим юрти бўларди, шунда ўқидим. 1938 йили Қўштепа қишлоғидаги мактабга физика-математика ўқитувчиси бўлиб келдим. Келаси йили Чимёнга келиб қолдим. Шу ердан... 1939 йили ноябрида ҳарбий хизматга чақиришди. Уруш бошланган куннинг эртасигаёқ душман билан юзма-юз тўқнашишга тўғри келди. Яраландим. Госпиталда узоқ даволандим. Бир оз муддат ҳарбий заводда ишлаб тургандан сўнг 8-корпуснинг 33-двизиясига қарашли 70-алоҳида танкчилар полки сафида Украина, Белоруссия, Шарқий Пруссия шаҳарларини озод қилишда қатнашдим. Орден билан тақдирландим. Берлинни айланиб ўтиб, иттифоқчилар қўшини билан учрашдик. Уруш тугади. Яна қадрдон бўлиб қолган Чимён қишлоғига, мактабимга қайтиш насиб этди. Шундан бери ёшлар тарбияси билан шуғулланиб, нафақага чиқдик, Оллоҳга шукр...».

Камтарга камол, деб шуни айтсалар керак. Комилжон ака «жанг қилдим» демади, «қон кечдим, жон олиб-жон бердим» демади, ярадорлик азобини, оила соғинчини айтмади. «Кўп қатори юрдим» деди! Ўз қадрини юрт хизматида, ўзгалар қадри олдида хокисор этмоқ шунчалар! Домла-

нинг урушдан сўнгги фаолияти янада таҳсинга сазовор, ибратли.

У ўқитувчи сифатида ўқувчиларга оталарча меҳрибон, дарс давомида, албатта, илмни ёшлар онгига сингдиришга ҳаракат қилди. У мактаб илмий бўлим мудир сифатида ўқув-услугият ишларини юқори поғонага кўтариш, устувор тажрибаларни кенг ёйиш борасида бош қотирди. Мактаб директори сифатида ўзининг ташкилотчилик қобилиятини кўрсата олди. Унинг ташаббуси билан Чимёндаги етти йиллик мактаб ўрта мактабга айлантирилди, қўшимча синф хоналари, устахоналар қурилди, янги замонавий жиҳозлар ва ўқув-техника воситалари келтирилди. Энг муҳими, Чимёнда К. Отабоев таъсирида кўплаб олий маълумотли мутахассислар пайдо бўлди, издошлар кўпайди, зиёлилар сулоласи вужудга келди.

Синчков назарли, бу мулойим одам ҳақида одамлардан тинглаймиз:

«Бир-бирига суяниб яшаётган зиёлиларнинг икки дарғасини, яъни Комилжон домла билан Обидахон аяни кўрган-нимда уларга ҳавас билан тикилиб қоламан, касбимдан фахрланиб кетаман» (Ҳафизахон Обидова, ўрта мактаб лицей директори.)

«Домланинг қўлида ўқидим. Ҳеч ҳам қаттиқ гапирганини эшитмаганман, аччиқланганини кўрмаганман. Педагог бўлишимга у киши сабабчи. Энди билсам устозим туғма педагог экан» (Соҳибжон Тилаболдиев лицей ўқитувчиси).

К. Отабоев ҳаётда содир бўлувчи ҳар хил келишмовчиликларни ширин сўз ёки оғир-босиқлик билан ҳал қила олиш фазилатига эга.

Сабрли, қаноатли, фаросатли инсон ҳар қандай қийинчиликка бардош берар ва уни енгиб ўтар экан. Биз билган ва билмаган яна қанча тўсиқларни босиб ўтди экан Комилжон ака?! Бу фақат унинг ўзига аён...

Биз бугун 6 нафар фарзанд ўстириб, бир этак неварачевараларнинг бахтини тилаб, умргузаронлик қилаётган Комилжон Отабоев ва унинг умр йўлдоши, кекса педагог Обидахон Рўзиеваларга туманимиз аҳолиси номидан таъзим этамиз, узоқ умр, саломатлик тилаймиз.

ОДАМИЙЛИК МАКТАБИ

Шарқнинг буюк алломаларидан Абу Наср Форобий баркамол инсонда ўн икки фазилат мужассам бўлишлигини уқтириб, қуйидагиларни санаб ўтган экан: тўрт мучали соғломлик, нозик фаросатли, хотираси ўткир, зеҳни зукко, ифодали сўзлай олиши, маърифатга ҳавасли, ўзини тия билиши, ҳақни ноҳақдан ажрата билиши, орийтли, бойликка хирс қўймайдиган, барчага ях-

шилиқни ва ўзи суйган гўзалликларни раво кўришни, ниҳоят қатъиятли ва саботли бўлиши. Фуломжон Охунжонов шундай фазилатга эга инсонлардан эди. Унинг басавлат, келишган қоматини, нур ёғилиб турган юзларини, меҳр тўла кўзларини, сермаъно, ҳикоятларга йўғрилган сўзларини Қўрғонтепа халқи кўп эшитган, таъсирланган.

Ғ. Охунжонов (1933—1996) мактабларда ўқитувчи, мудар, директор, матбуотчилар уюшмаси раиси, райкомпартия ходими, маориф бўлими мудир, фахрийлар раиси ва-зифаларида фаолият кўрсатади. 1955 йили у Фарғона пединститутининг ўзбек тили ва адабиёти факультетини битириб келиб, умрининг сўнгги дақиқаларигача барча жойда меҳрибон мураббий, талабчан ва тадбиркор раҳбар, энг муҳими камтарин ва олижаноб инсон сифатида ўзлигини намоён этди.

У қатнашган тўй-у маърака ва давраларга ўзгача файз кирар, у сўзлаганда бутун тан қулоққа айланар эди. Нотиқлик санъати шу қадар кучли эдики, у ҳаммани давра мазмунига мослаб, керак бўлса кулдирар, керак бўлса ўйга чўмдирар, керак бўлса йиғлатарди.

Бугунги кунда фарзандлари оталаридан қолган энг қимматли ёдгорлик сифатида асрашаётган медаллар, фахрий ёрлиқлар, раҳматномалар, дипломлар, альбомлар, дўстларининг ёзишмалари, расмлар ул зотнинг босиб ўтган йўлини, туманда, айниқса маорифу маърифатни ривожланти-

ришдаги чуқур изларини кўрсатиб турибди. Йиллар давомида тўпланган юзлаб китоблари қатида унинг табаррук бармоқ излари қолган. Элда «дўстинг кимлигини айтсанг, мен сенга кимлигингни айтаман» деган нақл бор. Гулистонлик машҳур педагог Баёзиддин Низомов, республика телевидениесида «Оламда нима гап» эшиттирувини олиб борувчи, таҳрирчи Шаробиддин Зухриддинов, машҳур олимлардан Бўрибой Аҳмедов, Исмоилжон Қурбонов, Ҳабибулло Сатторов, таниқли халқ хўжалиги арбобларидан Қўчқор Авазматов, Узоқбой Саримсоқов, Акбарали Ҳайдаров, шоирлардан Адҳам Ҳамдам, Тўлан Низом, аскиячи Абдулҳай махсим Қозоқов, Ҳасанбой Султонов каби қадрдон инсонлар унинг дўстлари эди.

Уни дўстлари ва шогирдлари мудом эслайдилар. Абдуҳалимжон Мақсудов (Ўзбекистон халқ маорифи аълочиси, шогирди): «Дунёда ҳар соҳага тегишли илмлар кўп ва ўша илмларнинг ўз йўналиши бўйича билимдонлари кўп бўлади. Шуларнинг ичида энг мўътабарлиси одамийлик илм-фанидир. Ана шу фаннинг мукамал билимдони ва саҳий тарғиботчиси Фуломжон акам эдилар. Мен ўзимдаги, агар бор бўлса, барча ижобий хислатларимни устозимнинг ўғитлари орқали топганман».

Абдукарим Сатторов (Марғилон шаҳридан, курсдош): «Устоз Фуломжоннинг ўзи бахтли ҳаёт зарчашмасидир. Унинг 60 ёшда ҳам йигитларга хос юришида, шубҳасиз, оиласининг улуши бор».

Хотиралар, эсловлар, айтишмаларни қанча давом этказсак шунча оздек туюлади. Ушбу сатрлар муаллифи ҳам Фуломжон акани устоз деб тан олган.

Ғ. Охунжонов рафиқаси Мўътабархон опага нисбатан ўта вафодор эди. Ҳозирда уй-жойли бўлиб кетган фарзандлари Дилшод, Шухрат, Феруза, Умида, Дурдоналар ва неваралари Фуломжон аканинг турмуш тарзига содиқлик шиори остида ҳаёт кечирмоқдалар.

ҲАҚИҚАТ ЙЎЛИДАГИ СОБИТЛИК

Зални тўлдириб ўтирган хўжалик аъзолари райижроқўм раиси, райком бўлим мудирини ва шу хўжалик раислигига тавсия этилаётган Ташланбой Парпиевни совуқ қарши олишди. Йиғилиш очилгач, сўз олган райижроқўм раиси бўлғуси раиснинг меҳнат фаолияти ҳақида ахборот берди, номзодни тасдиқ учун йиғилиш аҳлига тавсия қилди-ю, бироқ,

йиғилиш қатнашчиларининг аксарияти бу таклифга қарши овоз беришди.

— Бу бола раисликни эпполмайди. у билан ишлаб этагимизнинг қолган қисми ҳам куймасин, — деди олдинги қаторларда ўтирганлардан бири.

— Тўғри олдингилар нима қилишди-ю, энди бу бизга нима қилиб беради, ё сайлаймизми, — деди ўтирганлардан бири бутун залдагиларга қараб.

— Йўқ сайламаймиз. Бўлмайди, — дейишди ҳамма бараварига.

Райижроқўм раисининг барча ҳаракатлари инобатсиз қолдирилди. Вазиятнинг нақадар оғирлигидан таъсирланган Ташланбой қўл кўтариб сўз сўради. У ўрнидан турар экан: «Йўқ мени сайламанглар, мен раисликни бу ҳолда эпполмайман» деди. Райижроқўм раиси унинг кители этагидан ушлаб тортар экан: «Сиз тек ўтиринг, ахир обком ва райком тасдигидан ўтган одамни қайтариб кетиб бўлмайди», деди танбеҳ оҳангида.

Сурункасига 6 йил пахта планининг бажарилмаслиги, хўжалик иқтисодининг камбағаллашуви раҳбариятга ана шундай ишончсизлик муҳитини юзага келтирган эди.

Орага бир оз сукунат чўкди. Шундан кейин залда ўтирганлардан бири сўз сўрамаёқ: — Бу боланинг сўзларида қатъийлик бор экан, ишонса бўлади, — деди залга юзланиб. — Кимда-ким шу болани раисликка сайлаймиз деса қўли-

ни кўтарсин — деб қўшиб қўйди. Унинг таклифига ҳамма қўшилиб, Ташланбой Парпиевни раисликка сайлашди.

Туманда ёшлар билан ишлаш, оғир шароитларда қандай иш тутиш бўйича анчагина тажриба орттирган Ташланбой эртаси куни хўжаликдаги оқсоқолларни маслаҳатлашувга таклиф этди. Ўзаро суҳбат давомида хўжаликни қолоқликка тушиб қолишининг ҳамда хўжалик аъзоларининг раҳбариятга ишончсизлик билан қараши сабаблари аён бўлди.

Кўпни кўрган кишилар, тажрибали мутахассислар билан ҳамфикр бўлиб иш юритиш тез орадаёқ ўз самарасини кўрсатди. Хўжаликда пахта ва бошқа соҳалар бўйича белгиланган режалар муттасил бажарилиб, хўжалик иқтисоди бойиб борди. Бу эса хўжалик аъзоларининг турмуш даражасини яхшилаб, аҳолини табиий газ, тоза ичимлик суви билан таъминлаш имкониятини яратди. Замонавий усулда 536 ўринга мўлжалланган янги мактаб қурилиб, фойдаланишга топширилиши эса қишлоқ болаларини 8-синфдан бошлаб Қорасувдаги 1-ўрта мактабга бориб таълим олишларига чек қўйди. Меҳнати туфайли катта-катта даромадга эга бўлган кўплаб хўжалик аъзолари муҳташам тураржой қуришлари, хўжалик техника устахонаси ҳамда чорвачилик фермасини реконструкция қилиш билан қишлоқ чиройи очилди. Хўжалик аъзолари энди Ташланбой акага меҳр ва ишонч билан қарай бошладилар.

— Деҳқончекдаги 10 йиллик иш даврида айрим кўнглисизликлар ҳам бўлиб турди, — дейди Ташланбой ака. — Бир ифвогарнинг устимдан ёзган шикоят хати бўйича Тошкент, Андижон, Қўрғонтепадан борган ички ишлар бўлими вакиллари икки ойдан ортиқ вақт текшир-текшир ишларини олиб боришди. Пировардида хатда келтирилган хўжалик молларини сотиб, моддий бойлик тўплаётганлигим ҳақидаги бўҳтон тасдиқланмади.

Ташланбой ака иш фаолиятида комсомол қўмитасидаги ишлаган йиллари муҳим ўрин тутди. Аввалига иккинчи, сўнгра биринчи котиблик вазифаларида ишлаган Ташланбой 5 йил давомида тобланиш мактабини ўтади. Райком бюроси аъзоси сифатида қаерга, қачон, қай мақсадда ишга юборилган бўлса топшириқни аъло даражада бажаришга эришди. Ундаги ташкилотчилик, ишбилармонлик раҳбари-

ятда катта ишончни юзага келтирди ва уни аввалига Навоий номли, сўнг ҳозирги Жалақудуқ туманидаги Исанов номли хўжаликларга партия қўмитасининг котиблигига ишга юборишди. Партия ишидаги фаоллик эса юқорида айтганимиздек «Деҳқончек» жамоа хўжалиги раислигига сайланиш имкониятини яратди.

1932 йилда туғилган Ташланбой ака нафақага чиққунига қадар собиқ «Савой» қишлоқ хўжалик ва саноат уюшмасининг 2—3 бўлимлари бошқарувчиси, шу уюшма уруғчилик агрономи вазифасида ишлади. Ташланбой ака Парпиев айни кунларда ўзи туғилган Навоий номли ширкат хўжалигида кексалик гаштини сураётир. Турмуш ўртоғи Кимсанхон ая билан 4 ўғил, 3 қизни тарбиялаб элга қўшган, 23 набира, 4 эваранинг севимли буvasи Ташланбой ака меҳнатлари эвазига орденлар, медаллар ва қатор фахрий ёрлиқларнинг эгасидир.

ЎЗГАЛАР ТАШВИШИДА

Ёмғир кун бўйи тинмади. Сим-сим ёғди. Атроф ёришиб, осмон оқариб туриб, ёмғир ёғаверди-ёғаверди. Робияхон дам-бадам осмонга ташвишланиб қараб қўяр, ёмғир эса тинай демасди. «Тун бўйи ёғса-чи? Болаларни қаерга ётқизаман? Уй билан даҳлизда қурт сўкичаклари бўлса, сўкичаклар тагига ётқизсаммикан? Кечаси билан пилла қуртлари шитирлатиб барг еб чиқади, болаларнинг кулоқларига ҳашарот кириб кетмасмикан?».

Шу тун болалар барибир уйидаги пилла қурти учун қурилган сўкичаклар остида тунашди. Ахир бошқа жой бўлмаганидан кейин на илож? Иттифоқо ўшанда эрталаб тумандан ипак қурти парваришини текшириб район раҳбарлари ва мутахассислари келиб қолишди. Робияхон, шундай нозик жониворлар турган хонага нега болаларни ётқиздингиз, деган саволдан ҳадиксираб, шоша-пиша болаларини уйғота бошлади.

Сўкичаклар остидан бирин-кетин болалар чиқиб кела бошладилар: Йўлдошвой, Эргашвой, Одилжон, Мираҳмаджон, Ҳикоятхон, Ҳимоятхон, Моҳирахон... Бирин-кетин етти боланинг сўкичак остидан чиқиб келганини кўрган туман раҳбари ҳайратда қолди. Мамараим акага бир уй солдириб беражакларини айтди.

Ўшанда Мамараим ака Раззоқов (1909—1985) колхоз раиси эди. Катта бир колхознинг раиси, номдор бир колхознинг раиси эди! Раиснинг эса оддий лой томдан қурилган пастаккина бир уй, бир даҳлизи бор эди, холос. Чунки у дабдабани билмади. Эсини танибдики, далалар унга иккинчи уй бўлган эди. У таниган дунё ҳам шу далалар бўлди. Тунлари ой ёруғида буғдой ўрганлар ҳам, кун бўйи далада бўлсалар, тунлари пахта қуритганлар ҳам шу Мамараим акалар ва уларга замондош одамлар.

Айтишларича, раисликка тайинланганида қўл қўйишни икки кунгача машқ қилган экан. У саводсиз эди, аммо ҳаёт китоби бор эди. Ўзи саводсиз бўлгани учун доим, «тўнимни сотиб бўлса ҳам болаларимни ўқитаман» дер эди. Мақсадига эришди — ўғилларининг каттаси Йўлдошбой Тошкент қишлоқ хўжалик институтида ўқиди, Эргашбой ҳам акасининг изидан борди, у ўқиган олийгоҳда таҳсил олди. Одилжон муҳандис, Мираҳмад савдо техникумини тугатган, Ҳимоятхон бухгалтерия ходими, марҳум Моҳирахон тарбиячилик касбига қизиққан эди.

Одабийлик, жонсараклик, маҳалла-қўй ташвишларини ўз ташвиши деб билиш Мамараим Раззоқовга хос бўлган фазилатлардан эди. Дардоқ қишлоқ фуқаролар йиғини раиси Абдукарим Абдураимов шундай ҳикоя қилади: «Бир куни тунда шамол, бўрон билан ёмғир ёға бошлади. Мамараим аканинг ён қўшниси янги пахса девор олдирган экан-у, лекин устини ёпмаган экан. Мамараим ака қўшни йигитни ҳарчанд чақирса уйғонмабди. Қараса ёмғир забтига олаяпти, бировнинг меҳнати ҳайф бўлади, ҳали лой қуриб улгурмаган, нам пахса ивиб кетиши, ҳатто қулаб тушиши ҳам ҳеч гап эмас. Шунда у уйидаги эски-туски кигиз борми, тунука борми, похол, хас-хашак борми ҳаммасини олиб келиб бутун деворнинг устини ёпиб чиқибди. Тун алламаҳалга борганда қилган ишидан ўзининг ҳам қўнгли тўлиб, ухлаган экан. Эрталаб қўшни йигит қарасаки, деворининг устини кимдир эринмасдан ёпиб чиқибди».

Абдукарим аканинг сўзини тинглар эканман, беихтиёр ўйладим: Дунёда оқибат бор бўлсин. Қани энди ҳамма жойда, ҳамма вақт яхшилиқни кўраверсанг, кўраверсанг... Ахир одамдан яхши сўз қолади, яхши иш қолади. Қачондир, кимгадир билиб-билмайми қилган яхшилигимиз, бир оғиз айтган яхши сўзимиз бир дилга чироқ ёқади. Эҳтимол оқибат дегани шудир...

УНИНГ НОМИ МАНГУ ЯШАЙДИ

Донишмандлардан бири ўз ватанингнинг фарзанди бўл, қадрдон тупроқ билан чамбарчас боғлиқлигини теран ҳис қил, ундан нима олсанг, юз ҳисса ортиғи билан қайтар деган эканлар. Ушбу донишманд сўзлари орамиздан ўтиб кетган кўпгина қорасувлик отахон ва онахонларнинг ҳаёт йўлида ҳам ўз ифодасини топган. Ана шундай инсонлардан бири Исмоилжон Раҳимов эди.

Уни Қорасувнинг кекса ва ўрта авлод вакиллари орасида танимаган киши бўлмаса керак.

Қорасувлик Раҳимбува хонадонида 1918 йилда таваллуд топган Исмоилжон ака ҳаёт бўлганларида шу йил 83 ёшга кирган бўлар эди. У оиланинг тўнғич фарзанди эди. Раҳимбуванинг етти ўғли ичида Исмоилжон бутун маҳалла ишларига намуна вазифасини ўтаган инсонлардан бири эди.

Ўқувчилик давридаёқ катта ташкилотчилик қобилиятини кўрсата олган Исмоилжон Раҳимов бутун онгли фаолияти давомида ўз қобилиятини эл-юртдан дариг тутмади. Ёшларга етакчилик қилди, мактаб ҳаваскорлик тўғарагида фаол иштирок этди ва кейинчалик бу тўғаракни бошқарди. 1937 йили етти йиллик мактабни тугаллаб, Фарғона шаҳридаги савдо техникумига йўлланма олди, уни муваффақиятли битириб келиб, аввал пионер лагеридида бошлиқ бўлди. Ўша йиллари қишлоқдан етишиб чиққан ажойиб ҳарбий командир Аҳмаджон Тешабоевнинг ташвиқоти билан кўплаб ёшлар қатори ҳарбий хизматга жўнаган Исмоилжон жаҳон урушида қатнашиб, 1945 йилнинг охирида кўксини қатор орден ва медаллар билан тўлдирган ҳолда кириб келди.

Исмоилжон Раҳимов чиндан ҳам катта ташкилотчилик қобилиятига эга бўлган инсон эди. Шу сабабли у урушдан қайтиб келган кундан эътиборан энг масъулиятли ишларга юборилди. Жумладан: у райкомнинг топшириғи билан жа-

моа хўжаликларида бошланғич партия ташкилотининг котиби, район партия қўмитасида йўриқчи, қишлоқ матлубот жамияти раиси, умумий овқатланиш корхонаси директори каби ўз даврининг масъулиятли вазифаларида тиним билмай ишлади ва ўзининг эл олдидаги бурчини ҳалоллик билан бажарди. Исмоилжон Раҳимов 1958 йилнинг иккинчи ярмидан умрининг сўнгги кунларигача «Қорасув» жамоа хўжалигида чорвачилик бўлими мудир ва пахтачилик бригадаси бошлиғи вазифаларида сидқидилдан меҳнат қилди. У қишлоқ хўжалиғи ва чорвачиликда фан ва техника ютуқларидан кенг фойдаланди, пахта, чорва маҳсулотларини кўпайтиришга эришди.

Исмоилжон Раҳимов ўзига, бошқаларга талабчан, ҳалол ва бениҳоя камтар раҳбар сифатида катта обрў-эътиборга эга бўлибгина қолмасдан, оилапарвар ота ҳам эди. Шу сабабдан ҳозирги кунда эл-юртга нафи тегаётган фарзандлари меҳнат фаолиятларида ана шу жиҳатларини аниқ ва равшан кўриш мумкин. Жумладан, катта ўғли Иброҳимжон ўттиз йилдан буён ҳайдовчилик касбини улуғлаб келяпти. Иккинчи ўғли Алижон эса Қорасув касб-ҳунар лицейида узоқ йиллар ўқитувчилик қилиб оламдан ўтган бўлса, қизи Оминахон ўқитувчилик касбини ҳозирги кунда моҳирона давом эттиряпти. Қизлари Осиёхон, Ёрқинойлари эса ҳисобчи, ўғиллари Муҳаммаджон ва Рўзибойлар савдо ходимлари, кенжа ўғли Ҳакимжон шофёрлик касбини улуғлаб келмоқдалар. Ўртанча ўғли Мадаминжон Исмоилов эса мана бир неча йилдан бери «Қорасув», сўнгра Навоий номли жамоа хўжалиғи ва яна «Қорасув» ширкат хўжалиғига қайтиб бошқарув раиси лавозимларида моҳирона ишлаб келмоқда.

Агар Исмоилжон ака ва унинг рафиқаси Қундузхон ая тирик бўлганларида мана шундай ажойиб кунларда пирубадавлат хонадон соҳиблари сифатида ўғил-қизларию, етмишдан ортиқ невара-чеваралари оғушида эъзоз-эътиборда бўлар эдилар. Ҳа, гарчанд улар дунёдан ўтиб кетган бўлсаларда, уларнинг эъзозли номлари фарзанлари дилида, меҳрида, эл-юртга қилган беҳисоб яхшиликлари оқимида доимо барҳаётдир...

ФАРЗАНДЛАР ҚИЁФАСИДА МУҲРЛАНГАН ОТА

Инсоннинг қўли гул, дейдилар. Бу унинг бунёдкорлик фазилатига ишора. Қўрғонтепада шундай бир инсон яшаб ўтдики, шаҳар-боғларида, «Савой» ариғи қирғоқларида, Тошоҳур ўтлоқларида, тўғонларга ташланган ҳарсангларда, кўплаб қурилиш сувоқларида унинг бармоқ излари бор. Бу ҳормас-толмас курашчи Хўжамберди ака Раҳмоновнинг ғайрати маҳсулидир. Дунёга донғи кетган, мамлакатда машғал дея тан олинган «Савой» хўжалиги меҳнаткашларининг пешона тери билан яратилган бойликни асраш, ўз ўрнида сарфлаш, иқтисодчи-бухгалтерлардан ундириш, директор-у ундан юқоридаги раҳбарларни кўндириш, ва ниҳоят, мақсаддаги саховатли ишни дўндириш фақат унинг қўлидан келарди. У катта совхозга раҳбар эмас, раҳбарнинг хўжалик ишлари бўйича ўринбосари, иш юритиш ижрочиси ва дарғаси эди. Уни ҳамиша ҳаракатда, нима биландир машғулликда кўриш мумкин эди: Автогараж мудирининг ҳисобини эшитган — У, қурилиш бошлиғи ёки муҳандисга кўрсатма берган — У, ғалла қабул қилиш идорасига чопган — У, пахта хирмонида иссиқ овқат бор-йўқлигини кузатган — У, болалар боғчаси, мактаб ёки маҳалла сув крани ё газ мосламасини тузатган — У, муҳтожлар арзини тинглаган ҳам — У.

Юқорида «донғи кетган» иборасини ишлатдик. Хўжаликнинг донғи фақат яратилган бойлик билан чиқавермайди. Бунинг учун ишбилармонлик, ширинсухан, иссиқ истара лозим. Мамлакатдан водийга, водийдан туманимизга келган меҳмон борки «Савой»нинг меҳмонхонасида бир пиёла чой ичмай кетмасди. Бир пиёла чой эса кўпинча Қўрғонтепага, ундаги хўжалик, корхоналарга, халққа беқиёс бойлик, шон-шўҳрат калитини берарди. Бу мурувват саҳнасининг бош дирижёри яна ўша Хўжамберди ака эди.

Х. Раҳмонов 1927 йилда Оқбура соҳили Ёрқишлоқда таваллуд топган. Янги ташкил этилган «Савой» совхози даштларида деҳқончилик қилиш учун кўплар қатори 1930 йилда уларнинг оиласи ҳам Савой ариғини кечиб ўтди, жойлашди. Ёш Хўжамберди 1-ўрта мактабга кириб 10-синфни тамомлади ва шу йили ўқитувчилик фаолиятини бошлади. Ўқитиш билан бир вақтда Андижон ўқитувчлар институтининг ўзбек тили ва адабиёти куллийтини битирди. 1956—1967 йилларда мактаб директори, 1967—1969 йилларда «Савой» совхоз касаба уюшмасининг раиси, 1969 йилдан нафақага чиққунча директор ўринбосари вазифаларида фаолият кўрсатди. Бу даврдаги «Савой» хўжалигининг фаолияти директор Б. Абдураҳмонов, бош бухгалтер Э. Қосимовлар ҳақидаги лавҳаларда ҳам эслатилади.

Хўжамберди ака ўта маданиятли, одамийлик фазилатларини ўзида мужассам этган инсон эди. Масалан, беморлардан хабар олиш, зориққанларга ёрдам кўрсатиш, қайғу босган оилалар бошини силаш.... Эътиборлиси шунда эдики, бу ишларга ўзгаларнинг ҳам диққатини жалб этар, ташкилотчилик қиларди. Кўчқор Авазматовни, Найни Маматқодировни, Эгамберди Асқаровни, Алижон Бегматовни, Муқимжон Қодировни, Фуломжон Охунжоновни ва шу каби замондош, ҳамнафас дўстларини аччиқ кўз ёшлари, юрак дардлари билан кузатган Хўжамберди Раҳмонов кўп йилик хасталикдан сўнг 1995 йили оламдан ўтди.

Х. Раҳмонов болажон ота, вафодор оила бошлиғи эди. У фарзандларининг ўқишига, тарбиясига жиддий қарарди. Беш ўғилу икки қизнинг ҳаммаси турли соҳа мутахассислари бўлиб етишиб, юрт хизматига ҳозир у нозир. Улар раҳматли оталари билан ҳақли равишда фахрланадилар, зеро фарзандлар ҳаётида, фарзандлар қиёфасида ота қиёфаси ўчмас, ота руҳи абадий яшайди. У билан бирга узоқ йиллар ишлаган, ҳамсуҳбат бўлган ушбу сатрлар муаллифи Тўлқинжонида отасининг меҳрибонлигини, Эркинжонида салмоқли ва гурсиллаб одим босишини, Неъматжонида тадбиркорлигини, оилапарварлигини, Шавкатида қатъийлигини, Шуҳратида зийраклигини, қизларида мулойимлигини ва болажонлигини кўриб турибди.

— Отам, — деб эслайди тўнғич ўғли Тўлқинжон, — вафоти олдидан айтган эди: «Болаларим худойим сизларни паноҳида асрасин, бировларга хор-зор қилмасин, муҳтожлик тортманглар, оналарингизни эҳтиёт қилинг, фақат ҳалол меҳнат билан ҳаёт кечиринг. Шунда менинг руҳимни шод этган бўласизлар...»

Мана олти йилдирки, ўғил-қизлар ота васияти, истаги ила яшамоқдалар, ҳар баҳорда 8-март куни оналари Тўхта-хон опа пойи остига жамланишиб оталарининг муборак руҳини ёд этадилар, қабрини зиёрат қиладилар.

САНЖАРОВНИ БИЛАРМИДИНГИЗ?

Кунларнинг бирида Зомин санаторийсида дам олиб қайтган ҳамюртларимиздан бири ўша ерда қўрғонтепалик врач Санжаров ҳақида сўрашганини айтиб қолди. Очиғи Санжаров ҳақида ёзиш фикри шундан сўнг туғилди. Хўш, у ҳақда эслаб, номини тилга олиб, сўраб-суриштиришга арзигулик бўлган бу киши ким эди ўзи?

Санжаров Қўрғонтепаннинг биринчи шифокорларидан бўлган.

Биринчи шифокор бўлса нима қилибди? Ахир кимдир, қачондир биринчи шифокор, биринчи ўқитувчи, биринчи, хуллас, биринчилардан бўлганлар кўпку, қолаверса биринчиларнинг ҳаммаси ҳам, ҳамма вақт ҳам эсга олинавермайди, аммо Санжаровни вафотидан ўттиз йил ўтгандан сўнг эслашди, тағин бошқа юртларда!

Санжаровнинг хонадонида бўлганимизда ташрифимиз мақсадини англаган унинг рафиқаси Матильда Максимовна айтган сўз ҳам айнан шу ҳақда бўлди:

«Шунча йилдан сўнг нимага эслаб қолишди?» Бу сўзларда бир ўкинч бор эди, бу сўзларда бир соғинч бор эди...

Қудрат Санжаров 1938 йилда Чимкентдан Қўрғонтепага кўчиб келиб яшаётган ота-онасини кўргани келган эди. Ўшанда у Самарқанд тиббиёт институтини битириб, Қашқадарёда ишлар эди. 24 ёшли серғайрат йигит қизиқувчанлиги туфайли ўша пайтда районда ягона бўлган шифохонага кириб, бу ердаги ишлар билан танишади. Лекин шунчаки назар солиш истаги уни бу ерга бир умр боғлаб қўяди. Ўшанда Россиядан келиб ишлаётган врач Соколов Санжаровга шу ерда қолиб ишлаш таклифини айтади, Санжаров рози бўлгач, ҳамма ишларни унга топшириб, ўзи Россияга қайтиб кетади.

Шундай қилиб, тақдир иплари Санжаровни Қўрғонтепага боғлаб қўйди, Шу иплар қатимида тақдир яралди, кунлар тизилди, орзу тўқилди, армон битилди.

Матильда Максимовна ҳикояси:

— 1938 йилда Тошкентдан Кўрғонтепага ишга жўнатишган бир гуруҳ ҳамширалар орасида мен ҳам бор эдим, бу ерда Санжаров билан танишдим, бир йилдан сўнг иккимиз турмуш қурдик. Санжаров қандай одам эди, дейсизми? У шундай одам эдики, унинг учун иш ҳаётнинг маъносига айланган эди, у туну кун касалхонада бўлар, ўзини ишга, китобга бағишлаган бу одам оилавий ҳавасларни ўйламасди, уйда кам бўларди, чунки бир пайтнинг ўзида ҳам жарроҳ, ҳам терапевт, ҳам акушер, ҳам доя, ҳам рентгенолог бўлган ягона врач эди.

Узоқ узоқлардан келиб олиб кетишарди Санжаровни, Қирғизистондан отлиқ одамлар кўп бора келишганини эслайман, қайсиям бир йили Чангилтошдан бир йигит келиб тўқсонга кирган отаси қизамиқ билан оғриб қолганлигини, бу дард билан оғриган кишилар қишлоқда тобора кўпайиб кетаётганини айтиб Санжаровдан ёрдам сўради. Ўшанда Санжаров бир муддат ҳам иккиланмасдан Чангилтошга отланган эди, у ерда икки ҳафта қолиб кетди, қайтиб келгач, эпидемияга қарши кураш осон бўлмаганлигини айтиб берганди, бизникига келган йигитнинг тўқсон ёшли отаси ҳақида сўраганимда унинг ҳам тузалиб кетганлигини айтган эди.

Бизнинг оиламизда ҳеч қачон жанжал бўлмаган, биз аҳил яшар эдик, тўрт фарзандни тарбияладик. Дарвоқе, Санжаровнинг ишидан бошқа яна бир севимли машғулоти бўлган, у атиргулларни яхши кўрарди, шифохона атрофини атиргулларга тўлдириб юборганди, ҳовлимизда ҳам уларнинг турли тумани ўсарди...

Хотиралар инсоннинг қалби ва шуурида яшайди, дилга яқин хотираларнинг умр боқийлиги ҳам шунда эмасмикан?

Шифокор Талъат Тинчеров ҳикояси:

— Санжаров билан ўн йил бирга ишлаганман, мен ундаги иқтидорга, ишга бўлган садоқатга тан берардим. У пайтларда бугунгидай мукамал рентген хонаси қайда дейсиз, ҳаммаси оддий, содда, рентгенчи учун нурланиш хавфи кўп бўлган. Санжаров шуларни била туриб ишларди, чунки у ўзи даволаётган беморлардаги дарднинг сабаб ва ҳолатларини аниқлашда қанчалик хавфли бўлмасин рентгендан фойдаланарди.

Марказий шифохона.

Эҳтимол унинг қирқ беш ёшида дардга чалиниб, пировардида бутунлай тўшакка михланиб қолганлигига мана шулар сабабчи бўлгандир бир ҳисобда. Санжаровнинг кўзлари кўрмай, оёқлари ишламай, шол бўлиб қолганди, шу ҳолатда тўрт йил ётди ва қирқ тўққиз ёшида оламдан ўтди.

Санжаров — хизмат кўрсатган врач унвонини олиш даражасига борган шифокор, Санжаров — район соғлиқни сақлаш бўлимининг бош шифокори, Санжаров — вилоятнинг шимолий ҳудудида ягона рентгенчи мутахассис эди.

Лекин гап унвону мансабда эмас, гап унинг жуда кўплаб қалбларга ҳаётга умид чироғи ёққанлигидадир, инсоний фазилат ва катта қалб эгаси бўлганлигидадир. Ушбу мақолани ёзиш олдидан кўплаб ёши улуғ одамлардан, бундан ўттиз-қирқ йил муқаддам Санжаров деган шифокорни билармидингиз деган сўровларга уларнинг ҳаммасидан, ҳа, билардим, жуда ўткир дўхтир бўлган, ҳавас қилса арзийдиган инсон эди, деган жавобларни ҳайрат билан эшитдим.

Бугунги кунда Санжаров яшаган кўчага унинг номи берилган.

Эҳтимол ёшларнинг Санжаровни танимаслиги айб эмасдир, аммо танимаганларни танитиш катталарнинг бурчи ҳисобланади.

ЎЛКАМИЗ ФАХРИ

Ҳар бир ўлканинг, воҳанинг ҳатто ҳар бир қишлоқнинг ўзига яраша фахр билан тилга олгулик сиймоси, сиймолари бўлади. Афсуски, туманимиз тарихи, ўшал тарихни яратувчилари ҳақида сўз юритар эканмиз, билимимиз, ахборотимиз камлигини ҳис этамиз: Султонободдаги тепалик не сабабдан Юнус пайгамбар номи билан аталади?

Шаҳрихонсой қачон қовланган? Кўрғонтепа номи қаердан олинган? Мирзақул бўлиш мадрасаси ҳақида нима биламиз? Пайпоқ заводи қачон, ким раҳбарлигида қурилди? Таран заводи-чи? Бу каби саволларга жавоб топишда биз қийналамиз. Ёзма ёдгорликларимиз жудаям оз, кексалар хотирасидан ёзиб олиш йўлга қўйилмаганди. Мустақиллик шарофати билан ўз тарихимизни, фидойи одамларимиз тарихини ўз ўрнига қўйиш даври келди.

Водийда биринчи бўлиб инсон юрагини операция қилишга журъат этган жарроҳ С.У. Жумабоев, дунё тан олган тарихчи олим Б. Аҳмедов, фан ва техника ютуғини амалиётда қўллаб қишлоқ хўжалигида юқори маррага эришган У. Саримсоқов бизнинг туманимиздан эканлигидан қувонмай бўладими.

XX асрнинг иккинчи ярми, яъни уруш оқибатларини тугатиш давридан бугунги мустақил давлат қуриш учун курашгача бўлган ойлик, йиллик жараённинг жонли гувоҳи, бевосита иштирокчиси ва қаҳрамонларидан бири Узоқбой ака Саримсоқовдир. У 1930 йилда Жалақудуқнинг «Пахтакор» қишлоғида деҳқон оиласида таваллуд топди. Отаси Саримсоқ ака оиласи билан Кўрғонтепага кўчиб келгач, ўғлининг 1-ўрта мактабда, сўнг Тошкент қишлоқ хўжалиги олийгоҳида ўқишига бош-қош бўлди. Зеҳни ўткир, зукко, тиришқоқ Узоқбойнинг олган билимлари халқ хўжалигининг турли соҳаларига раҳнамолик қилишга қўл келди.

1955 йилдан «Савой»дек улкан хўжалик агрономи, 1959 йилдан шу совхознинг директори, 1968 йилдан Андижон вилояти партия комитетида котиб, 1971 йилдан Избоскан тумани партия комитетининг биринчи котиби, 1979 йилдан Қўрғонтепа туманида шу вазифада, 1987 йилдан Хўжабоддаги Мадийёров номи совхоз директори, 1991 йилдан нафақага чиққач Қўрғонтепа туман нуронийларининг сардори. Юқорида санаб ўтилган давр ичида У. Саримсоқовнинг қай даражада фаолият кўрсатганини бу мўъжазгина мақоламизда батафсил айтиб ўтиш имкони йўқ. Унинг ютуқлари, у раҳбарлик қилган соҳаларда халқ эришган муваффақиятлар, ишлаб чиқаришга тадбиқ этилган янгиликлар, ташаббуслар ўз вақтида мамлакат бўйлаб кенг тарқалган. Кун йўқ эдики, республика, вилоят ёки туман матбуотларнинг бирида У.Саримсоқовнинг номи тилга олинмаган бўлсин. Юксак минбарларда ёки телеэшиттиришларда унинг ўзи неча маротабалаб мазмунли маърузалар билан чиққан. У ҳақда кўплаб лавҳалар, ахборотлар, қўлланмалар, альбом ва китоблар яратилган. Ҳукумат томонидан берилган мукофотлар Узоқбой аканинг эл олдидаги хизматларини ойнадай акс эттириб турибди: 1962 йилдан 1981 йилгача узлуксиз Олий Кенгаш депутати, «Меҳнат Қаҳрамони» «Халқ маорифи аълочиси», «Соғлиқни сақлаш аълочиси» унвонлари ва кўпгина орден ва медаллар, ёрлиқлар билан тақдирланган. Буларнинг ҳар бирининг остида фидойи инсоннинг қанчадан-қанча уйқусиз тунлари, руҳий ва жисмоний ҳоришлари, саратон жазирамасида қайноқ тупроқлар кечишлари, халқнинг шижоатини қўзғаб, дилига йўл топа билиши, вақти келганда олий мансабдорлар билан курашлари ётишини кўз олдингизга келтиринг...

Шогирдларидан бири Сотволди ака Норматов фикримизни тасдиқлаб, деди: 1983 йили Ш. Рашидов туманимизга келганда У. Саримсоқов «Андижон сув омбори қурилиши якунланиб кўплаб ишчи кучи бўш қолди. Бизга заводлар қуришга рухсат ва ёрдам беринг» деган эди. Ун комбинати, пайпоқ фабрикаси каби ўнлаб катта-кичик корхоналар, тураржой бинолар қуриш имкони яратилди. Марказдаги маданият ва истироҳат боғи бевосита унинг ташаббуси билан бунёд этилди. Ўша даврда катта қурилишлар

Янги қурилган «Само» ҳиссадорлик жамияти
биносининг очилиши.

учун маблағлар фақат Москванинг рухсати билан ажрати-
лиши ҳисобга олинса, бу ҳаракатнинг нақадар шижоатли
эканлигини тушунмоқ мумкин. Боғ эса умумхалқ ҳашари
билан битказилди.

Ҳа, у кўпчиликнинг меҳрини қозонган, ишончини оқла-
ган, севиқли фарзандига айланган олижаноб инсондир. Биз
бутун умрини эл-юрти фаровонлигига сарф этиб, ҳозирда
ҳам шогирдлари ва фарзандларига раҳнамолик қилаётган
Узоқбой Саримсоқовга узоқ-умр, оиласига омонлик тилай-
миз.

*«Бу гулшан ичра ким йўқдир баҳо гулига сабот,
Ажаб саодат эрур қолса яхшилик ила от»*

А. НАВОИЙ

БУ ДУНЁ СИНОВ МАЙДОНИДИР

Дебдурларки яшаб ўтган кунлар умр эмас, фақат эсда қоладирган кунларгина умрдир. Умрлар, умрлар... Кимга қанча насиб этадир. 87 баҳорни кўрган отахон Абдулҳаким Саттиев умр дафтариини варақлайди, сарҳисоб қилади: Биринчи варақ. 1915 йилда қўшни Ўш вилоятининг Наримон қишлоғида деҳқон оиласида туғилдим. 1930 йилда 8-синфни би-

тирдим-да, янги тузилган колхозга ишга кирдим.

1933 йилда жуда ёмон очарчилик бошланди, одамлар овқат излаб, нон излаб ҳар томонга кета бошладилар. Ўша очлик изғирини мени «Савой» совхозига олиб келди. Бунда бир иш кунига бир маҳал иссиқ овқат, 600 грамм нон бераркан. 1929 йилда тузилиб, ҳали қад ростлай олмаган хўжаликда, 3-бўлимда бор-йўғи 4 та барак бўлиб, унда Украина ва Москванинг ўзидан қулоқ қилинган, ер-мулки давлат ҳисобига мусодара қилинган украин, руслар яшардилар. Мен сингарилар 5—6 оила битта хонада ёки ертўлада жинчиروق ёқиб кун кечирардик. Очликдан кексаларнинг кўпи шапкўр бўлишиб, кечаси ғўзага сув қўйиш бизнинг зиммамизга тушарди. Сўнг менинг чекимга бригадирлик, бўлим бошқарувчилиги тушди.

Иккинчи варақ. 1942—1946 йиллар. «Қирқ йил қирон бўлса ажали етмаган чивин ўлмас эмиш». Краснодар ҳарбий билим юрти, лейтенант, 4-Украина фронтида взвод командири. «Тил» олиб келиш учун тунда окопга бостириб кириш, 3 офицер ва 1 та альбомни қўлга киритиш (Альбом қимматли ашё экан, унда Гитлернинг «Сен ҳозир оддий жангчисан. Эртага губернатор бўласан, бутун дунё фақат немислар учун хизмат қиладиган кунлар яқин» деган хом хаёллари битилган сўз ва расмлар бор экан). Сўнг жанг бехатар бўлмас, ўқлар ёмғиридан қовурғалар илма-тешик. Госпитал. Яна жанг майдони. Ғалаба арафасида портлашлар, ўт-

олов ичида қолиш. Госпитал. Бир йилдан сўнг 31 ёшли навқирон йигит бўлатуриб ногирон ҳолда уйга қайтдим.

Учинчи варақ. 1946—1959 йиллар. Ҳолдан тойган хўжалик «Савой» 3-бўлимини бошқариш, иктисодий оёққа тургазиш, бутун халқни кийинтириш, етим-есирни тўйгазиш, давлат мажбуриятини бажариш, карта |дала| бўйлаб ариқлар ковлаш, йўл чиқариш, тураржой, мактаб бинолари қуриш, техника сотиб олиш...

Бу ишларни уддалаш учун раҳбар ҳалол-пок, тадбиркор, кам уйқу, холис, камтар, ўзига ва ўзгаларга бир хилда талабчан, қўл остидагиларга меҳрибон бўлиши керак. Бу оддий турмуш қоидаларига амал қилдимми-йўқми бу инсоний фазилатлар менда зоҳирми-йўқми — бу «Савой»ликлар, 1959—1965 йилларда «Ғалаба» (ҳозирги Жалақудуқ туманида), 1965—1973 йилларда раислик қилганим (ҳозирги «Қўштепа») колхозлари аҳолиси ҳукмига ҳавола.

Тўртинчи варақ. Узук-юлуқ хотиралар. 1933 йил, Ўш бозори. Оч-юпун эл топган бисотини нонга, донга алмаштиради. Бир қашқарлик ўн хуржун арпага ўн хуржун китоб олди. Нима қиласиз бу китобларни, десам, бу ноёб китоблар Қашқар бозорида хорижликларга тиллога алмаштирилади, деди. Ўша кунлари кимда эскича китоб бўлса қамалади, деган гап тарқаган экан. Бир оқсоқолнинг 200 га яқин турли жилддаги китобларни ерга кўмаётганини кўриб, йиғлаворганман.

1934 йилда Савойга бухоролик қулоқлар сургун қилинган. 1932—1935 йилларда парниклар қурилди, унда қоғоз идишларга ипак пахта чигитлари солиб ўстирилди ва март ойлари бошида кўчатлар очиқ далаларга чиқарилди. Бу навнинг вегетация даври ўзимизнинг навдан 25—30 кун узун эди. Бўлмади. Иссиқлик ҳарорати етишмади. Ҳозир эса плёнка остига экиляпти. Ҳамиша изланиш керак экан. Бу дунё ўзи тажриба майдонидир.

Абдулҳаким ота Саттиев умр дафтарининг зарварақлари кўп, ҳали тўлдирилмаган оқ саҳифалари бор. Бу мўътабар инсон билан дийдорлашиш ниятида Қўрғонтепа шаҳар, Ибн Сино номидаги кўча, 41-хонадон сари йўл олдик. Равот олдига соя солиб турган кекса шотутнинг қорачипор рангли новвот таъм мевасидан татиб, ичкари кирдик. Фақат ўзбек-

ларга хос саришта ҳовли. Мўъжазгина бу ҳовли турли хил мевалар япроғидан ўзига либос ёпинган. Ота кампири билан ичкари уйдан чиқиб келди. Унинг келишган қоматига ярашиғлик костюмига 14 та хилма-хил ордену медаллар қадалган. Турсуной онахон ҳам фариштадай, бошида оқ рўмол...

— Ассалому алайкум.

— Ие-ие, келинглار. Ҳов келин... жой... қани, ўтиринглар...

— Куёв-қайлиққа ўхшаб, йўл бўлсин?— кулишдик.

— Ҳокимиятда фахрийлар билан учрашув бўлар экан...— Кампиршо эса тўйга...

— Қанақа тўй экан? -қизиксиндик.

— Чеварани бешикка солиш...

— Нечта чевара бўлди?

Буниси 16-си, деб мағрурлигини яширмади отахон. Пирубадавлат бу оилада 11 фарзанд камол топди. Қарияларни йўлдан қолдирмаслик учун суҳбатни қисқа қилдик:

— Абдулҳаким ота, узоқ яшашнинг сири нимада?

— Доимо ҳаракатда бўлишда, ҳар нарсанинг меъёрини билишда.

— Қайтадан яшариб, йигит бўлсангиз нима билан шуғулланардингиз?

— Деҳқон бўлиб қовун экардим...

БУТУН УМР ОДАМЛАР ОРАСИДА

Мўминжон Содиқовни бугун ҳамқишлоқлари, уни таниган билганлар яхши сўзлар билан хотирлайдилар. Қарийб тўксон йиллик (1911—2000 йиллар) умр йўлида у мудом одамлар орасида бўлиб, уларнинг ташвишлари, қувончлари билан яшади. Ўзгалар бахтини ўз бахти, деб билди. У ўзидаги ана шу фазилатлар туфайли ёниқ хотиралар қолдирди.

Мўминжон Андижонда очилган муаллимлар тайёрлаш мактабларининг бирида икки йил таҳсил олгандан сўнг қишлоққа муаллим сифатида қайтди.

Дардоқтепанинг Иш-капа, Муқур қишлоқларида очилган мактабларда ўқитувчилик қилди. Ёш, серғайрат йигит биргина ўқитувчилик билангина кифояланиб қолмади. Қишлоқдаги «Қизил пахтакор» деворий газетасини мухбири сифатида иш олиб борди. Мухбирликка бўлган ҳавас туфайли 1936 йилнинг март ойида «Қизил Ўзбекистон» газетасининг қишлоқ мухбирлари слётига вакил бўлиб қатнашди. «Правда» газетасининг йиллиги муносабати билан эса у ҳукумат раҳматномасини олди.

Мўминжон меҳнатни билимини ошириш билан қўшиб олиб борди. 1932 йили Тошкент дорилфунунида, бундан аввалроқ халқ маорифи инспекторлар тайёрлаш курсида олган билимлари одамлар билан ишлашга ўргатди. Мухбирликнинг қалами тобора чархланиб, янгиликнинг ёрқин уфқларини Тошкентда чиқадиған «Колхоз йўли» ва бошқа бир қатор газета саҳифаларидаги чиқишларда акс эттирди.

1937 йили колхозга комсомол ташкилотининг секретари бўлиб келган Мўминжон колхоздаги 30 нафар комсомол аъзосининг дала ишларида қатнашмай қўйганлигини аниқлайди. У ёшлар билан суҳбатлашганида, колхоз раиси Давидохун Курбонов аванс беришни асоссиз равишда тўхтаиб қўйганлигини айтадилар. Ўша куни Мўминжон комсомол ташкилотининг йиғилишни чақириб, унда колхоз раисининг хатти-ҳаракатини муҳокамадан ўтказди. У раисга колхозни бу усулда бошқариб ҳам, юксалтириб ҳам бўлмаслигини таъкидлаб, ундан аванс берилишини қаттиқ туриб талаб қилади. Раис комсомол ташкилотининг йиғилишида айбига иқрор бўлади. Бундай ёрқин мисолларни Мўминжон

Содиқовнинг ёшлар ташкилотига раҳбарлик қилган кезларида кўплаб учратиш мумкин эди.

...Мўминжон пешинга яқин даладан қайтди. Унинг юрагини бир ташвиш кемирар, тинчлик бермасди. «Бугун Сулаймон тегирмончи қанча ғалла йиғди экан», деган савол унинг хаёлидан кетмасди. У отидан тушиб-тушмай кўзи идора рўпарасида бошларини қуйи эгиб, нажот кўзларини унинг йўллариغا тикиб турган бир гуруҳ кишиларга тушди. Мўминжон одамлар билан сўрашди. Фронтдаги аҳволни, бизникилар душманни тобора чекинтираётганини айтиб, уларнинг кўнглини кўтарди.

Бу орада тегирмончи Сулаймон ака ҳам келиб қолди. Мўминжон ундан бугун, тегирмонда йиғилган ғалла миқдорини сўради. Тегирмончи қанча ғалла тушганини маълум қилгач, раис колхоз секратарига ғаллани тўпланганларга тақсимлашни буюрди. Ҳар киши ҳисобига 500—600 граммдан ғалла бўлиб берилиб, уларнинг шу кунги тирикчилиги учун имкон яратилди.

Урушнинг энг оғир кунларида Мўминжон раҳбаргина эмас, балки одамларнинг ғамхўри, дардкаши бўлди.

Урушнинг сўнгги йиллари колхозда пахта ҳосилдорлиги кескин камайиб кетди. Район партия комитети Мўминжон акани шу колхозга ишга ўтказди. У иш фаолиятини одамларнинг қалбига йўл топиш, уларни ғалабага ишонтириш, қулай шарт-шароитлар яратишдан бошлади. Бир бурда нон топса улар билан баҳам кўрди. Натижа ёмон бўлмади. Деҳқончилик қилинган 300 гектар ернинг ҳар гектаридан 10 центнердан пахта териб олинди. Орадан 5 йил ўтгач эса, колхозда ҳосилдорлик 18 центнерга кўтарилди.

1944 йилдан пенсияга чиққунга қадар М. Содиқов Ҳамза номли совхознинг 4-бўлимида бошқарувчи, Дардоқ қишлоқ советининг раиси, хўжалик мироби каби вазифаларда сидқидилдан хизмат қилди.

Бу меҳнатлар, умр йўллари беиз кетмади. Чунончи, у 1947—1957 йилларда бўлиб ўтган Ўзбекистон пахтакорларининг қурултойига икки марта вакил бўлиб сайланди, орден билан тақдирланди.

Мўминжон Содиқовнинг порлоқ хотираси эслашга, хотирлашга арзигуликдир, муносибдир. Ана шундай хотиралардан бирини Собиржон Тошбой ўғли шундай эслайди:

«Бир воқеа ҳеч эсимдан чиқмайди, — деб хотирлаган эди бир суҳбатда Мўминжон ака. — Ўшанда мен колхоз раиси эдим. Бир куни колхозимиз ҳаёти билан танишгани марказдан бир ёзувчи келди. У пайтларда енгил машина қайда дейсиз, ёзувчи билан далаларни, қишлоқ марказини пиёда кезиб чиқдик, кечқурун меҳмонни ўзимизча сийламоқчи бўлдик. Дастурхонимизда иккита қотирмаю бир чойнак чой бор эди холос... Эрталаб меҳмонни Қорасувга олиб бориб кузатиб қўйдик. У пиёда йўлга тушди...».

САЛОМАТЛИК ПОСБОНИ

Табибларга эътиқоди баланд бўлган Алишер Навоий уларни пайғамбарларга қиёслаб ёзган экан:

«Исо иши чиқғон жонни танга кийурмак дуо бирла ва мунинг иши чиқадурғон жонга монеъ (тўсиқ) бўлмоқ даво бирла».

Бу бежиз эмас, албатта. Улар жон деб жондан кечадилар, ўзганинг роҳати деб, ўзларининг

соғлиғини йўқотадилар. Қўрғонтепа аҳолисининг саломатлиги йўлида қирқ йил фидокорона тер тўккан Асадулла ака Сотиболдиев ана шундай табиб шифокорлардан эди. У 1919 йилда Андижон шаҳрида дунёга келди. Ота-оналари саводхон бўлишган. Шу боис ўғлининг ўқиши ва тарбиясига жиддий қараганлар. Асадулла мактабда ўқиб юрган давридаёқ табобатга қизиқар эди. Бу қизиқиш уни 1936 йили Самарқанддаги фельдшер-акушерлар таёрлаш мактабига етаклади. Уни битиргач Медицина институтига ўқишга кирди. Бироқ урушнинг бошланиши ўқишнинг белига тепди.

А. Сотиболдиев 1941—1945 йиллар давомида жанггоҳларда лазаретма-лазарет, госпиталма-госпитал югурди, доридармон ташиди, Фарбий ва 3-Белоруссия фронтларида фельдшер, полк аптекаси бошлиғи сифатида Москвадан Минскгача, Минскдан Кенигсберггача, ундан Чехословакиягача бўлган масофани ўтди. Шу ўринда 1995 йили чоп этилган «Уруш кўрган докторлар» тўпламидан парча келтирмоқни лозим топдик:

«Асадулла ана шу жанггоҳларда агар инсоннинг қалби Ватанга муҳаббат билан ёнса, душманга нисбатан нафрат билан тўлса, жароҳатлар ҳам кўзга кўринмаслигига имон келтирди... 1946 йилда хизматдан бўшаб, Самарқанд Тиббиёт олийгоҳида ўқишни давом эттирди. Талабанинг кўксини урушдаги жасорати учун орденлар ва медаллари безаб туради. Ўқишни битиргач, Қўрғонтепа туманига ишга кел-

ди, аввалига жарроҳ бўлиб, кейинчалик марказий шифохона бош врач и бўлиб ишлади. Уруш жароҳатлари туфайли I-гурӯх ногирони бўлиб қолди.

Аммо шунга қарамасдан меҳнатдан қолмади».

Ҳужжатлардан маълумки, Қўрғонтепада 20-йилларда биринчи шифохона Андижонсой бўйидаги болалар касалхонаси ўрнида ташкил этилган ва Абдурахмон тилмоч фельдшерлик қилган. Йиллар ўтиши билан туманимизда шифохоналар сони кўпайди, шифокорлар сафи кенгайди. Тошхон Йўлдошева, Мамадали Эралиев, Қудрат Санжаров, Дадаш Хўжаев, Фозилжон Зокиров, Абдулаҳад Мирзакаримов, Одилжон Холматов, Араббой Алимқулов, А.С. Дебелий, Мирзараҳим Бобоев, Ўқтам Аҳмедов, Камолиддин Абдумаматов, Шавкат Азимов, Иброҳим Исмоилов каби неча-неча шифокорлар туман халқи саломатлигига камарбаста бўлдилар. Булар орасида Асадулла Сотиболдиевнинг алоҳида ўрни бор, у туманимизда олий маълумотли жарроҳлар етишмаётган бир пайтда фаолият кўрсата бошлади. Айниқса, бош врач вазифасида ишлар экан тиббиёт муассасаларини кенгайтириш, шароитни яхшилаш, чекка қишлоқларда медпунктлар ташкил этиш, уларни мутахассислар билан таъминлаш, ёшларни ўқитиш, ишлаётганларнинг малакасини ошириш... Ана шу долзарб ишлар билан бир қаторда шошилиш жарроҳлик ишини ҳам бажариш унинг зиммасида эди. Удалади! Эл ҳурматини қозонди.

Шифокорнинг беминнат хизматини дард тортган, айниқса, жарроҳлик столида — икки дунё оралиғида жон таллашиб ётган беморгина қадрлай олади. Уларнинг меҳнати беўлчовдир, бебаҳодир.

Асадулла ака умрининг охиригача Гиппократ қасамига содиқ қолди. У мустақиллик йўлидан дадил кетаётган элимизга яна кўп йил хизмат қилиши мумкин эди. Лекин... Ўзгаларнинг соғлиғи деб ўз соғлиғини барбод этган Асадулла ака давомли хасталикдан сўнг шамдай сўнди...

*Бемор бўлсам табиб топанам,
Табиб ўлса қайга чопаман?!
Балки табиб кетидан мен ҳам
Тобутимга тўним ёпанам.*

Асадулла Тиллабоевич Сотиболдиев орамизда жисмонан кўринмайди, холос. У яшайди соғайиб кетган собиқ беморлар қалбида, у яшайди «Ўқи, юртингга хизмат қил» дея боши силанган шогирд шифокорлар кундалигида, у яшайди руҳ бўлиб фарзандлари хотирасида.

— 1946 йилда, эндигина 18 га кирганимда турмуш қурганмиз, — дея эслайди истараси иссиқ Хадича опа, — Оилапарвар киши эди, фарзандларини севарди, ўқишларини қаттиқ талаб қиларди. 6 фарзанд кўрдик: Раънохон ота касбини давом эттирмоқда, Ҳошимжон, Одинахон, Каримжон, Осиёхон ва Иродахон. Иродахонимнинг умри қисқа экан йигирмага кирмай...

1997 йилнинг 7 декабридан буён ҳар гал соғинганда фарзандлару невараларимни етаклаб қабристонга зиёрат қилишга бораман.

ТАРИХ ЯРАТГАН ОДАМЛАР

Дардоқда, кекса кишилар орасида шундай бир беғубор латифанамо гап юради. Ўтмиш ҳақида, олис йиллар хотиралари ҳақида гап кетганида, албатта, шу хотиралар ҳам бир қур эсланиб ўтилади. Улардаги деҳқонча соддалик ҳамон дилга бир ёруғлик беради. (Бу ёруғлик замирида яна дилга маҳзунлик солувчи, ўша мутелик даврларининг ғашлиги ҳам уйғонади. Ў, содда элим, қанчалар ҳокисор бўлгансан-а!).

Хуллас бу шундай бўлган экан. Бир куни районда хўжаликларни техника билан таъминлаш ҳақидаги масала кўрилади.

— Ҳозир Акмал Икромов номидаги колхоз районидаги энг йирик хўжаликлардан бири саналади. Шунинг учун колхозга битта янги техника ажратамиз. Колхоздан вакил борми? — деди йиғилишни олиб бораётган туман раҳбари.

— Ҳа, бор, — деган овоз эштилди йиғин аҳли орасидан.

— Раисга айтиб қўйинг, эртага «С-100» боради.

Деярли хушxabар тарзидаги бу гапни раисга етказишга ошиққан йигит йиғилишдан борибоқ тоби қочиб уйда ётган раис Ҳурбой акага айтади:

— Эртага бизга «С-100» (сўзлашув тилида «ЭСТО») келар экан!

Бу гапни эшитган Ҳурбой ака:

— Нима, ким экан у? Москвадан эканми? — дея ҳаяжон билан ўрнидан туриб кетган экан.

Бугун-ку техника деҳқонга қанот, деймиз. Фақат билак кучига, кетмонга таянган одамлар ўшанда «С-100» ни қайданам билсин?!

Ушбу ҳикоямиз қаҳрамони Ҳурбой ота Сотиболдиев ҳам келажакка йўл очган одамлардандир. Келажакка ўтмиш орқали кириб борамиз, эртанги кунимизни яратамиз.

1929 йилда Хурбой Сотиболдиев Файзулла Хўжаев номли колхозга раис этиб тайинланди. Ўша йили мазкур колхозга 34 та хўжалик деҳқонлари бирлашиб, 118 гектар ерга чигит экадилар. Биринчи йили улар гектаридан 15 центнердан ҳосил олишиб, пахта ширкати билан тузилган шартномани ортиғи билан бажардилар. Ана шу ютуқлар сабаб колхозчиларга Дардоқ пахта ширкати томонидан кўп миқдорда дон, газлама, оқ қанд, чой берилди. Колхоз аъзолари бир йил ичидаёқ ўзларини кўрсатдилар. Мазкур колхозга қўшни бўлган колхоз аъзолари ҳам меҳнатда ана шундай ютуқларга эга бўлдилар. 1931 йилнинг баҳорида яна бир колхоз — «Интернационал» тузилди. Кейинги йили бу ҳар иккала колхоз Хурбой Сотиболдиев етакчилиги қилаётган Акмал Икромов номидаги битта колхозга айланди.

Ўзбекистон колхоз ва совхозлари жамоатчилиги институт томонидан бундан йигирма бир йил муқаддам тайёрлаган Ҳамза номли совхоз тарихига бағишланган бир мажмуада шундай сўзлар ёзилган эди: «1936 йили ҳам баҳор кеч келди, чигит экиш кечикиб кетаётган эди. Бир куни қош қорайиб қолган, мен даладан келиб турган эдим, Абдуқодир Қоратов келиб қолди. У, жон ака, 4 гектар ерим қолган, шуни ҳайдаш керак, етилиб қолибди, агар шу бугун ҳайдаб бермасангиз, эртага ёмғир ёғиши мумкин. Ўзингизга маълум Полвон ака менинг мусобақадошим, у мендан илгари экиб бўлиши мумкин, деб қолди. Мен унга, СТЗ ни чироғи йўқ-ку, кечаси қандай юраман, бунинг иложи йўқ, дедим. У бўлса иложи бор, деганча югуриб чиқиб кетиб, 4-та ҳўл ёғоч кўтариб кирди. «Бу — шамалак», бунинг ёқиб олдингизда юраман, СТЗни юргизаверасиз, деди. Мен кулдим ва унинг ғайратини кўриб рози бўлдим. Иккимиз бирга овқатландик, сўнг далага жўнадик. Шу куни кечаси 4 гектар ерни ҳайдаб қайтдик, эрталаб туриб қарасак 24 та «шамалак» ёқилибди».

Бу ўша давр манзараси эди. Хурбой Сотиболдиев ҳам ўша давр кишиси эди. Гарчанд саводсиз бўлсада, унда бой ҳаётий тажриба бўлган. У пахта илмини китоблардан эмас, далалардан ўрганган эди. Икки марта Бутуниттифоқ халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмасида қатнашган, ўзбек деҳқонини ва пахтасининг довуғини ўша пайтлардаёқ оламга ёйган инсонлардан бўлган.

Яна бир гап, бугунги Дардоқ ширкат хўжалигининг Янгиобод ҳудудидаги илгари тўқайзор бўлган жуда қўплаб ерларни ўзлаштиришда бош-қош бўлиб, қамишзорлар ўрнида янги ерлар очган ҳам мана шу Ҳурбой оталар ва у сингари кишилар бўлган. Биз улар ҳақида ўтмиш бағрида туриб келажакни яратган одамлар, десак муболаға бўлмайди.

СУЛТОНОБОДЛИК СЎЗ УСТАСИ

Машхур сўз устаси, моҳир педагог Ҳасанбой Султонов 1942 йил 10 июнда Султонободнинг «Бардон қишлоқ» маҳалласида деҳқон оиласида таваллуд топган. Унинг отаси Султонбой ота Мамадалиев санъатни севган. Катта ашула айтиб, йигинларни обод қилар эди. Онаси Ҳуринса ая эса фозила аёл бўлиб адабиётни севган.

Ҳасанбой 1959 йили Султонободдаги ўрта мактабни тамомлаб Фарғонага ўқишга боради. 1964 йили Фарғона давлат педагогика олийгоҳининг физика куллийтини тамомлаб, меҳнат фаолиятини Кува шаҳрида бошлади. 1965 йилдан Султонобод қишлоғидаги 35-ўрта мактабда физика фанидан дарс беради. 1966 йилдан 33-ўрта мактабда самарали меҳнат қилиб, ўша давр талабига жавоб берадиган физика хонасини ташкил этди. Унинг ўз қўли билан ясаган ҳаракатланувчи моделлари, тарқатма тест материаллари, кўргазмали қуроллари ўқув жараёнининг мазмунли ўтиши ва ўқувчиларининг чуқур билим олишига сабаб бўлди. Унинг иш услубини ва тажрибасини ўрганиш учун вилоятнинг барча туманларидан келадиган ўқитувчиларнинг оёғи узилмай қолди. Дид ва замонавий техника воситалари билан тўла жиҳозланган физика кабинетида вилоят ўқитувчилари учун кўргазмали семинарлар ўтказилди. 1969 йили собиқ Иттифоқ даврида у Москва яқинидаги Дубна шаҳарчасида ўтказилган физиклар симпозиумида ўзининг илмий-услубий мақолалари ва тажрибаси билан иштирок этди. 1974 йилда эса Ўзбекистон ўқитувчиларининг IV съездида иштирок қилди.

Ҳасанбой Султонов педагоглик фаолияти даврида ўнлаб мақолалари билан «Ўқитувчилар газетаси» да фаол қатнашди. Ҳасанбой Султонов серқирра ижод соҳиби эди. У талабалик йиллариданоқ халқ оғзаки ижоди — аскияга жуда ҳам

қизиқар эди. 1966 йилдан бошлаб ўзбек халқи миллий санъатининг ноёб намуналаридан бири бўлган аския санъатини чуқур ўрганиш мақсадида қорасувлик машҳур аскиячилар Абдулҳай маҳсум Қозоқов ва Мамажон ота Мадаминовларнинг этагидан маҳкам ушлади. Ҳасанбой педагоглик фаолияти билан бирга кун сайин устозлари қўллаётган сўз ўйинларини, қочиримларини ва аскиянинг хилма-хил пайровларини кунт билан ўрганиб борди. Қарийб 30 йил давомида устозлари билан елкама-елка туриб, кўпгина янги пайровлар яратди, халқимизнинг бу ноёб ва нозик санъати турининг ривожланишига муносиб ҳисса қўшди. У аскиячилик фаолияти давомида 10 марта Республика ёш аскиячилари конкурсининг ғолиби ва мукофотли ўринлари соҳиби бўлди.

Ер участкаси пайрови:

Абдулҳай маҳсум:

— Ҳасанбой, сиз ҳам янги участка бериш ҳақидаги қонун бўйича участка олдингизми, ёки ҳали ҳам «Илгари ўтирган жойингиздамисиз?»

Ҳасанбой Султонов:

— Ҳа, мана мустақиллик бўлиб халқ учун ҳукуматимиз катта ғамхўрлик қилаяпти. Сизни ҳам чек олдим десам, қўшниларингиз: «Маҳсум ҳали ҳам «эски ери билан» дейишди».

Абдулҳай маҳсум:

— Бизларда ер ҳам, уй ҳам бемалол. Мабодо жой етишмай қолса ижарага уй сўраб бировларникига ўтириб юрманг, ука.

Ҳасанбой Султонов:

— Маҳсум ака, ер бемалол бўлгани билан ундан фойдаланиш керак. Одамлар сиздан хафа, Маҳсумга ер берилди, суви елкасида, шундай бўлса ҳам, униқини шўри чиқиб ётибди дейишди.

У устозлари Маҳсум ака ва Мамажон ота билан республиканинг барча вилоятларида, қўшни республикалар — Тожикистон, Қирғизистон, Қозғистон ва Туркманистонда бўлиб, ўзбек аския санъатини намоиш этди. Ҳасанбой Султонов аския санъатини янада ривожлантириш ва халқ ўртасида кенг ёйиш мақсадида узоқ йиллар изланишлар олиб борди. Мамлакатимизда олдин яшаб ижод этган сўз устала-

ри, қизиқчилар, ҳофизлар, аскиячилар ҳақида ноёб материаллар йиғди ва шу материаллар асосида «Аския» номли китобини яратди. Санъатсевар халқимиз бу китобни илиқ кутиб олди.

Ҳасанбойнинг хизматларини ҳукуматимиз муносиб тақдирлади, унга республика фахрий ёрлиқлари, 1999 йили эса «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист» деган юксак унвон берилди.

Эл суйган санъаткор, моҳир сўз устаси Ҳ. Султонов халқ ўртасида ўзининг фидойилиги, камтаринлиги, ҳалоллиги, меҳнаткашлиги ва одоб-ахлоқда, инсонийликда юксаклиги билан катта обрў топди. Усиз байрам ва сайиллар, тўй маросимлари ўтмас, у бу давраларнинг гули эди.

У эндигина 58 баҳорни қаршилаган пайтда бевақт ўлим уни орамиздан олиб кетди. Ҳасанбойнинг хотирасини халқимиз қалбида абадий сақлайди.

Унинг фарзандлари Ҳусанбой ва Нигорахон ўқитувчилардир, катта ўғли Жаҳонгир — ҳисобчи, Муҳиддин эса ота изидан бормоқда, Иқболхон — ҳамшира, кенжа ўғли Шуҳратжон — юрист. Оиласи Дилфузахон ўқитувчиликдан нафақага чиққан.

УСТОЗ ЭЛЕКТРИК

Электриклар хонаси. Муқимжон эртага қилинадиган иш режаси ҳақида шогирдларига топшириқ бермоқда. «Қурилишнинг 2-участкасида электр билан юрадиган ЭКБ экскаватор ишламай қолди. Зудлик билан тузатиб бермасангиз иш чатоқ, — деди Турсунбой, — Экскаваторни симларида ёнғин чиққан, 3—4 электрик унинг сабабини топиб ишлатолмаяпмиз. Уста, сиз бормасангиз бўлмайди». Муқимжон зудлик билан 2-участкага жўнади. Бундай иш ходисалари унинг фаолиятида жуда кўп бўлган...

Муқимжон Темиров 1944 йилда Султонобод қишлоғида туғилди. Ўрта мактабни тамомлаб, Фарғона политехникумининг энергетика бўлимига ўқишга кирди. 1963—1966 йиллар ҳарбий хизматда бўлди. 1966 йили Кампиробод қурилиш монтаж бошқармасига (1-СМУ) электрик бўлиб ишга кирди.

Янги иш бошланаётган бу катта қурилишнинг қийин ва оғир участкаларида меҳнат қилиб, билими ҳамда ҳалол меҳнати билан ҳурмат қозонди.

— 1969 йили СМУ-1 ташкилотига электрик бўлиб ишга келганимда, мени Муқимжон ака қабул қилиб олди — деб хотирлайди Андижон ГЭС директори Турсунбой ҳожи — Қаерликсиз ука? Бу ерда иш қаттиқ, қишда жуда совуқ бўлади, иш нозик ва масъулиятли деган эдилар.

Мен Муқимжон аканинг самимий юракдан гапираётганини, камтар ва бошидан кўп савдоларни ўтказган инсон эканлигини англадим.

— Ака, энди менга устозлик қиласизда... Бу ерда ишлашни армия хизматида бўлган пайтимдан орзу қилганман!.

Мен ўз касб-коримнинг сир-асрорларини шу улуг устоздан ўргандим. Муқимжон ака нафақат менинг, бошқа шогирдларнинг ҳам ҳунари соҳасидаги сўров-саволларига

эринмай, вазминлик билан аниқ ва тушунарли жавоб берар эди. Устоз ҳеч вақт шогирдларини ноўрин қойимайдилар, уларнинг шахсиятини чуқур ҳурмат қиладилар.

Андижон сув омбори қурилишининг нуфузли раҳбарларидан яна бири Л.А. Руденко Муқимжон ака ҳақида шундай дейди:

— Муқимжон ҳамма вақт электр билан боғлиқ ишларга тайёр ишчи. Хоҳ ярим кеча бўлсин, хоҳ дам олиш куни, хоҳ тўй бўлсин, техника ишлари тўхтаб қолган кезларда уни чақиртирар эдим. Чунки Муқимжон энергетика бўйича кучли мутахассис. Буюрилган топшириқларимизнинг бирортаси бажарилмай қолмайди. Қурилишнинг энергетика соҳаси бамисоли қулф булса, Муқимжон унинг калити эди.

— Муқимжон Темиров Андижон сув омбори қурилишида қарийб 35 йилдан буён фаолият кўрсатиб келмоқда. Унинг 50 дан зиёд шогирдлари устозидан миннатдорчилик руҳи билан турли жойларда самарали меҳнат қилмоқдалар.

Ҳозирги кунда ҳам Муқимжон Темиров ёш мутахассисларга мураббийлик қилиб, Андижон ГЭС корхонасида бош энергетик вазифасини адо этиб келмоқда.

ИСТИБДОД ИСКАНЖАСИДА

80-йиллар қатағони миллатнинг, халқнинг ғурурини пой-мол этмоқ, бадном этмоқ учун қилинди. Бу қатағон «ўзбеклар иши», «пахта иши» деб ном олди. Худди 30-йиллардагидак яна ишдан ҳайда-ҳайда авж олди, яна оқ-қорани таниган, юрт назарида юрган кишилар кишанбанд бўлди, маҳбус бўлди. Оқ пахтани яратиб, осмондан сочилган заҳарга чўмилиб юрган пахтакор элнинг, хокисор элнинг юзига қора чапланмоқ бўлди.

Бу қатағон исканжасига тушганлардан бири Бозорбой Тилаболдиев эди. Ўн беш йил муққадам колхозни 3,5 миллион сўм қарзи билан қабул қилиб олган, бир йилдаёқ бу қарзни узган, қолоқ хўжаликни илғорга айлантирган, жуда кўплаб қурилишларга бош-қош бўлган меҳнаткаш бу инсон барча яхши ишлари эвазига истибдод исканжасига тушди.

Етмишинчи йилларнинг бошида, яъни Бозорбой Тилаболдиев колхозга раис бўлиб ўтган йилларда экин майдонлари жуда нотекис эди. Ҳатто шундай пайкаллар ҳам бор эдики, кун ботиш томонга ариқ ёхуд ўқ ариқларда сувни олиб бориб, сўнг уни кун чиқиш томонга ҳайдаб суғоришга тўғри келарди.

Ўн метр, ундан ҳам чуқур бўлган зовурлар ерларни файзсиз қилиб турарди. Шунинг учун Бозорбой ишни энг аввало ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашдан бошлади. Дастлабки уч йил бутун эътибор ана шунга қаратилди. Табиийки, ерларнинг мелиоратив ҳолати яхшилангач, ҳосилдорлик ҳам орта борди. Буни Бозорбой аканинг ҳозиргача сақлаб қўйган ён дафтарчасидаги ёзувлардан, ҳисоб рақамларидан ҳам билса бўлади.

Дафтарчада математик аниқлик билан (дарвоқе, Бозорбой Тилаболдиевнинг асли касби математика ўқитувчиси, ундаги раҳбарлик салоҳияти, одамларни ўз ортидан эргаштира билиш ҳамда деҳқончиликни ўз касбидан кам билмаслиги туфайли уни қолоқ колхозга етакчиликка ўтказишган эди) беш йиллик, йиллик ҳисоботлар ёзиб қўйилганки, улардан пахта ва бошқа экинлардан ҳосил олишнинг қай тарзда ўсиб борганлигини кўриш мумкин. У ерда 100 дан

паст сонларни кам кўрасиз, демак режалар ҳамиша 100 % дан ошиқ бўлган.

Колхознинг иқтисодий кўрсаткичи йил сайин яхшила-ниб бориши кенг кўламли қурилиш ишларига имкон ярат-ди. Молхона, бўрдоқихона, озуқа цехи, қуйма бетондан 800 тонна сигимлик чорва ҳайвонлари озуқаси учун ўра, ҳам-мом, клуб, болалар боғчаси, мактаб, ўнлаб километр чўзил-ган равон йўллар, артезиан қудуқлари ва ҳоказолар...

Айниқса дала шийпонларини айтмайсизми. Ўн битта бри-гаданинг ҳар бирида пишиқ ғиштдан, барча қулайликларга эга бўлган шийпон қурилди. Улар ўша кезде деҳқоннинг иккинчи уйига айланган эди.

Ана шу хайрли ишларнинг пировард натижаси «пахта иши» деб номланган қабиҳ сиёсат билан якун топди. Ис-тибдоднинг бу янги найранги Бозорбой аканинг қўлларига ҳам кишан солди.

Ўша ҳаловатсиз, бесаранжом кунларни эслар экан, Бо-зорбой ака шундай дейди:

— Бу ҳудуддан «Деҳқончек» колхозининг раиси Сайда-ли ака иккимиз пахта иши билан боғлиқ қатағончиларнинг режаси тўлмай қолганлиги учунгина рўйхатга тушган эдик. Лекин бу кўрқув салтанатнинг яна бир ўйини эди, холос. Халқ кўзига шундай кўрсатиш керак эди. Ўшанда Сайдали ака суд залидан чиқиб кетаётиб, «Биз қурбонликка кетаё-тибмиз, қурбонликка, биродарлар!!!» деб ҳайқириб чиқиб кетган эди.

Истиқболда эса тонг отаётган эди. Орадан кўп ўтмай кўрқув салтанати қулади. Ўз динимиз, тилимиз, ўз эрки-мизга эга бўлган, ўзлигимизни таниган, замон келди. Меҳ-наткаш халқимиз юзига чапланмоқчи бўлган қора доғ — «Пахта иши» ҳам Шўро тузумининг миси чиққан ёлғонла-ри, халқни, илғор фикрни, уйғоқ сўзни исканжада ушлаб туришнинг яна бир манфур кўриниши мангуга итқитиб юборилди.

Бугун Бозорбой ака нафақада. Рафиқаси Фазилатхон опа билан 6 фарзанд — 3 ўғил ва 3 қизнинг камолини кўриб ўтиришибди.

Бозорбой аканинг хонадонидан қайтишда хонадон со-ҳибалари билан хайрлашмоққа чоғланиб турганимизда ра-

диодан сеҳрли қўшиқ тарала бошлади. Бу — Юлдуз эди. «Ҳеч кимга бермаймиз сени Ўзбекистон!» дея куйлар эди у. Қўшиқ садолари ҳовлига файз бериб турган, оқшомнинг салқин шабадасида атирини сочаётган райҳонлару намозшомгуллар оралаб, баланд кўтарилган узум ишкомларидан ўтиб самога учди.

ҚАҲРАМОН ПАХТАКОР

Маматисоқ Тошматовнинг номини султонободлик деҳқонлар ҳурмат билан тилга оладилар. Деҳқончиликнинг сиру асрорларини яхши билган Маматисоқ ёшлигидан отасига эргашиб, унинг оғирини енгил қилишга интилар эди. Оиланинг бутунлиги, тўқлиги ер билан эканлигини ёш чоғиданоқ чуқур англади.

— Маматисоқ ака, камсуқум, камгап, оғир-босиқ ва ориятли бригадир эди, — деб ҳикоя қилган эди, унинг шогирдларидан бири — сувчи Абдулло ота. — Унинг куни доим далада ўтар, ёшу кекса билан, хушмуомалада бўлар эди. Ҳар бир аъзосининг ташвишу, ғамига шерик эди. Унинг ўй-хаёли доимо пахта ва бошқа экинлардан қандай қилса юқори ҳосил олиш мумкин эканлигида эди. Унинг ғамхўрлигидан биз ҳам кўп вақт баҳра олиб, далада қолиб, уйимизни ҳам унутар эдик. У ерни севар ва унга меҳр кўяр, шундан бўлса керак бригада аъзоларининг йиғилишларида «Ким ерни алдаса, ўзи алданади» деган иборани ишлатар эди.

Кекса деҳқон Боймирзаохун ота: «Маматисоқ деҳқончиликда зуваласи пишган бола, у пахта билан тиллаша оларди» — дер эдилар...

Маматисоқ Тошматов 1918 йили Султонобод қишлоғида деҳқон оиласида туғилди. 1925 йили янги мактабга кириб, 1932 йили 7 синфни тамомлади ва тракторчилик-шофёрлик курсида ўқиди. 1935—1938 йиллар ҳарбий хизматда бўлди. 1938 йилдан колхозда табелчи, ҳисобчи бўлиб ишлади. 1941—1945 йилларда фронтда бўлди, яраланди, тузалиб яна урушга кетди. 1945 йил кузида бир қанча орден ва медаллар билан фронтдан қайтди, яна ўзининг жонажон даласига қайтди. Тополинага яқин бўлган бу жойни «Калта тумшуқ» деб аташади.

«Ерни боқсанг, ер сени боқади» — дер эди доимо Маматисоқ ака. 10 йилдан ортиқ «Калта тумшуқ»даги 1-бригадага бошчилик қилди. Ҳосилдорликни 25 центнердан 40 центнерга олиб чиқди. Унинг пахтачиликдаги катта хизматларини инобатга олиб ҳукуматимиз 1955 йили 2 орден ва 1957 йили «Меҳнат Қаҳрамони» унвони ва олтин юлдуз билан

мукофатлади. Бир неча бор вилоят ва туман советларига депутат бўлиб сайланди.

Султонободликлар Маматисоқ Тошматовнинг ҳурмати-ни ўрнига қўйиб, маҳалла ва кўчалардан бирини унинг номи билан атайдилар. Унинг фарзандлари эл хизматида бўлиб, оталарининг руҳини шод қилмоқдалар.

ҲАЁТИ ИБРАТ ЭДИ

Иккинчи жаҳон урушида бурилиш даври бошланган 1943 йил. Деҳқончилик ишлари, хусусан қишлоқ хўжалигидаги барча ишлар кексалар, хотин-халажу, болалар чекига тушган. Боз устига колхозчиларнинг бажарган ишларини ҳисоб-китоб қилиб боришга хат-саводи етарли бўлган кишилар ҳам бармоқ билан саноқли.

«Эшон буванинг ўғли Иброҳимжонни уқувли бола дейшади, ўшани табелчиликка қўя қолмайликми?!» — деб қолди бир куни колхоз ҳосилоти бригадаларга бошлиқ ва табелчи танлаётган раис олдига кириб.

— Тўғри айтасан, нечанчида ўқийди? — деди раис мушқули енгилашаётганидан кайфияти кўтарилиб. «Бешинчида» деган жавобни эшитиб, яна ўзи қўшиб қўйди: — болаларимизни ҳам саводсиз қилиб қўймаса эди бу лаънати уруш. Хай майли, урушдан кейин қолганини ўқиб олар, эртадан бошлаб бригадирга табелчи қилиб қўшиб қўйинглар.

Шу-шу бўлди-ю эндигина 12 ёшга тўлган (1931 йилда туғилган) Иброҳимжон Тошхўжаев болалик чоғиданоқ меҳнат фаолиятини бошлашга мажбур бўлди. 1945 йилгача табелчилик қилиб анча пишиб қолган Иброҳимжонни республика ҳисобот кадрлари тайёрлаш мактабининг Андижон бўлимига ўқишга юборишди.

1945—1946 йилларда мазкур курсда ўқиб, махсус билим олган Иброҳимжон колхозга қайтиб, 1948 йилгача бош табелчи ва ер ҳисобчиси вазифаларини, сўнгра 1958 йилгача эса бош ҳисобчи вазифасини бажарди.

Ўзининг илмга чанқоқлиги, меҳнаткашлиги, одамларни ўз ортидан эргаштира олиши билан раҳбарлари эътиборига тушган И. Тошхўжаев 1958 йилда «Бирлашган» колхозига раисликка сайланади. Эндигина 27 баҳорни қаршилаган ёш раисга раҳбарларнинг ва халқнинг ишончи, катта масъулият юклаган эди.

У ориятли, қатъиятли бўлганлиги боис бутун вужуди билан ишга киришиб, бор билим ва куч-ғайратини колхоз иши, халқ иши учун сафарбар этди.

«Сендан — ҳаракат, мендан — баракат» деганларидек, дастлабки йилиёқ у астойдил ишлаб, одамларни ҳам шунга ўргатганлиги боис омади келди. Давлатга пахта топшириш йиллик режаси 102 фоизга бажарилди. Пахта ҳосилдорлиги ҳар гектар ҳисобига 20,4 центнер ёки 1957 йилдагига нисбатан яқин 5 центнер ортиқни ташкил этди. Дастлабки йилдаги ютуқ Иброҳимжонда ўзига бўлган ва колхозчилар ҳамда туман раҳбарларида раисга бўлган ишончни мустаҳкамлади.

Бошланғич маълумот билан 1945—1946 йилларда ҳисобот ходимлари тайёрлаш курсини ва 1950 йилда ўрта мактабнинг еттинчи синфни битирган раис 1962 йилга келиб, кечки мактабнинг ўнинчи синфини битириб ўрта маълумотли бўлди. 1968—1973 йилларда эса Андижон Пахтачилик институтининг агрономия факультетида ўқиб, агроном мутахассислигини эгаллади.

Деҳқончилик шундай бир мўъжиза нарсаки, унинг мўлкўлчилиги Оллоҳнинг иродаси-ю, об-ҳавонинг қош-қовоғига, деҳқоннинг омади-ю, ғайрат-шижоатига боғлиқ. Баъзан баҳор эрта келиб, кам ёғин бўлса, ёз иссиқ, куз илиқ келса деҳқоннинг ошиғи олчи деяверинг. Акси бўлса-чи?!... Эсимда, бундан 6—7 йиллар илгари чамаси баҳор, чигит экиш даврида 46 иш куни ёмғирли бўлган эди. Тўғри, сурункали 46 кун эмас, баъзида сурункасига 3—4 кун, баъзан кунда, кунора, 3—4 соатлаб ёмғир ёғиб, чигит экиш муддатларини анча чўзиб юборган эди.

Иброҳимжон ака яхши инсон, билимдон раҳбар ва тажрибали деҳқон эди. Ўқиш, ўрганиш ва изланиш унинг доимий шиори бўлган. Изланганда ҳам синчковлик билан, йилдан-йилнинг, ойдан-ойнинг ва кундан-куннинг фарқи нимада эканлигини ҳисоб-китоб қилиш, деҳқончилик ишларини ташкил этишда ана шу кузатишларига алоҳида эътибор қаратишга одатланиб изланган. Бунини у киши юритган кундалик дафтарлар варақларига битилган маълумотлар ҳам кўрсатиб турибди.

1961—1974 йилларни ўз ичига олган биринчи дафтарнинг варақларида (1961йил): «20 март : «Колхозда электрлашти-

риш бошланди», 27 март: «Андижонда область кенгаши бўлди. Ўртоқ Рашидов қатнашди», 29 март: «Колхозда макка экила бошлади» ... 29 июль: «Чеканка бошланди», 2 август: «Бир кун ёмғир ёғди» деб битилган маълумотлар бундан қирқ йил илгари бўлиб ўтган воқеа-ҳодиса ва деҳқончилик ишларини яққол кўз олдингизга олиб келади. Айниқса, деҳқончилик учун ноқулай бўлган кунлар, қайси кун ҳаво айниб, қачон ёғингарчилик бўлган дамлар, қачон ерга уруғ қадалганлигидан тортиб, қачон ғўзани суғориш бошланганлиги, биринчи гул қачон кўринганлиги, қачон пахта очилган-у, қачон режа бажарилганлиги ҳақидаги маълумотлар қайд этилган 8 та умумий дафтарни бутун бир тарих дейиш мумкин.

Иброҳимжон ака 27 йил «Бирлашган» жамоа хўжалигида раис бўлиб ишлаган бўлса, кундалик маълумотлар қайд этиладиган дафтарни юритишни ҳам тўхтатмаган. У раислик қилган даврда хўжаликда бор-йўғи уч йил режа бажарилмай қолган, холос. Қолган 24 йил давомида режалар муттасил ортиғи билан бажариб келинган. 1957 йилда хўжаликда 270 гектар ернинг ҳар гектарида 15, 7 центнердан ҳосил олиниб, давлатга 423 тонна пахта топширилган бўлса, 1984 йилга келиб 140 гектар ернинг ҳар гектарида 34,9 центнердан ҳосил олинди ва давлатга 489 тонна пахта топширилди. Ҳар бир колхозчининг йиллик иш ҳақи 1957 йилдаги 283 сўмдан 1984 йилга келиб 1586 сўмга кўтарилди.

— Дадамизнинг ҳаёти биз учун ибрат эди, — деб хотирлайди Иброҳимжон аканинг учинчи ўғли Саидакмал Тошхўжаев. — У киши ундоқ қил, бундоқ тур, уни қилма, буни қил, деб бизни ўз меъёрига соламан деб уринмасди. Бизга ўзининг шахсий ҳаёти, юриш-туриши, иш юритиши ва рўзғор тутиши билан ибрат кўрсатарди. Тез-тез кечки овқатдан кейин ҳаммамиз жам бўлган пайтларда академик Қори-Ниёзийнинг «Ҳаёт мактаби» деган китобини ва шунга ўхшаш адабиётлардан ибратли ҳикоятларни ўқиб берарди. Лекин ундан ҳулоса чиқаришни, китоб мағзини чақиб, яхши-ёмонни ажратиб олишни ўзимизга қўйиб берарди.

Иброҳимжон ака Тошхўжаев 1991 йилнинг 25 декабрда, 61 ёшида ҳаёт билан видолашди. У 5 нафар ўғли, 3 нафар қизи, 40 дан зиёд неvara ва чеваралари, уни таниган, билган ва бирга ишлаган ёру биродарлари хотирасида ҳамон яшаб келмоқда.

ХАЛҚ ЎҚИТУВЧИСИ

Султонобод аҳолиси зич қишлоқлардан биридир. Ҳозирги кунда қишлоқда тўртта мактаб бўлиб, бу жойда 300 дан зиёд ўқитувчи ва тарбиячилар ёшларга билим беради. Бу ўқитувчи-тарбиячилар орасида бошланғич синф ўқитувчиси Муҳаммадали Турсуновнинг педагогик фаолияти алоҳида ажралиб туради. У 1939 йили Султонободда деҳқон оиласида туғилди.

Ўрта мактабни тамомлаб, у 1962—1967 йилларда Андижон Давлат педагогика олийгоҳида ўқиди. Бошланғич синфлар бўйича олий даражадаги мутахассисликка эга бўлди. Муҳаммадали ўзининг жўшқин фаолиятини 35-мактабда бошлади.

Унинг ўқитувчилик фаолияти янгиликка интилиш, ўқитишнинг янги усулларини излаб топишдек мураккаб, заҳматли жараён билан тўладир. Олийгоҳда режалаб юрган дилидаги ижодий мақсадларини мактабда амалга ошириб борди.

Ўқув хонасини техника воситалари билан жиҳозлади. Фани ва дарси юзасидан туман, вилоят миқёсида ижодий семинарлар ташкил этиб, ишларни ўз ҳамкасблари диққатига ҳавола этди. 1976 йили вилоят семинарини ўтказиб, бошланғич синфларда техника воситаларидан фойдаланишнинг афзалликларини исботлади.

Домланинг «Сеҳрли квадратлар», «Сирли кубикчалар», «Сирли китобча» каби бир нечта кўргазма қуроллари тез орада вилоят миқёсига тарқади.

Лотин алифбосига асосланган ўзбек ёзувига ўтилиши муносабати билан «НИТО» номли лотин ёзувидаги ўқув қўлланмасини яратди. Бу, лотин алифбосини ўрганишда ўқитувчи ва ўқувчиларга қулайлик яратди. Муҳаммадали Турсунов вилоят малака ошириш олийгоҳида дарс бериши билан биргаликда, ижодий изланиш натижаси ўлароқ

«АЛИФБОгача бўлган даврда болаларни ўқишга ва ёзишга тайёрлаш» китобини услубий қўлланма сифатида боғча тарбиячиларига, ота-оналарга ва ўқитувчиларга тақдим этди. Бу қўлланма тез орада ўз ўқувчиларини топди.

Муҳаммадали Турсуновнинг фаолияти ибратли бўлиб, у доим ота-оналар билан мустаҳкам боғланади. Болалар шахсиятини эъзозлади, ҳар бир ўқувчисининг қалбини ром этиб ўз ўғитларини уларга сингдира олди. Қишлоқдаги ҳар бир ота-она ўз фарзандини Муҳаммадали Турсуновда ўқитсам деб орзу қилади.

Домла, бола ҳақида шундай дейди:

— «Паст ўзлаштирувчи боланинг ўқитувчи кўзига мўлтираб қараб туриши менга ёрдам беринг дегани эмасмикан». Устознинг бу сўзлари ўқувчининг руҳий ҳолатини тушуниш ва унга меҳрибонлик ила ёндашишини билдиради.

Домланинг остонаси устоздан услубий дарс олиш учун ташриф буюрувчи ёш ўқитувчилардан бўшамайди. Устознинг камтарлиги, ахлоқ-одобининг маънавий қадриятларимизга мослиги, ўзи ҳақида ҳеч сўз қилмаслиги, атрофлича билимдонлиги эл назарига тушган.

Устоз Ўзбекистон ўқитувчиларининг 5–7-қурултойларининг иштирокчисидир.

Ҳукумат бу олижаноб устознинг серқирра, машаққатли ва шарафли меҳнатини муносиб тақбирлади: У 1979 йилда «Ўзбекистон халқ таълими аълочиси», 1980 йилда «Методист ўқитувчи», 1985 йилда маориф аълочиси, 1992 йилда «Мустақиллик эсдалик нишони». 1993 йилда «Халқ таълими фидойиси» нишони, 1994 йилда «Ўзбекистон Республикаси халқ ўқитувчиси» унвонлари билан тақдирланди.

Устоз Муҳаммадали Турсунов ҳозирги кунда ҳам маорифда ёшлик ғайрати билан, янгиликка интилиш ва янгилик яратиш иштиёқи билан фаолият кўрсатмоқда.

Устознинг фарзандлари: Маҳмуджон — муҳандис, Маъруфжон — ҳайдовчи, қизи Дилрабо — ҳисобчи, кенжа ўғли Муҳаммаджон — ўқитувчи мусаввирдир.

АСОВ ДАРЁ ЖИЛОВДОРИ

*Йўлдош мироббоши Кампирободда,
Биринчи сув илмин этганда ижод.
Чўллар сувга қонгач, баҳру роҳатда,
Бутун водий аҳли бўлган эди шод.*

Сойнинг устидаги чойхона рўпарасида унинг номи, қилган ишлари битилган ёдгорлик бор. Найнаволик оқсоқоллар зиёрат қилиш учун келган эдилар.

Улар айланаси 4—5 қулоч ва баландлиги 40 метрдан ошадиган баҳайбат толлар остидаги сўрига келиб ўтиришди. «Бу толларни Йўлдош ота 1895 йилда ўтқазган экан, — деб гап бошлади нуронийлардан бири. — Ҳозир у ҳаёт бўлганида 130 ёшга кирган бўларди. У қишлоғимизнинг фахри эди. Йўлдош ака узоқ йиллар мобайнида Қорадарё билан курашиб келган эди».

Бу сўзларни тинглар эканман, отам Исмон мироббошининг Йўлдош мироббоши ҳақида сўзлаб берган ҳикоялари ёдимга туша бошлади: Йўлдош мироббошининг шогирди эдим, доим бирга сепоя тайёрлаш ва дарёга ташлашда бирга бўлганман. Бу ерда Қорадарё сувидан сепоя солиш орқали Андижонсой, Шаҳрихонсой ва бошқа каналларга тақсимланган. Хўш, бу қандай иш эди? Олма гулида Қорадарё суви ҳаддан ташқари кўпаяр эди. Секундига 200 куб метр сув келар эди. Қишлоқларни, соҳилларни, экин майдонларини сув тошқинидан сақлаш мақсадида юзлаб одамлар келишарди. Кейин Найновага йўл олишарди. Мироббошилар бу ишларда бош бўлар эдилар.

1887 йили худди мана шу ерга Султонободлик деҳқон Тўхтаҳўжа 16 ёшли ўғли Йўлдошни олиб келиб, тақдирини сепоячиларга топширди, 5 йилдан сўнг боланинг жасур ва ишчанлигини синаган рус инженери К.Н. Сиявский Йўлдошни Санкт-Петербург сув хўжалиги билим юртига ўқишга юборади. У рус тилини ўрганади, ўқишни тўлатўкис тамомлаб, Кампиробод соҳилига қайтиб келгач, уни мироббоши қилиб тайинлашди. Ҳар йили Қорадарёга 3000 га яқин сепоя солинарди. Бу иш нақадар оғир, хавфли ва машаққатли эди.

Орадан йиллар ўтди. Асов дарё билан олишувда соч-соқоли оқарсада мироббоши жонбозлик кўрсатар эди. Исмон мироббоши Йўлдош ота ҳақида мана шундай ҳикоя қилиб берган эди: «Бу воқеа 1934 йили юз берган. Уста Йўлдош ўшанда олтмиш уч ёшда эди. Май ойининг охири бўлиб, Қорадарёда сув лиммо-лим эди. Хайқираётган сув сепояларни оқизиб кета бошлади. Йўлдош ака менга «— Исмон, бақир, югур Найновга, одамларга хабар бер», — деди. Мен катта овоз билан қичқириб, одамларни соҳилга келишга чақирдим. Кўпчилик бўлиб тезлик билан сепоя ясаб, сувга ташлайвердик ва мустаҳкам ўрнатдик. Йўлдош ака эса ҳамон олдинда эди. Гоҳ-у, гоҳ бу сепоянинг туришига кулоқ соларди. Сув ниҳоятда кўп, сепояларни узиб кетай деб тебратар эди. Шохлар билан ҳарсангларни олиб келиб боса бошладик, лекин иложи йўқ эди. У турган сепояни бирдан сув оқизиб кетди. Мироббоши сувга қулади, сув уни ўз қаърига тортди. Шу тобда уни қутқариш жуда мушкул эди. Бир ярим кундан сўнг унинг жасадини Қорадарё елиб оқаётган соҳил яқинидан олиб чиқдик.

Мард ва жасур мироббоши (1871—1934) ўз ҳаётини халқ иши йўлида ана шундай фидо қилди. Эндиликда Тўхтажонжаев номи билан аталувчи қадимий Найнаво қишлоғининг ёшу қариси унинг номини ҳар доим эъзозлаб тилга оладилар.

Йўлдош Тўхтажонжаев ҳақида Анорвой Қуронбоевнинг «Сув достони» асарида, Ҳамид Фуломнинг «Қорадарё» романларида ҳикоя қилинган.

Отанинг бир қизи бўлган. У Муқаддамхон ая эди. Халқ маорифи аълочиси бўлган ая узоқ йиллар Султонобод қишлоқ советининг раиси бўлиб ишлаган.

МЕҲНАТГА БАХШИДА УМР

1925 йил — таваллуд санаси.

1941— педагогика билим юрти-
нинг дипломи соҳиби.

1941—1943— мактаб ўқитувчи-
си.

1943—1944— Тошкент ҳарбий
билим юрти курсанти.

1944—1945 — Белоруссия фрон-
ти жангчи командири.

1945—1949— мактаб директори.

1949—1952— туман ёшлар қўми-
таси котиби.

1952—1969— МТСда котиб, колхоз раиси.

1970—1977— совхоз директори...

Бор йўғи 52 йил умр кўриб, серқирра ҳаётий фаолият эгаси бўлиш ҳаммага ҳам насиб этавермайди. Бунинг учун билим, сабот, қатъийлик, қобилият, туғма талант зарур. Қадимги Қўрғонтепа қишлоғининг қўли қадоқ миришкор деҳқони Усмон ака Кенжаев оиласида ана шундай матонатли фарзанд дунёга келган эди. Халқимизда фарзанди нобуд бўлмасин деб Турғунбой, Турсунали, ... дея аташ одати бор. Турғунбой Усмонов ҳали мактабдалик чоғиданоқ ўзининг ҳаракатчанлиги, ўқишга чанқоқлиги ва ташкилотчилиги билан тенгдошларидан ажралиб турарди. Бу хусусият бола вояга етгач, катта ҳаёт жабҳаларида, камолот чўққисини эгаллашда ўз самарасини берди.

Хизмат қилган ҳурмат кўрур. Жангчининг жасурлиги орден, ташаббускор раҳбарнинг меҳнати орден ва ўнлаб медаллар, фахрий ёрлиқлар билан тақдирланди, «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган агроном» деган юксак унвонга эга бўлди. Улуғ инсонлар эл орасида абадий яшайдилар, яшайдилар хотираларда, обидаларда, дўсту шогирдлар гурунгида, китоблар саҳифасида. Мана Турғунбой Усмонов ҳақида бир неча ёдномалар:

Машҳур ёзувчи А. Раҳматнинг «Жанг суронларида» номли китобида шундай битиклар бор: «Лейтенант, сенга шундай топшириқ бор. Ёнимизда, мана бу қишлоққа душман

десант туширибди... Ўз взводингни олиб, уларни қуршаб, қириб ташлашинг керак... Йўлга тушдик. Тун қоронғисидан фойдаланиб, одамларни ҳар жой-ҳар жойга тақсимлаб, тонг отишини пойладик, элликка яқин гитлерчи қисмимиз штаби томон юра бошлади, яқинлашиши билан чор атрофдан ўқ узиб кўпини қириб ташладик. Генерал бошлиқ 19 гитлерчини штабга келтириб топширдик. Мени орден, жангчиларни медаллар билан мукофотлашди. 1945 йил 2 май куни ярадор бўлиб қолдим...».

Кадрдон дўсти, устози Абдурашид Абдурахмонов: «Дўстимнинг ёрқин сиймоси кўз олдимдан кетмайди. Узоқ йиллар бирга ишладик, сирдош эдик. У ўта талабчан, ҳар қандай ишга масъулият билан қарайдиган раҳбар эди. Бир воқеа эсимда. Республика раҳбари Ш. Рашидов Кампиробод суя омборининг қурилишига келганда биз уни Қ. Авазметов, Т. Усмонов билан бирга кутиб олдик. Шунда дўстим меҳмонларни Хонтоғнинг шарқида жойлашган Фозилмон ота булоғига бошлади... Шу-шу бўлди-ю хароба бўлиб ётган мазор ва доривор булоқ атрофи ободонлаштирилди. Агар Турғунбой дўстимнинг умри қисқа бўлмаганида жуда кўп хайрли ишларни амалга оширган бўлар эди. Минг афсуски, у 1977 йил октябрь ойининг I-кунида идорада, иш устида жон таслим этди. Мен ўшанда ҳам бирга эдим...»

«Бизнинг «Султонобод» хўжалигимизда раислик қилган йиллари ободонлаштиришга жиддий эътибор берди. Кўкбулоқни дам олиш масканига айлантирган ҳам Турғунбой ака эди», дея эслайди Убайдулло Мамашоипов.

Ҳозирда фарзандлари Эркинжон, Анваржон, Санъатхон, Соҳибаҳон, Саидумар, Саидахон, Саодатхон, Иқболжонлар падари бузрукворларининг пок руҳларини ёд айлаб ҳаёт кечирмоқдалар.

МАЪРИФАТГА БАХШИДА ҲАЁТ

Ўзбекистондан чиққан биринчи дипломат Иноғомжон Хидиралиевнинг қизи, «Ўзбекистон халқ маорифи аълочиси» Махфиратхон Хидиралиева саксон ёшни ортида қолдириб, фарзандлари ардоғида яшайди. Онанинг маърифатга бахшида умри биз ва бугунги авлодга ибратлидир.

— Онахон, суҳбатни таржимаи ҳолингиз, энг муҳими касб фаолиятингизнинг илк йиллари ҳақида юритсак.

— Мен Қўрғонтепа туманидаги колхозда, зиёли оилада, 1920 йилда туғилдим. Онам Рўзихон Хидиралиева 96 йил умр кўрган бўлсалар, ўттиз олти ёшидан бевалик билан бизни муаллимлик касби орқали эл қатори улғайтирди. Оиламиздаги адабиёт ва маънавиятга оид суҳбатлар, турли савиядаги одамларнинг хонадонимизда бўлиши, хуллас, оиладаги муҳит мени бефарқ қолдирмади. Отамдан менга юққани, дангал гапириш, сўзининг устидан чиқа билишлик ўтган бўлса, онамнинг ахлоқ-одобга оид панд-насиҳатлари ҳаётда ўз йўлимни топишга катта туртки бўлди.

Бошланғич таълимни ҳозирги 11-(2-ТўМ) мактабда, 1936 йили Андижондаги хотин-қизлар педагогика билим юртида олиб, сўнгра Фарғона педагогика институтида ўқидим. 1938 йили институт Тошкентга, Низомий номли педагогика институтига кўчирилди. У ерда ўша даврнинг чуқур билимдонлари, шоирлар Султон Жўра ва Мақсуд Шайхзодаларнинг сўз санъати қизиқишимни яна ҳам оширди. 1940 йили институтни тугаллаб, ўз райономга келдим...

— Кечирасиз, юқорида қатағонлик йиллари бошланиб, дедингиз... Шу ҳақда ҳам...

— Э, ҳа, ...Бу ҳақда эсласам танамга муз киради. Алам ва ўкинчлар армони бўғзимдан олади. Оиламиз, отам Иноғомжон Хидиралиевнинг «халқ душмани» тамғаси остида қораланишидан сўнг оғир кунларни бошимиздан ўтказдик.

Шукр, ҳақиқат букилади, аммо синмаслигини кўриш менга насиб этди.

1969 йил, 15 июнда Ўзбекистон ҳукумати отамнинг ҳаёти ва фаолиятини ўрганиш, унинг номини абадийлаштириш ҳақида қарор қабул қилди. Мустақиллик бизнинг оиламизга қувонч олиб кирди. Бугунда ҳаётим ва меҳнатимдан розиман. 1941 йилдан пенсия ёши (1974) гача ва ундан кейин ҳам анча вақт қадрдон мактабда ишладим. Мен ва касбдошларим ишлаган ўша даврлар (1940—1950) саводсизлик (аниқроғи кирилл ёзувига ўтиш)ни тугатишда вақт ва иш соати чегарасиз эди, маҳалла аҳолисини тўплаб, гуруҳ-гуруҳ қилиб ўқитардик. Кундузи яна одатдаги мактаб ишига улашиб кетарди.

Раҳбарият ва ўқитувчиларнинг меҳнати ўз мевасини кўрсатди. Аниқроғи ўз касбининг фидойилари Мамасоли Аминов, Донахон Султонова, Аношина Людмила, Аҳаджон Қамбаров, Олимжон Муслимов, Рамазонхон Ҳайдарова ва Ҳамиджон Мусаевларнинг меҳнати ҳисобига 2-ўрта мактаб 1964—1970 йилларда республикага танилиб, таянч мактаби номи билан фаолият кўрсатди. Мана шу ютуқлар ва касбдошларимдаги меҳнатга бўлган муносабатлари менинг ҳам ишимдаги ютуқларимга омил бўлди. Шунинг мен район ХТБ да 3 йил ўзбек тили адабиёти ўқитувчиларига методистлик қилган йилларимда чуқур ҳис этдим. Қолаверса, районда маънавият ва тарғибот ишлари соҳасида жамоатчи вакил бўлишимга амалий ёрдам берди. Мана бугун мустақилликнинг менга насиб этган кунларига шукроналар айтиб, меҳнатларим роҳатида яшаяпман.

Бугунда собиқ ўқувчиларимдан 12 фан номзоди, 3 фан доктори ва районимизнинг илғор меҳнат вакиллари — агрономлар, врачлар, олимлар, ўқитувчилар, хуллас, ўз касбларининг усталари етишиб чиққанидан бахтиёрман...

Ҳа, маърифат фидойиси Махфиратхон она Хидиралиева бугун истиқлол ва фарзандлари ардоғида. Ва бу хонадондан яна бир меҳр ва оқибатлик неъматни оила бошлиғи Сотволди ака Саидумаров фарзандлари Неъматжон, Соҳибахон, Зулхумор ва Илҳомжонларни ота-оналарининг дил суҳбатларига шерик бўлганда кўрдик. Она таассуротларидан таъсирланиб, маориф ва маърифатда туманимиз номини

республикага ёйган заҳматкаш зиёли устозларимизга қуйи-
даги ҳурмат ва эҳтиром сатрларини бағишлагимиз келди:

*Илм ганжларидан қошона ясаб,
Қамолот қалитин тутган мурғакка.
Сабрингизга имон келтирдим шу тоб
Демакки, кўчгансиз, ҳар пок юракка.
Ҳар юрту, заминда Устоз, Муаллим,
Ҳурмату, эъзозда бўлгани тайин.
Устознинг сабоғин уққанки мўмин,
Падардан кейинги қарзликка мойил.*

ОТ УСТИДА ЎТГАН УМР

Ҳаёт деб аталган бу ёруғ оламга инсон келиши билан унинг тақдир кemasи яшаш маконларининг минг бир манзилларига етаклайди. Бу манзиллар, албатта, инсон авлодининг қобилият ва қизиқишлари асосида макон топади.

Исмонали Холмирзаев ҳам ибратли умр кўрган ва касбидан мактаб яратган инсонлардан эди.

У 1896 йили Деҳқонобод қишлоғида чорвадор oilасида туғилган. Исмоналининг болалиги сурув-сурув қўй, йилқилар орасида ўтди.

Оқ подшонинг мардикор олиши, ўша даврдаги сиёсий бўҳронлик йиллари — давр муҳити унинг саводсиз қолишига сабаб бўлди. Лекин ёш йигитдаги чорва сирларига қизиқиш, яйлов табиатидан завқ олиш, касбга бўлган қизиқишини янада орттирди. У энди, қўйларнинг зотдор насллари устида бош қотирди. 1922—1939 йилларда «Деҳқонобод» артелида чорвачиликдаги фаолияти изланиш ишига мактаб бўлди. Эсини таниганидан умрининг охиригача (1963) чорвачилик билан шуғулланган Исмонали ота қўйларнинг Тожикистон қўйлари билан чатиштирилган «Ҳисори» зотларини яратишга ҳисса қўшди.

Бу ютуқларнинг бошида, аввало, Исмонали бўлса-да, унинг ана шу изланишлари ва қизиқишларига амалий ёрдамни уста пахтакор, колхоз раиси Боқижон Ҳамроқулов берди. Исмоналининг изланиш ва меҳнатлари замонавий меҳнат шароитида эмас, уйи-тоғ, томи-осмон, қорлар ёпингичу, майсалар кўрпа бўлди. У ўзининг тинимсиз меҳнати ва изланиши билан (Уз. СЭ. 12 жилд, 301-бет) тарихда қолди. Самарали меҳнати ҳукумат томонидан муносиб тақдирланди. У «Меҳнат Қаҳрамони», орден ва медаллари соҳибидир.

У ҳаётдан эрта кетди. Ва қайсидир маънода армонли кетди. Отанинг армони ўзи илмсиз ўтгани учун, фарзанд-

ларини илмли қилиш, камолини кўриш эди. Буни эса бугунда отанинг 4 ўғил ва 5 қизи амалга оширдилар.

Чўпонлар тилида «Тўққизинг учга етадими?» — деган, гап бор. Буни ҳамма ҳам тўла англаб етавермайди. Фақат шу касбнинг фидойиларигина англаб, шунга амал қилганлар. Савол маъноси: тўққиз ой — баҳор, ёз, куз фасллари давомида тўплаган ем-ҳашагинг уч ойга етадими, деган мулоҳаза ётади. Исмонали ота бу ҳикматли сўзни яхши билиб, чорвачиликда ўзига хос мактаб яратди.

Исмонали ота яратган «Ҳисори Савой» зоти республикамиз қўйчилиги соҳасида катта ютуқ бўлди. Колхоз ва район номи республикага ёйилди. Бугунда Исмонали Холмирзаевнинг фарзандлари Мамаш ота ва Каримжон оталар чорвачиликни ривожлантиришга ўз ҳиссаларини қўшмоқдалар.

ЎЗ КАСБИНИНГ ФИДОЙИСИ

Ҳар бир касбнинг ўз устаси бўлгани каби, ҳар соҳа учун ҳам ўзининг одамлари керак. Биз ҳикоя қилмоқчи бўлган инсонда одамлар қалбига йўл топа олиш, уларни ортидан етаклаш қобилияти бор эди.

Умрзоқ аканинг ҳаёт йўли, меҳнат ва оилани бошқариш мактаби бугунги ёш оилаларга ибратдир. У 1933 йили Қўрғон-

тепанинг «Файрат» колхозида деҳқон оиласида туғилди. Умрзоқ болалигидан отаси Холмирза Нишонов ёнига кирди.

Умрзоқ 1954 йили Андижон тракторчилик курсига ўқишга борди ва шу соҳада етук мутахассис бўлиб етишди. 1958 йили пахтачиликни механизациялаштириш шиорига жавобан вилоятда биринчи механизациялашган бригада ташкил этиб, техника қўллаб юқори ҳосил олиш мумкинлигини амалда исботлади. Ана шу ютуқлари туфайли орден билан мукофотланди.

Шундан сўнг 32 ёшли тажрибали бригадир вилоятда пахта усталарининг назарига тушди. Унинг тажрибаси ва дала ишларини вилоятлардан келиб ўрганиб кета бошладилар. Дала Умрзоқ аканинг умр мазмунига айланди. Тезкор янгиликка интилиши, дала шийпонини катта оила даргоҳи — маънавият ўчоғига айлантириши ўша давр муҳитидаги катта янгилик эди.

Пахтанинг ҳақиқий устасига айланаётган Умрзоқ ака энди ҳукумат идораларига зарур таклиф, синалган тажрибалар билан дадил кира олар эди. Шундай ҳам бўлди. «Механизацияга кенг йўл», «Колхозчи ва теримчиларнинг моддий шароитларини яхшилаш ва рағбатлантириш» шиорлари авж олган йиллари вилоят қишлоқ хўжалиги ходимларининг кенгашида юқоридаги шиорларга жавобан «Колхозчиларни бепул иссиқ овқат билан таъминлаш ва пахта ком-

паниясидан сўнг саломатлигини тиклаш, ҳамда рағбатлантирувчи саёҳатлар уюштиришни ташкил этиш» ташаббусини кўтариб чиқди. Бу таклиф кенгаш қатнашчилари томонидан бир овоздан маъқулланди.

Халқ дарди билан яшаш унинг обрўсига обрў қўшди, районда энг юқори — 46, 6 центнердан ҳосил олишга эришди. Ана шу ютуқлар эвазига у 1972—1973 йили орденлар билан тақдирланишга сазовор бўлди. Умрзоқ ака бу ютуқлардан эсанкирамади, аксинча одамлар юрагига чуқурроқ киришга, ёш колхозчиларга меҳрибон устоз бўлишга ҳаракат қилди.

Пахта ҳосилдорлигини оширишда туманда етакчилик қилганлиги ва пахтачиликда янги технологияни жорий қилганлиги учун 1978 йили орден билан мукофотланди. Республикамиз раҳбари Шароф Рашидов ва вилоят раҳбарларининг Умрзоқ ака даласида бўлиши, бўлганда ҳам шунчаки эмас, оддий деҳқон фарзандининг мана шундай ютуқларга эришишдаги тажрибаларини таҳлил этишди ва унинг пахтачиликдаги ютуқларига юқори баҳо беришди. Вилоятда биринчи бўлиб унга «Волга» автомашинасининг калитини тутқазишганди.

Ҳа, Умрзоқ ака Холмирзаев сиз билан биз ўргансак арзигулик меҳнат дорилфунунини яратди.

ЕТИМЛИК НИМАДИР, БИЗЛАРДАН СЎРА...

*«Аёллар бор, уриниб қанча,
Ёя олмас муштдек хамирни.
Бу ая-чи, хамирдек бураб,
Улаб берар ҳатто темирни.
Шундан уни «Ўт юрак» деймиз,
Элга наф бор шу ўт тафтидан.
Зарур булса халқи учун у
Гул ундирар иссиқ кафтидан.»*

(«Юқори ҳосил»,
1975-йил 22-сон)

Қўлимизда бир даста туман, вилоят, республикада 39—40 йиллар давомида босилиб чиққан газета-журналлар, бир неча альбом ва китоблар. Булар тарих зарварақлари.

«... Кимсанхон 1927-йилнинг феввалида туғилди. Аммо она дийдорига тўйиш nasib бўлмади... Ҳуринисо опа оламдан барвақт ўтди. Отаси Ҳошимжон ака ҳам узоқ яшамасди... Ўқиган, ишлаётган қизларни кўриб ҳавасим келди... Ўз тақдиримни ўйлаб ФЗОга киришга қарор қилдим... барча битирувчиларни Уралга олиб кетишди... Икки йил слесарлик қилдим... Фронтга қурол аслаҳа керак эди... Эртани-эрта, кечани-кеча демай ишлашга тўғри келди».

Қўрғонтепанинг бугунги кунига назар ташласак юзлаб, минглаб фидойиларнинг қадоқ қўллари-ю залворли қадамларининг изларини кўрамиз. Ана шундай фидойи инсонлардан бири эди Кимсанхон опа Ҳошимова. Унинг босиб ўтган умр йўли ёшлар учун ибратлидир. Юқорида ўқиганимиздек, ота-онадан ёшлигидаёқ етим қолган қизча сарсон-саргардонлик бўронига дучор бўлди. Нон дея, жон дея қайси эшикларга бош урмади бечора. 15-ёшида ФЗО ётоқхонасида қотди кўз ёшлари. Ҳаётга тик қаради, ундан таълим олди. Нижний — Тагил заводларининг дастгоҳларида чиниқди ўзбек қизининг билаклари... Донбасс шахталарининг темир устунлари пайвандланди ўша билаклардан...

1946-йил. Ва ниҳоят, Қўргонтепа! Пахта тозалаш заводи унинг доимий ишхонаси, меҳрибон жамоа. Кимсанхон опа газетада берилган бир мақоласида шундай дейди: «Мен 40 йилдан буён шу ерда ишлайман. Бир неча касбни биламан. Улардан пайвандчиликка ихлосим катта... Ёшларга мураббийлик қилиб ҳар йили бир-икки кишига пайвандчиликни ўргатайпман. Шогирдларимдан В. Аҳмедов, М. Муҳаммадиновлар мен билан бирга ишлаётир. Кўп йиллик самарали меҳнатим орденлар, бир неча медаль билан тақдирланганидан хурсандман».

К. Ҳошимова заводнигина эмас, туманимизнинг, вилоят ва мамлакатимизнинг фахри даражасига кўтарилган аёлдир. Съездларга делегат, туман ва вилоят кенгашлари депутаты қилиб сайланган. Меҳнати ва фақат ҳалол меҳнати орқалигина эришди ана шундай мартабага, таҳсинларга. Шу ўринда бугунги ёшларга айтиувимиз бор: пахта заводи олд саҳнасидаги муҳташам қўшиқ, фаввора ва аркларни кўргангизда бир зум сукут сақланг, чунки бунда пайвандчи Кимсанхон опа нафақат темир арматураларни Довуд пиримдек бир-бирига боғлаган, балки, кўз нуруни, қалб қўрини, сиз билан бизга бўлган меҳр-муҳаббатини ҳам қўша пайвандлагандир. Уни эсланг, ёд этинг ва шу билан мўътабар она руҳини шод этинг.

У аёл эди, ибоси, ҳаёси, шаъни, ғурури мустаҳкам аёл эди.

«Дунёда ким гўзал» деб берилган саволга донишмандлар «Бола кўтарган аёл» деб жавоб берган эканлар. Кимсанхон опа 4 фарзандини ўз қаноти остида улғайтирди. Кимёхон шаҳар ҳокимиятида, Кўпайсинхон болалар боғчасида, Насибохон соғлиқни сақлаш муассасасида оналаридек эл хизматида. Ўғли Иброҳимжон эса она касбини давом эттирмоқда.

ИСТЕЪФОДАГИ ПОДПОЛКОВНИК

Районимиз халқ хўжалигини ривожлантиришда жуда катта ташкилотчилик намуналарини кўрсатган Садриддин Хўжаевнинг жанговар ҳаёт йўли кўплар учун ибрат бўла олади.

Ўш вилояти газетасининг 1963 йил 30 июль сонида Р. Эшонхоннинг «Улар ҳақ иши учун қурбон бўлганлар» деган эсдалик

мақоласи босилган бўлиб, унда эскилик қолдиқларига қарши курашда 1919 йили ҳалок бўлган комсомоллар орасида Садриддин Хўжаев номи ҳам зикр этилган.

Қийинчиликларни енгиб ўрганган Садриддин ўшанда ўлмаган эди. У катта ҳаёт йўлини босиб ўтиб, 87 ёшида вафот этган. Қатор жанговар орден ва медаллар соҳиби бўлган Садриддин ота Хўжаев милиция соҳасидаги хизматлари бўйича истеъфодаги милиция подполковниги даражасига етган эди.

1900 йилда Ўш шаҳрида туғилиб, 1914—1917 йиллар давомида рус-тузем мактабида таҳсил кўрган Садриддин тенгдошлари қатори 1917 йил ноябрь ойида Ўшда ташкил топган қизил гвардия сафига кўнгиллилар сифатида кирди. Садриддин Хўжаев 1922—1923 йиллар давомида Ўш уезд-шаҳар комсомол ташкилотининг пропаганда-агитация бўлими мудир сифатида ёшлар ўртасида катта сиёсий-тарбиявий ишлар олиб борган. Болалар боқимсизлигига қарши курашда фаол иштирок этган.

У 1924 йили Ўш уездининг энг оғир районларидан бири Ўзган районига милиция бўлими бошлиғи этиб тайинланди. 1927 йили Ўш шаҳар Совети ташкил этилиши муносабати билан Садриддин унинг биринчи раислигига сайланди. Ўша йиллари унинг ташаббуси билан ҳозирги Ўш муסיқали драма ва комедия театри биноси қурилган. Садриддин Хўжаев яна 1928 йилда Ўзган район милиция

бўлимига бошлиқ бўлиб боради ва у ерда 1932 йилнинг охиригача ишлайди.

1933 йилнинг бошида ҳозирги Кўрғонтепа районига милиция бўлими бошлиғи бўлиб келади. Уша йили районда сув тошқинига қарши кураш комиссиясининг раиси сифатида сувни жиловлашда Йўлдош мироббоши Тўхтаҳўжаев бошлиқ сепоячилар билан бирга катта ташкилотчилик ишларида қатнашади.

1936 йилги сув тошқинининг (ўша йили Қорадарёда 1060 кубометр сув оққан эди) олдини олишда район милицияси ва тошқинга қарши кураш комиссияси бошлиғи сифатида катта ишларни амалга оширган. Садриддин Хўжаев МТС директори, район пахтачилик бўлими мудир, райижроком раисининг ўринбосари, Хонобод агроучасткаси мудир, колхоз раиси вазифаларида ишлаб, сўнг пенсияга чиққан эди.

Садриддин ота Хўжаевнинг порлоқ хотираси Тўйчивой Тельман ва Манзурахон исмли фарзандлари ва халқимиз қалбида доимо сақланади.

МАЪРИФАТ ФИДОЙИСИ

Турсунали ҳожи Хўжамбердиев Қўрғонтепа тумани маърифати, маънавияти ва маданияти фидойиларидан бири ҳисобланади. 1926 йилнинг 5 майида Қорасув шаҳрида туғилган Т. Хўжамбердиев ўқишни изланишга, изланишни амалиётга боғловчи йигит бўлиб ўсди. Иш фаолияти-ни 14 ёшида босмахонада ҳарф терувчиликдан бошлади, сўнгра газета таҳририятида ишлади.

Ўқитувчилик, мактабда мудирлик қилди.

1947—1952 йилларда район ижроия қўмитаси масъул котиби, газета муҳаррири, райкомда бўлим мудир вазифаларини бажарган Т. Хўжамбердиев 1953—1956 йилларда Фарғона педагогика институтида таҳсил кўрди. 1956—1962 йилларда Қорасувдаги 1-ўрта мактаб директори, район халқ маорифи бўлими методика кабинети мудир ва бош инспектори бўлди. 1965—1970 йилларда эса илмий иш билан банд бўлганлиги сабабли Қорасувдаги 1-ўрта мактабда оддий ўқитувчилик қилди.

1970—1985 йилларда Қорасувдаги 2-ўрта мактаб директори вазифасида ишлаб туриб пенсияга чиққач, 1992 йилда «Қорасув тонги» шаҳар газетасини ва «Қорасув оқшоми» радиоэшиттиришларни ташкил этиб, 1996 йилгача муҳаррирлик қилди. Ҳозирги кунда газета муҳаррирининг ўринбосари бўлиб ишлаб келмоқда.

Тилшуносликда муҳим аҳамиятга эга бўлган «Ўзбек тили чорвачилик лексикаси» мавзусида диссертация ёқлаган, филология фанлари номзоди Т. Хўжамбердиев 3 та китоб, 1 та рисола ва 200 га яқин илмий-оммабоп мақолалар муаллифидир. Бугунги кунда Қорасув шаҳар тарихий музейи ва «Қорасув» ширкат хўжалиги тарихини яратиш юзасидан илмий иш олиб бормоқда.

Т. Хўжамбердиев «Ўзбекистон халқ маорифи аълочиси», «Халқ таълими фидойиси» медаллари, Ўзбекистон Респуб-

ликаси Олий кенгаши Фахрий ёрлиқлари билан тақдирланган. Набираларидан 20 нафари олий маълумотли ўқитувчилардир. Турмуш ўртоғи Турдихон Қобулова билан 10 нафар ўғил-қизни тарбиялаб элга қўшди. Уларнинг умумий педагогик стажи 300 йилдан ошди.

Маърифат бобида толмас, хассос инсонларнинг бири бўлган Турсунали ҳожи Хўжамбердиев ўзининг 76 йиллик умрининг асосий қисмини маънавият ва маърифат ишларига сарфлаб келаётир.

1992 йилнинг 21 март куни туманимизда яна битта янги «Қорасув тонги» газетаси ва «Қорасув оқшоми» радиоэшиттиришлари ташкил этилиши ҳам Турсунали ака фаолияти билан боғлиқ. Домланинг номи айтилиши билан кўпчилик кўз ўнгида унинг бебаҳо, энг нодир ва сара китоблар жамланган шахсий кутубхонаси намоён бўлиши аниқ. У ўз камолини, маърифат бобидаги ютуқларини китобсиз тасаввур қила олмайди. Бутуниттифоқ китобсеварлар жамияти президиумининг аъзоси бўлган ва шу масала бўйича ёрлиқ ҳамда нишон билан тақдирланганлиги ҳам бежиз эмас.

Турсунали ҳожи Хўжамбердиев 80 ёшни қоралаб бораётир. Лекин унинг фикрларида аниқлик ҳамон ҳукмрон. У бундан 50—60 йил аввал бўлиб ўтган воқеаларни кечагидек аниқ хотирлайди ва сизни ҳам ортда қолган тарихий воқеалар билан таништиради. Унинг ёшларга таълим-тарбия бериш, мактабларнинг ўқув моддий базасини мустаҳкамлаши республика миқёсида эътироф этилган.

ЭЛ СЕВГАН РАИС

Қўрғонтепада шундай бир мўътабар инсон борки, уни ҳамма билади ва ҳурмат қилади.

Халқ уни ардоқлаб «Раис» деб чақиради. Акбарали Ҳайдаров 1955—1977 йиллар, яъни 22 йил давомида «Деҳқонобод», «Қўрғонтепа» ва «Маъмуробод» колхозларида раислик қилган эди. Бу даврда Шаҳрихонсойдан бошланадиган «Юқори Маъмуробод» ёхуд «Каттавой» ариғи олишла-

рида этик ечмай сув кечган раисдир у. Шудгор қилаётган трактор бузилиб қолганда Мамаш инженер (Маҳаммаджон Мамадалиев) тузатгунча қорга тўшалган ғўзапоя устида тик туриб тонг оттирган раисдир у. 26 центнердан ортиқ ҳосил олинмаётган ерларда «Қаловини топсанг қор ёнади» деганларидай, ишнинг кўзини билиб пахта ҳосилдорлигини 37 центнергача кўтарган раисдир у.

— Ерга ёруғ тушмай от билан дала айланар, сўнг от чарчаса ўзи пиёда экин оралаб кетарди, — дейди собиқ бригадир Абдурахмон Юнусов.

— Мен Акбарали билан узоқ ишладим, — эслайди Анорбой ака Ашуров, — бировга қаттиқ гапирмас эди-ю, аммо мавсумларда, айниқса шудгорлаш, ғўзага сув қўйиш ва пахта теришда ҳаммани оёққа турғизарди.

А. Ҳайдаров маданиятли, камтар, бошқаларга ҳам, ўзига ҳам талабчан, ўз билимини оширишга қизиққанлигидан ишдан ажралмаган ҳолда Андижон пахтачилик институтида ўқиб, агрономлик мутахассислигини эгаллади. У устозлари ўғитларини унутмаган ҳолда янгиликка интилувчан, «техникага ўч», тадбиркор раҳбар эди. Халқнинг кўнглига йўл топа олувчи ва ўз кетидан эргаштира олувчи эди. Шунинг учун ҳам у ишлаган йиллари хўжалик иқтисодий жиҳатдан бақувват эди, меҳнаткашлар тўқ-фаровонликка эришган эди. Мактаблар, боғчалар, ўнлаб дала шийпонлари, чорва бинолари, маъмурият учун идора ва клублар қурилди. Деярли

барча қишлоқ кўчаларига асфальт ётқизилди, хўжалик тўла газлаштирилди, электр билан таъминланди. Булар, албатта, бутун халқнинг фидокорона меҳнати ва раҳбарнинг ишбилармонлиги ҳосиласидир.

У 1977 йилдан сўнг туман қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариш бошқармасида 8 йил бошлиқ ва 4 йил бошлиқ муовини вазифаларида ишлаганда ҳам бутун туман бўйича қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга бор тажрибасини, билимини, куч-қувватини сарфлади. Ҷамоатчилик йўли билан ўн йиллаб Қўрғонтепа агроиқтисодиёт коллежида Давлат имтиҳон комиссиясининг раиси бўлиб, ёшларга қимматли маслаҳатларини берди.

Шу ўринда хитойларнинг ҳикмати эсга тушади: «Катта дарахт ўзгаларга соя берар, ўзи эса офтобда турар ва у ўзи учун эмас, бошқаларнинг ҳузур-ҳаловати учун мева берар». Шу билан бирга бобомиз Бобур: «...Яхши киши кўрмагай ёмонлиғ ҳаргиз...» деб Акбарали акага қарата айтгандай туюлади. Ҳақиқатан, узоқ йиллар А. Ҳайдаровнинг меҳнат мевасини еган туманимиз халқи миннатдорчилик туйғуси билан яшамоқда, 1991 йилда нафақага чиққандан бери ҳам тўйларнинг тўрини, ширин сўзу таъзимини ундан аямайди. Меҳнатнинг таги роҳат, деб шуни айтсалар керак.

Кўксини орденлар ва бир неча медаллар безаб турган бахтиёр инсон А. Ҳайдаровнинг суҳбатини олмоқчи бўлдик:

— Энг қувончли кунингиз?

— Қувончли кунларим кўпу, шундан бири Шароф Рашидов қўлидан мукофот олганим ва унинг колхозимизга келиб, янги қурилган биноларимизни кўргани бўлди.

— Қийин кунлар ҳам бўлганми ҳаётингизда?

— Ҳаёт ўзи курашдан иборат, осон турмушнинг ўзи йўқ. Ҳамиша қийинчиликларга дуч келасиз, уни енгиб яшашга тўғри келади...

А. Ҳайдаров элим деб, юртим деб ёниб яшаган фидойи раҳбар бўлишидан ташқари, меҳрибон ота, аҳил оила бошлиғи ҳамдир. У бугунги кунда 6 ўғил, бир қиз, 21 невара, 2 чеварага эга. Фарзандлари ўзи сингари ишбилармон, ўқимишли инсонлар бўлиб етишдилар. Мақсудалию Юнусали, Баҳромалию Ақромали, Мақсадхону Иқромали ва Ақмалжонларнинг барчаси жамиятдан муносиб ўринларини топганлар. Ўртанча ўғил Ақромали ота изидан бориб, отаси ишлаган жамоа хўжалигини бошқармоқда.

Пирибадавлат бу оилага рўшнолик, фариштадек мулоҳим уй бекаси Маҳбуба опага ва Ақбарали отага сиҳат-саломатлик, узоқ умр кўришлик насиб этсин, деб қоламыз.

ЕРНИ ТИНГЛАГАН ДЕҲҚОН

30-йилларнинг хазонрез ша-
моли водий аҳолисини чўлдан
даштга, дашtdан чўлга елдирар,
югуртирарди. Олтинкўлнинг Жо-
нибек қишлоғида истиқомат
қилаётган Ҳайдарали ота Мама-
далиев оиласи Убинисо, икки
ўғил, бир қизини етаклаб «Са-
вой» совхозига кўчиб келди. Бу
пайтда 1920 йилда туғилган ўғли
Рўзибой суяги қотмаган, 14 ёшли

йигитча эди. Ҳалол меҳнат эвазига кун кечиришга одатлан-
ган оила аъзолари астойдил ишга берилди. Савой ариғини
кенгайтириш, дала бўйлаб ариқлар қазиб экинзорларга сув
келтириш, рус, украин, немис ва бошқа миллат вакиллари
билан ёнма-ён туриб йўл чиқариш, турар жой бинолари
қуриш каби барча ишларда фаол қатнашдилар. Кўли қадоқ
деҳқон Ҳайдарали ота ўғиллари Хўжамберди ва Рўзибойлар
билан кўп вақтини далада, пахта ва маккажўхориға сув
қўйиш билан ўтказади. Усти бут, қорни тўқ, меҳнатнинг
роҳатини кўриш даври бошланди. Қани энди шундай кун-
лар давом этаверса... Йўқ. Номинг ўчгур уруш бошланди!
Энди хазонрезлик шамоли кўплар қатори Рўзибой ва унинг
акасини ғарбга, жон олиб-жон берадигон ажал саҳросига
улоқтирди.

Р. Ҳайдаров елкасида миномёт билан Сталинград жангла-
рида, Орёл, Белгород йўналиши жанггоҳларида, Киев бўса-
ғаларида қор кечди, ўрмон кездди, ботқоқларга ботди, окоп-
ларда ётди, кўзларида қон қотди. Қанчадан-қанча ҳамюртла-
ри, сафдошларини йўқотди. Ўзи ҳам ҳар кеч, ҳар тонг ажал
билан олишди. Унинг ўқидан кўплаб ёвнинг ўзию, қурол-
яроғи яксон бўлди. Жанг. Жангки, беомон! Киев шаҳрини
озод қилиш учун ҳужумнинг ҳал қилувчи палласида Рўзи-
бой оғир шикастланди. Госпиталда ўзига келди. 1944 йилнинг
март ойи эди. Узоқ муддат даволангандан сўнг яна сафга
қайтиш имкони йўқлигидан ногирон ҳолда уйга қайтди.

Минг-минг ўзбек йигитлари қатори Рўзибойнинг кўкси-ни орден, ўнлаб медаллар безади. Лекин навқирон йигитлик-ка, қирчиллаган бел қувватига, саломатликка путур етди. 2-гуруҳ ногирони бўлиб қолди. Шундай бўлса-да ёшлигидан меҳнатда чиниққан Р. Ҳайдаров «Савой»нинг 4-бўлимида яна ўзининг ота мерос касби — деҳқончиликни давом эттирди. Эрта баҳор сеялка устида чанг ютди, кечалари тошфонар кўтариб гўза суғорди, хирмонда ёки сушилка (хўл пахтани қуритадиган хона)да пахта ёйди, тунлар ўчоқ олдида оиласи билан тонг отгунча кўсак чувиди... Шу зайлда ойлар, йиллар ўтди. Гоҳ бригадирлик вазифасида, гоҳ миробликда деҳқонларга бошлиқ, сувга эвошлик қилди, баъзан табиат инжиқликлари билан олишиб терга ботди. Миришкор деҳқон ўз тажрибаларини, ердан мўл ҳосил олиш сирларини ёшларга ўргатишдан толмади. У бўлим ишчилари ўртасида, хўжалик, ҳатто, туман пахтакорларининг йиғилишларида оқилона қилган маърузалари кўпчиликнинг ёдида. «Ёрнинг жони, тили бор, чанқаганда лаблари оқариб ёрилади, оч қолганда бўзариб юзини гувалакдай-гувалакдай яра (кесак) босади. Сув қўйсангиз кечаси оқизинг, ер ҳансирамайди, экин мириқиб ичади», — дейди уста деҳқон Рўзибой Ҳайдаров.

Иш деб, топшириқни бажариш деб, қолаверса, болачакам деб, оилам, деб умр ўтганини билмай қолар экан инсон. Лекин Рўзибой ота ўтган умридан афсусланмайди. Рўзибой ота 14 ёшида отасига эргашиб меҳнат кучоғига отилган бўлса, бугун нафақада бўлишига қарамай, маҳаллада фаоллик кўрсатади, ҳамиша одамлар орасида, катталарга ҳамсуҳбат, кичикларга ширин сўз, мураббий. У Ҳанифа опа билан кечирган 54 йиллик тотув турмуши мобайнида 16 нафар фарзанд кўрди. Ҳозирги кунда тўрт ўғил — тўрт келин, уч қиз — уч куёв, 31 невара, 5 чеварага эга.

— Мен бахтли эканман, — деб қувончини яширмайди Рўзибой ота, — отам орзу қилган ҳаж сафари менга насиб этди, ўзим орзу қилган озод ватанда, оила, фарзандларим билан меҳрибон ҳамюртларим даврасида тинчгина кексалик гаштини суриб яшамоқдаман.

Рўзибой отага саломатлик, узоқ умр тилаб, ҳикоямизга нуқта қўямиз, ҳаёт давом этади, бизнинг ҳам яна дегулигимиз бордир...

САХОВАТПЕШАЛАР СУЛОЛАСИ

Кексаларнинг гувоҳлик беришча, Мулла Тўрақул ўтган асрнинг ўрталарида яшаб деҳқончилик билан шуғулланган, унинг катта ўғли Мулла Ҳамдам ҳожи ўзига ишонган, зуваласи пишиқ, сахий. анча зукко бўлган. Унинг кенжа ўғли Тўраҳон Ҳамдамов 1929 йили тузилган жамоа хўжалигига аъзо бўлиб, роса ўн йил давомида кетмончилик қилади.

Сўнг ўттиз йил давомида аввал пахтачилик бригадаси бошлиғи, сўнг ҳосилот кенгашининг раиси бўлиб ишлайди. Маҳалланинг миришкор деҳқонларидан пахтачилик илмини чуқур эгаллайди ва ҳосилдорликни гектар бошига 40 центнерга етказиб, ҳукуматнинг қатор мукофотларини олишга эришади.

Тўраҳон Ҳамдамов миришкор пахтакор бўлиш билан бирга оилапарвар, одамохун инсон сифатида қишлоқ аҳолисининг диққат-эътиборини ўзига тортади. Хонадондаги ўн фарзандни тарбиялашни ҳам, қатағон даврида сургун қилинган акаси Халилжон Ҳамдамовнинг оиласидан хабар олишни ҳам сира унутмайди. Уруш йилларининг энг оғир кунларидан тортиб, урушдан кейинги қийинчилик даврларида ҳам қариндошчилик, маҳалла-кўйчилик ипларини яна маҳкамроқ боғлайди ва болаларини ҳам ана шу руҳда тарбиялашга ҳаракат қилади.

Тўраҳон ака 1959 йили тўсатдан вафот этади. Оиланинг бутун ташвиши катта ўғли Отахоннинг зиммасига тушади. 1955 йилда Тошкент халқ хўжалиги институтининг молия-иқтисод куллийтини тамомлаб келган Отахон ота ўрнини босиш учун ҳаракат қилади. Отахон аввал тумандаги колхозларда бош бухгалтер бўлиб ишлайди, сўнгга вилоят қишлоқ хўжалиги бошқармаларида раҳбарлик лавозимларида ҳалол меҳнат қилади. 1995 йили меҳнат пенсиясига чиқади. Отахон Тўраҳоновнинг энг катта фазилатларидан

бири шуки, у барча укалари ва сингилларига чинакамига оталик қилди.

Унинг укаси Эркинжон Тўрахонов савдо мутахассиси сифатида кўпчиликнинг оғзига тушди. У шаҳарда ўтказиладиган барча тадбирлар, тўй ва маросимларга етакчилик қиладди. Шунинг учун ҳам унга «Ўзбекистон савдо аълочиси» нишони берилган.

Эрматжон эса олий маълумотли қурувчи, укаси Рус-тамжон савдо соҳасидаги хизматлари учун икки марта «Савдо аълочиси» нишони билан мукофотланган. У 1998 йилдан Қорасув шаҳар «Белбоғли кураш» федерациясининг раиси. Тўлқинжон ҳам акалари қатори муносиб савдо ходими бўлиб етишди.

Эндиликда Ҳамдам ҳожи зурриётидан ўнга яқин кишилар боболарининг улуғ номини ардоқлаб келмоқдалар.

ЕЛКАСИГА ЮРТ ЮКИН ОРТИБ...

*(Ўзбекистонда хизмат
кўрсатган пахтакор
Боқижон Ҳамрақулов
хотирасига бағишланади)*

1

Карвонсарой экан бу дунё,
Қисматга бой экан бу дунё,
Кимдир келиб изсиз кетадир,
Кимдир мангу тарих битадир.
Елкасига юрт юкин ортиб,
Шу юрт учун азоблар тортиб,
Этик ечмай сув кечганлар бор,
Ширин жонин айлаб хокисор.
Умр сувдай оқадир, бироқ,
Эл қалбига ёқилган чироқ,
Ўчмас асло, ёнар машъалдай,
Боқийдир у, боқий Башардай.

2

Ҳамраҳоннинг эри Ҳамрақул,
Ўйлар эди фарзандни нуқул.
Кечалари термилиб ойга,
Ёлворарди ёлғиз Худога:
Ўғил кўриб ота-ю, она,
Атрофида бўлди парвона.
Исмин анинг қўйди Боқижон,

Бўлар бола бошидан экан,
 Бино тамал тошидан экан.
 Ўқиш сари тушди йўллари,
 Ҳар юмушга тайёр қўллари,
 Андижонда билим олди у.
 Ер, Сув сирийн билиб олди у.
 Туманда ёш агроном энди,
 Ота-она кўнгли ҳам тинди.
 Бироқ шунда бошланди Уруш.

Қишлоқ хароб, эл эди юпун,
 Очлик олиб кетганди кўпин.
 Туну кунлаб ишлар аёллар,
 Етим, есир, бева-ю, чоллар.
 Раҳбарларга муҳтож эдилар.
 Боқижонга «Бўл бош» дедилар.
 Пиллакорлар сардори бўлди.
 Уч йил улар мадори бўлди.
 МТСда роса олти йил.
 Агрономлик ишини қойил,
 Олий мақом қилиб дўндирди,
 Парвоз қушин қўлга қўндирди.
 Эллик тўртдан олти йил яна,
 «Кўргонтепа» раиси эрди.
 Минг тўққиз юз олтмиш бир сана,
 Баландроққа қулочин керди.
 Навоийнинг номи берилган,
 Колхоз эрди йирик жамоа,
 Пешонага мунчоқ тер инган,
 Юксалишга шерик жамоа.
 Чорак аср ота бағрини,
 Шу қишлоққа тутиб бердилар.
 Эл корига тўшаб бағрини,
 Мисқол-мисқол ҳурмат тердилар.
 Тўқайзорда яралди боғлар,
 Кетди эски қолоқлик доғлар.

Пахтазорда кўзлар қамашди,
Тушум ўттиз центнердан ошди.
Техниканинг жиловни қўлда,
Фан ютуғи-сийлови қўлда.
Одамларнинг жўшди ғайрати,
Кўрганларнинг ошди ҳайрати.
Қўйлар туға бошлади эгиз,
Эл бойиши эмасди бежиз.
Тоза сувда фаввора ўйнар,
Юзлаб ўтди янги уй тўйлар.
Ош дамланур газли ўчоқда,
Кеча-кундуз каби чироқда.
Жаннатмакон дала шийпонлар,
Мактаб, боғча-тўла имконлар...

5

Юздан ошиқ деҳқон, чорвадор,
Ё зиёли, ёки пиллакор.
Нишон тақди кўкракка олий,
Ҳалол меҳнат рамзи-тимсоли.
Эл қатори Боқижон сардор,
Тақдирланди такрор ва такрор:
Ўз даврининг юксак сийлови,
Битта эмас орден учови.
Қанча медаль, унвонлар... лекин,
Энг муҳими — халқнинг ихлоси.
Шон-шуҳратнинг ўзи келмаган,
Бунда қанча жасорат ётур.
Ўз жонини кўзга илмаган,
Раис эрди Боқижон ботир.
Олишларда тунаб қоларди,
Миробларни ёнига олиб.
Тракторга қулоқ соларди,
Ворохларнинг чангида қолиб.
Қорайгандир қуёш тафтидан,
Ажин босган юзда доғлари.
Ҳорғинлигин сезмас афтидан,
Меҳмон йўқлаб келган чоғлари.

Бир оз қийшиқ бошда дўпписи,
Тер шўридан оқарган жияк.
Азон айтмай масжид сўфиси,
Чорва сари чопмоғи керак.
Етим, муҳтож келар сўроқлаб,
Ҳаммаси ҳам ейди, кияди
Омборини, киссасин чоғлаб,
Ўзгани деб, ўзин тияди.
Оғир эди раҳбар бўлишлик,
Талаб бошқа, имкон бошқадир,
Мажбур эди план тўлишлик,
Бюроларда жангдай бош қотур.
Арслон келбат Боқижоннинг ҳам,
Кенг елкаси дол бўлиб қолди.
Ҳайҳот! Дунё эканда бир кам,
Қисмат қисик бағрига олди.
Кейин унга Арофатхон ҳам,
Бўлай деди жаннатда ҳамдам...

6

Яхшидан боғ қолур дейдилар,
Шул боғ ичра яйрайди диллар.
Дарахт ўсиб, мева бергуси,
Ота учун фарзанд келгуси.
Қобил фарзанд ота чироғи,
Кул босмагай иссиқ ўчоғи.
Собитқадам Собитжонининг
Қадамида унинг изи бор.
Орифжону Обиджонининг,
Бўйларида ота иси бор.
Салимахон, Раҳимахонлар,
Ҳожирахон, Тожиматжонлар,
Ота ўғил-она қизлардир,
Тиллога ҳам бергусизлардир.
Алар жўшиб мудом соғинчи,
Саждагоҳи сари юрарлар.
Ота-она қабрини қучиб,
Бошларини эгиб турарлар.

ҲУЖЖАТЛАРНИ ВАРАҚЛАР ЎФИЛ

Тошкент вилоятининг Оржоникидзе туманида 1902 йили ўртаҳол деҳқон оиласида туғилган Саид Чилмуҳамедов қобилиятли бола бўлиб вояга етди. Ўсмирлигидаги ана шу интилиш уни (1927—1929) Тошкентдаги Кооператив техникумига етаклади. Ўқув йиллари унга ҳаётга теран ёндашишни ўргатди. Шундан бўлса керак (1929—1932) Ўрта Осиё коммунистлар университетида билимини чуқурлаштирди. Шундай қилиб, 32 ёшли Саид Чилмуҳамедовнинг меҳнат фаолияти бошланди. 1932—1935 йиллари Пскент туман партия қўмитасида бўлим мудири, 1935—1937 йиллари «Ғаллаорол» совхозида сийёсий бўлим бошлиғининг ўринбосари, 1937—1941 йиллари туман партия қўмитасининг котиби, 1941—1943 йиллари Андижон вилояти партия қўмитасининг котиби вазифаларида ишлади. Москва олий партия мактабида таҳсил кўриб келгач, 1943—1946 йилларда Жалақудуқ туман партия қўмитасининг котиби 1946—1947 йиллар Катта Фарғона каналининг бошлиғи вазифаларида ишлади.

Иш фаолиятида катта тажриба ортиргани ва тинимсиз изланиш ҳамда ташкилотчилик маҳоратлари, хуллас, меҳнатлари самараси муносиб баҳоланди. У 1939 йили орден, «Катта Фарғона канали қурилиши» кўкрак нишони, «Фахрий ёрлиқ» ва «Хизмат кўрсатган қишлоқ хўжалиги ходими» унвони билан тақдирланди.

1947—1962 йилларда С. Чилмуҳамедов Қўрғонтепа туман ижроия қўмитасининг раиси ва, ниҳоят, пенсия ёшигача туман ижроия қўмитасининг раиси ўринбосари лавозимларида ишлади. У ибратли ҳаёт йўлини босиб ўтди. Саид ака турмуш ўртоғи Зебихон ая билан узоқ ва сермазмун умр кечирдилар. Эндиликда Фарзандлари — Неъматжон ака,

қизлари Гулчеҳрахонлар ота чирогини ёқиб, уйларини тўлдириб яшамоқдалар.

Неъматжон ака эсдалик-хотира ҳужжатларини йиғиштириб, филофларга жойлар экан, намланган кўзларидан отасига бўлган миннатдорчилик туйғуларини кўргандек бўлдик.

*... Мен унинг олдида бош эггум абад.
Ўзгадан топилмас Ундаги тоқат,
Саводим кўзини у очган фақат,
Қалбимга нур берган биргина одам.
Хаёл уммонига фарқ бўлиб бир дам,
Ўтган, кўрганимни чўтладим бир дам.
Қалбимнинг қатида шу фикр мудом:
Мени одам қилган биргина Отам!*

ҲАЁТ МАЗМУНИ — УМР ЎЛЧОВИ

Деҳқонободда бир ўспирин бўларди. Шўх, ҳазил-мутойиба гапларга уста бўлган бу бола тенг-қурларидан адабиётга, илмга қизиқиши билан ажралиб турарди. Абдулҳаким Чўтбоев 1908 йили дурадгор оиласида дунёга келди. Оила дурадгорчилик билан тирикчилик қилсада, Абдулҳаким ёшлигидаёқ илмли бўлиш энг катта бахт эканлигини тушуниб етди. Шунинг учун у 1928 йили Анди-

жондаги ўқитувчилар тайёрлаш курсини, кейинчалик эса Андижон педагогика билим юртларини тамомлаб, Маъмуробод қишлоғи ўрамидаги мактабда ўқитувчи ва 1941—1945 йилларда директорлик лавозимларида ишлади.

Абдулҳаким оила қийинчиликлари туфайли ўқишга қатнамаётган хонадон фарзандларини тўплаб, ўқитишни инсоний бурч, савоб деб билди. Бу жараён, айниқса, 1940—1945 йилларда қишлоқ ёшларини мактабга тортиш ва янги (кирилл ёзуви) имло, қолаверса хотин-қизларни ўқитиш, саводсизликни тугатиш халқ маорифининг долзарб соҳалари саналарди.

Ана шу саводхонлик сафарбарлигида Абдулҳаким ака турмуш ўртоғи Одинахон опа билан ишдан ажралмаган ҳолда кечалари қишлоқ аҳлини тўплаб саводини чиқарди. Бугунда ўша йиллар оилаларининг фарзанд ва набиралари бу инсоннинг қатор ибратли хислатларини эслайдилар.

Абдулҳаким аканинг қишлоқ мактаби ҳаётининг муаммоларини чуқур билишга, касб ишида эса таълим-тарбиянинг янги йўналиш ва услубларини иш жараёнига жорий қилиб изланиб ишлаши туфайли у ўқитувчиларнинг олий анжумани — Биринчи ўқитувчилар съезди делегати бўлди. У ерда қишлоқ муаллими республикаизмининг биринчи оқсоқоли Й. Охунбобоев ва Марказқўм котиби У. Юсуповлар билан учрашди. 1940 йили вилоятда биринчи бўлиб «Ўзбе-

кистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи» деган шарафли ун-вонга сазовор бўлди.

А. Чўтбоевнинг номини ҳамқишлоқ, шогирдлари ва тенг-қурлари Дилоромхон Қоратоева, Жамолиддин Камолов, Шарофатхон Абдужабборова, Зарифахон Ҳайдарова, Хурматхон Ашурова, Ҳамиджон Маҳкамов, Соняхон Рамазонава ва Фасхиддин Олимовлар ҳурмат билан эслайдилар.

Ҳамқишлоқлари, маҳалла дилида яшаш, шогирдларининг эса эсдалик суратида эмас, юрак сийратида қолиш — бу заҳматкаш таълим фидойиси бизларга ибрат десак арзийди. Абдулҳаким ака Чўтбоевнинг фарзандлари унинг изини босиб, номини юртга ёймоқдалар. Ҳар йили апрель ойида бу инсон хотирасига бағишлаб спорт мусобақаси — «Абдулҳаким Чўтбоев хотира соврини» мусобақалари ўтказилади. Инсон қилган, қолдирган ишлари билан барҳаётлигини Абдулҳаким ака мисолида юрак-юрагингдан ҳис қиласан.

ХАЛҚҚА БАХШИДА УМР

Бутун ҳаётини эл-юртга, халққа бахшида этган инсонларнинг кўпинча жуда қисқа умр кечиришлари дилни хира қилади. Ана шундай умр соҳиблари ҳақида қалам тебратиш эса бундан ҳам қийин.

Қатағон йилларининг зарбаси билан ҳаётда отадан эрта айрилиб, турмушнинг аччиқ-чучугини болаликдан тотиган ва 14 ёшида мактабда ўқиш билан бир қаторда, туман «Пахта учун кураш» газетаси босмахонасида ҳарф терувчига шогирд бўлиб иш бошлаган Иямин Шерматовнинг ҳаёт йўли ҳам оғир кечган.

У бутун ҳаётини босмахона ва газета таҳририяти билан бир умрга боғламоқчи эди. Бироқ 1941 йилда акаси кетидан урушга йўл олган Ияминжон Москва остоналаридан бошлаб Берлингача бўлган жанг майдонларида душманга қарши курашди. Урушдаги жасорати ва мардлиги учун орденлар, бир қанча жанговар медалларга сазовор бўлди. 1945 йилнинг октябрь ойлари бошларида икки ҳафталик таътил олиб, она юрти Қорасувга, «кўз очиб кўрган» азиз иш жойи босмахонага кириб келди. Ўша куни Ияминжоннинг онаси вафот этганлиги, акасидан қора хат келганлиги, укалари эса опаси ва тоғалариникига кетиб қолганлиги ҳақида сўз очилганда, бутун бадани бамисоли музлаб қолди. Ўша пайтда урушгача ўқитувчилик қилган кишилар ҳарбий хизматдан бўшатиш ҳақида ҳукумат қарори қабул қилинди. Ҳарбий хизматдан бўшаган. Иямин Шерматов 1945 йил 16 октябрдан эътиборан район марказидаги А.С. Пушкин номи 5-бошланғич мактабнинг I-синфига ўқитувчи этиб тайинланди. У 1946—1948 йилларда Тошкент олий партия мактабида ўқиб келиб, район «Пахта учун кураш» газетасида муҳаррир бўлиб ишлай бошлади. 1950 йилнинг 1 январидан у район партия қўмитасининг

идеология бўйича котиблиги сайланди. Бир ёш йигитнинг ҳаётида рўй берган бу эзгуликларни кўролмаган айрим ғаламислар унинг қалбига унутилмас ниш уриб, таржимаи ҳолида «ижтимоий келиб чиқишини яширган» деган баҳона билан ишдан олишди.

Ҳақиқат юзага чиққунча, уч ой давомида 1951 йилнинг январидан мартигача у Куйбишев номли 1 ўрта мактабда вақтинча директор бўлиб ишлаб турди. Адолат қарор топгач, уни 1951 йил март ойида район ижроия комитетининг раис ўринбосарлиги вазифасига тайинладилар. Имяминжон бу масъул вазифада 1962 йилнинг октябрь ойигача сидқидилдан фаолият кўрсатди. Бунинг устига 1953—1955 йиллар давомида ушбу вазифага ўриндошлик йўли билан район халқ маорифи бўлими мудир вазифасини ҳам қўшиб ижро этиб турди.

Бироқ айрим район раҳбарлари жон куйдириб ишлаётган бу инсондан халос бўлишнинг янги йўлини ахтариб топдилар ва уни 1962 йилнинг октябрида анча ўтириб қолган, ҳозирги Деҳқончек жамоа хўжалигининг бошқарув раислигига жўнатишади, лекин қишлоқ хўжалиги соҳасида ҳеч қандай тажрибага эга бўлмаган бу инсон эсанкираб қолмади. Адолат ва ҳақиқат унинг қуроли бўлди. Натижада қарийб тўрт ярим йил давомида ушбу хўжаликни ташкилий-иқтисодий жиҳатдан мустаҳкамлашга эришди. Ундаги бу ижобий ўзгаришлар туман раҳбарларини янада хушёр торттирди ва 1967 йили декабрь ойида уни собиқ Куйбишев номли хўжалик бошқарув раиси вазифасига тавсия этдилар.

1968—1971 хўжалик йилларида у жамоа хўжалигини ҳар томонлама кўтариш учун тинмай кураш олиб борди. Сўнгра мактабда ўқитувчи, директор вазифаларида меҳнат қилди.

1981 йилнинг 11 мартида куч ва ақлга тўлган инсон 58 ёшида ҳаётдан эрта кўз юмди. Уч ўғил ва уч қизни тарбиялаб вояга етказган бўлишига қарамай, уларнинг орзу-ҳавасларини тўла кўриш бахтига муяссар бўла олмади. Адолат, ҳақиқат ва мустақиллик қарор топган бугунги қутлуғ кунларга етолмай дунёдан ўтиб кетди.

Шуниси қувонарлики, педагоглар сулоласига асос солган Имяминжон Шерматов хонадонининг вакилларида бири, ўртанча ўғиллари Муроджон Шерматов ўн йилдан буён Қорасув шаҳрига ҳокимлик қилиб келяпти ва шаҳар ҳар томонлама гуллаб-яшнаши учун бор билим, куч-қувватини ишга соляпти.

КИЧИК БРИГАДИРНИНГ КАТТА ИШИ

Маъмуробод жамоа хўжалиги-га бориб Абдурахмон Юнусовни сўрасангиз ҳар бир учрашган киши: «каттасими, кичигими?» деб савол назари билан сизга қарайди. Исми шарифлари ҳам ўхшаш бу инсонлар узоқ йиллар пахтачилик бригадасини бошқарганлар. Ҳар иккаловининг ерлари бир-бирига туташ бўлган.

Мақсадимизни англаган маҳалла оқсоқолларидан бири Эргашбой ака қўшниси кичик Абдурахмон Юнусов ҳақида кўп ижобий фикрларни билдирди. Биз Абдурахмон ака ва турмуш ўртоғи Иноятхон аяни қизлари Баракатхоннинг янги қурилган уйларида неваралари даврасида учратдик. Дастурхон тўкин, суҳбат қизгин...

Абдурахмон Юнусов 1933 йилда туғилди. Оиладаги 4 ўғил, 3 қизнинг энг каттаси бўлган Абдурахмон ёшлиқдан деҳқончиликка ихлос қўйди. Ота касбини давом эттиришга, улуғлашга аҳд қилди.

1958 йилда армия хизматини тугаллаган Абдурахмон яна она қишлоғига, ўз даласига қайтди. 1961 йилда хўжаликда ер ҳисобчиси, тафтишчи вазифаларида ишлади. Ёш йигитни деҳқончиликка, айниқса, пахтага қўйган меҳрини, одамлар билан тил топиша олиши, ишбилармонлигини сезган хўжалик раҳбарлари пахтачилик бригадасига бошлиқ этиб тайинлашди.

— Дастлаб ишни бошлаш осон кечмади, — дейди суҳбат давомида Абдурахмон ака пиёладаги чойни ҳўплар экан, — деҳқончиликда ҳар йилнинг ўз қийинчиликлари бўлар экан. Баъзида уруғ танлаш, экиш, кўчат ораларига ишлов беришда хатога йўл қўйган бўлсак, гоҳида табиат инжиқликлари бунга қўшимча бўлар эди. Қийинчилик енгилмаса кўзланган натижага эришиб бўлмаслигини ҳис этар эдим. Бундай муаммоларнинг ечими фақат меҳнат.

катта куч, тажриба эди. Менда эса ана шу тажриба етишмасди.

Отам раҳматлик «Устоз кўрмаган шогирд, ҳар мақомга йўрғалар», деган нақлни тез-тез такрорлаб тургувчи эди. Пахтачиликда катта тажриба тўплаган Маҳаммаджон Исмоиловдан кўп нарсa ўргандим. Бундан ташқари, адашим, Абдурахмон Юнусов билан тажриба алмашиб турдик.

Кейинги йилларда техника, ўғит, сувдан фойдаланишда анча омилкор бўлиб қолган эдик. Чигитни квадрат уялаб экишдан қаторлаб экишга ўта бошладик. Тўлиқ гектар яратишга эришдик. Механизатор етишмай қолган вақтларда ўзим трактор билан ишлов ўтказардим.

Натижа ёмон бўлмади. Дастлаб иш бошлаган йилларда 28–30 центнер ҳосил олган бўлсак, 1971—1981 йилларда ҳар гектардан 35–40 центнердан пахта ҳосили кўтардик. Пахтакорларимиз хўжаликдагина эмас, туманимизда эл оғзига тушди. Менинг меҳнатларим муносиб тақдирланди, 1977 йилда орден, бир неча марта фахрий ёрлиқ билан тақдирландим.

Абдурахмон Юсупов эл-юрт ҳурматини қозонди. У 7 фарзанднинг отаси, 15 неваранинг бобосидир. Фарзандларининг барчаси олий маълумотли кишилар бўлиб, бугунги кунда улар мустақил Ўзбекистоннинг фаровонлиги йўлида турли жабҳаларда меҳнат қилмоқдалар.

Абдурахмон Юнусов ўтган умридан миннатдор бўлиб, фарзандлари бахтини кўриш орзусида ҳар тонг қўл очиб дуолар қилади. Уларни янги қутлуғ ишларга чорлайди.

ҲАЁТ СЎҚМОҚЛАРИДАН БОРИБ

1946 йил февраль ойининг бошлари. Урушда омон қолган қишлоқ ўғлонлари жанггоҳлардан бирин-кетин уйларига қайта бошлаган бир палла эди.

Андижонсой кўпригидан иш-хона томон бораётганда рўпарамда келаётган солдат билан қучоқлашиб қувончдан йиғлашганимиз ҳамон эсимда.

Ҳали ўша дамларда кўпчилик хонадонларда қорахат туфайли давом этаётган азалар ари-маган пайт эди-да! Бу солдат —синфдош дўстим Мўминжон Юнусов эди.

Мана ўша қувончли кундан буён орадан ярим асрдан ҳам ошиқ вақт ўтиб кетибди. Ҳа, умр оқар дарёга ўхшайди. Бугунги кунда кексалик гаштини сураётган дўстим билан суҳбатлашар эканман, унинг ўтган асрнинг ўттизинчи йилларидаги ҳаётига оид баъзи тафсилотларни аниқроқ айтиб беришни илтимос қилдим. У аввал оғир хўрсинди. Ўша даҳшатли 30-йилларни кўз олдига келтирди шекилли, «Эссиз отагинам» деб қўйди, сўнг 1932 йили Самарқанд вилоятининг Булунғур совхозига сургун қилиб юборилганлиги ва унга қулоқнинг боласи деган тамға босилиб, 50-йилларгача бу тамғадан халос бўлолмаганлигини афсус билан эслади. Кейин бутун ҳаёт йўли батафсил ёритилган таржимаи ҳоли битилган варақни қўлимга тутқазди. «Мен, Мўминжон Юнусов 1923 йил 16 августда Қўрғонтепа туманига қарашли Қорасув қишлоғида ўрта-ҳол деҳқон оиласида таваллуд топганман. 1932 йили отам қулоқ сифатида сургун қилингач, болалар уйида тарбия кўрдим.

1934 йилдан 1936 йилгача «Савой» совхозининг чорвачилик бўлимида молбоқар, чўчқабоқар бўлиб ишладим. 1936 йили онамни излаб топдим ва унинг тарбиясида Қорасув қишлоғида яшай бошладим.

Кейинги бутун ҳаётим ушбу қишлоқда давом этди. Ўрта мактабда 9-синфгача ўқидим, 1942 йилнинг январидан қишлоқ совети ижроия қўмитасининг бўлиб ишладим. 1942 йил октябрь ойида ҳарбий хизматга чақирилиб, 1946 йилнинг февраль ойигача Иккинчи жаҳон урушида иштирок этдим.

1946 йилнинг февралидан ўша йилнинг октябрь ойигача собиқ Ворошилов район ижроия комитетида умумий бўлим мудири, сўнгра хўжалик банкининг туман пунктида инспектор, Қўрғонтепа район матлубот жамиятининг раиси бўлиб ишладим».

Мўминжон Юнусовнинг таржимаи ҳолида туманидаги йирик жамоа хўжалигида раис бўлиб ишлаган 1971 йилнинг декабридан 1979 йилнинг декабригача бўлган 8 йил энг оғир ва энг қувончли йиллар бўлди деб айтсак, хато бўлмаса керак. Бу йилларда Мўминжон Юнусов ерларни карталаштиришга катта аҳамият берди. Натижада колхознинг бутун ерлари тўлиқ карталаштирилди ва янгидан тут кўчатзорлари бунёдга келтирилди. Бунинг натижасида колхоз бўйича ҳосилдорлик гектар бошига ўттиз центнерга етди, пиллачилик бўйича йиллик кўрсаткич 16 тоннадан 42 тоннага кўтарилди. Ана шундай қилиб, жамоа хўжалиги 4—5 йил ичида туманнинг энг илғор хўжаликлари қаторидан ўрин эгаллади. Мўминжон Юнусов Қорасув қишлоғини ободонлаштириш билан боғлиқ бўлган бир қатор масалаларни ечишда каттагина ҳисса қўшганлигини кўпчилик яхши билади.

Мўминжон Юнусовнинг урушдаги ва меҳнатдаги фаолияти ўз даврида ҳукумат томонидан муносиб тақдирланганди. Жумладан, орден ва медаллар билан тақдирланган.

Мўминжон Юнусов оилавий ҳаётда ҳам намунали оила бошлиғи сифатида қорасувликларнинг диққат-эътиборида. Ўн уч ўғил-қизнинг отаси, 50 дан ортиқ неварачевараларнинг бобоси сифатида катта ҳурматга сазовор. Ҳозирги кунда унинг ўғил-қизлари ва неваралари халқ хўжалигининг турли тармоқларида халқимизга муносиб хизмат қилмоқдалар. Катта ўғиллари Зайнобиддин Шароф Рашидов номли хўжаликда бўлим бошлиғи, қизларидан Дилоромхон, Ўғилхон ва Зулфияхонлар уй бекаси, Моҳидилхон — ҳамшира, Муқаддамхон, Мукаррамхон, Мақсудахонлар ўқитувчи,

Муқаддасхон тарбиячи, кичик ўғиллари Анваржон етук иқтисодчи сифатида «Қорасув» пахта банкининг бошқарувчиси, Адҳамжон ҳайдовчи сифатида эл-юртга хизмат қиляптилар.

Ҳаёт сўқмоқларидан кўплаб жабру жафоларни кўриб, ниҳоят ўз бахтини ва кексалик ҳузур-ҳаловатини топа олган Мўминжон Юнусовнинг ҳаёт йўли ёшлар учун намуна мактаби сифатида кўплаб йиллар хизмат қилишига ишонамиз.

КАСБИ БИЛАН ОБРЎ ТОПГАН

Ўқитувчилик касби энг қадимий касблардан биридир. Тарихдан маълумки, аجدодларимиз ўз фарзандларини билимли кишиларга бериб саводхон қилишга, устозлардан одоб, ахлоқ, илмунарсобидан сабоқ ўрганишни истаганлар.

Туманимизда ўз касбини улуглаб халқнинг ҳурмат эътиборига сазовор бўлганлар кўпчиликини ташкил этади. Ана шулардан бири Жўра Қодиров эди. У 1904 йили Маъмуробод қишлоғида туғилди, ёшлигиданоқ билим олишга ҳаракат қилди. Замонасининг ўқимишли кишиларидан арабча, сўнгра лотинча имлода ўқиш ва ёзишни мукаммал ўрганди. Жўра Қодиров туманимизнинг дастлабки зиёлиларидан, педагогик фаолиятини 1927—1928 йилларда бошлади. У аҳоли ўртасида саводсизликни тугатишда жонбозлик кўрсатди. 1930 йили Андижондаги ўқитувчилар тайёрлаш билим юртини тамомлаб, ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиси бўлди.

Жўра Қодиров тумандаги Султонобод, Дардоқ, Ойим қишлоқларида мактаб очиш, ёшларни ўқитиш, шогирдлар тайёрлашда фаол иштирок этди. 1950—1955 йилларда ўз қишлоғидаги мактабда ўқитувчи, илмий бўлим мудир бўлиб ишлади. Бу даврларда ўқувчиларга чуқур билим бериш, таълим-тарбия, мактаб ободончилиги соҳасида намунали ишларни амалга оширди. Ўқитувчилик касбида узоқ йиллар ишлаб нафақага чиққан Эргашбой ака Жўраев устозини меҳр-муҳаббат билан эслайди.

Туманимизнинг қаерига борманг унинг шогирдларини учратиш мумкин. Иқтисод фанлари номзоди Ҳамидулла Каримов, узоқ йиллар хўжаликка раҳбарлик қилган Акбарали Ҳайдаров, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг аъзоси, шоир Одил Абдурахмон, халқ таълими ходимлари «Ну-

роний устоз» кенгаши раиси Жамолиддин ҳожи Камолов, кабилар устоз тарбиясини олганлар. Туман халқ таълими бўлимида хизмат қилаётган Жўра Қодировнинг ўғли Қосимжон Қодиров отаси ҳақида шундай эслайди:

— Ёшлигимда отам мени кўп жойларга ўзи билан бирга олиб борар эди. Қайси жойга бормасин дўстлари, касбдошлари катта ҳурмат билан кутиб оларди. Отамнинг шундай эъзозли, эътиборли одам эканлигидан жуда-жуда хурсанд бўлганман. Онам Маърифатхон билан бахтли яшашди. Оилада 5 ўғил ва 1 қиз эдик. Ҳаммамизни олий маълумотли мутахассис бўлишимизда отамнинг хизматлари жуда катта.

Жўра Қодиров 1978 йили вафот этди. Мустақиллик шарофати билан қишлоқдаги ўрта мактабга унинг номи берилиб, хотираси абадийлаштирилди. У оламдан ўтган бўлсада, фарзанд ва набиралари унинг ишини давом эттиришмоқда. Жумладан, неча йиллардан буён туманимизда кўплаб мактаблар қурилишига бош-қош бўлган, ҳозирда эса туман ҳокими муовини лавозимида ишлаётган набираси Мухторжон Қодиров ана шуларнинг биридир. Авлод бор экан, инсон умри боқийдир.

АЁЛЛАР САРДОРИ

Моҳлархон опа ва унинг турмуш ўртоғи Нўъмонжон акалар тўрт қизни — Шоираю Фолибани, Дилхумору Дилдорани тарбиялаб, ҳаётда ўзларига муносиб йўл топиб бердилар. Бугунги кунда ўзлари жаннатмакон оилада, фарзандлари эъзозида кексалик гаштини суриб умргузаронлик қилмоқдалар. Лекин бу бахтга осонликча эришилгани йўқ.

Моҳлархон Қосимова 1938 йилда Дардоқ қишлоғида дунёга келди. Шу ердаги ўрта мактабни тамомлагач, онаси қизнинг хоҳишини инобатга олишиб Андижонга юбордилар. Ўқишга чанқоқ, бир сўзли, қатъиятли қиз Андижондаги бухгалтерия техникумини 1957 йили битириб, «Савой» совхозига идора ходими бўлиб ишга келди. Кўп ўтмай қувноқлиги, чаққонлиги, ширинсўзлиги уни кўпчиликнинг эътиборига сазовор қилди. Моҳлархоннинг ёшлиги «Савой»нинг урушдан сўнг ўзини тиклаб, барча соҳада юксалиш палласига ўтган даврга тўғри келди. Хўжаликда маданий-маиший ва ободонлаштириш ишлари авж олган, уни кўргани вилоят мамлакатнинг турли даражадаги меҳмонлари кела бошлаган эди. Ўша кезлари меҳмонларни гулдас-та-ю нону туз билан кутиб олувчи гулдай очилган, шарқона кийинган қизлар орасида совхозда ташкил этилиб, бутун республикага номи тарқалган «Қирққиз» ансамблининг даврасида Моҳлархон бўларди. Қайноқ ҳаёт қўйнида жавлон урган қиз эсанкираб қолмади, келажакни унутмади. Андижон Пахтачилик институтига кириб, сиртдан унинг агрономлик куллийетини тугаллади. Бу эса унинг раҳбарлик лавозимларда ишлашига йўл очди.

1970—1972 йилларда «Савой» қишлоқ фуқаролар йиғинига раис этиб сайланди. 1972—1977 йиллар 3-бўлим бошқарувчиси бўлиб ишлади. 1977—1981 йиллар мобайнида ҳозирги «Кўштепа» жамоа хўжалигига раис, сўнг туман

М. Қосимовага фахрий ёрлик топширилмоқда.

химия бирлашмасига раислик қилди. 1988 йилдан эътиборан меҳнат фахрийси.

Моҳлархон опа ажойиб ташкилотчи, талабчан раҳбар эди.

Бўлим бошлиғи даврида, кечани кеча, кундузни кундуз демади. Халқни оёққа тургазди. Ҳужжатлардан маълумки, «Савой» совхози тарихида 1976 йили пахтачилик тарихи бўйича рекорд ҳосил (36,4 центнер) олинган. Шу йили М. Қосимова раҳбарлик қилган бўлим эса 40 центнерлик маррани эгаллаган. Бу бўлимдаги кўплаб пахтакорларнинг юксак мукофотлар олишига сабаб бўлди, раҳбарнинг ўзи орден билан тақдирланди.

Колхозга раислик қилганда «Савой»да орттирилган тажриба қўл келди. Ҳисоб-китобнинг аниқлиги, тежамкорлик, техникадан унумли фойдаланиш, кадрлар масаласига эътибор кучайтирилди. Хўжаликнинг кўпгина соҳаларида хотин-қизлар фаоллиги ошди. Пахта ҳосилдорлиги, чорва маҳсулдорлиги, пилла ҳажми кўпайди. Халқ қад ростлади, қишлоқни ободонлаштиришга имкон яратилди.

Ташкилот раҳбари ва туман Кенгаши депутати сифатида М. Қосимова Қўрғонтепа шаҳридаги Гулистон маҳалласи кўчаларига асфальт ётқизиш, ичимлик сув шахобчаларини

таъмирлаш ва кенгайтириш каби ободонлаштириш ишларида фаоллик кўрсатди. Буларни одамлар ҳеч қачон унутмайдилар.

Моҳлархон опа ҳақида сўз юритар эканмиз, у билан сирдош, ҳамкор опахонларимиз беихтиёр кўз олдимизга келади. Мунисхон Эргашева, Ўғилхон Тешаева, Хидохон Исмоилова, Маҳбубахон Музаффарова, Зайнабхон Ашурова, Марҳабохон Тожибоева, Дилбар Аҳмедова ва шулар каби эл хизматида камарбаста бўлган ва бу фидойиликни давом этказаётган мўътабар аёлларимизнинг сафлари сийраклашмасин.

ИБРАТЛИ ҲАЁТ

1992 йил 27 сентябр эрта тонгда қулоғим бирдан зинғиллаб қолди. Кўп ўтмай шум хабар келди: «Эргашхон ака қазо қилди!». Ўша куни бутун Кўрғонтепа мотам либосини кийди. Ҳамма азиз ва мўтабар билган инсонидан ажрагандай, ўзини етимдек ҳис қилди. Болалари Саттихон, Мухлисхон, Мунисхон, Матлубахон, Ўғилхон, Моҳидилхон, Абдушукур, Абдуллажонлар отасиз, Нортожихон опа бева қол-

дилар, дўст-биродарларнинг сафи сийраклашди.

Эргашхон Қосимов ҳалол ва камтарин меҳнати, мулоиймлиги, дўстларига садоқатлиги, ҳаёт гўзалликларини севиши орқали кўпчиликнинг қалбидан муносиб жой олган эди. У «Меҳнатни севиш, ғайрат ва матонат билан ишлашнинг учта ширин меваси бор: тан саломатлиги, кўнгил роҳати, зеҳннинг ортиши» деган ривоятни кўп айтарди ва унга ўзи ҳам доимо амал қиларди. Ортиқча довруқсиз, ҳашамсиз, ютуқлардан мақтанмай, камчиликлардан зорланмай яшашнинг ўрнаги, тимсоли эди. Кўли очиқ, меҳмондўст, муҳтожларга меҳрибон, хайрихоҳ инсон эди.

Э. Қосимовнинг отаси Мирзақосим асли қўшни қишлоқ — ойимлик бўлиб, Андижонсойнинг бўйидаги Бўйдоққишлоқ маҳалласига кўчиб келган. Катта ўғиллари Мирзаҳаким, Мамасидиқлардан урушдан омон қайтиш ўрнига қора хатлар олгач, кичик ўғли Эргашхон ва қизи Марҳаматхонларни кўз қорачиғидай асради, ўқитди, элга қўшди. -

Эргашхон ака ёшлигиданоқ ҳисобчилик касбини ўрганиб, умрининг охиригача шу касбига содиқ қолди, касбини улуғлади, касби эса уни улуғлади, элга танитди. Кўрғонтепа тумани ўрамидаги бир қатор колхоз ва совхозларда бухгалтер, бош бухгалтерлик лавозимларида ишлаб, меҳнат намуналарини кўрсатди. Шу ўринда алоҳида таъкидлаш жоизки, у туман қишлоқ хўжалик бошқармасида 3 йил бух-

галтерлар устози, ижтимоий таъминот бўлимида 3 йил раҳбар, «Савой» совхозида 1 йил бош бухгалтер бўлиб ишлар экан, ҳар доим хўжалик ҳисоб-китобини юритишнинг юксак маданиятини кўрсатди, меҳнаткаш халқ манфаатини ҳимоя қилди. Хўжалик хазинасининг бойишига, пулни ободонлаштириш, соғлиқни сақлаш, маориф муассасалари, биноларининг қурилишига сарфланишига эътибор берди. Жумладан, «Савой» совхози базасида техникумнинг ташкил этилишида, бу ўқув юртини зарур ўқув қўлланмалари билан таъминлаш, жиҳозлаш, янги биноларини қуришда фаоллик кўрсатди. Талабалар билан иқтисодиёт, бухгалтерия ҳисоботлари мавзуларида машғулотлар ўтказди.

Э. Қосимов ишдан бўш пайтларида оиласи ва дўстлари даврасида кўнгилли ҳордиқ чиқаришни ёқтирарди, матал, ҳазил-мутойибага, мумтоз қўшиқ-куйларга ошиқ эди, маданият ходимларининг қадрига етарди.

Эргашхон аканинг ворислари отасининг чироғини ёқиб, онасининг кўнглига далда бериб, фарзандлик бурчини адо этиб яшамоқдалар.

ТЕХНИКАДА ТОБЛАНГАН ЭДИ

Қарилик пенсиясига чиққунга қадар чойхонага чиқиб дўсту ёрлари билан бир пиёла чой ичиб ўтиришга ва чақчақлашишга фурсат топмаган бу ажойиб инсон бутун умрини қишлоқ хўжалиги машиналарига, хусусан тракторларга бағишлаган эди.

Ўттизинчи йилларда у тракторчилар курсини тамомлагач, район I машина-трактор станциясида 1943 йилдан 1970 йилгача катта механизатор вазифасида ишлади.

Умарали Қурбонов 1911 йилда деҳқон оиласида туғилган. Ёшлигидан техникага қизиққан бу йигит қишлоқ хўжалик техникаси билан роппа-роса қирқ йил тиллашди. Унга иши тушмаган, ундан таълим олмаган бирорта катта ёшдаги механизатор бўлмаса керак.

Бутун вужуди билан техникага берилган Умарали Қурбонов 7-синфни битиргач, аввал биринчи тракторчиларга шогирд тушди, сўнг 1932 йили Асакада 6 ойлик тракторчилар курсида ўқиди. Ўтқир зеҳнли ёш Умарали бу курсда тракторнинг барча қисмларини пухта билиб, уларнинг бири бири билан боғлиқ ҳолда қандай ҳаракат қилиши ва нима учун ишдан чиқиб қолиш сабабларигача чуқур ўрганди. Ўша пайтларда ўзбек ёшлари орасидан биринчи бўлиб техникага интилан Давронбек Саримсоқов, Комилжон Бобожонов, Мўйдинжон Ҳакимов каби ёшларни ёнига олиб, 1933 йилдан бошлаб ёш йигитлар учун МТС қошида тракторчилар курсини ташкил этди. Бу курсни 1938 йилгача районда яшовчи 100 дан ортиқ ёшлар битириб чиқиб, колхозларда тракторчилик қила бошладилар. 1938 йилларга келиб, қишлоқ хўжалик техникаси турлари, хусусан, тракторларнинг турлари кўпайиб, тракторчиларни қайта тайёрлов курслари ташкил этилди. Бу курсларнинг асосий ташкилотчиси ва ўқитувчиси Умарали Қурбонов бўлган. 1941 йили уруш бошлани-

ши муносабати билан тракторчиларнинг кўли армияга чақирилиб, тракторчилар яна етишмай қола бошлади. Яна ёш йигит-қизлардан янги тракторчи кадрлар тайёрлаш зарурияти туғилиб, тракторчилар тайёрлаш курси ўз ишини давом эттирди. Бу курснинг асосий етакчиси, ўқитувчиси Умарали Курбонов бўлди. Бу йиллар давомида унинг асосий вазифаси I-МТСнинг механиги бўлса, 1943 йилдан бошлаб МТС устахона мудири вазифасини бажарди. Уруш йилларида туман жамоа хўжаликларидаги барча техника билан боғлиқ оғирчилик унинг зиммасида бўлган. Умарали ака 1951 йилда Тошкентдаги бир йиллик механизаторлар курсини битириб келгач, МТС нинг бош механизатори вазифасига тайинланди. 1953 йилдан бошлаб эса яна устахона мудирлиги вазифасини 1962 йилгача сидқидилдан бажарди.

Ана шу меҳнатдаги хизматлари эвазига Умарали 3 марта Москвага, қишлоқ хўжалик ютуқлари кўргазмасига вакил қилиб юборилган. У кўргазманинг олтин ва кумуш медаллари билан мукофотланган. 1955 йилда меҳнатда эришган катта ютуқлари эвазига эса орден ҳам олди. У умр йўлдоши Соттихон ая билан 60 йил умргузаронлик қилиб, 1994 йилда оламдан ўтди.

Ота изидан борган ёлғиз ўғил Усмонжон Курбонов ҳам қишлоқ хўжалик машиналари муҳандиси сифатида туманимизда катта обрў-эътибор қозонган. Ҳозирги кунда пенсия гаштини сураётган Усмонжон ҳам қарийб ўттиз йилга яқин Қўрғонтепа қишлоқ хўжалик машиналарини таъмирлаш станциясида муҳандис, бошқарувчи, сўнг 1968 йилдан Қўрғонтепа район қишлоқ хўжалик бошқармаси бош муҳандиси. 1971 йилдан Андижон вилоят қишлоқ хўжалик бошқармаси механизациялаш бўлими бошлиғи, ўша йилнинг октябридан 1979 йилнинг охиригача эса Қўрғонтепа «Ўзсельхозтехника» бирлашма бошқарувчиси ва ниҳоят «Қорасув» жамоа хўжалигида трактор ва қишлоқ хўжалик машиналарини таъмирлаш устахонаси бошлиғи вазифаларида ишлаган. Кўпчилик унинг хизматларидан миннатдор бўлганлигини эшитганмиз. Усмонжон малакали муҳандис бўлибгина қолмай, марҳум отаси Умарали ота каби камтар, камгап, ширинсухан инсон. У етти ўғил-қизларни малакали мутахассислар қилиб эл хизматига қўшди. Ҳозирги кунда унинг

катта қизи Умидахон Қорасув шифохонасида даволовчи-
врач сифатида эл дуосини оляпти. Ўғли Бахтиёржон (Анди-
жон пахтачилик институтини битирган) қишлоқ хўжалиги
машиналари муҳандиси, қизлари Раънохон, Дилоромхон
олий маълумотли савдо ходимлари, кичик қизлари Дилфу-
захон тикувчи, Зиёдахон иқтисодчи, Зулфияхон савдо хо-
димаси.

Техникада тобланган Умарали Қурбоновнинг авлодлари
бугунги кунда боболари удумини маҳкам ушлаб, элга бе-
миннат хизмат қилишни уддасидан чиқиб келмоқдалар.

ИСТИҚБОЛДАН ИҚБОЛ ТОПГАН

Шаҳрихонсойнинг салқин шабадаси мевазор ҳовлини сокин тебратади, сув шалоласи аллалайди. Ток остида ўрнатилган чор-поя (сўри)да қалин кўрпачалар солинган. Бўлиш ака лаганчадаги ўрикдан бир донасини олиб, бизни ҳам ўрикдан еб ўтиришга ундаб, суҳбатни давом этказди:

— Халқимизнинг орзу-армони бўлиб келган мустақиллик кунларига етиб келдик. Мустақиллик берган имтиёзларни, унинг шарофатини, ёшларга кўрсатаётган ғамхўрлигини кўриб дилим яйраб кетади. Бундай кунларга етиб келиш осонликча кечгани йўқ. Бу қанчадан-қанча қилинган меҳнат ва машаққатлар эвазига берилган мукофотдир. Юртимизда истиқлол қуёши нур сочиб турибди. Шу кунлардан баҳра олиб юришлик узоқ йиллар ҳаммамизга насиб этсин.

Ярим асрдан буён йўлдош бўлган турмуш ўртоғи билан 8 нафар фарзанд ўстириб, уйлаб-жойлаган, 40 дан ортиқ невара-чевараларнинг қуршовида қариллик гаштини сураётган, бугунги кунидан бахтиёр эканини қувониб сўзлаётган бу мўйсафид билан хайрлашиб чиқар эканмиз, хаёл яқин ўтмиш хотираларини эсга солди:

«Савой» совхози энди совхоз-техникумга айланди, профсоюз раҳбари сифатида қандай ёрдам бероласиз? — дея сўралганди, — «Буни фақат директор ҳал қилади. Биз «ҳа» ёки «йўқ» дея оламиз холос. Ҳе, қуруқ амалидан ўргилдим... кечирасиз ука» — деб жавоб берган эди ўшанда Бўлиш ака.

Б. Қўзиев 1928 йили Жалақудуқ туманининг Ғозичек қишлоғида туғилган. 7-синфни битиргач колхозда меҳнат қилди. 1946—1949 йилларда дала бригадири, 1949—1954 йилларда туман комсомол комитетида бўлим мудир. Шу орада партия сафига қабул қилинди ва 1963 йилгача колхоз партия қўмитасининг котиби вазифасида ишлади. Колхоз «Савой» таркибига 7-бўлим бўлиб қўшилгач яна 10 йил бўлим партия

ташкilotини бошқарди, ҳамда агрономлик қилди. Бу вақт ичида Наманган қишлоқ хўжалик техникумида ўқиб агрономлик мутахассислигини олди. 1974 йилда совхоз ишчилари касаба союз комитетининг раислигига сайланди. 1979—1981 йилларда 7-бўлим гидротехниги (мироби) бўлиб ишлади. 1988 йилдан буён нафақада.

Б. Қўзиев қайси соҳада ишламасин ўзига бириктирилган ишга масъулият билан қарар эди. Айниқса, ободонлаштириш, қишлоқларни электрлаштириш, газлаштиришда, ёш кадрларни тарбиялашда, кекса ва ногиронларга мурувват кўрсатишда ўз кучини аямас, бу борада юқори ташкилот раҳбарлари билан «дипломатия» си иш бермаса «ёқалашиб» ҳам кетарди. У халқ учун курашиб, халқ учун яшади.

Кексайганда истиқболдан иқбол топган Бўлиш ака Қўзиевга узоқ умр, оиласига фаровонлик тилаймиз.

СУВ ЕТАКЛАГАН ЕТАР МУРОДГА

Кундаликда шундай битилган эди: «Отамизнинг юрти асли Қўқон бўлган экан. 1915 йилда Дардоққа келиб маш-хур Абдурахмон бойнинг қўлида хизмат қилади. 1927 йилда ер ислоҳоти ўтказилганда отамизга ҳам уч таноб ер теккан экан. Ўша кезде отам пахта тозалаш заводида қарашли Дардоқ пахта қабул қилиш пунктида карвонбошилиқ қилар, шу сабаб у кишининг деҳқончилик билан шуғулланишга вақтлари бўлмасди.

Баҳор эрта келиб ерлар тез етилди. Экинларни вақтида экиб олиш зарур. Ана шу ўй билан шу қишлоқлик Нишонбой Ашуров деган кимсага ерини чоракорликка берадилар. Ўшанда отамиз бу иши ўз бошига бало бўлишини билмаган эди. Чунки кўп ўтмай шўро тузумининг одамни қора қилиш, ёмонотлиқ қилиш, камситиш, хўрлаш воситаси аталган, ўша даврнинг синалган тамғаси бўлган айб қўйилди — «Киши кучидан фойдаланган! Ери тортиб олиниб, ўзи қулоқ қилинсин!».

Бу отамизга руҳий зарба бўлди чоғи кўп ўтмай оғриб ётиб қолди ва орадан бир йил ўтказиб, 1931 йилда вафот этди. Мен ёлғиз онам билан қолдим. Онамнинг ҳам мендан бошқа ҳеч кими йўқ эди».

Отадан ўн икки ёшида етим қолган Райимжонни тақдир ана шундай «сийлади». Хонадон паноҳсиз, ерсиз, ишсиз қолган она-бола колхозга ишга киришди. Бир-бирига суянчиқ бўлишди, бир-бирига елкадош бўлишди. Орадан яна йиллар ўтди. Райимжоннинг бўйи чўзилди. Энди унча-мунча оғир ишларни онасининг кўмагисиз ўзи бажариб қўя қоладиган бўлди. Мактабда ўқиди, саводини чиқарди. Балоғатга етгач сув хўжалиги соҳасидаги махсус курсда таҳсил кўрди. Уни ҳаёт чархлади. У сув илмини ўрганди. Айниқса вилоятнинг шимолий тоғолди ҳудуди саналган Ойим, Дардоқ каби қадим заминларда сув билан «ишламоқ», баъзи-баъзида, хусусан баҳор кезлари олишмоққа ҳам тўғри келарди. Чунки тез-тез тошқинлар бўлиб турарди, асов тўлқинлар дуч келган жойдан ўзан солар, асов от сингари тизгин чилвирини қўлга маҳкам олмасанг, тўғри келган томонга уриб кетарди. Ана шунда мироб кўзчил бўлсагина сувни жиловлай олади.

Райимжон кўзчил эди. У қаердан ўзан солиш, қаердан янги ариқ ковлатиш керагу, қай жойдан канал қаздириш зарурлигини яхши биларди. Бугун Ойим, Дардоқ ҳудудларидаги каналлару зовурларнинг кўпини Райимжон Ғанижонов бош-қош бўлиб ковлаттирган.

Лекин бу ишларнинг бари аро йўлда қолиб кетди. Уруш бошланди. Ўшанда Райимжон Ойим район сув хўжалиги бошқармасида бошлиқ вазифасида ишларди. Урушга шу ердан кетди ва беш йил фронтда умри ўтди.

Урушдан сўнг Райимжон Ғанижонов яна ўз ишини давом эттирди. Ойим район сув хўжалиги бошқармасининг Дардоқ участкасида гидротехник вазифасида ишлади. Бугун қишлоқнинг нуроний кишилари Жакбарали Алимбоев, Обиджон Эргашевларнинг хотирлашларича, Райимжон ака ерларнинг захини қочириш, янги ариқлар чиқаришда катта хизматлар қилган. Хусусан ёпиқ дренажлар шу инсоннинг ақли, ташаббуси билан яратилган. Урушдан кейинги йилларда, ҳатто эллигинчи ва олтмишинчи йилларда ҳам мукамал техникалар етишмас, деярли барча ишлар қўлда бажариларди. Одамлар кетмону белкураклар билан зовурлар қазишган, янги ерларни ўзлаштирган, тўқайзорлар ўрнида пахта майдонлари барпо этишган. Албатта, бунингдек бунёдкорлик ишларида Райимжон Ғанижоновнинг хизматлари бисёрдир. Бир пайтлар отасининг вафотидан сўнг онаси билан мусофир юртларда ёлғизланиб қолган бола шу заминда томир отди. Рафиқаси билан биргаликда ўн нафар фарзандни тарбиялаб вояга етказди. Бугун уларнинг ҳаммаси ота-оналарининг руҳини шод этган ҳолда эл-юрт хизматига камарбаста бўлиб юрибдилар. Зеро, шоирлар ёзганларидек:

*Ўксимасин ҳаёт бу излари қолар,
Дилни ардоқлаган сўзлари қолар.
Улгурмаган ишни адо этгали,
Навқирон ўғилу қизлари қолар.*

ТИНИМ БИЛМАС ИНСОН

Қишин-ёзин яшилликка бурканган боғу-роғлар, гулзорларнинг чаман бўлиб туриши, кенг, равон кўчалар ҳамда хиёбонларнинг озодалиги шаҳарга келаётган беҳисоб меҳмонларни ўзигаром этишда Солижон Меҳмоновнинг ҳам муносиб ҳиссаси бор.

Солижон Меҳмонов тинибтинчимас, талабчан ва ташаббускор инсон эди. У шаҳар озодалигини, гулзор ва кўкаламзорларни сақлаш учун жон-жаҳди билан курашар, йўл ва хиёбонларга чиқиндиларни ташламасликни, гулларни узмасликни шиор қилди ва уни амалга тадбиқ этиб, одамларни мана шунга ўргатди.

Унинг қўли тегмаган, у силамаган дарахт йўқ бўлиб, бирорта кўчатнинг синганини кўрса, ўз фарзанди шикаст тортганидек юрак-юракдан ачинар эди...

Солижон 1941 йили Украинадан кўчирилган «Трандубитель» заводида ўз иш фаолиятини кўмир ташувчиликдан бошлади. Шу ердан фронтга кетди. Урушдан сўнг яна шу корхонага қайтди. У ўз ҳаётини шу завод ҳаёти билан боғлади. Заводни такомиллаштириш ва ишлаб чиқарилаётган хом-ашёлар сифатини яхшилаш. Ишчиларнинг турмушини яхшилаш чора-тадбирларида қатнашди.

У одил ва ҳалол, ҳамма билан тил топиша оладиган ва айни пайтда ташаббускор инсон бўлган. Солижон Меҳмонов Хонтоғ адири устига насослар ёрдамида сув чиқариб, дарахтлар экдириб, ажойиб дам олиш масканини яратди. Бунини хонободликлар жуда яхши билади. 1972 йилда Хонобод қишлоғига шаҳар мақоми берилиб, Солижон ака шаҳар ижроия комитети раислигига сайланди.

— Ишнинг кўзини биладиган, серғайрат инсон эди, — деб хотирлайди, собиқ раис ўринбосари, ҳозир Хонобод шаҳар касб-ҳунар коллежининг директори бўлиб ишлаёт-

ган Омаджон Ўринбоев. — Мен Солижон ака билан 18 йил бирга ишладим. Шаҳар бош архитектори вазифасида ишлар эканман ундан кўп инсоний фазилатларни ўргандим. У фидойи инсон эди. У узоқ жойлардан оққайин, Сибир қарагайи кўчатларини, Украинадан қизил рябина дарахтини, Америка липа дарахтини ва бошқа ўндан ортиқ доимий яшил бўлиб турадиган дарахт ва буталарни олдириб келиб Хонобод иқлимига мослаштирди. Академик Маҳмуд Мирзаев билан ҳамкор бўлиб, ботаника илмий текшириш олийгоҳини илмий ходими билан биргаликда олиб келинган дарахтларни иқлимлаштирди. Узоқ йиллар олиб борган самарали ишлар туфайли бу гўша курорт шаҳарга айланди. Солижон Меҳмонов ҳаётни севган, ҳамиша гўзалликни севувчи инсон эди. Унинг порлоқ хотираси қалбларимиздан ўчмайди.

Мухтарам китобхон, Сиз авлодларга ўзидан боғ қолдирган инсоннинг меҳнат фаолиятидан бир оз бўлсада хабар топдингиз. Энди бир шингил таржимаи ҳоли:

Солижон Меҳмонов 1924 йилнинг 14 октябрида Хонобод қишлоғида деҳқон оиласида таваллуд топган, шу ерда ўқиган.

У 1996 йили 72 ёшида оламдан ўтди. С. Меҳмоновнинг зурриётлари Қаҳрамон, Татьяна, Алишер ва Светланаalar ҳаётда ўз йўлларини топиб олганлар. Масалан, Қаҳрамон Меҳмонов ота асос солган шаҳар боғини янада обод, кўркем қилиш билан банд.

Хонобод шаҳрининг сўлим кўчаларидан бири Солижон Меҳмонов номи билан юритилади.

ТАБИАТ ОШИФИ

Ваҳобжон Эргашев 1935 йили Андижон вилояти Қўрғонтепа туманига қарашли Хонобод қишлоғида таваллуд топди. 1953 йили 10-синфини тугатиб, Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаштириш инженерлар институтининг гидромелиорациялаш факультетига кириб, 1958 йили инженер-гидротехник деган мутахассисликка эга бўлди.

У меҳнат фаолиятини Андижон вилояти сув хўжалиги бошқармасига қарашли Тешиктош гидроузелининг қурилишидан бошлади. Ёш Ваҳобжон ўзининг меҳнатсеварлиги ва билим салоҳияти билан тез орада кўзга кўриниб қолди. 1958 йили Кампиробод гидроузелига раҳбар этиб тайинланди. У ҳозирга қадар шу лавозимда самарали фаолият кўрсатиб келмоқда. Ваҳобжон ўзига топширилган вазифани сидқидилдан, бажариши натижасида шу тизим бўйича катта ҳурмат-эътиборга эга бўлди. Унинг меҳнатларини давлат муносиб тақдирлади. 1966 йилда орден, 1977 йили «Ўзбекистон Сув хўжалиги аълочиси» нишони, 1989 йили «Меҳнат ветерани» медали билан мукофотланди. Бу орада сув иншоотларини қуриш ва қайта таъмирлаш ҳамда ободонлаштириш бўйича бир неча бор голиблик ўринларини қўлга киритди.

Ваҳобжон устозлари Нўъмонжон Абдулазизов, Борис Усмонов, Миркомил Ғозибеков, Мамасидиқ Тошматов, Маматқул бува Нишонов, Ҳабибулло Қаюмовларни чуқур ҳурмат билан эсга олар экан, улардан касб-сирларини ўрганиш билан бирга, одамийлик, қалби кенглик ва саховатпешалик каби инсоний фазилатларни ҳам ўрганганлигини фахр билан эслайди. Айни вақтда Исмоилжон Умаров, Жунайдилло Абдуқаюмов каби шогирдлари борлигидан ҳақли равишда ғурурланади.

Шогирди Исмоилжон устози ҳақида сўз юритиб, унинг ҳамма вақт одамларга яхшилик қилиш фикри билан умр

ўтказиб келаётганлиги, ўзи билан бирга ишлаб нафақага чиққан ёхуд оламдан ўтган ишчилар, хотирасини ёддан чиқармаслигини, уларнинг оиласига маънавий ва моддий ёрдам бериб, меҳр ва мурувват кўрсатиб келаётганини гапирди.

Агар Хонобод шаҳрини хилма-хил дарахт ва гуллар билан яшил шаҳарга айлантиришда Солижон Меҳмоновнинг меҳнати ётса, Кампиробод сув тақсимлаш иншоотини обод қилишда, яшил ҳудудга айлантиришда Ваҳобжон аканинг меҳнати катта.

— У ўз соҳасини шу қадар эгаллаганки, — деб устози ҳақидаги фикрини якунлади Исмоилжон, — каналдаги сувни ўлчамасдан, неча куб сув оқиб ўтаётганлигини айтиб беради. Буни текшириб кўриш учун сувни махсус асбоблар ёрдамида ўлчаганимизда амин бўлганмиз, ҳайратда қолганмиз.

Тополино марказидаги Йўлдош ота Тўхтажўжаев номидаги чойхона биносининг тубдан яхшиланиши Ваҳобжон номи билан боғлиқдир. У беш гектар атрофидаги шағалли яланг ерда 32 хил манзарали дарахт ва турли хил гуллар экиб кичик бир «Эрам боғи»га айлантирди. Ҳиндистон пачаги (илҳом гул) ҳам даставвал Ваҳобжон боғида гул кўрсатди. Чет мамлакатлардан, жумладан Саудия Арабистони, Франция, Германия, Ҳиндистон, Хитой, Япония каби қатор давлатлардан ташриф буюрган меҳмонлар бу бўстонга ҳавас билан қарайдилар.

Ҳа Ваҳобжон элининг, юртининг ободлиги йўлида узоқ йиллар умр кўриб меҳнат қилишини ҳамда оилавий бахтли ҳаёт кечиришини тилаб қоламиз.

АСКИЯМИЗ АКАДЕМИГИ ЭДИ

Қадимий Қорасув қишлоғининг Дунг кўча маҳалласидаги Муҳаммад Юнус Охунжонов хонадонида 1918 йилнинг куз фаслида учинчи ўғил туғилди. Унга яхши ният билан Абдулхай деб исм қўйдилар.

Бироқ чақалоқ 15 ойлигидаёқ онаси Комила опа оламдан ўтиб, катта бувиси Ўғилхон отинбуви ва бобоси Қозоқбой ҳожи қўлида қолди. 16 ёшга қадам қўйганида эса отасидан ҳам ажралди. (Отаси бой-бадавлат хонадон соҳиби сифатида қулоқ қилиниб, Россиянинг совуқ ўлкаларига бадарға қилинган эди. У 1943 йили ўша ёқларда вафот этади.)

Абдулхай иш фаолиятини 1934—1940 йиллар давомида «Пахтачи» жамоа хўжалигида табелчиликдан бошлайди. Ўша йилларда туман марказида Юсуф қори Солиев раҳбарлигида ташкил топган театрда Абдуллажон Ҳакимов, Насриддин Мамажонов, Мўчан Тошматов, Боймирза Хўжамбердиев, Майрамқиз Муҳаммедова, Тўхтагон Баротова, Пўпашон Каримова, Озодахон Зухриддинова, Саодатхон Сотволдиева, Назиржон Акбаров, Тоштемир Мирзахоловлар фаолият кўрсатар эдилар. Санъатга иштиёқи баланд бўлган Абдулхай улар сафига қўшилди. 1939 йилда катта Фарғона канали қурилишида ушбу театр томонидан кўрсатилган томошаларда фаол иштирок этди. Театрда шоир Адҳам Ҳамдам адабий эмакдош бўлиб ишлай бошлагач, театрнинг ижодий фаолияти янада кучайди.

1942—1945 йиллар Абдулхай Янгийўл шаҳридаги қанд заводида ишлади. Кейин она юртига қайтиб, яна театрда 1947 йилгача фаолиятини давом эттирди. 1948 йилдан 1959 йилгача қишлоқ кенгашида котиблик вазифасида ишлади. 1-ўрта мактабнинг кечки синфида ўқиб, ўрта маълумотга эга бўлади. Ана шундан кейинги йилларда Абдулхай мах-

сумнинг аския санъати билан боғланган асосий фаолияти бошланиб кетди.

Абдулхай махсум Қозоқовнинг ўзи эътироф этишича, у 35 йил давомида устозлардан аския сирларини ўрганган. Ундаги сўзга чечанликни кўрган отаси Абдулхайни 8 ёшида Қорасувнинг таниқли аскиячиси Ҳошимжон Нормат ўглига шогирдликка берган эди. Кейин у Юнусохун Бойматов, Юсуфқори Солиев ва қарийб чорак аср давомида эса асосий устози Мамажон ота Мадаминовдан аскиячилик сирларини ўрганган. Улар нутқдонликда, ҳар бир сўзни ўрнига садафдай териб, лутф этишда олдиларига тушадиган одам топилмасди. Абдулхай махсум Қозоқовнинг аския санъатига қизиқишига Катта Фарғона канали қурилишида Усмон ота Юсуповнинг, кейинчалик эса улуғ инсонлар Шароф Рашидов ва Обид Содиқовларнинг назарига тушиши, кўпгина алломалар, адиблар, олиму-фозилларнинг юбилей кечаларида иштирок этиши катта туртки берди. Расул Муҳаммадиевнинг аския санъати бўйича диссертация ёқлаши ўзбек аскиячиларига, хусусан Абдулхай махсум Қозоқовга қанот боғлади. Ниҳоят 1967 йили 17 августда Тошкентда ўтказилган республика аския кечасида ўзбек аскияси санъатининг чинакам бир тури эканлиги тан олинди, Қорасувнинг деҳқон боласи ушбу санъатнинг дарғаларидан бири деб эътироф этилди. 1988 йили 31 июл ва биринчи август кунлари Тошкентдаги Пушкин номли боғда бўлиб ўтган «Аския кечаси» да унинг мартабаси янада ортиб кетди. Қорасув аския мактабининг дарғасига кечага йиғилган барча кишилар тан бердилар. Ўша унутилмас «Аския кечаси» дан бошланган овоза республика бўйлаб қанот қоқа бошлади, туманлар, вилоятлар, ҳатто Тошкентда ўтказиладиган барча тантаналар аскиясиз ўтмайдиган бўлиб кетди.

1997 йилнинг 23 августида Қорасув шаҳри марказида вилоят ҳокимининг қарорига кўра ўткир сўз устаси, «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими» Абдулхай махсум Қозоқовнинг 75 ёши тантанали равишда нишонланди. Ушбу тантаная Фарғона водийсининг барча аскиячилари, аския шинавандалари, раҳбарлар, адабиёт ва санъат намояндалари ташриф буюрдилар. Юбилей тантанаси шу қадар завқли ўтдики, эрталабдан бошланган байрамона руҳ ва

шодиёналар кеч оқшомгача давом этди. Абдулхай махсум Қозоқовга шу кеча «Фахрий ёрлиқ» ҳамда «ТИКО» автомобилнинг калити топширилди.

Абдулхай махсум Қозоқов 1998 йилда вафот этди. Асли ўзбек миллий аския санъатининг меъмори — академиги бўлган эди. Унинг республикамиз санъатининг олтин фондига киритилган сон саноқсиз аскиялари ва унутилмас пайровлари билан шогирдлари, мухлислари ва фарзандлари дилида мангу қолди,

Абдулхай махсум оилавий ҳаётда ҳам пиру-бадавлат хонадон соҳиби эди. У тўрт ўғил, тўрт қизни тарбиялаб вояга етказган. Катта ўғиллари Нурмуҳаммад умумий овқатланиш корхонасида ишлаб оламдан ўтди, қолган фарзандлари — Фазилатхон — ўқитувчи, Нурилло — иқтисодчи, Охунжон — савдогар, Нурхон — тарбиячи сифатида эл-юртга хизмат қилмоқдалар.

УМР СУВДЕК ОҚАДИР

Дейдиларки, кишининг кўрки — юз, юзнинг кўрки — кўз, тилнинг кўрки — сўз. Улар ҳаммаси ўзаро бирлашгандагина гўзал инсон қиёфаси вужудга келади. Нур ёғилиб турган инсоннинг юзи ва кўзидан унинг ички дунёсини, сийратини ҳам билиш мумкин. Кўксини безаб турган 17 нишон унинг шижоатидан дарак, умр зар-варақларидан ёднома эмасми?!

Маликжон Ашуров (1922—2002) Наманганнинг Чортоғида туғилган. Ота-онаси бутун умрини меҳнатга, бола тарбиясига бахшида этганлар. Ёш Маликжон 30-йилларнинг очлик, йўқсизлик бўҳронларидан, иккинчи жаҳон урушининг ажал сиртмоқларидан омон қолиб, сермазмун ҳаётни бошидан кечирди. Тақдир унга Катта Фарғона каналини қазिशни, Тошкент Ирригация техникумида ўқишни насиб этган экан. 1943 йил январидан 1946 йил декабргача ҳарбий хизматда бўлди.

М. Ашуров авлодларига ўзининг босиб ўтган ҳаётий йўлини ҳикоя қилиб, эсдалик китоби яратмоқчи бўлгандир, ҳар қалай, архивда сақланаётган катта умумий дафтари-нинг I саҳифасига қуйидагиларни битган: « Мен, Ашуров Маликжон... баъзи бир эсда қолган воқеаларни бироз эслаб, ушбу эсдаликни ёзишга қарор қилдим. 3 май 1999 йил».

«Эсдалик дафтари» дан олинган бир неча сатрлар бу заҳматкаш инсоннинг иш фаолиятини, англашга ёрдам беради.

«Украинада жанглар. Бир қудуқ ёнидаги янги этик ҳодисаси.

«Мен противотанковой мина устида ётгандим. Ўрмон ёнидаги пишган буғдойзорларда 30—35 киши кўриниши, биз-немис деб ўқ узганимиз, улар «отманглари» деб бақиришди, қарасак асирга тушган аскарлар қочиб биз томонга келаётган эканлар.... »

Минг афсуски, дафтар тугалланмаган.

М. Ашуров Украина, Польша, Германия, Венгрия, Чехославакия йўлларида қон кечиб жанг қилди, ярадор бўлди, ғалаба кунини Прагада нишонлади. Хизматдан қайтгач ўқишини тугатиб Янги Қўрғон, Косонсой, Чортоқ, Қорадарё суғориш шахобчалари бошқармаси, Тўрақўрғон сув хўжаликларида турли раҳбарлик лавозимларида фаолият кўрсатди.

Катта тажрибага эга бўлган, сув билан тиллаша оладиган М. Ашуров 1964 йили юқори ташкилотларнинг тавсияси билан Қорадарёнинг Фарғона водийсига кираверишида жойлашган Қўрғонтепа туманига сув хўжалиги бошқармаси бошлиғи бўлиб келди ва умрининг охиригича ўз касбини улуғлаб шу ерда яшади, қадр топди.

Ҳозирда туман қишлоқ ва сув хўжалиги Бошқармаси жойлашган икки қаватли муҳташам бинонинг қад кўтариши, Кампиробод сув омбори-ю, ўнлаб канал, дренаж, тўғон ва бошқа гидромелиорацияга тааллуқли қурилиш шахобчаларининг пайдо бўлишида М. Ашуровнинг муносиб ҳиссаси бор.

Қадрдонлари эслайдилар:

— М. Ашуров сув ишининг профессори эди, — дейди сафдошларидан бири Акбарали Ҳайдаров, — 1 гектар ер майдонига суғориш мавсумида 7 — 8 минг куб сув кетади, шуни ҳисобга олиб иш тутиш керак, — дер эди у. Ҳамма хўжаликларнинг ер майдонларини, мелиоратив ҳолатини кунлик об-ҳаво маълумотларини, тоғдаги сув заҳираларини ҳисобга олиб, дафтарига ёзиб юрарди.

У киши меҳнатдан чарчаган дамларда маданий ҳордиқ чиқаришни ҳам билар эди. Эсимда: сой соҳилида ўтириб «ичак узди» дан ҳосил бўлган кўз ёшларни артди-ю, бирдан шовуллаб оқаётган сувга қараб «Ҳа оғайнилар, ҳаёт яхши-ю, лекин умр мана шу сувдек оқиб кетади», деган эди.

— Дадам ширинсўз, оилапарвар, болажон инсон эди, — деб хотирлайди туман ҳокимининг муовини Иқболхон Исмоилова, — у киши қайнонам Чиннихон билан тотув оила қуриб 8 нафар фарзанд ўстирганлар ва барчасини ўқитиб ҳаётдан ўзларига муносиб ўрин топишларига шароит яратганлар. Уларнинг ҳаёт йўли биз учун ибратдир.

ЯХШИДАН БОҒ ҚОЛАДИ

Қўрғонтепада Абобакир ҳожи ота Сатторовни билмайдиган одам кам бўлса керак. Бугунги кунда 80 ёшдан ошган отахон эл-юрт қорига ярайдиган фарзандлар тарбиялади. Қарилик гаштини сурадиган ёшга етса ҳам ҳали ижтимоий меҳнатдаги фаолиятини давом эттираётган кексалардан ҳисобланади. Чунки у ёшлигида, тўғрироғи болалигидан фаол меҳнат қилишга одатланган кишилардан.

Абобакир Сатторов 1923 йилда Қўрғонтепа қишлоғидаги боғбон оиласида таваллуд топди. Унинг болалиги ҳам ўша даврдаги тенгқурлари қатори ўқиш ва меҳнат қилиш билан ўтди. 1930—1933 йилларида мактабда бошланғич таълим олган Абобакир боғбон отасининг ёнига кириб, унга деҳқончилик ишларида ёрдам бера бошлади. Кейинчалик колхоз раҳбарлари уни табелчиликка ўтказиб қўйишди. Энди у ғўза чопиш, уни суғориш, боғ ишларида отасига қарashi билан бирга табелчилик ҳам қила бошлади.

1942 йилнинг 9 июнида 19 ёшга тўлган Абобакир урушга кетди. Ҳарбий хизматни Россиянинг Пенза вилоятида ўрмон ҳарбий қисмида бошлади.

«Қамалда бўлган Ленинград учун бўлган жанглارнинг бирида, чап қўлимдан жароҳатланиб, госпиталга тушиб қолдим,— деб хотирлайди Абобакир ҳожи ота.— Дастлаб Чеченистоннинг Моздок шаҳрида, кейинчалик Тбилисидаги госпиталга узоқ даволанишлардан кейин мени туманимиз ҳарбий комиссариати ихтиёрига юборишди. Бу ердаги қайта-қайта текширувлардан кейин мени ногирон сифатида ҳарбий хизматдан озод этишди».

Абобакир колхоз ишларида фаол қатнаша бошлади. 1949 йилгача табелчилик қилди. Ўша йили ўрта мактабга ўқишга бориб, 1951 йилда ўнинчи синфни битирди шундан сўнг жамоа хўжалиги йўлланмаси билан Андижондаги бухгалтер

терлар тайёрлаш курсида 8 ой ўқиб келиб, хўжаликда чор-
вачилик бухгалтери бўлиб ишлай бошлади.

1955 йилда Абобакир ака Сатторовнинг ҳаётида туб бу-
рилиш рўй берди — у савдо соҳасига ишга ўтди. У қишлоқ-
да яшаганлиги боис кундалик эҳтиёж моллари нималар
эканлигини яхши билар ва ўзи ишлаган дўконда аҳоли учун
зарур бўладиган барча молларни муҳайё қилиб қўйишга эри-
шарди.

Абобакир аканинг савдо ишидаги 32 йиллик фаолияти-
дан кейинги ўн йилини давлат таъминот омбори мудир
бўлиб ишлаган даври ташкил этади. Шу давр ичида у ка-
салхоналар, болалар боғчалари ва мактаб ошхоналарига озиқ-
овқат маҳсулотлари етказиб бериш тизимининг самарали ва
намунали ишлашини таъминлади.

— Учинчи ўғлим Абдусалом 1987 йили матлубот жами-
яти раисининг савдо ишлари бўйича ўринбосари лавозими-
га ишга ўтгач, савдо ишидан кетишга қарор қилдим, — деб
ҳикоя қилади Абобакир ота. — Тўғри, савдода тажрибам
етарли бўлганлиги сабабли кўнгилдагидек ишлашим, ўзим-
га ҳам, ўғлимга ҳам гард юқтирмаслигим мумкин эди. Би-
роқ, айрим истиҳолаларга бориб, бу соҳадан кетишга қарор
қилганман.

А. Сатторов савдодаги фаолиятини тўхтатгач, ҳозирги
Рашидов номли ширкат хўжалиги ҳудудидан 1 гектар ер
олиб, Фарғона вилоятининг Қува туманидан анор кўчатла-
ри келтириб боғ яратди. Бугунги кунда унинг 2 гектарга
етказилган боғидаги анор, олма, нок, шафтоли каби сар-
хил мевалар ҳосили туманда ўтказиладиган тадбирларда дас-
турхонга тортилади.

Пири бадавлат отахоннинг етти паҳлавон ўғли халқ хўжа-
лигининг турли соҳаларида хизмат қилади — катта ўғли Аб-
дуқаҳҳор савдонинг хусусий тармоғида, Абдусалом, Абду-
малик, Абдуманноблар эса жамоат савдосида ишлайди, Аб-
дужаббор давлат ташкилотларидан бирида бош ҳисобчи,
Абдуҳалим «Дон маҳсулотлари» ҳиссадорлик жамиятида таъ-
минотчи, Камолиддин эса туман Давлат солиқ инспекция-
сида назоратчи бўлиб ишламоқдалар. Уч нафар қизлари эса
уй бекалари. Отахон бугунги кунда 44 неvara, 33 чевара-
нинг суюкли бобоси.

ОНА-ЕР ФАРЗАНДИ

XX асрга назар ташласак ўлкамиз, хусусан, Андижон вилояти заминида юзлаб, минглаб илм деб, юртим деб ёниб яшаган, жўшиб ишлаган ёки ишлаётган ажойиб инсонларни кўз олдимизга келтирамиз. Ана, мамлакат минбаридан туриб Пўлат Қаюмов, Мадамин Ҳасанов, Исмоилжон Қурбонов, Солижон Мамарасуловлар оташин нутқ сўзламоқдалар... Сўлим соҳилларда лирик лавҳалар ижод этмоқдалар Саида Зуннунова, Хошимжон Раззоқов, Улфатий, Яшин, Турсунбой Содиқова... Бобомиз Амир Темурнинг салобатли бўй-бастини тарихий сўзлар билан намоиш этмоқда Бўрибой Аҳмедов. Ана, Ҳалима Носирова, Соибжон Хўжаев, Фуломжон Ҳожиқулов, Аббос Бакиров, Шерали Жўраевлар юртини куйлаб, ютуқлардан суюниб юрибдилар...

Юқорида исми шарифлари зикр этилган улуғ инсонларнинг айримларининг табаррук излари Қўрғонтепамизда абдий қолган.

Ушбу лавҳада номини тилга олмоқчи бўлган инсон Исмоилжон Қурбонов ана шу улуғлар сафининг садафларидан биридир. У 1931 йилда Қўрғонтепанинг энг сўлим жойлардан бири бўлмиш Андижон сойи бўйида, деҳқон оиласида дунёга келган. Ҳа, деҳқон эди унинг аждоди, унинг қонида бор эди деҳқончилик, ерга меҳр. Оддий кетмончиликдан Қишлоқ хўжалиги вазири лавозимигача кўтарилган инсоннинг ҳаётий фаолиятини ифодалаш осон эмас.

Исмоилжоннинг дадаси (уни тенгқурлари Қувонбой деб аташар эди) 1937—1951 йилларда колхозга раис бўлган, онаси Мاستон буви колхозда ишлаб суяги қотган. Улар 3 ўғил, 4 қизни вояга етказдилар, тарбия бердилар, яхши одамлар сафига қўшдилар ва камолини кўрдилар.

Оилада Исмоилжон тўнғич эди. У мактаб, техникум, олий таълим даргоҳларида таҳсил кўриб, агрономлик мута-

хассислигига эга бўлди. Қишлоқ хўжалиги фанлари номзоди илмий унвонини олди.

Кексалик гаштини суриб умргузаронлик қилаётган И. Қурбонов ўзи босиб ўтган ҳаётий йўлни камтарона баён этади:

— 1948 йилда Андижон қишлоқ хўжалиги техникумини битириб, ҳозирги Қорасувда кичик агроном вазифасида иш фаолиятимни бошлаганман.

— 1949—54 йиллари Тошкент қишлоқ хўжалиги институтида ўқидим. Сўнгра, Қўрғонтепа МТС ва инспекция агрономи, Ёрқишлоқда колхоз раиси, «Ойим» совхози директори, Андижон вилоят партия комитетида қишлоқ хўжалиги бўлим мудири, Хўжаободда биринчи котиб, Андижон вилоят партия комитети котиби, Ўзбекистон Вазирлар Кенгашининг раиси ўринбосари, Ўзбекистон Қишлоқ хўжалиги вазири, Андижон дон маҳсулотлари ишлаб чиқариш Бошқармаси, вилоят Агросаноат бошқармаси раиси лавозимларида ишладим. Икки марта Олий Кенгаш депутатлигига сайланганман... И. Қурбонов орден, кўплаб медал ва фахрий ёрлиқларига сазовор бўлган.

У қаерда ва қандай лавозимларда ишламасин вазифасига масъулият билан қаради. Ишнинг кўзини билганлиги, энг муҳими, ташкилотчилиги ва одамлар қалбига йўл топа олиш қобилиятига эга эканлиги халқнинг эъзозига сазовор қилди.

— Исмоилжон акани ўзимнинг деҳқончиликдаги устозим, деб қадрлайман, — дейди бир вақтлар Қўрғонтепа, Хўжаобод туманларига раҳбарлик қилган Деҳқонбой Абдураззоқов. — У ўзига ва қўл остида ишловчиларга ўта талабчан раҳбар бўлган.

— Қурбонов давраларга файз киритади, сермаъно гаплари, билимдонлиги билан суҳбатдошларини ўзига жалб этади, — дейди тарихчи Баҳодир Турдиев.

— Акам ота-онамизни жуда ҳурмат қиларди, — дейди И. Қурбоновнинг укаси, ҳозирда Қўрғонтепа туман уруғчилик инспекциянинг бошлиғи М. Қурбонов. — 1982 йилда отам ҳам, онам ҳам бирин кетин оламдан ўтганларида ўкириб-ўкириб йиғлаганини кўрганман. Ҳозир бизга отадек насихатгўй, сингилларига меҳрибон...

Ана шундай ота-онага, ука-сингилларига эътиборли бўлган И. Қурбонов рафиқаси Қимматхон опа билан биргаликда 3 ўғил, 2 қизни ўстириб уларга тарбия бердилар. Муқимжон нафақада; Замирахон шифохона бош врач; Алишер вилоят дон-уруғчилик бўлими бошлиғи; Улуғбек вилоят божхонасида ишламоқда; кенжа қизи Гулмира — ўқитувчи.

Пиру бадавлат оилада 15 неvara, 2 чевара бахтли ҳаёт кечирмоқда. Бахтиёр фарзандлари, бирга ишлаган ҳамкасблари, сафдошлари, шогирдлари Исмоилжон отага узоқ умр, саломатлик тилайдилар.

ОЙЗОДАНИНГ ОЙДИН ЙЎЛИ

1928 йил июн ойида Хўжа-ободнинг Қорабулоқ қишлоғида таваллуд топган Ойзода Тўланова оилада ягона фарзанд бўлган. Отаси оддий колхозчи, онаси эса уй бекаси эди. Ойзодаҳон ёшлигидан қийинчиликларга бардош беришга, меҳнатдан қочмасликка ўрганди.

Ота-онаси билан Қўрғонтепа туманидаги «Савой» совхозига кўчиб келишган. Қайнотаси Усмон ота чўпон бўлиб, совхознинг қўйларини боқар эди. Ёш келинчак оила муҳитига тезда кўникиб кетди. Уй ишларидан ортиб, қайнотасига ҳам ёрдам беришга улгурар эди. 1957 йили Ойзода опа «Савой» совхозининг 6-бўлимидаги қорамолчилик фермасига сут соғувчи бўлиб ишга киради. Ўша пайтда моллар очиқ далада боқилар, соғувчилар саҳарда туриб, узоқ йўл босишиб, далага бориб сигир соғишиб келар эди. Техника хали ривожланмаган, сигирлар қўлда соғиларди. Ўзига бириктирилган 22 бош сигирни Ойзода ўз фарзандидай парвариш қилар, уларнинг ҳар бирига ном қўйиб, улар билан тиллашар эди.

Ойзода опа «сигирнинг сути тилида» деган иборага амал қилиб, сигирларга меҳр қўйган эди. Тез орада ҳар бир бош қорамолдан йилига 2800 литрдан сут соғиб олишга эришиб, илғорлар сафидан ўрин олади. Давлатга сут топшириш режасини икки беш йилликни бир беш йилликда бажарганликлари учун 1971 йили Меҳнат Қаҳрамони унвонини олишга сазовор бўлди. Меҳнатда эришган ютуқлари учун съезд ва қурултойларга делегат этиб сайланганди.

Ойзода опа 1973 йили вилоят кенгаши депутатлигига сайланади. Ва шу билан биргаликда суд маслаҳатчиси бўлиб ҳам фаолият кўрсатади. Унинг ёрдамлари билан «Савой»

хўжалигида болалар боғчаси ва мактаб ишга туширилади. Ойзода опа халқини, элини деб ўз тинчлигидан воз кечган, бағри кенг инсон эди. Жамоат ишларида жуда фаол бўлганлар. Нафақага чиққач ҳам ўн йилдан ортиқ меҳнат қилди.

1992 йили турмуш ўртоғи Мамат ота вафот этди. Болалари тарбияси билан шуғулланишни Ойзода опа ўзига шараф деб билди. Фарзандларининг бирлари ўқитувчи, бирлари тадбиркор, бирлари фермер бўлиб бугунги кунда элга хизмат қилмоқдалар.

ЭЛ БИЛАН ҲАМНАФАС ИНСОН

Очиқ юзли одамнинг ички дунёси, қалби, сийрати ҳам гўзал бўлади.

Бундай одамлар бировга яхшилик қилишни ўзларига одат, фарз қилиб оладилар. Ана шундай олижаноб инсонлардан бири Нўъмонжон ака Эшбоевдир.

1926 йили у Султонободда деҳқон оиласида дунёга келган. Унинг болалиги шу қишлоқда ўтди.

Уруш даврида қишлоқ халқининг бошига тушган жабру жафоларни у ҳам бошидан кечирди. Меҳнат билан улғайди, қаноат қилди, чидади, билим олишга қизиқди. У биринчилар қатори қишлоқдан шаҳарга — Фарғонага ўқишга борди.

Н. Эшбоев 1950—1954-йилларда Фарғона Педагогика институтининг ўзбек тили адабиёти факультетини ўқиб тамомлади. Шундан сўнг, унинг серқирра, мазмундор, иш фаолияти бошланди. Мана қисқача йилномалар: Кўштепасидаги мактабда ўқитувчи, илмий бўлим мудири, Мамир-обод қишлоғида ўрта мактаб директори, сўнг, ҳозирги «Кўрғонтепа ҳақиқати» газетасида муҳаррир, туман халқ таълими бўлими мудири, 1960—1984 йиллар давлат органларида фаолият кўрсатди. Кўштепадаги мактабда директорлик лавозимида ишлаб туриб, қарилик нафақасига чиқди. Бироқ, шунда ҳам 1990 йилдан 1996 йилгача туман фахрийлар кенгашининг раиси вазифасини бажариб юрди.

Юқорида биз санаб ўтган манзилларда, ташкилотларда қандай ишлаганлигини, қандай ишларни амалга оширганлигини унинг ҳамкасблари, шогирдлари, бирга ишлаган замондошлари жуда яхши биладилар. У ўзининг ишчанлиги, талабчанлиги, айниқса, одамлар қалбига йўл топа билишлиги билан ҳамманинг ҳурматиغا сазовор бўлди. Шунинг

учун бўлса керакки, умр йўлдоши Шарифахон ая билан фарзанд ва набиралари қуршовида умргузаронлик қилар экан, улар дарвозалари ҳамиша очиқ, негаки, одамлар унинг суҳбатига, маслаҳатига қулоқ соладилар.

Н.Эшбоев ўзининг босиб ўтган ҳаётий йўлига бир назар ташлар экан, қуйидаги айрим воқеаларни эслаб қўяди: «Ойбек, Ғ.Ғулом, Тамарахоним, Ҳалима Носирова, Мукаррама Турғунбоева, Ш.Рашидовлар билан бўлган мароқли суҳбатлар бир умр ёдимда...», «Айб иш қилиб қўйган болага, айрим одамлар: «Сен одам бўлмайсан!» деб қўядилар, мен эса: «Сендан келажакда яхши одам чиқади, деб ўйловдим, сен яхши инсоннинг боласи эдинг-ку», дер эдим мактабда. Сўздан сўзнинг фарқи бор», «Туманга газ келтиришнинг ўзи бўлмаган, Ижроком раиси ўринбосари сифатида 1969 йилда кўп қийинчиликларга дуч келганман, Шахрихонсойни қайта қуриш-чи...», «Газетада ишлаганимда битта амалдорни танқид қилиб фелъетон чиқарганман, бўлди тўполон — бўлди тўполон...», «Қорасувдаги автобекатни, кўприкни, бозорни қуришдаги қийинчиликларни ва одамларнинг хашарга келишлари».

Нўъмонжон аканинг иш фаолиятига назар ташласангиз эсда қоларли кунлар шу қадар кўп эканки, умр бекорга ўтмабди, туманимиз тарихига ва одамлар хотирасига чуқур из солинибди.

Н.Эшбоев санъат ва адабиёт шинавандаси ҳамдир. Китоб унинг жони-дили, араб ва лотин алифбосидагиларни ҳам бемалол ўқийверади, ривоятлар ўқийди, ҳикоятлар, шеърлар тўқийди. Мана унинг ижодидан намуна:

*«Меҳр уруғини қалбингда ўстир»,
Сўзлашган инсонлар қилсинлар ҳузур.
Сўзларинг ҳаммага маъқул бўлса гар,
Ортингдан ҳавас-ла дегайлар: «Бу зўр».*

Инсоний фазилатларни улуғловчи доно ўғитларни эшитиб катта бўлган фарзандлари: Ҳамидахон, Абдулқуддус, Абдуқайс, Умидахон, Абдувайслар ўз камолотларини топганлар. Бу оқил инсонни элга қилган хизматлари эвазига кўксини орденлар безаб турибди.

МУНДАРИЖА

Сўз боши ўрнида	3
Қўрғонтепамсан (К. Илёсов)	5
Қўрғонтепа тарихига бир назар	6
Орифона ҳаёт (К. Илёсов)	10
Хайрли иш соҳиби (К. Илёсов)	13
Мард майдонда билинар (Т. Хўжамбердиев)	15
Меҳнатда тобланган ирода (К. Илёсов)	18
Камолот отининг суворийси (К. Илёсов)	21
Адолатдан топилган ҳурмат (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	24
Фидойи ўқитувчи (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	27
Довруғи дoston бўлган аёл (Т. Хўжамбердиев)	29
Дилларга ёқилган чироқ (Ҳ. Жалилова)	31
Эҳтиром (Т. Хўжамбердиев)	33
Тақдирлаш ва таҳқирлаш (К. Илёсов)	36
Валиев домла (Ҳ. Жалилова)	38
Куёш нури (Ҳ. Жалилова)	41
Турғунбой доктор (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	44
Ибрatли умр (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	46
Биз сув ичган ариқлар (Ҳ. Жалилова)	48
Қўрғонтепанинг биринчи ижрокўми (Т. Хўжамбердиев)	51
Элим деб, юртим деб яшаган ая (Т. Хўжамбердиев)	53
Устозлар устози эди (Т. Хўжамбердиев)	55
Ўзлигин намоён қилган аёл (К. Илёсов)	58
Жасур мироббоши (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	61
Биринчи агроном (К. Илёсов)	64
Армон билан ўтган умр (К. Илёсов)	67
Тарихнинг унутилмас онлари (Т. Хўжамбердиев)	70
Турмушнинг билимдони (Т. Хўжамбердиев)	72
Инсон дунёни англайди (К. Илёсов)	75
Қорасувлик аскиячилар сардори (Т. Хўжамбердиев)	77
У шундай аёл эди (Т. Мадумаров)	79
Асрни қувиб утган мўйсафид (К. Илёсов)	81
Маърифат жонкуяри (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	83
Маккажўхорикорлар дарғаси (К. Илёсов)	86

Маърифат фидойиси эди (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	89
Умр қушиғи (Ҳ. Жалилова)	91
Тош бағрида бустон яратган инсон. (Ҳ. Жалилова)	94
Бекатларда тунаган мелиса. (К. Илёсов)	96
Умрзоқ артель. (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	98
Ушалган орзу (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	100
Музаффаров академияси (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	102
Хотирадан кўчган сатрлар (Т. Мадумаров)	105
Уста пиллакор (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	107
Элига қаймоқ ялатган қиз (К. Илёсов)	109
Яловбардорлардан бири (К. Илёсов)	111
Рўёбга чиққан ўғитлар (Т. Хўжамбердиев)	114
Муҳандис Мулла Мамажон (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	117
Саховатпеша инсон (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	119
Яхшилик уруғи (Ҳ. Жалилова)	121
Камтаринлик тимсоли (К. Илёсов)	124
Одамийлик мактаби (К. Илёсов)	126
Ҳақиқат йўлидаги собитлик (С. Исмоилов)	128
Ўзгалар ташвишида (Ҳ. Жалилова)	131
Унинг номи мангу яшайди (Т. Хўжамбердиев)	133
Фарзандлар қиёфасида муҳрланган ота (К. Илёсов)	135
Санжаровни билармидингиз? (Ҳ. Жалилова)	138
Ўлкамиз фахри (К. Илёсов)	141
Бу дунё синов майдонидир (К. Илёсов)	144
Бутун умр одамлар орасида (Ҳ. Жалилова)	147
Саломатлик посбони (К. Илёсов)	150
Тарих яратган одамлар (Ҳ. Жалилова)	153
Султонободлик сўз устаси (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	156
Устоз электрик (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	159
Истибод исканжасида (Ҳ. Жалилова)	161
Қаҳрамон пахтакор (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	164
Ҳаёти ибрат эди (А. Қорабоев)	166
Халқ ўқитувчиси (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	169
Асов дарё жиловодори (У. Мамашопов, Т. Исмонов)	171
Меҳнатга бахшида умр (К. Илёсов)	173
Маърифатга бахшида ҳаёт (Т. Мадумаров)	175
От устида утган умр (Т. Мадумаров)	178
Ўз касбининг фидойиси (Т. Мадумаров)	180
Етимлик нимадир, бизлардан сўра (К. Илёсов)	182
Истеъфодаги подполковник (Т. Хўжамбердиев)	184
Маърифат фидойиси (С. Исмоилов)	186
Эл севган раис (К. Илёсов)	188
Ерни тинглаган деҳқон (К. Илёсов)	191

Саховатпешалар сулоласи (Т. Хужамбердиев)	193
Елкасига юрт юкин ортиб (К. Илёсов)	195
Хужжатларни варақлар ўғил (Т. Мадумаров)	199
Ҳаёт мазмуни — умр ўлчови (Т. Мадумаров)	201
Халққа бахшида умр (Т. Хужамбердиев)	203
Кичик бригадирнинг катта иши (Т. Эгамбердиев)	206
Ҳаёт сўқмоқларидан бориб (Т. Хужамбердиев)	208
Касби билан обрў топган (Т. Эгамбердиев)	211
Аёллар сардори (К. Илёсов)	213
Ибрatли ҳаёт (К. Илёсов)	216
Техникада тобланган эди (Т. Хужамбердиев)	218
Истиқболдан иқбол топган (К. Илёсов)	221
Сув етаклаган етар муродга (Ҳ. Жалилова)	223
Тиним билмас инсон (А. Қорабоев)	225
Табиат ошиғи (У. Мамашоипов, Т. Исмонов)	227
Аскиямиз академиги эди (Т. Хужамбердиев)	229
Умр сувдек оқадир (К. Илёсов)	232
Яхшидан боғ қолади (А. Қорабоев)	234
Она-ер фарзанди (К. Илёсов)	236
Ойзоданинг ойдин йўли (М. Отахонова)	239
Эл билан ҳамнафас инсон (К. Илёсов)	241

УМР ЗАРВАРАҚЛАРИ

Тошкент — «Ўзбекистон» НМИУ — 2005

Муҳаррир *А. Мадраҳимов*

Бадий муҳаррир *Ҳ. Меҳмонов*

Техник муҳаррир *У. Ким*

Мусахҳиҳа *Ф. Темиргўжаева*

Компьютерда тайёрловчи *Л. Абкеримова*

Босишга рухсат этилди 10.02.2005. Офсет босма усулида босилди.
Қоғоз формати 84x1081/32. Шартли босама тобоқ 13,02+0,42 (вкл.).
Нашр табоғи 12,77+0,70 (вкл.). 2000 нусха. Шартнома № 111-2004.
Буюртма № К-0022. Баҳоси шартнома асосида.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
«Ўзбекистон» нашриёт-матбаа ижодий уйида босилди.
700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

65.9(5У-4-5)

У 51

Умр зарварақлари. /Қўргонтепа туман фидойилари ҳаётидан/ (М. Қосимов ва б., Сўзбоши Маликжон Қосимовники. Суратчи Равшанбек Фозилов). Т.: «Ўзбекистон» нашриёт-матбаа ижодий уйи. —2005. — 248 б.

БББ 65.9(5У-4-5)